

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM
DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BOSNA HERSEK’TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN
TARİHİ VE UYGULANAN METOTLARIN
İNCELENMESİ**

**Merisa TURSUNOVIC
2501141296**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. UĞUR GÜRSU**

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MERİSA TURSUNOVIC Numarası : 2501141296
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : YABANCI DİL OLARAK
TÜRKÇE Danışmanı : DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU
Tez Savunma Tarihi : 06.01.2020 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "BOSNA HERSEK'TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN TARİHİ VE UYGULANAN METOTLARININ
İNCELENMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HATİCE TÖREN		Red
2- DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM AKIŞ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MUSTAFA BALCI		
2- PROF. DR. YILDIZ KOCASAVAŞ		

ÖZ

BOSNA HERSEK’TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN TARİHİ VE UYGULANAN METOTLARININ İNCELENMESİ

MERISA TURSUNOVIC

Son zamanlarda dünyada Türkçe öğretiminin yayımlaştığının farkındayız. Dünyanın neredeyse her kıtasında Türkçe öğretilmektedir. Osmanlı Devleti, Balkan ülkelerinde özellikle Bosna Hersek’te çok büyük etki bırakmıştır. Eskiden Bosna Hersek’teki eğitim Türkçe yapılıyordu, dolayısıyla Bosna Hersek’te Türk dilinin varlığı da eski zamanlardan beri mevcuttur. Osmanlı Devleti Balkan bölgesinden ayrıldıktan sonra Türk dili de ortadan kalkmaya başlamıştır fakat hala günlük yaşamda, kültürde, geleneklerde özellikle Boşnakçada bu etki mevcuttur. Türkçeden Boşnakçaya geçen yaklaşık 9.000 kelime vardır.

Bu iki millet aralarındaki bağı son senelerde güçlendirmeye başlamıştır. İnsanlar sık sık Türkiye’yi ziyaret etmekte, Türk dizilerini izlemektedir. Onlara yabancı gelmeyen kültürü ayrıntılı bir şekilde incelemeye başlamışlar, bu bağlamda Türkçeye olan ilgi de artmıştır. Bosna Hersek’teki insanlar İngilizce ve Almancanın yanında Türkçeyi de öğrenebilirler. Bu fırsat onlara ilkokullarda, liselerde, fakültelerde, özel kurslarda sunulmaktadır. Bu çalışmanın amacı Bosna Hersek’teki fakültelerde ve okullarda gerçekleşen Türkçe öğretimini incelemektir.

Bosna Hersek’teki üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü ilk olarak 1950’li yıllarda Saraybosna Üniversitesi’nde açılmıştır. Daha sonra Tuzla Üniversitesi ve Zenica Üniversitesi de bu bölümü açmıştır. Mostar Üniversitesi de kendi bölümünü açmış bulunmaktadır. Bosna Hersek’te bulunan birkaç tane de özel üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mevcuttur. Bu çalışmada Saraybosna Üniversitesi ve Tuzla Üniversitesi’nde uzun zamandır çalışan hocalarla mülakatımızı gerçekleştirdik ve bu bölümler hakkında bilgi edinmiş olduk. Bu bölümlerde Bosnalı hocaların yanında Türk hocalar da çalışmaktadır. Öğrenciler anadili Türkçe olan hocalarla

pratik yapabilirler. Her yabancı dil öğreniminde karşılaşılan sorunlar bu bölümde de mevcuttur. Hocalarla mülakatımızı yaparken karşılaşılan sorunlar hakkında konuştuk ve çözümleri de tartışmış olduk.

Son senelerde ilkokullarda da Türkçe öğretimi başlamıştır. Bu projede Yunus Emre Enstitüsü'nün önemli bir rolü vardır. Yunus Emre Enstitüsündeki başkan ile mülakatımızı yaptık ve enstitü ve çalışmaları hakkında bilgi sahip olduk.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi, Türkçe Öğretimi, Yunus Emre Enstitüsü

ABSTRACT

HISTORY OF TEACHING TURKISH IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND RESEARCHES OF METHODS APPLIED

MERISA TURSUNOVIC

We are aware that in the world Turkish Teaching has been increased recently. Turkish is taught in almost every continent of the world. The Ottoman Empire had a great impact on the Balkan countries, especially Bosnia and Herzegovina. In the past, teaching in Bosnia and Herzegovina was done in Turkish language, so the Turkish Language in Bosnia and Herzegovina has existed since ancient times. After the Ottoman Empire left the Balkan Region, the Turkish language also disappeared, but this influence still exists in daily life, culture and traditions, especially in Bosnian language. There are approximately 9.000 words passed from Turkish language to Bosnian language.

These two nations had begun to strengthen the bond between them in recent years. People started to visit Turkey very often, they started to watch Turkish series and they started to research Turkish culture detaily although Turkish culture is not foreign for them. Therefore interest in Turkish language has begun to increase. People in Bosnia and Herzegovina have opportunity to learn English and German as well. This opportunity is offered to them in primary schools high schools, faculties and private courses. The aim of this study is to research the teaching of Turkish language in faculties and schools in Bosnia and Herzegovina.

The Department of Turkish Language and Literature was first opened at the University of Sarajevo in 1950's. Later the University of Tuzla and Zenica University opened this department. Mostar University has also opened this department. In this study we conducted interviews with the professors working at the University of Sarajevo and Tuzla University for a long time and got information about these departments. In these departments, Turkish teachers work alongside Bosnian teachers. Student can practice Turkish with native speakers. The problems

encountered in every foreign language teaching are also encountered in this section. During the interview with the teachers we talked about encountered problems and we discussed the solutions.

In recent years, teaching Turkish has also started in primary schools. In this project, Yunus Emre Enstitute has an important role. We had an interview with the president of Yunus Emre İnstitute and got information abot Yunus Emre Institute and its work.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Sarajevo University, Tuzla University, Turkish teaching, Yunus Emre Institute

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti Bosna Hersek'te hakim olduğu zamanda, Bosna Hersek'in kültürüne adetlerine, günlük yaşantılarına Türk kültürünü, Türk medeniyetini yerleştirmiştir. Bosna Hersek uzun zamandır bağımsız bir ülke olsa da hala ülkenin içinde Osmanlı Devleti'nin bıraktığı etki mevcuttur. Bosna Hersek'te yaşayan insanlar Türk kültürüne, Türk milletine asla yabancı gözüyle bakmazlar, Türk milletini kardeş olarak görürler.

Bosna Hersek'teki şehirleri gezerken Osmanlı zamanından kalan camiler, köprüler, çeşmeler, tekkeler görebilirsiniz. Savaş zamanında bazı Osmanlı tarihi eserleri zarar görmüşse de Bosna Hersek halkı Türkiye halkı ile beraber bu eserleri restore etmeye başlamıştır. Bu iki millet, ortak kültüre çok değer vermektedir. Son zamanlarda Bosna Hersek'teki halk Türkiye'yi daha çok merak etmeye başlamıştır. 2010 yılından itibaren Bosna Hersek televizyonlarında Türk dizileri yayınlanmaya başlamıştır. İnsanlar bu dizileri seyrederken Türkçeyi de öğrenmeye başlamış, Türkiye'nin neredeyse bütün gelenekleri hakkında bilgi edinmeye başlamıştır. Bunun etkisiyle olsa gerek insanların çoğu son zamanlarda tatil için en çok Türkiye'yi tercih etmektedir.

Bosna Hersek'te uzun zamandır bazı üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mevcuttur. Bu çalışma Bosna Hersek'te bulunan Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi ve Yunus Emre Enstitüsü'ndeki Türkçe öğretimini incelemek amacıyla ortaya koyulmuştur. Çalışmanın konusu Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi ve karşılaşılan zorluklardan oluşmaktadır. Bu çalışma "İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı Başkanlığı" bünyesinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bosna Hersek'in tarihi, Osmanlı zamanındaki eğitim ve o dönemdeki Türkçenin durumu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi ve Yunus Emre Enstitüsü'ndeki Türkçe eğitimi konularından bahsedilmiştir. Saraybosna Üniversitesi'nde ve Tuzla Üniversitesi'nde çalışan Bosnalı hocalar ile mülakat

gerçekleştirilmiş, sınıfların durumu, öğrenci sayısı ve karşılaşılan sorunlar hakkında bilgiler alınmıştır. Lisans ve yüksek lisans bölümlerinde verilen ders, ders konuları ve derslerde kullanılan literatür bu çalışmada gösterilmiştir.

Bosna Hersek'te yaşayan insanlar, özellikle yetişkin insanlar Türkçeyi özel kurslarda da öğrenebilmektedirler. Bosna Hersek'te Türkçe eğitimi veren üniversitelerin dışında Yunus Emre Enstitüsü'nde de doğal aolarak Türkçe eğitimi verilmektedir. Saraybosna, Mostar ve Foynica şehirlerinde Yunus Emre Enstitüsü bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü Bosna Hersek halkına Türkçe dersler yanında edebiyat, ebru sanatı ve farklı faaliyetler de düzenlemektedir. Türkçeye ilgi arttıkça Yunus Emre Enstitüsü'nde öğrenci sayısı da artmaya başlamıştır. Saraybosna'daki Yunus Emre Enstitüsü'nün müdürü ile mülakat gerçekleştirilmiş ve enstitünün düzenlediği Türkçe eğitimi ve diğer faaliyetler hakkında bilgi alınmıştır.

Bosna Hersek ve Türkiye aralarındaki bağı güçlendirmek için 'tercihim Türkçe" adlı bir protokol imzalanmış ve Bosna Hersek'teki ilkokullarda Türkçe eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda çok sayıda ilkokulda Türkçe öğretilmektedir. Öğrenciler artık İngilizce ve Almanca gibi dillerin yanında Türkçeyi de öğrenebilmektedirler. Diğer taraftan da Türkiye'deki okullar için de 'tercihim Boşnakça" adlı bir protokol imzalanmıştır. Artık Türkiye'de yaşayan çocuklar da Boşnakçayı öğrenebilmektedirler. Sadece dil alanında değil diğer alanlarda da bu iki ülke arasındaki bağların güçlenmesi için çok çalışma yapılmakta ve çok çaba sarf edilmektedir.

Çalışmamda bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan tez danışmanım **Doç. Dr. Uğur GÜRSU'ya**, Saraybosna Üniversitesi'nde ve Tuzla Üniversitesi'nde çalışan ve bu üniversitelerdeki Türkçe eğitimi hakkında detaylı bilgi almamı sağlayan başta **Dr. Melinda BOTALİC'e**, araştırma görevlisi **Edina USTAVDİC** ve **Mirsad TURANOVİC'e** teşekkürlerimi sunarım.

Merisa TURSUNOVIC

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

sayfa

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BOSNA HERSEK’TE TARİH VE TÜRK DİLİ’NİN GEÇMİŞTEKİ DURUMU

1.1. Bosna Hersek’te Osmanlı Dönemi.....	4
1.1.1.Devşirme Sistemi	6
1.1.2. Bosna Hersek’te Osmanlı Devrinde İslamlaşma	8
1.2. Bosna Hersek’te Osmanlı Zamanında Eğitim	14
1.2.1. Mektep.....	17
1.2.2. Muallimhaneler	17
1.2.3. Medreseler	18
1.2.3.1. Bosna Hersek’te Bazı Medreseler	19
1.2.4.Rüşdiye	22
1.3. Bosna Hersek’te Osmanlı Zamanında Edebiyat	25
1.3.1. Alhamiyado Edebiyatı.....	27
1.3.2. Muhammed Hevai Üsküfi	28
1.3.3. Hasan Kafi Pruscak	28
1.3.4. Molla Mustafa Başeski.....	29
1.3.5. Abdülvehhab İlhamija (1773-1821).....	30
1.3.6. Bosna Hersek’te Osmanlı Zamanında Çıkan Gazeteler	31
1.4. Tanzimat Döneminde Bosna Hersek’te Eğitim	34
1.4.1. Sıbyan okulları	35
1.4.2. Rüşdiye Okulları	36
1.4.3. Askeri İdadi (Lise)	37

1.4.4. Darü'l-Muallimin (Erkek Öğretmen Okulu)	37
1.5. Avusturya-Macaristan Döneminde Bosna Hersek'te Eğitim	39

İKİNCİ BÖLÜM

BOSNA HERSEK'TE BUGÜNKÜ TÜRK DİLİ'NİN DURUMU VE TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ

2.1. Boşnakça ve Türkçe İlişkisi.....	48
2.2. Saraybosna Üniversitesi	52
2.2.1. Saraybosna Üniversitesi'nde Çalışan Hocalarla Mülakat	54
2.2.2. Lisans Dersleri	62
2.2.2.1. I. Sınıf.....	62
2.2.2.2. II. Sınıf.....	67
2.2.2.3. III. Sınıf	73
2.2.3. Yüksek Lisans Dersleri	80
2.3. Tuzla Üniversitesi	94
2.3.1. Tuzla Üniversitesi'nde Çalışan Hocalar ile Mülakat	97
2.3.2. Lisans Dersleri	104
2.3.2.1. I. Sınıf.....	104
2.3.2.2. II Sınıf.....	114
2.3.2.3. III. Sınıf	122
2.3.2.4. IV. Sınıf	132
2.3.3. Yüksek Lisans Programları	143
2.3.3.1. Türk Dilbilimi	143
2.3.3.2. Türk Edebiyatı	147
2.3.4. Doktora programı: Dilbilim Alanında Hümanistik Bilim Doktorası	152
2.4. Yunus Emre Enstitüsü-Saraybosna	159
2.4.1. Yunus Emre Enstitüsü'nün Müdürü ile Mülakat.....	161
2.4.1.1. Yunus Emre Ensitüsü'nün Bosna Hersek'te Açtığı Türkçe Sınıfları.....	167
2.4.1.2. Bosna Hersek'te Üçlü Protokol	168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOSNA HERSEK’te TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Yabancı Dil Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar	170
3.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Etkisi	173
3.3. Bosna Hersek’te Türkçe Öğrenenlerin Karşılaştığı Sorunlar	181
3.3.1. Dinleme Becerisi	184
3.3.2. Konuşma Becerisi	188
3.3.3. Okuma Becerisi	194
3.3.4. Yazma Becerisi	201
SONUÇ	207
KAYNAKLAR	210

GİRİŞ

Bosna Hersek, Avrupa kıtasının güneybatı, Balkan Yarımadası'nın ise kuzeybatısında yer alan bir ülkedir. Doğu ve güneydoğusunda Sırbistan ve Karadağ, kuzey ve batısında ise Hırvatistan ile çevrilidir. Büyük ülkelerin bazı şehirlerinden çok daha az bir yüzölçümüne sahip olan Bosna Hersek, sahip olduğu tarihi, dini, etnik ve kültürel doku açısından zengin bir mirasa sahiptir. Bu nedenle Bosna'nın ülke olarak küçük ama tarihi açıdan önemli ülkelerden biri olduğu söylenebilir.

Adından anlaşıldığı gibi devletin ismi, iki bölge isminden oluşmaktadır. Bu iki bölgeye günümüzdeki adlarının ne zaman ve ne şekilde verildiğine dair pek çok görüş ileri sürülmektedir. Eski bilim adamları “*Bosna*” kelimesinin eski Trakyalı bir topluluk olan “*Besa*” ile ilgili olduğunu düşünüyorlardı. Yalnız bu topluluğun Bosna'da herhangi bir iz bıraktığına dair bir delil yoktur. Kayos Thalloczy ve Karl Patsch, Bosna kelimesinin eski bir İilir kelimesi olan “*bos*” kelimesiyle ilgili olduğu düşüncesindedir. Onlara göre *bos* kelimesi “*tuz madeni*” anlamına gelmektedir. Ancak böyle bir maden, sadece bugünkü Tuzla şehrinde vardır ve Bosna devletinin en erken dönemlerinde bu bölge, o devlete ait değildir. Onun için bu teorinin doğru olduğunu söylemek güçtür.

Literatürde Bosna kelimesinin “*Bistue Nova*” (Roma) eyaletiyle ilgili olduğuna dair görüşler de vardır. Bistue Nova eyaleti bugünkü Zenica ve Travnik bölgelerini kapsıyordu. Buna benzer bir görüş daha mevcuttur. Bu görüşe göre kelime “*Basante*” adıyla bilinen bir Roma üssüyle ilgilidir. X. yüzyılın ortalarında öncelikle coğrafi bir isim olarak kullanılan “*Bosna*” kelimesi, daha sonra bu coğrafi bölgede oturanları ifade etmek için “*Bosnalı*” olarak kullanılmaya başlanmış, XII. yüzyılın sonundan itibaren ise Bosna'dan bir devlet adı olarak bahsedilir olmuştur. 877 ile 917 tarihleri arasında Duvno ovasında yapılan bir krallık tacı giyme merasiminden bahseden bir belgede “*Regnum Sclavorum*” adı altında Bosna ve dönemin hükümdarı olan “*Kral*

Budimir'den söz edilir. Ayrıca Roma Germen İmparatorluğu'na ait bazı belgelerde de aynı dönemlerde Bosna'nın "*Sclavonia*" adıyla bilindiği ifade edilmiştir. "*Hersek*" adı ise ilk defa dönemin Üsküp komutanı Esat Aliya'nın 1 Şubat 1454 tarihli bir mektubunda geçmektedir. "*Hersek*" ismi, Güney Bosna'nın o dönemdeki hükümdarı olan "*Herceg*" (dük) Stjepan Vukosic Kosaca'dan gelmektedir. Nitekim o dönemde "*Herceg*"'in bir unvan olarak kullanıldığı ifade edilir. "*Hersek*", Almanca "*Herzog*" kelimesinden gelmektedir. VII. yüzyılın başında meydana gelen Türk ve Slav kavimlerinin (Avarlar ve Slovenler) istilas, Roma medeniyetinin son kırıntılarını da ortadan kaldırarak, Bosna ile Hersek'in sahil bölgelerine şimdiki etnografik şeklini vermiş ve bu bölge o vakit "*Hum*" ismini almıştır. Bu istila sonrası Türk topluluğu Avarlar, Bosna Hersek'te yaklaşık iki yüzyıl hüküm sürmüşlerdir.¹ Bu uzun sürede hayatın doğal bir sonucu olarak bölge halkından ve yaşantısından etkilendikleri gibi benzer şekilde bölgeyi ve halkını çeşitli yönlerden etkilemişlerdir.

10. yüzyılda Bizans Devleti'nde yaşayan Konstantin Porfirogenit'in "*Administrando Imperio*" adlı eserinde Bosna adından ve Bosna coğrafyasından bahsedilir. Bu kaynakta Porfirogenit'in Bosna adını verdiği coğrafyadaki halk, neolitik döneminden itibaren yerleşik olarak yaşamaktadır. Ona göre Bosna, Horion Bosna, iyi insanların yaşadığı ülke anlamına gelmektedir.² Görüldüğü üzere Avrupa'nın ortasındaki bu bölge oldukça uzun zamandır bir yerleşim yeri olarak kullanılmakta ve isminin nerden geldiğine dair birçok değerlendirme bulunmaktadır.

Bosna Hersek tarihi altı bölüme ayrılmaktadır;³

1. Banların bütün ülkeye hakim olmaları (1137-1251),

¹ Amra Dedeic-Kırbaç, "Boşnakların Türkiye'ye göçleri", **Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı: 35, 2013, s. 2.

² Esmâ Mezit, "Bosna Hersek'te Medreselerde Örgün Din Eğitimi: Mostar Karadjoz-Begova Medresesi Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.10.

³ **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, II cilt, YKY, 1999, s. 131-137.

2. Banların nüfuzlarını kaybetmiş oldukları devir (1251-1314),
3. İki Kotroman devri (1314-1377),
4. Bosna krallığı ve St. Sava dukalığı (1377-1463),
5. Ülkenin, Macaristan ve Osmanlı Devleti arasında taksimi (1463-1528),
6. Osmanlı Devleti'nin bir eyâleti olması (1528-1878).

BİRİNCİ BÖLÜM

BOSNA HERSEK'TE TARİH VE TÜRK DİLİ'NİN GEÇMİŞTEKİ DURUMU

1.1. Bosna Hersek'te Osmanlı Dönemi

Türkler, 1414 ve 1415 yıllarında Bosna Hersek'teki devlet işlerine müdahale etmeye başlamıştı. Bu yıllar Bosna Hersek tarihi için çok önemli yıllardır. O zamanlarda Bosna Hersek'teki idare, ülkenin bütün sınırlarında Osmanlıların Bosna'ya girmemesi ve Bosna Hersek idaresine karışmaması için Osmanlı İmparatorluğu'na para veriyordu. 1463 yılına kadar bu parayı ödemeye devam etmişti. Türkler, ilk defa 1386 yılında askerleriyle Bosna Hersek'in sınırlarına kadar gelmişti. O zamanlarda bu durum büyük etki bırakmamıştı fakat iki yıl sonra Türk askerleri Şahin Paşa'nın komutası altında tekrar Bosna Hersek'e girmeye çalışmıştı. O zamanlarda Sırbistan'ın ve Bosna Hersek'in kralı Tvrtko'nun komutanı Vlatko Vukovic Türk askerlerini yenmişti. Kosova Savaşı olduğu zamanda Sultan Murat'ın askerleri o zamanki Sırbistan bağımsızlığına tesir etmeye başlamıştı. 28 Haziran 1389 yılında Sırbistan kralı Lazar ve Sultan Murat ölmüştü. Tvrtko kendisini dünyaya Kosova Savaşı'nı kazanan kişi olarak göstermişti. Osmanlıların kaybettiği savaş hakkında yazılar yazıyordu. Kendisi bu savaşa katılmamış sadece komutanını göndermişti. Kral Tvrtko'nun yazdığına göre Bosnalılar çok asker kaybetmiş fakat Osmanlılar daha büyük kayıp yaşamıştı. Tvrtko'nun ikinci mektubunda aynı şeylerin yazıldığı düşünülmektedir çünkü o zamanlarda herkes Osmanlıların kaybettiğini sanmıştı. Bosna Hersek'in fethi yaklaşık yüz elli sene sürmüştü. Fatih Sultan Mehmet, 1463 yılında Bosna Hersek'i fethetmişti. 1526 yılında Avusturya Macaristan askerlerini yendikten sonra Osmanlılar 1527 yılında Jajce'yi fethetmişti. 1575 yılında Ferhat Paşa savaşıma devam ederek Bosna Hersek'teki köyleri

fethetmek için askerlerini toplayıp bu köyleri kendi eline almıştı. Bosna eyalet ilan edildiğinde Ferhat Paşa da onun valisi tayin edilmişti.⁴ Osmanlı yönetiminin Bosna'ya bu kadar önem vermesi ve vali atamasının temel nedeni bölgenin bir uç sancak konumunda olmasındandır. Böylelikle Bosna daha önceki süreçte Üsküp sancağının oynamış olduğu siyasi ve askeri rolü üstlenmeye başlamıştır.

Bosna, Türkler tarafından fethedilirken; Hersek'in kaderi daha farklı gelişmişti. Hersek, XIII. yüzyılda Sırp Krallığı'na bağlıyken, 1366'da Bosna Krallığı'na tabi olmuştu. 1448'de Bosna Krallığı'nın eski gücünü yitirmesiyle Bosna Krallığı'ndan ayrılarak, bu tarihten itibaren Stefan Vukcic tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Aynı yıl Alman İmparatoru III. Frederic, Stefan Vukcic'e Sentasava Dükü unvanını vermişti. Daha sonra Hersek Dükü Stefan Kosaric ile oğlu arasında problem çıkmış, büyük oğlu Vladislav da babasını devirerek 1466'da onun yerine geçmişti. Hersek'i terk etmek zorunda kalan Kosaric ise Fatih Sultan Mehmet'ten yardım istemişti. Alınacak yardım karşılığında küçük oğlunu Osmanlı sarayına rehin olarak göndermişti. Osmanlı yardım kuvvetlerinin Hersek'e ulaştığı 1467'de Kosaric ölmüştü. Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayan Vladislav da Hersek'i terk ederek önce Venedik'e sonra Macaristan'a gitmişti ve orada ölmüştü. Bunun üzerine Hersek'in bir kısmı ilhak edilerek Hamza Bey Hersek'e yönetici olarak atanmıştı. Kosariç'in ortanca oğlu Vlatko, kendisine bırakılan Vlaho ve Kastelnova'yı bir süre yönetmiş ancak daha sonra buralar Osmanlılar tarafından fethedilince Hersek'i terk etmek zorunda kalmıştı. Fatih'in ölümü üzerine Vlatko tekrar Hersek'e dönmüştü, kendisine bağlı eski beylerle birleşerek o sırada Hersek sancakbeyi olan Gümlü oğlu Paşa Yiğit'i Hersek'ten çıkarmıştı. Hersek'teki gelişmeler üzerine Bosna sancakbeyi olaylara müdahale etmiş ve Hersek yeniden ele geçirilmiştir. Kosaric'in Osmanlı sarayına rehin olarak gönderdiği küçük oğlu Müslümanlığı kabul ederek Ahmed adını almıştı (Hersekzade Ahmet Paşa), Türk terbiyesi ile yetiştirilerek beylerbeyi ve

⁴ Enver İmamovic, **Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata**, BKC Sarajevo, 1998, s. 66-67.

beş defa vezir-i azam olmuştu.⁵ Bunlardan dört tanesi II. Bayezid'in hükümdarlığı zamanında, bir tanesi de Yavuz Sultan Selim döneminde olmuştur. Hersekzade Ahmet Paşa, 1506-1511 tarihleri arasında Kaptan-ı derya vazifesini de üstlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun o devirde büyük ve güçlü askeri organizasyonu vardı. Tek amacı savaşa katılacak silahlı kuvvetleri bulmak ve o askerlere ödeyecek para sağlamaktı. Silahlı kuvvetlerinin iki sınıfı vardı. Biri Osmanlıların maaş verdiği askerler, yeniçeriler ve sipahiler. Diğer ise Osmanlıların elde ettiği topraklara bakacak silahlı kuvvetlerdi. Genelde silahlı kuvvetler ilkbahardan sonbahara kadar savaşıyordu. Bosna Hersek'in topraklarında sene boyunca silahlı kuvvetler (akıncılar) vardı. Bütün bu silahlı kuvvetler Müslümanlardı. Bazı durumlarda Bosna Hersek'te bulunan Hristiyan askerleri Bosna Hersek'teki topraklara bakıyordu. Osmanlı zamanında devşirme olarak bilinen çocuklar toplandıktan sonra bu çocuklar asker ya da yeniçeri oluyordu.⁶ Osmanlılar Bosna Hersek'i fethettikten sonra yeni kanunlar, yeni düzenlemeler getirmişti. O zamanlardaki en büyük değişikliklerden biri devşirme sistemiydi. Osmanlıdaki bu devşirme sistemi dönemine göre oldukça etkin bir eğitim modelidir. Devlet bu noktada devşirdiği çocukları eyteneklerine göre sınıflandırmış kimini yeniçeri olarak kimini de sarayda devlet adamı olarak yetiştirmiştir. Çalışmanın bu blümünde devşirme sistemi ile ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.1.1.Devşirme Sistemi

Osmanlı teşkilat tarihinin en önemli ve üzerinde en fazla spekülasyon yapılan kurumlarından biri şüphesiz devşirme müessesesidir. Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde Müslümanlardan devşirme alınmadığı halde Bosnalı Müslüman çocuklarının devşirilmesi istisnai bir durum teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nde

⁵ Zafer Gölen, **Tanzimat Döneminde Bosna Hersek**, Türk Tarih Kurumu, 2010, s. 42-43.

⁶ Noel Malcom, **Bosnia: A Short History**, New York University, Macmillan London, 1994, s. 111-113

klasik dönemde yalnızca Poturoğulları adı verilen Bosnalı Müslümanlardan devşirme alınmıştı. Mevcut verilere göre bu konuda en erken kayıt 1515 yılına aittir. “Kavanin-i Yeniçeriyan ve Müri’t-Tevarih”te aktarılan rivayetlerden anlaşıldığına göre Türk tarih yazıcılığında Bosnalıların fetihle birlikte (1463) topluca ihtida etmiştir. Bundan memnun olan Fatih Sultan Mehmed’in kendisinden bir taleplerinin olup olmadığını sorması Bosnalıların da gönüllü olarak çocuklarının devşirilmesini istemeleri, Sultan’ın Bosnalı Müslüman çocuklarının devşirilmesini ferman ettiği veya buna icazet verdiği şeklinde bir kanaatin yerleşmesine sebep olmuştur. Bu durum, Bosnalı Müslümanlardan devşirme alınmasının onlara verilmiş bir imtiyaz veya ödül şeklinde değerlendirilmesine yol açmıştı. Bosnalı Müslümanların Bosnalı çocuklar, Poturnakoğulları, Poturoğulları, sünnetli oğlan veya sadece Müslüman reaya şeklinde nitelendirildiği görülmektedir. Nitekim 16. yüzyıla ait Mühimme Defterleri’nde bu yönde pek çok örnek mevcuttur. 1539 tarihli Bosna, Hersek ve İzvornik Kanunnamesi’nde de Bosna Müslümanları yerine Potur terimi kullanılmıştı. Keza, Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde de Potur teriminin Boşnaklar ile özdeşleştirildiği müşahade edilmektedir. Osmanlı resmi terminolojisinde Potur ve Potur oğulları terimi 17. yüzyılda terkedilmişti. Nitekim 18. ve 19. yüzyıla ilişkin Osmanlı kaynaklarında bazı lakap ve yer adları dışında bu terime pek rastlanmaz. Türk tarih yazıcılığında da Potur lafzı ve Poturoğulları terimi, Osmanlı kaynaklarıyla mütenasip şekilde Bosna’ya mahsus bir terim olarak kullanılmakta ve yalnızca Bosnalı Müslümanlarla ilişkilendirilmektedir.

Devşirme için sadece Müslüman çocukların değil, Hristiyan çocuklarını da alıyorlardı. Keza, H. 981 (1573) senesinde Bosna, Hersek ve Kilis sancaklarındaki kadınlara hitaben yazılmış olan bir hükümde, acemi oğlanı devşirmeye memur edilen Anadolu Ağası Ferhad Ağa’ya Hristiyan çocuklarının yanı sıra Potur taifesinden de sünnetli oğlanların devşirilmesi hususunda engel olunmaması emredilmişti.

Yine bu hususta 15 Muharrem 998 (24 Kasım 1589) tarihli bir hükümde ise Türkçe bilmeyen sünnetli Poturoğullarından acemi oğlanı alınması emredilmişti. 20 Zilhicce

1003/26 Ağustos 1595'te Bosna Beylerbeyi'ne gönderilen bir hükümde Hristiyan çocuklarıyla beraber, daha önce de alındığı gibi Potur oğlanlarının da acemi oğlanı olarak alınıp İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti.⁷ Görüldüğü üzere fethedilen topraklardaki hristiyan ailelerin çocukları devşirme olarak alınırken sadece Boşnak müslümanlara farklı bir uygulama yapılmış ve onların çocukları da devşirme olarak alınmaya başlamıştır.

1.1.2. Bosna Hersek'te Osmanlı Devrinde İslamlaşma

Osmanlı zamanında eğitim o kadar yaygın değildi. En iyi kaynaklar Türkçe yazılmış olup İstanbul'da bulunmaktaydı. Türk dilinde yazılan ve bulunan kaynaklarda ise Bosna Hersek'e Osmanlılar gelmeden önceki din konusu işlenmemişti.⁸ Dolayısıyla Bosna Hersek'te yaşayan ve İslamı kabul eden insanlara İslamı anlatacak onların dilinde yazılmış eserler yoktu.

Bosna Hersek'teki dini vaziyetten bahsedecek olursak, ilk önce Bogomillerden söz etmemiz gerekmektedir. Bosna Hersek, ifade ettiğimiz özellikleri nedeniyle birçok milletin mücadelesine sahne olmasının yanı sıra aynı zamanda eski pagan inanç ve gelenekler ile Hristiyanlık, Bogomilizm ve İslam gibi dinlerin mücadelesine de sahne olmuştur. Osmanlıların Bosna'yı fethetmesine (1463) kadar bu ülkede yaklaşık üç asır varlığını devam ettirmiştir. Bogomilizm'in 1199'dan önce de Bosna'da var olduğu bilinmektedir. Bogomiller için uygun ortam Bosna'da mevcuttu. Bogomilizm, 10. yüzyılda ortaya çıkışından son Bogomil ailesinin Müslüman oluşuna kadar oldukça uzun sayılabilecek bir süre Bosna'da varlığını sürdürmüştü. Bosna ve komşu ülkelerin Bogomilizm ile tanışmasının bu şekilde olduğunu

⁷ Aşkın Koyuncu, "Devşirme Tarihine bir Derkenar: Bosna'nın İslamlaşması ve Osmanlı Terminolojisinde Potur ve Potur Oğulları Terimlerinin Anlamı", **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü**, 2015, s. 213-216.

⁸ Mehmed Hadzic, "İslamizacija Bosne i Hercegovine i porijeklo bosansko-hercegovačkih muslimana", **Avlija**, 2013 <https://www.avlija.me/historija/mehmed-handzic-islamizacija-bosne-i-hercegovine-i-porijeklo-bosansko-hercegovačkih-muslimana>

düşünenler vardır. Örneğin Dominik tarikatına mensup olan Anselmo, 1260 ile 1270 yılları arasında kaleme aldığı “*Tractatus de Haereticis*” (Heretikler Hakkındaki Tartışma) adlı kitapta Bogomilizm’in Bosna’ya ticaret vasıtasıyla geldiğini savunmuştur. Fransa’ya Bogomilizm’in intikal ettiği tarihi göz önünde bulundurduğumuz zaman Bosna ve Dalmaçyalı tüccarların Bogomilizm’i İstanbul’dan Bosna’ya 11. yüzyıl başında getirdikleri söylenebilir.⁹ Dolayısıyla bu noktada kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bilinen tek ey bu dinin uzun süre Bosna ve çevre ülkelerde etkin olduğudur. Bogomil ailesinin Müslüman oluşuna kadar da varlığı sürdürmüştür.

Bosna Hersek’te 15. yüzyıldan önce de toplum İslam dinini biliyordu. Araplar ticaret için Avrupa bölgelerini ziyaret ederek İslam’ı orada yaşayan toplumlara tanıtmıştı. Arapların köleleri vardı ve o kölelerden çoğu Slav insanlardı. Asıl İslam’ı Osmanlılar getirmişti. Bunu gösteren en büyük kanıt Osmanlı defterleridir. Bu defterleri ilk inceleyen Nedim Filipovic’dir. Ona göre İslam en hızlı Saraybosna ve Saraybosna etrafındaki bölgelerde yayılmıştı. Hersek bölgesinde ise İslam yavaş yayılmıştır. O defterlere yazılan isimlerde babalar Hristiyan isimleri kullanırken, oğullarının Müslüman isimleri kullandığı görülmektedir. İkinci defter 1485 yılındaki Bosna’yı tanıtmaktadır. Bu defterde Hersek bölgesinde İslam’ın daha hızlı yayılmaya başladığı yazılmaktadır.¹⁰ İslam’ın bu bölgede hızlı yayılmasının nedeni yukarıda da ifade edildiği üzere bölge halkının ticaret nedeniyle Avrupa’ya gelen Araplardan zaten biliyor olmalarıdır.

Osmanlıların gelmesiyle Hristiyanlara ait olan kasabaların gelişmesi durdurulmuştu. Hristiyan dinine mensup olan insanlar da yavaş yavaş İslam dinine geçiyorlardı. 16. yüzyılda Osmanlı idaresi Bosna Hersek’teki şehirleri, yaşamı düzeltmeye başlamıştı. Yeni binalar, mektepler, camiler inşa edilmeye başlamıştı. İnşa ettikleri her şey

⁹ İsmajil Hodzic, “Bogomilism ve Bosna Hersek Bogomilleri”, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007, s 54-59.

¹⁰ Sevko Kadric, “Primanje İslama u Bosni I Hercegovini”, 2019 <http://www.camo.ch/primislama.htm>

İslam'la yoğrulmuş doğu kültürüne aitti. O zamanlardaki kasabalar camilere bağlıydılar ve o kasabalarda askerlere eğitim veriliyordu.¹¹ Osmanlının ele geçirdiği yerleri bu şekilde bir anlamda ihya etmesi İslamdaki fetih ruhunun bir yansımasıdır. Böylelikle amacın sadece bölgeye hakim olmak değil aynı zamanda kim olursa olsun insana değer verildiğinin de bir göstergesidir.

Bosna Hersek'te ülkenin Osmanlıların idaresine tamamen geçmeden önce de İslam dininin var olduğuna dair kanıtlar vardır. İsa Bey'in 1457 yılında inşa ettirdiği cami, o bölgede Müslümanların yaşadığını göstermektedir. İsa Bey'in vakıfnamesinde Blazuj yakınlarındaki Kasatici'de Müslüman mezarlığının olduğu yazılmaktadır. Trgovište'de İslam'ı ilk kabul eden insanlar arasında sıradan bir aileden olan Bogçin'in oğlu Balaban da vardır. Bogçin o devirdeki geleneklere göre toprağa defnedilmişti. Balaban ise kendi malını mülkünü İsa Beg İsakoviç'e satmıştı. Drina nehri, o zamanlarda İslam dininin yaygınlaşmasında sınır oluşturuyordu. O zamanlarda Bosna Hersek'te ve Sırbistan'da aynı kanunlar vardı. Drina nehrinin doğu tarafında çok az Müslüman yaşarken, batı tarafında ise çok az Hristiyan vardı. En eski Türk tarih kaynaklarında bu bölgedeki "Hristiyan ülkeler" hakkında bilgiler bulunmaktadır.¹² Günümüzde olduğu gibi o dönem içinde daha yaygın olan din Hristiyanlıktır ve bölge ülkelerinin hemen hemen tamamı bu dine mensuptur. Bu noktada Bosna Hersek bir istisna teşkil etmektedir.

İslam yaygınlaşmaya başlayınca Bosna Hersek'te yaşayan toplum bu dini yavaş yavaş kabul etmiş hem köylüler hem de Bosna'nın önemli kişileri bu dine girmeye başlamışlardır. O devirdeki kral ve kraliçenin çocukları da İslam dinine geçmiştir. Daha önceden de söz edildiği gibi Osmanlıların gelmesiyle Bosna Hersek'teki idare ve yaşam sistemi dahil her şey değişmiştir. Bosna'daki eyalet sistemi, Osmanlıların

¹¹ Salih Sidki Hadzihuseinovic, "Cultural Elements in History of Bosnia", Anali Gazi Husrev Begove biblioteke, 2006, s. 197.

¹² Enver Imamovic, **Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata**, BKC Sarajevo, 1998, s. 113.

getirdiği eyalet sisteminden daha farklıydı. Ülke daha iyi bir sisteme sahip olmuş, şehirler ve ticaret gelişmişti.

Osmanlı Devleti'nde Bosna Eyaleti'nin ayrı bir yeri vardır. Osmanlı Devleti'nde adı değişmeyen tek eyalet Bosna Eyaleti'dir. Bu yeni düzenlenmiş ülke sistemi İslam'ın daha kolay ve daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur. Bosna Hersek'teki eyalet sistemine göre İslam dinini kabul etmeyen ailelerden toprak alınıyordu ve bu toprak Sultan'ın oluyordu. Daha sonra da bu toprağı Sultan için savaşı ve hak eden insanlar alabiliyordu. Böyle bir sistem en çok da 16. yüzyılda uygulanıyordu. Büyük ve genişlemiş olan şehirlerdeki esnaflar da bu dini kabul etmeye başlamıştı. Bu dini kabul etmeyen esnaflar, kendi işlerinde hiçbir sorunla karşılaşmamıştır. İslam'ı kabul edenlerin ve etmeyenlerin arasındaki tek fark vardı o da İslam'ı kabul edenlerin vergi ödememesidir. Böyle bir kolaylık küçük esnaflar için uygundu, o yüzden İslam'ı kabul edenlerin çoğunluğu küçük esnaftı. O zamanlarda Bosna'nın yakınlarındaki ülkeler, Bosna'da yaşayan toplumun İslamiyeti kabul etmesine razı olmamıştı. Onlar Bosna'da İslam'ın zorla kabul ettirildiğini düşünüyorlardı. Böyle bir düşünceyi de ancak İslam dinini bilmeyen ve tanımayan toplumlar üretebilir. İslam dininde zorlama yoktur.¹³

Katolik ve Hristiyan kiliselerinin Bogomillere karşı şiddet dolu davranışları, Bogomil anlayışındaki tek tanrı anlayışı ve Bogomil anlayışı içerisindeki birçok kuralın İslam dininkilerle benzerlik arz etmesi, Bosna'da yaşayan ahalinin İslam dinini kolaylıkla kabul etmelerine büyük ölçüde katkı sağlamıştır.¹⁴ İslam'daki hoşgörü anlayışının da buna büyük katkı sağladığını söylemek gerekmektedir. Hakim güç olan Osmanlı devletinin bölgeye ciddi yatırımlar yapması ve dini noktada

¹³ Amir Duranovic, "Proces prelaska na Islam u Bosni", 2003 <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=18692>

¹⁴ Galip Çağ, "Osmanlıların Balkanları Fethinde İslam Kimliğinin Etkisi/Katkısı" , **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 3, sayı 2, s. 135.

herhangi bir baskıda bulunmaması insanların kıyaslama yapmalarına neden olmuş ve Müslüman olmalarında etkili olmuştur.

Bosna Hersek'te Osmanlı Devleti devrinde İslam konusunda zorlamanın olmadığını en iyi Fatih Sultan Mehmed'in fermanı göstermektedir:

“Ben ki Sultan Mehmet Han'ım; sıradan ve seçkin bütün insanlar tarafından bilinsin ki bu padişah buyruğunu ellerinde bulunduran Bosnalı [Fransiskan] ruhbanlara büyük bir lütufta bulunarak şunları buyurdum: Adı geçenlere ve kiliselerine hiç kimse engel olmayacak ve sıkıntı vermeyecektir ve onlar sakınmaksızın ülkemde yaşayacaklardır. Ve kaçıp gidenler bile güven içinde olacaklardır. Gelip ülkemizde korkusuzca oturacaklar ve kiliselerine yerleşeceklerdir. Ne ben ne vezirlerim ne kullarım ne uyruklarım ne de ülkenin bütün halkından hiç kimse adı geçenlere -kendilerine ve canlarına ve mallarına ve kiliselerine ve dışarıdan ülkemize gelenlerine dokunmayacak, saldırıp incitmeyecektir. Yeri, göğü yaratan rızıklandırıcı adına ve Kur'an adına ve ulu Peygamberimiz adına ve yüz yirmi dört bin peygamber adına ve kuşandığım kılıç adına yemin ederim ki bu kişiler emrime itaat ettikleri sürece, bu yazılanlara hiç kimse uymazlık etmeyecektir. Böyle biline.”¹⁵

Görüldüğü üzere Bosna Hersek fethedildikten sonra Bogomillerin çoğu İslam dinini seçmiş ve rahata kavuşmuştu. İslam'ı seçmeyenler de Osmanlıların gelmesiyle yüzyıllar sonra rahat bir nefes almış, huzur içinde yaşamaya devam etmiş, daha sonra hiçbir zorlama veya baskı olmadan kendi kararlarıyla İslam'ı seçmişlerdi. Kaynaklar bölgedeki Hristiyan tebaadan ve hatta papazlardan bile İslam'a geçenlerin olduğunu haber vermektedir. Bosna, Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra buradaki Bogomiller, XIX. yüzyıla kadar Osmanlı egemenliği altında varlıklarını sürdürmüştür. Son Bogomil ailesinin XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürdüğü kaynaklarda ifade edilmektedir.¹⁶ Görüldüğü üzere İslam'daki hoşgörü anlayışı ve bunun doğrudan padişah tarafından bir fermanla ifade edilmesi, bölge halkının kolaylıkla İslam dinine girmesini sağlamıştır.

¹⁵ “Fatih Ahidnamesi”, <https://www.on5yirmi5.com/174835>

¹⁶ İsmajil Hodzic, “Bogomilism ve Bosna Hersek Bogomilleri”, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.71.

O zamanlarda Bosna'ya gelip gidenler Bosnalı Müslümanları çok muhafazakar görmüştü. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Saraybosnalı Müslümanlar hakkında şunu yazmıştı.

“Saraybosnalı Müslümanların Allah'a inancı tamdır. Onların dini temizdir. Kalplerinde kıskançlık, nefret yoktur. Gençler ve yaşlılar düzenli bir şekilde namaz kılmaktadır. Fakat Bosnalı Müslümanların Allah'a inancı tam olsa da onlar diğer ülkelerde ve bölgelerde yaşayan Müslümanlar gibi bütün kurallara uymamıştır, bütün geleneklere göre davranmamıştır. Bosnalı Müslümanlar için en büyük tiryakilik rakıydı, özellikle de Hersek bölgesinde yaşayanlar rakıyı çok seviyorlardı. Kadınlar ferace takmıyorlardı. Bosna'ya gelip gidenler, genç erkeklerin ve kızların davranışları üzerinde yorum yapıyorlardı ve o gençlerin birbirine aşık olarak evlilik yaptıklarının söylüyorlardı.”

Suriyeli bir yazar 17. yüzyılın sonunda Farsça-Türkçe sözlük yazarken Bosnalılar hakkında şöyle bir şey yazmıştı: “Bosnalılar çok gururlu ve narin insanlardır. Eğitimli insanlardır, akıllı ve güvenilir insanlardır.” Fransız yazar Quiclet ise 1658 yılında Saraybosna'dayken, Saraybosnalı Müslümanların ona çok iyi baktıklarını, her konuda çok yardım ettiklerini ve onlarla arkadaşlık ettiğini yazmıştı.¹⁷ Gerek Evliya Çelebi gerekse diğer yazarların ifade ettiği üzere Bosna halkı son derece dindar, eğitimli, gururlu ve yabancılara dahi her konuda yardım eden güvenilir insanlardır.

Bosna Hersek'teki Osmanlılardan ve İslam'dan bahsedecek olursak Ayvatovica'dan da söz etmemiz gerekmektedir.

Ayvatovica Orta Bosna'da Bugojno ve hoKladanj (Donji Vakuf kasabası) yakınında bir dağdır. Efsaneye göre Ayvaz Dede, Anadolu'da Akhisar yöresinden gelmiş alperen bir dervıştır. Ayvaz Dede Bogomillerin yaşadığı bu dağı yurt tutar, değirmencilikle uğraşır, kısa zamanda tüm Boşnakların sevgisini kazanır. Kimin bir derdi olsa sıkıntısı olsa, Ayvaz Dede'nin kapısını çalar. Boşnaklar uzun süren kuraklık döneminde hayvanlarıyla birlikte susuzluktan kırılıp giderken çaresizlik

¹⁷ Noel Malcom, **Bosnia: A Short History**, New York University, Macmillan London, 1994 s. 203-204.

içinde Ayvaz Dede'ye başvururlar. Köy yakınlarındaki büyük kaya, önünde doğal bir set gibi Boşnakların yaşam alanına gidecek suya engeldir. Boşnaklar Ayvaz Dede'den bu suyu isterler. Ayvaz Dede inzivaya çekilir, 40 gün 40 gece dua ve ibadetle Allah'a yakarır. 40 gün sonra o heybetli kaya tam ortadan ikiye yarılr ve Boşnaklar suya kavuşur. Tüm Boşnaklar da bu ilahi tecelli sonunda Müslüman olurlar. Görüldüğü üzere Bosna'da Osmanlı fetihlerinin sadece kılıç yolu ile değil, İslam kimliğinin bir yansıması olarak gerçekleştiğine dair efsaneler de bulunmaktadır. Kılıcın buradaki payı yönetici unsuru değiştirmekten ibarettir, toplumu dönüştüren ise kalemin gücüdür. Bu efsane ve Ayvaz Dede'nin bugün halen geleneksel manada her yıl anılması önemli bir anekdottur.¹⁸ Sırf bu gerçekten bile yola çıkarak bu mitlerin hem reel yönleri hem de tesirleri ile birlikte incelenmesi tarih ilminin göz ardı edilemeyecek bir boşluğunu dolduracaktır.

1.2. Bosna Hersek'te Osmanlı Zamanında Eğitim

Osmanlı Devleti'nin 1463 yılında Bosna'yı fethetmesi ile birlikte Bosna'nın sosyal ve kültürel hayatında önemli değişiklikler meydana gelmişti. Bu değişikliklerin başında daha önce ağırlıklı olarak kırsal kesimde yaşayan Boşnakların, yeni şehirlerin kurulması ile bu şehirlere göçmesi gelir. Bu şekilde şehirler büyümeye ve şehir hayatı canlanmaya başlamıştır. Şehirlerin büyümesine paralel olarak yeni camiler, imaretler, köprüler ve şehir hayatını canlandıran sosyal ve siyasi kurumlar faaliyet göstermeye başlamıştı. Bu kurumlar içerisinde eğitim kurumları da vardır. Bosna Hersek'te ilk dini eğitim hatta ilk örgün eğitim kurumları, Osmanlı Devleti tarafından kurulmuştur. Bu eğitim kurumları, Bosna'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhakına kadar Osmanlı Devleti topraklarında faaliyet gösteren diğer eğitim kurumları ile paralel bir yapıda eğitim ve öğretimini

¹⁸ Galip Çağ, "Osmanlıların Balkanları Fethinde İslam Kimliğinin Etkisi/Katkısı" , **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 3, sayı 2, s. 135.

sürdürmüştür.¹⁹ Bu eğitim kurumlarının yöre halkının kültürel anlamda gelişmesine büyük katkısının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bosnalı Müslümanlar için Türkçe çok önemliydi çünkü Türkçe konuşmak ve Türkçe yazmak İslam dinine yakın olmak anlamına geliyordu. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin idaresine ve kültürüne de dahil olmayı ifade ediyordu. Osmanlı Devleti'nin resmi dini İslam, resmi dili ise Türkçeydi. Osmanlı eğitim sistemi ile okullarda Türkçe öğretimi okul müfredatına dahil edilmiştir. Osmanlı zamanında en büyük önemi mektepler ve medreseler kazanmıştı. O mekteplerde Bosnalı Müslümanlar Türkçe eğitim alıyorlardı. Sürekli mektepler ve medreseler açılıyordu çünkü İslam dini o zamanlarda yayılmaya başlamıştır.²⁰ Bu kurumlarda eğitim alan Bosnalı çocuklar doğal olarak hem Türkçe konuşabilen bireyler oluyor hem de İslam dinin daha sağlıklı birincil kaynaklardan öğrenmiş olarak yetişiyorlardı.

Osmanlılar yeni bir kültür, yeni bir eğitim getirmişti. Mimari açısından çok şey gelişmişti. En çok da cami inşa edilmişti. Saraybosna'da 100 cami ve 100 mektep inşa edilmiş, yeni medreseler kurulmuştur. Bosna Hersek'te yaşayan Müslümanlar eğitime çok önem veriyorlardı. Aileler çocuklarını seve seve okula gönderiyorlardı. Çocuklar okula başlamadan önce farklı törenler hazırlanıyordu. Aileler çocuklara yeni kıyafetler yeni ayakkabılar alıyorlardı. Anneler ilk okul günü çocukları uyandırıyorlardı, hazırlıyorlardı ve öğretmenlere vermeleri için hediyeleri çocuklara veriyorlardı. O zamanlardaki adetlerden biri de çocuğu okula babaannesinin sırtında taşıyarak götürümesiydi. Böylece bu çocuğun okulda daha çalışkan olacağına, dersleri daha iyi takip edeceğine inanılıyordu. İnanişâ göre çocuklar büyüyünce ölen babaannesine her perşembe akşamı Yasin okuyordu. Okula gelir gelmez babaanne çocuğu yere indiriyordu. Annesi ve babası ilk önce bu çocuğu camiye daha sonra da

¹⁹ Esmâ Mezit, "Bosna Hersek'te Medreselerde Örgün Din Eğitimi: Mostar Karadjoz-Begova Medresesi Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 22.

²⁰ Ekrem Causevic, **The Turkish Language in Ottoman Bosnia**, The İsis Press İstanbul, 2014, s. 25.

mektebe götürüyordu. Osmanlı zamanında çocuk ilk defa okula giderken annesi ve babası da onunla gidiyordu. Muallime hediye verilir, çocuğun annesi de sık sık muallime farklı kurabiyeler ve pastalar hazırlardı. Aileler çocuklarının okulda daha iyi çalışması için öğretmenlere hediye alıyorlardı ki öğretmenler onların çocuğuna daha çok zaman ayırsın. Köylerde, şehirlerde yaşayan aileler diğer ailelerin çocuklarının okula başladığını görünce hemen o ailenin evinde toplanır, kutlama yaparlardı. O zamanlarda kurulan mektepler ilkokullar olarak biliniyordu. Medreseler ise lise olarak biliniyordu. Mektepleri ve medreseleri kuranlar o mekteplerde ve medreselerde çalışacak olanlar için bazı şartlar sunuyordu. Bu şartlar vakıfnamelerde yazılıdır. Mekteplerde çalışan muallimlerin eğitim metodolojisini bilmeleri, sadık, gülyüzlü ve sağlıklı olmaları lazımdı. Medreselerde çalışan elemanların ise çalışkan, kibar, kendini övmeyen, iyi insanlar olmaları gerekmektedir. Bu okullarda öğretmen olarak yer almak çok önemliydi. Çalışkan ve diğer kriterlere sahip olan kişiler görev alıyordu. Osmanlı dönemindeki okullarda, ilk önce terbiye dersleri vardı. Çocuklar bu okullarda ilk önce terbiye ediliyor daha sonra da diğer eğitimlere devam ediyorlardı. Derslerin iyi bir şekilde işlenmesi, öğretmenin yeteneğine gayretine bağlıydı. Bu öğretmenler muallimhanelerde eğitim alıyorlardı. O zamanda birkaç muallimhane vardı. Ayas Beg Muallimhanesi, Arif Hacı Abdi Muallimhanesi, Osman oğlu Mustafa'nın Muallimhanesi vb. bunlardan bir kaçıdır.²¹ Yukarıda da ifade edildiği üzere bu muallimhanelerde belli kriterler çerçevesinde eğitim veriliyor ve çocukların belirli ahlaki normlara sahip olmaları için gayret gösteriliyordu.

²¹ Omer Nakicevic, "Koncept bosanskih medresa osmanske tradicije, Islamska tradicija Bosnjaka"GH Medresa, Simpozij, 2007 <https://www.medzlis-konjic.com/index.php/knjige-i-tekstovi/odabrani-tekstovi/2027-koncept-bosanskih-medresa-osmanske-tradicije>

1.2.1. Mektep

İlk dini okullar Sıbyan Mektepleri'ydi. Mekteplerin beytü-l-ilm, beytü-t-ta'lim, muallimhane, daru-t-ta'lim ve mekteb gibi farklı adları vardı. Kelimeler bir dilden değil iki dilden Arapça ve Farsçadan alınmıştı. Böylece bu mekteplerdeki eğitimin Türkçe ve Farsçaya değil, Arapçaya ve İslam dinine odaklanacağı belliydi. Bunlar ilk önce beytü-l-ilm, sonradan sıbyan mektepleri olarak adlandırılıyordu. Her şehirde ve her köyde bu mektepler vardı.²² Her şehir ve her köye bu tarz eğitim kurumları açılarak, bölge insanının hemen hepsine ulaşmak amaçlanmış, bu çerçevede büyük gayretler gösterilmiştir. Sıbyan mektepleri dışında muallimhaneler de kurulmuştur.

1.2.2. Muallimhaneler

Mektep ve muallimhane kuran insanlar Hz Muhammed'in (s.a.v.) "Bir insanın bu dünyaya bırakabileceği en güzel 3 şey; terbiyeli ve onun için dua eden evlat, vakıf yani insanlara yarayacak bir kurum, arazi ve insanların faydalanabileceği ilimdir." hadisinden etkilenecek bu kurumları açmıştı.

Muallimhane yüksek mektep olarak nitelendiriliyordu. Muallimhaneler okullar olarak ortaya çıkmıştı ama bu okullar içerisinde yurt da vardı. Fakir çocukların okuyabileceği okullar olarak biliniyordu. Muallimhanelerde okuyan çocuklara ücretsiz yemek ve kıyafet veriliyordu. İlk muallimhane 1477 yılında Saraybosna'da açılmıştır. İlk açılan muallimhanenin adı Ajjas Beğ Muallimhanesi'ydi. Bu muallimhanede ilk öğretmen kadrosu oluşturulmuştu. O zamanlarda medreseler yokken muallimhaneler yüksekokul yani lise olarak 16.yüzyıla kadar kullanılmıştır.²³ Dönemin şartları düşünüldüğünde son derece ileri seviyeli kurumlar olarak

²² Adem Mehmedovic, Nezir Karic, "Skolstvo kod Bih Muslimana u vrijeme Osmanlijske uprave", 2013 <https://www.nkp.ba/horion-bosna-skolstvo-kod-bh-muslimana-u-vrijeme-osmanlijske-uprave/>

²³ Enisa Gazija Pajt, "Obrazovni sistem I stepenovanje skola na području BiH za vrijeme Osmanske uprave", **Obrazovni sistem Glasnik**, 2009, s. 300.

değerlendirilebilecek olan bu okullardan sonra bölgede yeni bir eğitim anlayışı öngören medreseler de kurulmaya başlamıştır.

1.2.3. Medreseler

Medreseler, klasik Osmanlı eğitim sisteminin en üst seviyesini oluşturmaktadır. İlk Osmanlı medresesi, Orhan Gazi tarafından 1330-1331'de İznik'te kurulmuştur. Daha sonra Osmanlı fetihlerinin hızıyla orantılı olarak, ülkenin hemen hemen her bölgesinde bu eğitim kurumlarının yaygınlaştığı görülmektedir.

Özellikle Rumeli topraklarında medrese yapımına özel bir önem verilmiştir. Osmanlı Devleti, Balkan topraklarında 665 medrese açmıştır. Bu medreselerden 98'i Bosna Hersek sınırları içinde faaliyet göstermiştir.²⁴ Bu rakam Osmanlı'nın Bosna Hersek'e ve bölge halkına ne kadar değer verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla sadece alt düzeyde bir eğitim almalarını yeterli görülmemiş ve daha üst düzey bir eğitim veren medreseler de açılmıştır.

Osmanlı zamanında alt seviyedeki medreseler hakkında çok az şey bilinse de bilinen şey Arapça gramerinin çok önemli olmasıydı. Arapçayı iyi bir düzeyde bilmeyen öğrenciler eğitimlerine devam edemezlerdi. Öğretmenler de bu dersleri işlerken yardımcı dil (Türkçe, Boşnakça) kullanıyorlardı. Diğer sınıflarda iyi bir Türkçeye sahip olan öğretmenler, derslerini Türkçe işliyorlardı. Derslere giren öğrencilerin iyi bir düzeyde Türkçe bilmeleri gerekiyordu, o zamanlarda Bosna'da konuşulan Türkçe, Bosnalı Türkçesi olarak adlandırılıyordu.²⁵ Bu eğitim kurumları sayesinde birçok Bosnalı Türk dilini öğrenmiş ve ana dili gibi konuşur hale gelmiştir. Görüldüğü üzere dersini Türkçe anlatacak kadar iyi derecede Türkçe bilen Bosnalı muaalimler de yetişmiştir.

²⁴Zafer Gölen, **Tanzimat Döneminde Bosna Hersek**, Türk Tarih Kurumu, 2010, s. 229.

²⁵Ekrem Causevic, **The Turkish Language in Ottoman Bosnia**, The İsis Press İstanbul, 2014, s. 26.

1.2.3.1. Bosna Hersek'te Bazı Medreseler

Gazi Hüsrev Bey Medresesi: Medrese, Gazi Hüsrev Paşa Külliyesi içinde ve tam bir Türk muhiti olan çarşının ortasındadır. Medrese, Sultan II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın oğlu ve Bosna Beyi Hüsrev Paşa tarafından 1537 yılında yaptırılmıştır. Şehrin ortasında bulunan bu medreseye önceleri, Hüsrev Paşa'nın annesine nispeten Selçukiye, sonraları da Kurşunlu Medresesi denilmiştir. O medrese hala orada bulunmaktadır. Büyük bir avlusu vardır ve Bosna Hersek'teki en ünlü ve en önemli medresedir. Öğrenciler bu medresede iyi bir eğitim almaktaydı. Evliya Çelebi Bosna'ya gittiğinde Seyahatname adlı kitabında “Saraybosna'da bir çok müderris ve medrese vardır. Bunların içerisinde en güzeli ve tezyinli olanı ise, Gazi Hüsrev Bey Medresesi'dir.” demektedir.²⁶

8 Ocak 1537 yılında yazılan Gazi Hüsrev Bey vakıfnamesinde medresede çocukların hangi dersleri göreceği yazılıyordu. Bu vakıfname okunduğunda eğitim sisteminde sadece eğitim kısmı olduğu ve terbiye sisteminin bunıa dahil olmadığı tahmin edilmektedir. Sonradan medreselerde verilen derslere bakıldığında öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Gazi Hüsrev Bey Medresesi'ndeki gramer kitabı incelendiğinde, gramerin çok önemli ve çok zor olduğu görülmektedir. Aynı zamanda gramer kitabında çok sayıda atasözü olduğu ve bu atasözlerinin insanlar için çok önemli olduğu tespit edilmektedir. Gramer kitabı insanlara hem grameri öğretir hem hayat konusunda nasihatler verir. Atasözlerinden birinde “Zaman yürüdüğünde sen de yürü, zaman koştuğunda ise sen de koş.” denilmektedir. Bu atasözü insana hem grameri hem de tembellikten kurtulmayı ve bir an önce harekete geçmeyi öğretmektedir. Böyle bir eğitimin gerçekleşmesi için iyi bir öğretmenin dce olması gerekiyordu. Müderris en önemli öğretmendi çünkü öğrencilerle en çok o zaman geçiriyordu ve böylece çocuklar iyi bir şekilde terbiye ediliyorlardı. Medreselerdeki kriterlere göre en iyi öğretmen, çocuklara tefsir dersi, hadis dersi, İslam hukuku, din

²⁶Kamil Şahin, “Saraybosna Şehri Merkezindeki Medreseler”, *Vakıf Haftası Dergisi*, s. 264.

unsurları ve teoloji derslerini vermektedir. Vakıfname’yi okurken ilk bakışta o zamandaki eğitim hakkında yanlış bir bakış açısı oluşmaktadır fakat Gazi Hüsrev Bey Medresesi’nde kullanılan kitaplar göz önüne alınırsa özellikle de tefsir dersi için kullanılan kitabı incelerken, eğitimin iki şekilde işlendiğini görmekteyiz. Çocuklar bilgi ediniyor ve aynı zamanda da terbiye ediliyordu. Öğrenciler medresede okuyor hem de orada barınabiliyordu. Dersler öğleden önce ve öğleden sonra veriliyordu. Bazı gecelerde zikir vardı. Zikir dersinden sonra müderris iyilikten ve namustan bahsederdi. Gazi Hüsrev Bey müderrislerin bilgili, çalışkan ve mükemmel olmasını isterdi. Medreselerdeki eğitim belli kitaplara göre veriliyordu. Bu kitapları müderris seçiyordu. İsmet Kasumovic’e göre o zamanlardaki medreselerde ve tekkelerde tefsir kitabı kullanılıyordu. İslam gelenekleri, tasavvuf dersleri de veriliyordu. Öğrenciler derslerde el yazısıyla yazılan kitaplardan yararlanıyorlardı. Bazı öğrenciler bu kitapları kendi el yazısıyla yazmaya çalışmıştı. Medresenin alt seviyesindeki sınıflarda müderris dersleri veriyor, yardımcısı ise öğrencilerle pratik alıştırmalar uyguluyordu. “Halebiya” medreselerde en çok kullanılan ve en meşhur olan kitaptı. Medreselerde kullanılan bütün kitapları tecrübeli müderrisler yazmıştır. Terbiye konusundaki derslerde El Gazali’nin kitabı kullanılıyordu. Medreselerde öğretilen ve en çok konuşulan konular: kibarlık, düzen, namusluluk, dürüstlük, nefsi kontrol etme, konuşmada sınırları bilme, kendi nefsiyle savaşıma, yaşlı insanlarla ilgilenme idi. Bütün bu konular iyi kitaplar eşliğinde öğretiliyordu. Terbiye konuları içeren kitaplar, Arapça, Farsça, ve Türkçe yazılıyordu. Bu kitapları okuyarak, çocuklar bu dilleri de öğrenebiliyorlardı. Okutulan kitaplarla çocuklara İslam dininin bütün tarihi öğretiliyordu. Kitaplar kısa hikayelerle, atasözleriyle doluydu.²⁷ Bir eğitim sürecinde kitapların önemi yadsınamaz, medreselerde bunun bilincinde olduğundan vermek istedikleri konulara en uygun kitapları seçmişlerdir.

²⁷ Enes Karic, “Moral Tuition and Education”, **Oakton (USA)** 2001, s. 91-105.

Firuz Ağa Medresesi: Mescide de ismini veren bu medrese, Hübyar Ağa Mescidi yanında bulunmaktadır. Firuz Bey bu medrese için 937/1530'da diğer vakıflarla birlikte, senelik geliri 19.761 akçe tutan çeşitli vakıflarda bulunmuştur. Firuz Ağa Medresesi'ne, 995/1586 senesinde günlük 20 akçe ile Mekke-i Mükەرreme kadısı iken vefat eden Seyfullah Efendi'den mülazim olan Hasan Efendi isminde bir müderris tayin edilmiştir. Aynı medreseye 1033/1623'te de Saraybosna Hüsrev Paşa Camii İmamı Bosnalı Habib Efendi'nin müderris olarak tevcihatı yapılmıştı.

Hoca Kemal Bey Mescidi: Saraybosna'da Kemal Bey Mescidi'nin yanında bulunan medresenin, İbrahim Bey oğlu Kemal Bey tarafından, 940/1533 yılında cami ile birlikte yapıldığı bilinmektedir. Kemal Bey'in kendisi de orada medfundur. Medreseye 996/1587'de Mevlana Muhyiddin Efendi günlük 20 akçe ile müderris tayin edilmiştir. Medrese 1697 yılında yanmıştı.

Rüstem Paşa Medresesi: Saraybosna merkezinde bulunan bu medrese, Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır. Rüstem Paşa'nın şehrinde Bursa adında bir bedesteni de bulunmaktadır.

Gazi Mehmed Bey Medresesi: İsa Bey oğlu Mehmed Bey tarafından inşa edilen medrese, kendi camiinin kitabesinden de anlaşıldığı üzere, 926/1519-1520 senelerinde yaptırılmıştır, 1697 Avusturya işgali sırasında yakılmıştır.

Hacı İsmail Medresesi: Medrese, Sinan Voyvoda mahallesinde, yeni şehrin kuzey doğusunda bulunuyordu. Medresenin yanında 1775'de yaptırıldığı söylenen Abdulah Kantemir kütüphanesi mevcuttur.

Gümüşlüoğlu Medresesi: Saraybosna Irmağı'nın solunda, Şehir Kâhyası Camii'nin biraz batısında ahşap bir köprü yanında bulunmaktaydı. Medrese kitabesinden de anlaşılacağı üzere 1189/1775 yılında yaptırılmış ve 1897 senesinde Avusturyalılar tarafından yıktırılmıştı.

Fazıl Paşa Medresesi: Hünkar Camii'nin yani Camii Atik'in batı tarafında bulunuyordu. 9 hücreli ve bir dershaneden meydana gelen medresenin vakfiyesi 9 Zilhicce 1289/9 Kanunusani 1873 tarihlidir. Vakfiyesinde geniş bir mevkufatı vardır.

İnadiye Medresesi: Şehir Kethüdası Köprüsü yakınında ve ırmağın sağ tarafında bulunuyordu.

At Meydan Medresesi: Saraybosna'da ırmağın sol sahilinde ve yıkılmış olan Bekir Hacı Ali Baba Cami'nin yanında yaklaşık 1550 yıllarında yapılmıştır. At Meydanı Medresesi diye bilinmektedir. E.H. Ayverdi; 'şimdi yarı yarıya' toprağa gömülü vaziyette bulunmaktadır. Avlusu gayet geniş olan bu medresenin revakları ahşaptandır diye belirtmektedir.

Bakir Baba Medresesi: Sol sahilde Hünkar Camii'nin batısında. Kömürcü Köprüsü bitişiğinde ve 1542'de yapıldığı bildirilmiştir. 1895'ten önce cami yıkıldıktan sonra geri kalan medrese, mektep ve ihata duvarının mevcut olduğu nakledilmiştir.

Sultan Murad Rabi (IV Murad) Medresesi: Sultan IV. Murad Medresesi'nin varlığını, bizim kütüphanemizde yazma nüshası bulunan, yaklaşık XIV. asrın başlarından-XIX. asrın başlarına kadar. Bursa ve ilçelerine ait 'Medreseler Defterinden' öğrenmekteyiz. Bu defterde; Bosna Sultan Murad Râbî Medresesinden, Bursa medresesine görevlendirilen, müderris Eyyübi Mehmed Efendinin görevlendirilmesinden öğreniyoruz. Müderris Eyyübi Mehmed Efendi 1043/1633 tarihinde, Bursa'ya gelmişti.²⁸

1.2.4. Rüşdiye

Saraybosna Rüşdiyesi Bosna Hersek'te en çok tanınan rüşdiyeydi. Bu okul Bosna'daki "Okul Kanunları" yayınlanmadan önce açılmıştı. Okul ders araç ve

²⁸ Kamil Şahin, "Saraybosna Şehri Merkezindeki Medreseler" **Vakıf Haftası Dergisi**, s. 264-268

gereçleri bakımından eksiksizdi. Avusturya-Macaristan işgalinden önce bu okulda üç öğretmen ve kırk öğrenci vardı. Avusturya-Macaristan döneminde de bu okul açıldı. Bosna Hersek'teki diğer rüşdiye de Maglay'da açılmıştı. 1873 yılında çalışmaya başlamıştı. Bu rüşdiyede çalışan ilk öğretmen eğitimini İstanbul'da tamamlayan Bosna kökenli bir adamdı. İnsanlar bu okulu askeri okul zannetmişti. O zamanlardaki Maglay'a zengin aileler çocuklarını göndermeye başladığında diğer insanlarda da güven oluştu. Çocuklar din dersi, yabancı dil (Türkçe, Arapça ve Farsça), Osmanlı tarihi, matematik ve güzel yazı derslerini görüyorlardı. Öğrenciler sabah erken saatlerinde okula gelip saat 11 gibi okuldan çıkıyorlardı. Bu okuldan ilk mezun olan öğrenciler devlet idaresinde çalışmaya başlıyorlardı. Okulda derslere uygun kitaplar kullanılıyordu. Rüşdiyede hem Bosnalı hem diğer ülkelerden gelen öğretmenler çalışıyordu. Rüşdiyeden pek çok öğrenci mezun olamadı, mezun olanların bir kısmı ise eğitimlerine İstanbul'da devam ediyordu. Tahminlere göre Avusturya-Macaristan işgalinden önce 30 tane rüşdiye vardı.²⁹ Bu okullardan mezun olanların eğitimlerine İstanbul'da devam etmeleri son derece önemlidir. Burada iyi bir eğitim alan gençler kendi ülkelerine döndükten sonra önemli vazifelere gelmekte ve iki ülke arasındaki ilişkilerin sıcak olmasında etkileri olmaktadır.

Branislav Djurdjev, Avusturya-Macaristan idaresine geçmeden önce Bosna Hersek'teki eğitim kurumları ile ilgili şu bilgileri vermektedir. “Resmi kayıtlara göre Osmanlı idaresinin sonlarına doğru burada 917 mektep, 43 medrese, 28 rüşdiye vardı. Ayrıca Saraybosna'da bir askeri okul, öğretmen yetiştirme koleji ve bir de ticaret mektebi bulunuyordu.”³⁰ Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti zor durumda olduğu dönemde dahi eğitim konusunu ihmal etmemiş ve aynı kararlılıkla bölgenin eğitimine katkı sunmaya devam etmiştir.

²⁹ Adem Mehmedovic, Nezir Karic, “Skolstvo kod Bih Muslimana u vrijeme Osmanlijske uprave”, 2013 <https://www.nkp.ba/horion-bosna-skolstvo-kod-bh-muslimana-u-vrijeme-osmanlijske-uprave/>

³⁰ Salih Seyhan, “Osmanlı Döneminde Bosna Hersek'te Çıkan İlk Özel Türkçe Gazete Gülşen-i Saray”, *Selçuk İletişim*, 3, 2012, s.103.

Bosnalı Müslümanlar çok iyi derecede Türkçe biliyorlardı fakat kendi aralarında ana dillerinde konuşuyorlardı. Gerekli durumlarda ise Türkçe konuşmaları lazımdı. Osmanlı askerleri Bosna'yı terk ettikten sonra da Bosnalılar, ticaret ya da alışveriş için bazen de çarşıda, meyhanelerde Bosna'ya gelen Türklerle Türkçe konuşuyorlardı. O zamanlarda sadece Türkler değil, Arnavutlar, Tatarlar, Kürtler, Araplar, kimisi ticaret için kimi ise oralarda kalmak için Bosna'ya geliyorlardı. Türkçe, Bosnalı Müslümanlar ve bu milletler arasında konuşulan resmi dildi. Aynı zamanda Bosnalılar seyahat ederken Türkçe konuşuyorlardı. Hatta Bosna'daki askerler de Osmanlı Devleti'ne bağlı ülkelerde Türkçe konuşuyorlardı. Bosnalı Müslümanlar tarafından konuşulan Türkçe, Osmanlı Türkçesinden biraz farklıydı ve buna Bosna Türkçesi denirdi. O zamanlarda Bosna'da eğitimini tamamlayıp da Türkiye'nin bazı büyük şehirlerinde yüksek eğitime devam eden insanlar, Osmanlı Türkçesini sorunsuz olarak konuşabiliyorlardı. Eğitime Türkiye'de devam eden insanlar ve Bosna'da yaşayan insanların konuşmaları arasında farklılıklar vardı. Bosna'daki insanlar konuşurken Türkçeyle Boşnakçayı karışık bir şekilde konuşuyorlardı. Bosna Türkçesi, Osmanlı zamanında Osmanlı Türkçesi yanında resmi dil olarak da biliniyordu. Bosnalı Müslümanlar ve Hristiyanlar Bosna Türkçesini prestij dili olarak gördüler ve aynı zamanda Müslümanlar Bosna Türkçesini kullanarak Türklerle kültür ve toplum için diğer önemli konular hakkında konuşabileceklerini düşünmüştür. Her şeye rağmen Bosna Türkçesi, Bosna'daki insanların konuştuğu Boşnakçanın yerini tutmadı. Bosna Hersek'te Türkçeyi Türk gibi konuşan insanlar olmadığı için Türkçe asla Bosna Hersek'in resmi dili olamaz. Böyle bir şey sadece insanların sürekli o dilin etkisinin altında kalınca, ve o dilin her alana girdiği yerlerde mümkündür. Çünkü insanın yapısında, insanın doğasında kendi ana dilini unutup da başka dili konuşmak, o dili kendi ana dili sanmak pek mümkün değildir.³¹ Zaten bir toplumun ana dilinden uzaklaşması demek tarih sahnesinden de

³¹ Ekrem Causevic, **The Turkish Language in Ottoman Bosnia** , The İsis Press Istanbul, 2014, s. 28-30.

silinmesi anlamına geleceğinden ne olursa olsun ana dilin konuşulması, unutulmaması son derece önemlidir. bu Bosna dili için de geçerli bir durumdur. Türkçe öğrenilmeli ancak ana dil asla unutulmamalıdır.

1.3. Bosna Hersek'te Osmanlı Zamanında Edebiyat

Bosna Hersek, Fatih Sultan Mehmed tarafından 1463 yılında fethedilerek Rumeli eyaletine bağlı bir sancak statüsüyle Osmanlı Devleti'ne katılmıştı. Bu tarihten itibaren Osmanlı, Bosna'nın tarihine, kültürüne, geleneğine ve yaşam tarzına kendi mührünü vurmuştu. 1878'deki Berlin Antlaşması ile hüznü bir şekilde geri çekilmek zorunda kalınan topraklar, Osmanlı'yı günümüze kadar unutmamıştır. Cami, köprü, kale, çarşı, çeşme, medrese gibi birçok eserde Osmanlının izleri canlı bir şekilde yaşamaktadır. Bu maddi yapılarla birlikte Osmanlının getirmiş olduğı ilim ve bunun taşıyıcısı olan yazma eserler de kütüphane, müze, tekke ve evlerde hala mevcuttur.³² Sadece Bosna değil, Osmanlının hakimiyetinde olan birçok bölgede günümüz kadar gelen birçok tarihi yapının altında Osmanlı imzası yer almaktadır. Osmanlının dünyada kalıcı bir eser bırakma anlayışını somut bir şekilde uyguladığı görülmektedir.

Bosna Hersek'te Osmanlı döneminde Türk Dili sadece eğitim dili ve günlük hayatta iletişim dili olarak kalmamış, Türkçe bunun çok ötesine geçerek bir edebiyat dili seviyesine yükselmiştir. Bu gelişme Boşnak edebiyatı kadar Türk edebiyatı için de dikkatle incelenmesi gereken bir durumdur. Türk dilinin Bosna Hersek'te bir edebiyat dili seviyesine yükselmesi, bu dile olan ilginin artmasına sebep olmuş ve bu durumun tabii bir sonucu olarak da Boşnaklara Türkçeyi öğretmek için sözlük çalışmaları başlatılmıştı. Türk dilinin ve kültürünün Bosna Hersek'te varlık göstermesi ve ilerlemesi, Türkler ve Boşnaklar eliyle İstanbul üzerinden olmuştu.

³² Lemi Akın, "Bosna Hersek'teki Osmanlı Dönemi El Yazmalarının Durumu", **Turkish Studies, International Academic Journals**, s. 326.

Çünkü İstanbul çok önemli bir ilim ve kültür merkeziydi. Bosna Hersek bu merkeze en uzak Osmanlı coğrafyalarından biri olmasına rağmen kabiliyetli kişilerin eğitimi için büyük öneme sahipti. Bosna Hersek eyaletinden İstanbul'a gelerek medrese eğitimini tamamlayanlar memleketlerine döndüklerinde artık hem günlük işlerinde hem devlet kademelerinde hem de edebi faaliyetlerinde Türk dilini kullanıyorlardı. Bunun yanında Bosna Hersek'te faaliyet gösteren medreseler de talebelere Arapça ve Farsçanın yanı sıra Türkçeyi öğretiyorlardı. Bu bağlamda Türk hakimiyeti zamanında, Bosna Hersek'te Türk dilinin gelişmesi iki yoldan olmuştur denilebilir. Birincisi Bosna Hersek'ten İstanbul'a gelerek medrese tahsili görenlerin, memleketlerine döndükten sonra da Türk dilini ve kültürünü yaşatmaları. İkincisi ise Bosna Hersek'te açılan medreseler aracılığı ile Türk dilinin öğretilip yaygınlaştırılmasıdır.³³ Her iki yolla birçok Bosnalı, Türk dilini öğrenmiş, edebi eser verebilecek seviyede Türk diline hakim olabilmıştır. Bu duruma özellikle bölgede açılan medreselerin büyük katkısı olmuştur. öğrencinin eğitimi devam ettirmek için İstanbul'a gelmesi de dile hakimiyetini daha da pekiştirmiş, Türk edebiyatının önemli eserlerini orijinal dilinde okuyup benzer eserler ortaya koyabilecek seviyeye gelebilmişlerdir.

Bosnalı Müslümanların eserlerinin çoğu Türkçe, Arapça ve Farsça ile yazılmıştı. Her eserin dili alanına göre belirleniyordu. Şiirler için Farsça kullanılıyordu, felsefe içeren eserler için Arapça kullanılıyordu. Çünkü Boşnakçada olmayan ve Arapçada var olan terimler vardı. O zamanda bu eserler sadece Slav ülkelerinde yaşayan insanlar için değil, diğer insanlar için de yazılmıştı. Eserler teoloji, felsefe, tarih ve hukuk alanlarında yazılıyordu. O zamanlarda bu alanlarda en önemli yazarlar şunlardır: Ahmed Sudi al-Bosnavi, Farsça ile yazan şairleri eleştiriyordu (Ö. 1598). Hasan Kafi Pruscak, yazdığı eseriyle hukuk ve diğer alanlarda tartışma açmıştı (Ö. 1616) Abdi al-Bosnavi sufi geleneklerinde tartışma açacak bir eser yazmıştı (Ö.

³³ Genç Osman Geçer, "Türkçenin Çekilmeye Direndiği Bir Vatan: Bosna Hersek" **III Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri**, 2010, s. 385-386.

1644). İbrahim Alajbegovic, Batı Avrupa kaynaklarını araştırarak 1520-1640 yıllar arasında Türkçe bir tarih kitabı yazmıştır (Ö. 1651). Ahmed al-Mostari Rüşdi Mostarlı, şairdir. Farsça ile yazılan şiirleri örnek alarak Türkçe şiirler yazıyordu (Ö. 1699). Mustafa al-Mostari Ejubovic, gramer ve İslam kanunları hakkında 30 tane tartışmalı eser yazmıştır (Ö. 1707). Mustafa al-Akhisari birkaç eser yazmıştır. Eserlerinin konuları din, ahlak, kahve konularını içermektedir (Ö. 1755). Mustafa Sefki Baseskija Saraybosna’da 18. yüzyılın yarısında Türkçe bir eser yazmıştı (Ö. 1809). Bu yazarların çoğu yurtdışında öğretmenlik yapıyor, bazıları ise Bosna idaresinde çalışıyorlardı. Şeyh Jujo, Mostar’da müftü olarak çalışıyordu, Derviş-paşa al-Bosnavi çok yetenekli bir şairdi. Farsça şiirleri Farsçadan Türkçeye çeviriyordu. Bütün bu bilgiler bize Bosna Hersek’te Osmanlı zamanında edebiyatın ve kültürün gelişmiş olduğunu göstermektedir. O zamanda insanlar sadece edebiyat ile değil hat ve resim sanatı ile de ilgileniyordu.³⁴ Bir dilin seviyesini en iyi yansıtan eserler edebi eserlerdir. Bosnalı olmalarına karşın bu kadar yazar ve şairin Türkçe eserler kaleme almaları Türk dilini çok iyi bildiklerini göstermektedir.

1.3.1. Alhamiyado Edebiyatı

Boşnakça MAve Arap alfabesiyle ortaya konan mahalli kaynaklı edebiyata “*Alhamiyado*” adı verilmektedir. Alhamiyado al-acemiye kelimesinden gelmektedir. Bu ise yabancı bir şey, Arapça olmayan demektir. Bu edebiyatın ilk örnekleri 17. yüzyılın sonlarında verilmeye başlanmış ve 19. yüzyılın sonlarına kadar da devam etmişti.³⁵ Osmanlı Türkçesi benzeri birkaç dilin karışımından oluşan bir edebiyat olan Alhamiyado 17. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar uzun bir süre kullanılmıştır.

³⁴ Noel Malcolm **Bosnia: A Short History** New York University, Macmillan London, 1994s.199-201.

³⁵ İrfan Morina, Lindita Latifi, “Bosna’da Osmanlı Dönemine Ait Edebiyat Araştırmaları ve Namık Kemal’in Boşnakçaya Tercüme Edilen Eserler”, **Dede Korkut, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Dergisi**, s. 92.

1.3.2. Muhammed Hevai Üsküfi

1601 yılında, Zvornik sancağının Donya Tuzla yakınlarındaki Dobırnya köyünde dünyaya gelmişti. Şair Makbul-i Arif'te Üsküfi, diğer şairlerinde ise Hevai mahlaslarını kullanmıştı. Ailesini erken yaşta kaybetmişti. Öğrenim görmek için çok gezmek zorunda kaldığı belirtilen Hevai, İstanbul'a da gitmişti. Hevai'nin en önemli eseri, şüphesiz 1631 yılında yazdığı ve IV. Murad'a ithaf ettiği Makbul-i Arif'tir (Potur Şahidi). XVII. yüzyılda kaleme alınan Türkçe Boşnakça Makbul-i Arif adlı manzum sözlüğün, eldeki verilere göre Bosna'da ilk ve tek sözlük olduğunu söylemek mümkündür.³⁶ XVII. yüzyılda Türkçe-Boşnakça bir sözlüğün kaleme alınması Türkçenin bu bölgede oldukça yaygın olarak kullanıldığını gösteren önemli bir emaredir.

1.3.3. Hasan Kafi Prusçak

İslamın yayılmasıyla yabancı dillerle yazılan kitaplar kütüphanelerde bulunmaya başlamıştı. En büyük kütüphane Hüsrev Bey Kütüphanesi'dir. Aynı zamanda bezistan, çarşılar da kurulmuştu. Osmanlı zamanında en eğitilmiş Bosnalılardan biri Hasan Kafi Prusçak'tı. 1544 yılında Bosna Hersek'teki Bugojno şehrinin yakınında Prusac'ta doğan Prusçak, İstanbul'da 9 sene boyunca eğitim almış ve 17 eser yazmıştır. Farklı alanlarla ilgileniyordu. Eserlerinin konuları genelde siyaset, hukuk, filoloji ve teolojydi.³⁷ Birbirinden oldukça farklı bu alanlarda değerli eserler kaleme alması onun kendisini oldukça iyi yetiştirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda Hasan Kafi'nin Bosna bilim tarihi açısından önemli bir değer olduğu söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nin idaresi altında kalan Balkanlar hakkındaki kaynaklar okununca, o yüzyıllarda eğitim ve kültür hayatının geri planda kaldığı

³⁶ Sait Okumuş, "Muhammed Hevâî Üsküfi ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif: Potur Şâhidî," *Turkish Studies* cilt. 4, sayı. 4 2009, s. 825.

³⁷ Salih Sidki Hadzihuseinovic, "Cultural Elements in History of Bosnia", Anali Gazi Husrev Begove biblioteke, 2006, s. 198.

anlaşılmaktadır. En azından eserlerde öyle bir izlenim bulunmaktaydı. Hatta Yugoslav yazarları kendi eserlerinde bunun hakkında yazmışlardı. Ivo Andric “*Osmanlı Bosnası’ndaki Kültür*” adlı eserinde şöyle yazmıştır: “Osmanlı Devleti hükümeti olumsuz bir etki bırakmıştı. Türkler kültür getirmemişti. Ne İslam dinini kabul eden Slavlara ne de başka dinlere mensup olan insanlara.” Bunun gibi iddialar aslında önyargılıdır. Bosna Hersek’te Osmanlı mimarisinin mirası varken böyle iddialar hiç olmamalıdır. Osmanlı mimarisinin mirası yanında Osmanlı hükümetinin himayesi altında Bosnalı Müslümanlar tarafından yazılan pek çok eser bulunmaktadır. İvo Andrić kendi eserini yazarken bu eserler henüz ortaya çıkmamıştı. Şu anda bile o eserler hakkında herhangi bir şey söylemek doğru değildir. Çünkü bu eserleri dünyada sadece birkaç kişi bilmektedir. O eserlerden bir kısmı çevrilmiştir, diğer kısmı ise çevrilmemiştir. O eserlerin hala Bosna Hersek’te bulunup bulunmadıkları hakkında hiçbir şey söylenemez. Çünkü Bosna Hersek birden fazla savaş gördüğünden eserler tahrip olmuş ya da kaybolmuş olabilir. 1992 yılında Saraybosna’da savaş başlamadan önce Gazi Hüseyin Bey kütüphanesinde 7500, Doğu Diller Enstitüsü’nde 5000, tarih arşivinde 1762, ulusal kütüphanede ise 478 eser bulunuyordu.³⁸ Buna dayanarak daha önce söz edilen iddiaların doğru olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bosnalı yazarların Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde yazmış oldukları birçok eserin İstanbul, Viyana ve Kahire’deki arşivlerde yer aldığı bilinmektedir.

1.3.4. Molla Mustafa Başeski

1730’lu yıllarda dünyaya gelmişti. İlk eğitimini Saraybosna’nın Mimar Sinan mahallesindeki mektepte Süleyman Efendi’nin yanında almıştı. Saraybosna’nın Ferhadiye Cami yakınındaki mektepte 1757-1758 yılında muallim-i sıbyan olmuştu. İki yıl sonra Bozacı Hacı Hasan camiinde imam ve hatiplik görevine getirilmişti. Bu

³⁸ Noel Malcom, **Bosnia: A Short History**, New York University, Macmillan London, 1994 s.196-197.

bilgilere dayanarak Molla Mustafa'nın Saraybosna'daki medreselerin birinde eğitime devam ettiğini tahmin etmek mümkündür. Ancak kendi eserinde medrese eğitimi aldığına dair bilgilere rastlanmamaktadır. Kendisi Saraybosna camilerinde verilen derslere katılıp eğitimini genişletmeye çalıştığı ve Hacı Sinan tekkesi şeyhinden tasavvuf dersi aldığını söylemektedir. Yeniçeri ocağında belli bir süre geçirdikten sonra kendisine başeski unvanı verilmiştir.³⁹

1.3.5. Abdülvehhab İlhamija (1773-1821)

Abdülvehhab İlhamija hem doğu dillerinde (Türkçe, Arapça) hem halk dilinde eserler yazıyordu. Daha büyük bir hedef kitleye ulaşmak amacıyla halk dilinde eserler yazıyordu. Çünkü o devirde herkes bu dilleri bilmiyordu. Eserleriyle insanlara nasihatler veriyor, aynı zamanda siyasi durumu ve siyasetçileri de eleştiriyordu. Onun şiirlerini okuyan insanlar yazarın o zamandaki durumdan memnun olmadığını anlamaktadır. Onun bu eleştirileri aslında hayatının bu kadar kötü bir şekilde sonuçlanmasına sebep olmuştu. Onun Türkçe ile yazdığı Divan'da 60 şiir bulunmaktadır. Onun Türkçe yazdığı “*Tuhfetü'l Musallin*” ve “*Zubdetü'l Haşîin*” adlı eserinde Bosna'nın ruhu hissedilmektedir.

Abdülvehhab İlhami'nin eserleri şunlardır: ⁴⁰

Tuhfetü-LMusallin Ve Zübdetü-L-Haşîin: 54 yapraklık Türkçe yazılmış bir eserdir. Eserde namazdan ve güzel davranışlardan söz edilmektedir. Yazar bu eserinde İslam dininin en güzel şekilde nasıl uygulanması gerektiğini, aynı zamanda da İslam'ın şartlarına uymayanlara nasıl bir ceza verileceğini anlatmaktadır. İslam'ın şartlarına uyanlara da öbür dünyada ödül alacaklarını hatırlatmaktadır. Bu yazılan şeyler sadece İslam dinine mensup olan insanlar için geçerlidir. Kendisi diğer dinlere

³⁹ Kerima Filan, XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnalı Molla Mustafa'nın Mecmuası, Connectum Yayınevi, Saraybosna, 2011, s. 13-14.

⁴⁰ Muhamed Hadzijamakovic, Zivot i djelo Abdulvehhab bin Abdulvehhab Zepcevi, El-Kalem, Sarajevo, 1991, s. 5-36.

mensup olan insanlar için de güzel şeyler söylemektedir ve asla insanlar arasında ayrım yapmamaktadır.

İlmihal: Boşnakça yazılmıştır. Çocuklara İslam dinini öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. İlmihalda 54 şart bulunmaktadır. Bu şartların nasıl uygulanması gerektiğini yazmaktadır. Daha sonra yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenler hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca insanlara güzel davranışlar öğreten bu ilmihal, o dönem için insanlar arasında çok popülerdi.

Divan: Bu divanın iki nüshası vardır. İkisi de Gazi Hüsrev Bey kütüphanesinde bulunmaktadır.

1.3.6. Bosna Hersek'te Osmanlı Zamanında Çıkan Gazeteler

Bosna Hersek'te Türk dilinin yaygınlaşmasında basın da çok önemli katkıları olmuştur. Gazetelerin çıkarabilmesi için Şerif Osman Paşa'nın teşviki üzerine İstanbul'dan eski Türk harfleri yollanmış, İstanbullu Kadri Efendi eski Türk harflerinin mürettibi olarak Saraybosna'ya gönderilmiştir.⁴¹ Günümüzde dördüncü kuvvet olarak adlandırılan basın ve medyanın gücü o dönemden bilindiğinden Osmanlı hükümeti İstanbul dışında birçok noktada gazete çıkarmaya ve hadiseleri bu şekilde bölge halkına duyurmaya çalışmıştır. Özellikle Türk dilinin farklı bölgelerde gelişmesinde bu gazetelerin büyük katkısı olmuştur.

Bosna Hersek'te çıkan gazeteler:

Bosanski Vjestnik Gazetesi: Basılmış olan ilk gazete “Bosanski Vjestnik” adlı gazeteydi. Bu gazete tamamen Boşnakça olarak çıkmış ve Kiril harfleriyle basılmıştır. 7 Nisan 1866 tarihinde çıkan ilk sayısında, Bosna-Hersek'teki basım evinin çalışmaya başladığına dair haber yayımlanmıştır. Bu sayıda Bosna veziri ve

⁴¹ Genç Osman Geçer, “Türkçenin Çekilmeye Direndiği Bir Vatan: Bosna Hersek” **III Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri**, 2010, s. 385.

Valisi Şerif Osman Paşa'ya bir medhiyye şiiri hem Boşnakça olarak Lâtin harfleriyle ve Kiril harfleriyle hem de Türkçe olarak çıkmıştır. Bu gazete sekiz sayfa olarak çıkmış ve içinde çeşitli makaleler yayımlanmıştır. En önemlisi Bosna Vilâyeti anayasasının Boşnakçaya çevirisi olmuştur. Bosna Vilâyeti anayasası Miloş Mandić tarafından Türkçeden Boşnakça'ya çevrilmiş ve bu çeviri Bosanski Vjestnik gazetesinde yayımlanmıştır. Bu gazeteyi Türkçe gazeteler takip etmiştir.

Bosna Gazetesi: Bosna gazetesi Boşnakça ve Türkçe olarak çıkmıştır. Bosna gazetesi dört sayfadan oluşmuştur. Dış sayfaları Boşnakça olarak Kiril harfleriyle iç sayfaları Türkçe olarak eski harflerle basılmıştır. “*Bosanski Vjestnik*” gazetesi 24 Eylül 1866 tarihine kadar çıkmıştır. İğnyat Sopron, basım evini vilayet hükûmetine satmıştır. Bundan sonra Bosanski Vjestnik gazetesi kesilmiştir. Bosna gazetesinin toplu olarak 631 sayısı çıkmıştır ancak 615. sayıdan sonra sayılarının numarası değiştirilmiş ve tekrar 1. sayı olarak çıkmaya başlamıştır. Böylece 16. sayısına kadar ulaşmıştır. Bu arada gazete bir süre sekiz sayfa olarak basılmıştır. Osmanlıların Bosna'dan çekilmesinden sonra Bosna gazetesinin yayını kesilmiştir.

Gülşen-i Saray: Bosna gazetesi gibi bu gazetenin dış sayfaları Boşnakça olarak Kiril harfleriyle iç sayfaları ise Türkçe olarak eski harflerle çıkmıştır. “*Gülşen-i Sarây*” gazetesi haftada bir defa perşembe günlerinde 10 Ocak 1870 tarihinden itibaren Cumartesi günlerinde çıkmıştır. *Gülşen-i Sarây*, gündemdeki toplumsal ve iktisadi konuları, Bosna-Herek'in çeşitli yerlerinden gelen mektupları, Avrupa, Amerika ve Asya'dan haberleri yayımlamıştır. XX. yüzyılın başlarında yaşayan meşhur Boşnak şair ve edebiyatçı Dr. Safvet Beg Başıgaç, “*Gülşen-i Sarây*” gazetesindeki dilin hem anlaşılır hem klâsik olduğunu söylemiştir. Bu nedenle Türk diplomatların ve aydınların ilgisini çekmiştir.

Neretva Gazetesi: Neretva gazetesinin ilk sayısı 6 Safer 1293, Rum takvimine göre 19 Şubat ve Batı takvimine göre 2 Mart 1876 tarihinde çıkmıştır. Bosna ve Gülşen-i Sarây gazeteleri gibi dört sayfadır. Dış sayfaları Boşnakça olarak Kiril harfleriyle, iç

sayfaları Türkçe olarak eski harflerle yazılmıştır. Bosna ve Gülşen-i Sarây gazetelerinde olduğu gibi “*Neretva*” gazetesinde de Mevâdd-ı Husûsiyye (Hersek Vilâyetine ait haberler) ve Mevâdd-ı Umûmiyye (Osmanlı Devletine ait haberler) adlı köşeler vardır.

Vatan Gazetesi: Neretva gazetesinin başyazarı Mehmed Hulusi’dir. Bosna Vilâyet mektupçusu olan Boşnak Mehmed Hulusi Saraybosna’da doğmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde Türkçe olarak çıkan Vatan gazetesinin ve Rehber gazetesinin başyazarıydı. Bu dönemde Saraybosna’da Vatan gazetesi çıkmaya başlamıştır. Avusturya-Macaristan hükümeti Bosna-Hersek’te 22 Türkçe gazetenin çıkarılmasına izin vermiştir. Vatan gazetesi dört sayfa ve tam Türkçe olarak çıkmıştır.

Rehber Gazetesi: Vatan gazetesi bittikten sonra Rehber gazetesi Türkçe olarak çıkmaya başlamıştır. Vatan gazetesi gibi Rehber gazetesi de dört sayfada tam Türkçe olarak çıkmıştır. Rehber gazetesinde edebiyat makaleleri ve şiirler bulunmaktadır. Vatan ve Rehber gazeteleri Şarkiyat Enstitüsü’nde, Saraybosna’da Avusturya İmparatorluğu döneminde yapılmış Milli Kütüphane’de, Gazi Hüsrev Beg Kütüphanesi’nde ve Saraybosna Tarih Arşivi’nde saklanmıştır. Maalesef 1992 yılında bombalamalar sırasında Şarkiyat Enstitüsü ve Milli Kütüphane yanmıştır. Şimdi Vatan ve Rehber gazeteleri Gazi Hüsrev Beg Kütüphanesi’nde ve Saraybosna Tarih Arşivi’nde saklanmaktadır.

Müsavat Gazetesi: Müsavat gazetesi 1907 ile 1909 yılları arasında Mostar’da, 1909 ile 1911 yılları arasında Saraybosna’da Boşnakça olarak çıkmıştır. Bosna-Hersek’te kurulmuş olan Müslüman Halk Örgütü tarafından yayımlanmıştır. Bu gazetenin başlığında Müsavst kelimesi hem Lâtin ve Kiril harfleriyle Boşnakçadaki telâffuza göre Musavat olarak hem de eski Türk harfeleriyle yazılmıştır. Ancak gazete tam Boşnakça olarak çıkmıştır. Bosna-Hersek’teki gazetelerde Türkçe sadece Müsavat

gazetesinin başlığında kalmıştır.⁴² Görüldüğü üzere Osmanlı Devletinin son dönemlerinde İstanbul basın dünyasındaki hareketlenmenin bir benzeri Bosna-Hersek'te de yaşanmış ve birçok siyasi ve edebi gazete yayınlanmıştır. Bu gazeteler dönemin yaşananlarını günümüze aktaran en canlı örnekler ve tarih bilimi için önemli birer kaynak konumundadırlar.

1.4. Tanzimat Döneminde Bosna Hersek'te Eğitim

Bosna Hersek'te eğitim öğretim faaliyetleri, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça hız kazanmıştı. Daha önce de geleneksel eğitim kurumları olan medreselerde eğitim görmüş birçok Bosnalı bilim adamı yetişmişti. Özellikle Saraybosna'daki Gazi Hüseyin Bey Medresesi, Müslüman bilim adamlarının yetişmesine oldukça katkıda bulunmuştu. Bu medresenin yanında diğer medreselerin katkısıyla bölge kültürel açıdan oldukça gelişmişti. Bosnalı yazarların Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde vermiş oldukları eserlere, başta İstanbul'daki kütüphaneler olmak üzere dünyanın dört bir tarafındaki kütüphanelerde rastlamak mümkündür.

Bosna'da eğitim gören Müslüman öğrencilerin kitap ve diğer ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmıştı. Genellikle İstanbul'da basılan ders kitapları önce Saraybosna'ya gönderilmekte, oradan ihtiyaç oranında kazalara dağıtılmaktaydı. Bu konuda oldukça titiz davranan merkez, İstanbul'dan bölgeye gönderilen ders araç gereçlerinin taşradaki okullara acilen dağıtılması için de Bosna Valiliği'ne sık sık hatırlatmada bulunmuştu.

Bosna Hersek'teki eğitim öğretim sadece Bosna bölgesindeki okullarla sınırlı kalmamıştı. Merkez, Bosna'daki başarılı öğrencilerin İstanbul'da daha yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmeleri için de çaba sarf etmişti. Bu öğrenciler İstanbul'da çeşitli meslek dallarına ilişkin eğitim aldıktan sonra tekrar

⁴² Neira Zacinovic, “ Bosna Kütüphanelerindeki Eski Türkçe Gazetelerin Dili“ Ankara Üniversitesi, 2003,Yüksek Lisans Tezi, s. 13-23

Bosna'ya gönderilerek memleketlerine çeşitli alanlarda katkıda bulunmaları sağlanmıştı.

Mesela 1869 senesinde Mehmet Ali ve Ali adlı iki öğrenci veterinerlik eğitimi almak üzere İstanbul'a çağrılmıştı. Özellikle veterinerlik ve eczacılık okullarında öğrenim görmek amacıyla sonraki yıllarda da İstanbul'a birçok öğrenci gönderilmeye devam edilmişti. 1873 senesinde de Bosna'da rüştiyeden mezun olmayı başaran öğrencilerden bazılarının veterinerlik ve eczacılık okullarında öğrenim görmek üzere İstanbul'a gönderilmesi gündeme gelmişti.

1.4.1. Sıbyan okulları

Sıbyan okulları 1824 senesinde II. Mahmut tarafından kurulmuştu. Yayınlanan fermanla, ilkokul çağındaki Müslüman çocukların çeşitli iş kollarına çırak olarak verilmesi yasaklanmış, aksi harekette bulunanların cezalandırılacağı belirtilmiş ve ilkokul öğrenimi zorunlu hale getirilmişti. Sıbyan okullarındaki öğrenim şartlarının düzenlenmesi ise 1846 talimatnamesi ile olmuştu. Düzenlemeye göre öğrenim süresi 4 yıl, okula başlama yaşı erkek çocuklar için 7, kız çocuklar için 6 olarak belirlenmişti. Sıbyan okullarıyla ilgili düzenlemelerin hiçbirisinde eğitim dili üzerinde durulmamıştı. Bu nedenle Bosna'daki ilkokullarda her millet kendi diline göre eğitim yapmıştı. Cevdet Paşa, Bosna müfettişliği esnasında teftiş ettiği ilkokullarda Müslümanların Arap harfleri ile Boşnakça, Hristiyanların Kiril alfabesi ile Sırpça, Hristiyan Katoliklerin Latin alfabesi ile Latince, Musevilerin İbranice eğitim yaptıklarını görmüş ve bu eğitimin sakıncalarını dile getirmişti.

Cevdet Paşa'nın Bosna'da eğitimle ilgili öncülük yaptığı tek faaliyet, Müslüman kızların devam edeceği bir ilkokulun açılması değildir. Paşa yaptığı teftişler esnasında esnaf çocuklarının işyerlerinde çalıştıkları için yaşlarının okul çağını geçtiğini ve ilkokula gidemediklerini görmüştü. Bunun üzerine Cevdet Paşa, Vali Osman Şerif Paşa'nın esnaf çocuklarının devam edebileceği bir ilkokul açmasına

yardımcı olmuştu. Okula 120 çocuk kayıt olmuş ve her sabah işe gitmeden önce 1-2 saat okuldaki derslere devam etmeye başlamıştı. Böylece kendilerine yetecek kadar okuma ve yazma öğrenmeleri sağlanmıştı. Bu çocuklardan yetenekli olanların ise ortaokula (rüşdiye) devam etmeleri teşvik edilmişti. Okula tayin edilen öğretmenin maaşı Nisan 1865 tarihine kadar bizzat vali tarafından ödenmişti. Ancak bu tarihten sonra, okula devamlılık kazandırmak amacıyla öğretmenin maaşı Bosna mal sandığından karşılanmaya başlanmıştı.

1.4.2. Rüşdiye Okulları

1851 senesinde Bosna Hersek'te Tanzimat'ın uygulanmasının hemen ardından bölgedeki eğitim düzeyini yükseltmeye yönelik çalışmalara başlanmıştı. Bu amaçla Bosna valiliği her kazaya birer medrese açılmasını ve İstanbul'dan hoca gönderilmesini istemişti fakat Maarif-i Umumi Meclisi medrese yerine rüşdiyelerin açılmasını daha uygun bulmuştu.

Konuya ilişkin yapılan toplantıda;

1. Her kazaya 1-2 sınıflı birer rüşdiye açılmasına,
2. Okullarda eğitim verecek öğretmenlerin İstanbul Dar'ül-muallimin mezunu olmasına,
3. Muallim-i evvelilere 750, sanilere 400, okul hademelerine 100 kuruş maaş verilmesine,
4. Açılacak okulların masrafları ve öğretmenlerin maaşlarının bölge vergisine ilave edilmesine karar verilmişti.

1869 Maarif nizamnamesi ile 500 ev bulunan kasabalarda rüşdiye okulları açılması kararı alınmıştı. Bosna Hersek'teki rüşdiye sayıları hakkında kesin bilgiler ancak 1873 senesinden sonra elde edilebilmektedir. O tarihe kadar salnamelerde bütün okullar tür belirtilmeden aynı sütun içerisinde gösterilirken, bu tarihten sonra okul türleri de salnamelerdeki kayıtlarda yer almaya başlamıştı. Bölgede, 1873-74'de 23, 1875'de 24, 1876'da Bosna ve Hersek iki ayrı vilayet olarak teşkilatlandırıldığından,

Bosna bölgesinde 21, Hersek kısmında ise 3 olmak üzere toplam 24, 1877’de de 24 rüşdiye bulunmaktaydı.

1.4.3. Askeri İdadi (Lise)

Bosna Hersek’teki en önemli eğitim atılımlarından birini de Saray kazasında açılan Askeri İdadi (Askeri Lise) oluşturmaktadır. Bosna’da idadinin yapımına 1873 yılında başlanmıştır. İdadi, Avusturya işgaline kadar eğitimine ara vermeksizin devam etmişti. Okul, Eylül 1873’te 6 öğretmenle eğitime başlamıştı. Bu tarihte okul müdürlüğünü Binbaşı Süleyman Sırrı Bey yapmaktaydı. Okulun sekreterliğini ve münşeat dersi öğretmenliğini Alay Katibi Mehmet Efendi, Matematik ve Farsça öğretmenliği ile ders nazırlığını Yüzbaşı Mustafa Efendi, resim öğretmenliğini Yüzbaşı Vekili Hasan Efendi, Arapça öğretmenliğini Mehmet Efendi, Coğrafya ve Osmanlı Kanunları öğretmenliğini Teğmen Hüseyin Efendi yapmaktaydı. Okutulan dersler ise Arapça (Öğretmeni Mehmet Arif Efendi), Fransızca (Öğretmeni İshak Şükrü Efendi), Fen Bilgisi (Öğretmeni Yüzbaşı Mustafa), Resim (Öğretmeni Yüzbaşı Hüsnü Efendi), Cebir (Öğretmeni Nureddin Efendi), Matematik (Öğretmeni Hasan Adli Efendi), Osmanlı Kanunları (Boş) ve Coğrafyadan (Boş) oluşmaktaydı. Dikkati çeken en önemli nokta okulda herhangi bir din dersi ve tarih dersinin olmayışındır. Eğitim kadrosunun yanında yazışma ve gelir giderlerle ilgilenen bir memur, bir imam, bir vekilharç ve bir güvenlik görevlisi de okulun personeli arasındaydı. 1878 yılında okulda 55 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu tarihte eksik olan Edebiyat ve Tarih dersleri de müfredata konulmuştu.

1.4.4. Darü’l-Muallimin (Erkek Öğretmen Okulu)

Bosna Hersek’te öğretmene duyulan yoğun ihtiyacın karşılanamaması üzerine, 1869 senesinde bölgede ilkokul öğretmeni yetiştiren bir okulun açılması gündeme gelmişti. Ancak merkez, öğretmen yetiştiren okulun sadece İstanbul’da olduğunu belirterek, taşrada böyle bir okul açılmasının uygun olmayacağını belirtmişti ve

bölgede “*Darü'l-Muallimin*” adı ile bir okulun tesisine izin vermemişti. Fakat Bosna’nın öğretmene olan acil ihtiyacı ve eyaletteki ilkokul öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun Türkçe bilmemesi nedeniyle adı konulmasa bile öğretmen okulunun açılmasına karar verilmişti. Bosna’daki resmi öğretmen okulu, taşrada Girit ve Konya ile birlikte ilk açılan öğretmen okullarından biridir. Okul 1875 yılında Saraybosna’da eğitime başlamıştı.⁴³ Bosna yönetimi Osmanlı hükümetinin izin vermemesine rağmen eğitimin önemini anlamış ve öğretmen yetiştirme adına yeni bir okul açarak bu inisiyatifi üstlenmiştir. Bu durum Bosna yönetiminin eğitime ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.

1869 yılında Saraybosnalı tüccar Kosta Hadzihristić “*Novi Sad*” adlı gazetede Bosna ve Boşnaklar ile ilgili yazı yazmıştı. Yazıda şöyle deniyordu:

“Bosna’da tek konuşulan dil Sırpçaydı. Bir ara bu dil Türkçe kelimeleri içeriyordu. Geçmişte Türkçe bugünden daha güçlüydü. Travnik fethedildiğinde ve Türk askerleri Bosna Hersek’e girdiğinde Türkçe o bölgenin resmi dili oldu. Hatta Travnik’in Hristiyanların ve Katoliklerin yaşadığı bölgede de insanlar Türkçe konuşuyorlardı. Türk askerleri Saraybosna’ya geçtiğinde, Saraybosna’da bulunan rüşdiye okullarına rağmen Türkçe kendi değerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştı. Bugün Hristiyan gençleri Türkçe biliyorlar fakat kendi babalarından daha kötü konuşuyorlardı. Aynı zamanda Sırpça konuşuyorlar ve onu babalarından da daha iyi biliyorlardı. Sırpça daha büyük değer kazanmaya başlayınca Bosna’ya gelen Osmanlılar Sırpça öğrenmek zorunda kalmıştır. Osmanlıların gücü hafiflemeye başlayınca Türkçe de gücünü kaybetmiştir. Duyduğuma göre Belgrad’da Türkçe konuşan insanlar vardı ama onlar Bosna Hersek’e gidince Sırpça konuşmak zorunda kalmıştır.”⁴⁴

Bu makaleden de anlaşıldığı üzere Türk dili bölgedeki hakimiyetini zamanla kaybetmiş ve yerini Sırpçaya bırakmıştır. Sırpça o kadar etkin hale gelmiştir ki bölgeye gelen Türk askerleri bile halkla anlaşabilmek için bu dili öğrenmek zorunda kalmışlardır.

⁴³ Zafer Gölen, **Tanzimat Döneminde Bosna Hersek**, Türk Tarih Kurumu, 2010, s. 203-218.

⁴⁴ Ekrem Causevic, **The Turkish Language in Ottoman Bosnia**, The İsis Press Istanbul, 2014 s.38.

1.5. Avusturya-Macaristan Döneminde Bosna Hersek'te Eğitim

17. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti eski gücünü kaybederek gittikçe zayıflamaya başlamış, 1878 yılındaki Berlin Kongresi ile de Bosna üzerindeki hakimiyetini tamamen kaybetmiştir. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti, bölgedeki askeri gücünü çekmek zorunda kalmıştı. Bosna Hersek'in Osmanlı himayesi olmaksızın varlığını devam ettirdiği dönem 30 yıl sürmüştü ve neticede 1908 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bosna'yı ilhak ettiğini ilan etmişti. 1878 yılında kendi idaresine bırakılan Bosna Hersek'in 30 yıl sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilmesi hem Osmanlı Devleti tarafından hem de Bosna halkı tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştı. Osmanlı Devleti içerisinde bulunduğu zor durumdan ötürü buna müdahale edememişti. Bununla birlikte Avusturya-Macaristan hükümeti, Bosna halkının dini özgürlüklerini garanti edeceğine dair Osmanlı Devleti ile bir anlaşma imzalamıştı. 1908 yılından itibaren Bosna Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet durumuna gelmişti. 445 yıl Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak yaşayan bu Müslüman halkın, siyasi anlamda Osmanlı ile bütün bağları böylece kesilmişti. Yönetimi tamamen eline geçiren Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Birinci Dünya Savaşı'nı kaybettiği 1918 yılına kadar Bosna'yı yönetmişti.⁴⁵ Bosna; Fatih Sultan Mehmet tarafından fethinden, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na resmen ilhak edildiği 1908'e değin 445 yıl "Avrupa-yı Osmaniye"nin bir sınır ülkesi olarak kalmıştır.⁴⁶ Osmanlı özellikle sınır noktalarındaki sancak ve vilayetlere aşırı önem vermiştir. Bu noktada batı ile sınır çizgisini oluşturan Bosna-Hersek'e de büyük bir önem vermiş ve himayesinde kalması için elinden geleni yapmıştır. Ancak 19. yüzyıldan itibaren her alanda yaşanan düşüşler bu uç noktasının da elinden çıkmasına neden olmuştur.

⁴⁵ Esmâ Mezit, "Bosna Hersek'te Medreselerde Örgün Din Eğitimi: Mostar Karadjoz-Begova Medresesi Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 13.

⁴⁶ Suer Eker, "Bosna'da Etnolinguistik Yapı", **Mili Folklor**, 2006, sayı 72, s. 72.

1877’de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nca işgal, 1908 yılında ilhak edilerek Osmanlı Devleti ile son hukuki bağları koparılan Bosna Hersek, aradan geçen yaklaşık bir yüzyıla karşın Türk dili ve kültürü ile dolaylı da olsa bağlantısını sürdürüyordu. Boşnak halkı, Avrupa’yı fundamentalizmden koruma söylemiyle uluslararası camiada meşruiyet kazanmaya çalışan Çetnik ve Ustaşa soykırımlarına karşın, kendisini var eden Osmanlı mirasına sahip çıkıyordu. Bosna Hersek’te Avusturya-Macaristan dönemi başladıktan sonra Avusturyalılar Bosna Hersek’te yaşayan nüfusu modernleştirmeye çalışmıştı. Osmanlı zamanında kadınlar ferace takıyorlardı, yeni dönem başladıktan sonra ferace ortadan kalkmaya başlamıştı, buna rağmen kadınlar feraceyi taksa da takmasa da geç saatlere kadar çarşılarda bulunmaması gerekiyordu. Böyle kurallara bütün kadınlar tarafından uyulması gerekiyordu. Ailesi zengin olan kadınlar daha çok evde zaman geçiriyor, fakir olan ailelerde ise kızlar çalışıyorlardı. 1878 yılında Avusturyalıların gelmesi Bosna Hersek’in büyük şehirlerinde bulunan Müslüman kadınlar üzerinde çok büyük etki yapmıştı. Avusturyalılar Osmanlı döneminden kalan bütün etkileri ortadan kaldırmak istemişti. Bunu yapmak için ilk adım okulları reforme etmek ve ülkede yaşanan din ayrımlarını kaldıracak ve durumu sakinleştirecek bilim adamları yetiştirmekti. Aynı zamanda bu okulları reforme ederken Bosna Hersek’teki yaşam şeklini de değiştirmek istemişti. Osmanlı döneminden kalan okulları reforme ederken yeni eğitim sistemi kurmuştu. Bu eğitim sistemine göre hem kız çocukları hem erkek çocukları okula gidebilecekti. Kız çocuklarının okula gitmesi çok önemliydi çünkü Bosna Hersek’te nüfusun değişmesi için yeni eğitilmiş insanlar lazımdı. Ama en çok da bir gün anne olacak ve yeni nesli yetiştirecek modern kız çocukları gerekliydi.⁴⁷ Bu noktada Osmanlı’nın yaptığı gibi Avusturyalılar da işe eğitim sisteminden başlamışlardır. Çünkü eğitim bir neslin şekillenmesinde ve genç neslin istenilen doğrultuda yetiştirilmesinde en temel unsurdur.

⁴⁷ Zlatiborka Popov Mocinovic, v.d. “Zene iz Bih u periodu austrougarske uprave”, 2014 <https://www.6yka.com/novosti/zene-iz-bih-u-periodu-austrougarske-uprave>

Avusturya Macaristan döneminde, Bosna Hersek'te yaşayan insanlar için kız çocuklarının okula gitmesi pek uygun görülüyordu. En çok da Müslüman kızlarının okula gitmesine izin verilmiyordu. O zamandaki ders planına bakılırsa da derslerde işlenen konular evlerde yapılması gereken işler hakkındaydı. Konuların böyle işlenmesinin aslında gizli bir mesajı vardır. O da kız çocuklarının okula gitmemesi evde oturup ev işleri yapması gerektiğidir.

Avusturya Macaristan döneminde devlet okulları, özel okullar kız okulları, erkek okulları ve karışık okullar vardı. Okullar için 1911 yılında yeni kanun getirilmiştir. Bu kanuna göre çocuklar yedi yaşına girince okula başlayabiliyorlardı. Müslüman kız çocuklarının okula gelmesi için o zamandaki hükümdarlar, kız çocukları ve erkek çocuklar için aynı okullar açmayı istemişti. Fakat sınıflarda kız çocukları ve erkek çocukları aynı sraya oturmamış, beraber aynı dersleri görmemiştir. Kız çocukları daha çok ev işleriyle ilgili konular içeren dersleri görmüştür. Bosna Hersek'te Avusturya Macaristan döneminde kadın öğretmenlere ayrımcılık yapılmış, erkek öğretmenlerin sahip bulduğu haklara sahip olmamışlardır. Kadın öğretmenler evleneceği zamanda sadece öğretmenlerle evlenebiliyordu başka biriyle evlendiği zaman çalıştığı işten kovuluyorlardı.

Kız çocukları liseye gidemiyorlardı, sadece örgün bir şekilde dersler alıyorlar ve sınavlara giriyorlardı. 1918 yılından sonra lisede normal eğitim almaya başlamışlardı. Hasan Efendi 1892 yılında Saraybosna'da Müslüman kız çocukları için Muhammed okulunu açmıştı. Okulda 4 sınıf vardı. Bu okulda din ve el işleri dersleri veriliyordu. Bu okulda sadece Müslüman öğretmenler değil, diğer dinlere de mensup olan kadın öğretmenler de çalışıyordu. Bu okul insanların dikkatini çekmişti ve yoğun istek üzerine bunun gibi bir tane daha okul açılmıştı. 1894 yılında 7 ve 14 yaş arasındaki Müslüman kız çocukları için özel ve dört sene süren kurs açılmıştı. Bu kursta okuma-yazma, matematik, el işleri dersleri veriliyordu. 1901 yılında ise Saraybosna'da kız çocuklar için öğretmenlik okulu açılmıştı. Kızlar bu okulda okuyup öğretmen olabiliyorlardı. 1910 yılında nüfus için anketler oluşturuluyordu. O

anketlerle insanların düşünceleri alınmak istendi. Çoğu insan kız çocuklarının okula gitmesini istememişti. Fakat o zamanda da büyük başarılarla inanan insanlar vardı ve bu insanlar oradaki kız çocuklarının okula gitmesinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istemişti. Kız çocuklarının okula gitmesi ve ders alması herkes için çok önemliydi. Çünkü bir gün evlenince kendi çocuklarına iyi anne olmaları lazımdı ve iyi anneler olmak için de okula gidip farklı derslere katılmaları gerekiyordu. Böylece bir anne kendi çocuklarına aynı zamanda hem annelik yapacak hem de öğretmen olacaktı. Bosna Hersek'te Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Katolik çocukları için de okullar vardı. Saraybosna'da 1871 yılında ilk Katolik O

okulu açılmıştır. Bu okul Zagreb'den gelen kadınlar tarafından açılmıştı. Daha sonra Mostar şehrinde ve diğer birkaç şehirde bu tip okullar faaliyet göstermişti. Bu okullar çok iyi bir şekilde organize edilmiş ve özellikle Viyana'dan büyük destek almıştır. Avusturya Macaristan döneminde de bu okullar için hiçbir engel yoktu. Bu okullarda işlenen konular ve dersler Hırvatistan'daki işlenen derslere ve konulara benziyordu ve ders programları da Hırvatistan'dan alınmıştı. Avusturya-Macaristan eğitim sistemi 1879 yılında yeni okullar açmıştı. Bu okullar kız okullarıydı. 1884 yılında Saraybosna'da ilk özel öğretmenlik okulu açılmıştır. Böyle bir okul insanların dikkatini çekmişti. Çünkü insanlar böyle bir okulun açılmasına ihtiyacı duyulduğunun farkındaydı. Bosna Hersek'teki öğretmenler diğer ülkelerden geliyorlardı. Yeni açılan okulda okuyanlar mezun olduktan sonra sınava girip o sınavdan belli puanlar kazanıp öğretmen olarak devlet okullarında çalışabiliyorlardı. 1911 yılında ilk devlet öğretmenlik okulu açılmıştı.⁴⁸ Avusturya-Macaristan'ın eğitime ayrı bir önem verdiği görülmektedir. Bu noktada özellikle kız çocuklarına daha hassas davranılmış ve okuyup öğretmen olabilmeleri için önlerindeki engeller kaldırılmıştır.

⁴⁸ Snjezana Susnjara, "Education of Female Children in Bosnia and Herzegovina During the Austrian Hungarian Rule(1878-1918)", **Glasovi iz povijesti**, 2014, s. 453-466.

Bosna Hersek'teki eğitim medreselerde veriliyordu ve dersler Arapça işleniyordu. Avusturyalılar ise ne o zamandaki mektepleri ne de Arapçayı kabul ediyorlardı. Onların Bosna'ya gelmesiyle bu mekteplerin reforme edilmesi lazımdı. Yeni eğitim kanunu getirilince Boşnaklar aniden yazmayı ve okumayı bilmeyen insanlar olarak kalmıştı. O zamandaki mekteplerin reforme edilmesinde dersler önemli rol oynamıştı. Din derslerinin yanında Boşnakça ve Matematik derslerinin de işlenmesi gerekiyordu. Daha sonra diğer dersler de işlenmeye başlamıştı. Reforme edilmiş mekteplerin ismi “*ibtidaije*” idi. İbtidaije 1892 yılında çalışmaya başlamıştı. Bu mekteplerin gelişmesi çok yavaştı çünkü Osmanlı geleneklerinden yeni kültüre, yeni geleneklere geçmek çok zordu. Avusturyalıların gelmesiyle Bosna Hersek'te en çok sıbyan mektebi bulunuyordu.⁴⁹ Küçük çocukların istenilen yönde eğitilmesi daha kolay olduğundan sıbyan mekteplerine hemen her ülkede ayrı bir önem verilmektedir. Bu doğrultuda doğal olarak Avusturyalılar da eğitim sürecinde bu sıbyan mekteplerine ayrı hassasiyet gösterdikleri görülmektedir.

19. yüzyılda, Bosna Hersek hakkında Avrupalı yazarlar tarafından yazılan seyahat ve gezi kitaplarında bulunan bilgiler aynıdır. 1836 ve 1837 yılları arasında Bosna Hersek'te yaşayan tıp doktoru ve coğrafyacı Ami Boue, yazdığı kitabında Sırp ve Arnavutların Türkçe bilmediklerini ifade etmektedir. Bütün inanışlara ve İslam dinine rağmen Bosnalıların da Türkçe bilmediklerini hatta bu dile hiç ilgileri olmadığını belirtmektedir. Ami Boue kitabında Bosnalıların sadece birkaç Türkçe kelime bildiklerini ve Osmanlılara karşı sevgileri olmadığını yazmıştır. Bosna Hersek'te Fransa Konsolosluğu'nda çalışan Saint Marium da 1870-1873 yıllar arasında Bosna Hersek'te yaşayan insanların Türkçe bilinmediğini yazmıştır. Otto Blau ise Türkçenin Türkler, Müslümanlar ve Osmanlı Devleti'nin idaresi altında kalan dini okullarda okuyan öğrenciler tarafından konuşulduğunu, Hristiyan ve Katolik olanların çok az Türkçe konuşabildiklerini anlatmıştır. Bosna Hersek'e gelen

⁴⁹ Misera Suljic-Sijaric, “BH školstvo u vrijeme Osmanskog carstva te Austrougarske vladavine”, **Bosnjaci net, web magazine**, 2014, <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=53620>

bütün yazarlar ve gezginler Bosna Hersek'te Avusturya Macaristan döneminde konuşulan dil hakkında yazılar yazıyorlardı çünkü o zamanlarda Avrupa ülkelerinde Bosna Hersek'te sadece Hristiyanların değil, Türklerin de yaşadığı ve Türkçe konuşulduğu düşünülüyordu. Böyle bir teori aslında Bosna Hersek'te yaşayan Müslümanlar kendilerini Türk olarak adlandırdıkları için ortaya çıkmıştır. Daha sonra yabancı yazarlar Bosna Hersek'e gelince oradaki durumu anlamıştır. Aynı zamanda orada yaşayanlardan kaç kişinin Türkçe bildiği de belli değildi. Aynı bilgiler Boşnakça kaynaklarda da yazılmaktadır. Baltic, Ziya Beg'in Bosnalı Müslümanları Türkçe konuşmadıkları için azarladığını söylemişti ve onlara Bosna Hersek'te mektuplar yazdırmış ve orada Türkçenin öğretilmesini emretmişti.⁵⁰ Bosna-Hersek uzun süre Osmanlı hakimiyetinde kaldığından Avrupa'nın göbeğindeki bir İslam devleti olarak algılanmış ve halkın önemli bir bölümünün Türkçe konuştuğu kabul edilmiştir. Ancak görüldüğü üzere bölgeye gelenler bu durumun tam da belirtildiği olmadığını eserlerinde ifade etmişlerdir.

20. yüzyılda Gazi Hüsrev Bey medresesindeki eğitim reforme edilmiştir. Yeni eğitim sistemi daha modern bir şekil almıştır. Gazi Hüsrev Bey medresesinin dünyada önemli bir yeri vardı. Diğer medreseler de kendi önemine sahip çıkmaya çalışmıştı. Bu dönemde yeni okullar açılmaya başlamıştı. Bu derste işlenen konular daha çok Avrupa medeniyetinde işlenen kavramlara benzemiştir. İlk defa “İslam Ahlakı” dersi Avrupa modern ahlakı konularıyla beraber işlenmekteydi. Diğer dersler Akaid, Hadis, Tefsir, Fıkıh ihmal edilmemişti sadece daha çok metodolojik açıdan değişmiştir.⁵¹ Avrupa'daki gelişmeler Osmanlı toplumu içi olduğu gibi Bosna Hersek için de önemli bir gösterge olmuştur. Bu anlamda çağa ayak uydurma anlamında

⁵⁰ Ekrem Causevic, “**The Turkish Language in Ottoman Bosnia**” , The İsis Press Istanbul, 2014, s. 25. s. 35-37.

⁵¹ Adem Mehmedovic, Nezir Karic, “Skolstvo kod BiH Muslimana u vrijeme Osmanlijske uprave”, 2013 <https://www.nkp.ba/horion-bosna-skolstvo-kod-bh-muslimana-u-vrijeme-osmanlijske-uprave/> s. 105.

eğitim sisteminde de belli reformlar yapılmış ve Avrupa'daki gelişmelerden uzak kalmamak için çaba sarf edilmiştir.

Türkiye'ye gelen Boşnak muhacirlerin özellikle köyden gelenleri büyük bir medeniyet veya kültür şoku yaşamıştı. 1960'lı yıllarda gelenler genellikle fabrikalarda iş buluyorlardı. Türkçeyi genellikle fabrikalarda Türk arkadaşlarından öğreniyorlardı. Türkçeyi öğrenmek için ne devlet ne de sivil toplum kuruluşları Türkçe kursları organize etmişlerdi. Bundan dolayı kadın nüfusu Türkçe öğrenmekte daha büyük zorluk çekiyordu. Çünkü kadınlar daha çok evde kalıyorlardı ve kendi aralarında görüşüyorlardı. Türk toplumuyla temasları çok kısıtlıydı. Genç nesiller okula başladıktan sonra Türkçeyi öğreniyorlardı. Okul, onların Türk toplumuyla temasa geçtiği belki de tek yerdi denilebilir. Çünkü yaşadıkları mahallelerin çoğu Boşnak muhacirlerden oluşuyordu. Kendi aralarında evlendikleri için bu semtlerde yaşamaya devam ediyorlardı. Bu eğilim zamanla biraz da olsa değişime uğramış, genç nesil daha çok Türk toplumuna dahil olmaya başlamıştır. Evlilikler de diğer Boşnak olmayan gruplarla gerçekleşmiştir. Dedelerin ve babaların yaşadıkları semtlerden farklı bölgelere de taşınmaya başlamışlardı. Gelen muhacirler arasında şehirli olanlar çok daha kolay yeni ortama adapte oluyorlardı. Aynı zamanda eğitilmiş olanlar iş konusunda da daha şanslılardı. Muhacirlerin hep bir arada yaşaması onların adetlerini, geleneklerini ve dillerini unutmamalarına yardımcı olmuştur. Tabii ki bugün büyük çoğunluğu özellikle dördüncü veya beşinci nesil Boşnakçayı daha az bilmektedir veya tamamen unutmuştur.⁵² Bir toplum için dil oldukça önemlidir. kendi dilini unuttuğu müddetçe tarih sahnesinden silineceği bir gerçektir. Bosnalılar için de durum bu şekildedir. Farklı etnik gruplarla birarada yaşamaları dillerini unutmalarını gerektirmemekle birlikte burada ifade edildiği üzere yeni nesil içerisinde Boşnakçayı hiç bilmeyenler bulunmaktadır. Bu da Boşnak dili adına üzüntü verici bir durumdur.

⁵² Amra Dedeic-Kırbaç, "Boşnakların Türkiye'ye göçleri", *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı: 35, 2013, s.17

Türkçe, Bosna Hersek'te edebiyat, kültür, sanat ve yerel halklar ile Osmanlılar arasında bir iletişim dili olarak 20. yüzyılın başına değin kullanılmıştır. Türkçe etkileşimde bulunduğu diller arasında en yoğun olarak Güney Slavcayı etkilemiştir. Türkçenin temel söz varlığının neredeyse tamamı Güney Slavcanın sözlü ya da yazılı dillerinde yer alır. Bazen Türkçede neredeyse unutulmuş sözcükler Boşnakçada yaşar. Türkçe ya da Türkçe aracılığıyla kopyalanan Arapça, Farsça hatta diğer dillere ait sözcüklere Güney Slav dillerinde Türkizm (Boş. turcizam, Turcizmi, İng. Turkishism) adı verilir. Slav yazı dilleri ve diyalektlerindeki Türkçe etkisi 19. yüzyıldan bu yana araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Türkçeden Slav dillerine yapılan kopyalar malzeme düzeyinde bir ölçüde incelenmiş olmakla birlikte, bölge dil ilişkilerinin araştırılması bakımından hâlâ el değmemiş durumdadır. Her üç dildeki binlerce Türkizm, edebiyattan günlük hayata değin geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Türkizmlerin bir bölümü Müslüman halkın kullandığı dinî terimler, bir bölümü diğer etnik gruplar tarafından da yaygın olarak kullanılan ev eşyaları, giyim kuşam eşya kültürü, mutfak kültürü vb. ait kelimelerdir. Osmanlıya daha yakın olan, onun kültürel değerlerini benimseyen, sanat, bilim, yönetim, askerlik alanlarında birçok mensubu İstanbul'da yetişen Boşnak halkı, Türk dil ve kültürünün diğer halklara aktarılmasında da doğal bir köprü rolü oynamıştır. Türkçe, Boşnak halkı için Kur'an dili Arapça gibi din ve ibadet dilidir. Yunus Emre'nin şiirleri, Mevlid aynı huşu ile okunur. Dinî eğitim veren medreselerde Arapçanın yanı sıra Türkçe öğretilir. İç savaş ve etnik temizlik sonrasında özellikle medya ve edebiyat aracılığıyla Türkizmler daha bilinçli olarak kullanılmaya, bu yolla Hırvat ve Sırp dilleri yanında, Boşnak dili ve kimliği yeni bir statü kazanmaya başlamıştır.⁵³ Doğal olarak bir dil, kimliğini kaybetmeme adına farklı dillerle birlikte de olsa varlığını sürdürmeli ve hayatın her alanında etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

⁵³ Suer Eker, "Bosna'da Etnolinguistik Yapı", **Mili Folklor**, 2006, sayı, s. 78-80.

Eski Yugoslavya'nın büyük bir kısmı beş yüz yıl kadar Osmanlı yönetimi altında bulunmuştur. Bu nedenle Yugoslavya'nın tüm bölgelerinde dil, edebiyat, folklor, müzik, gelenek ve görenek gibi zenginliklerde büyük ölçüde Türk mirası bulunmaktadır. Bu yüzden ki bölgenin ulus ve halklarının tarihleri, dilleri, edebiyatları, folklorları, müzikleri, kısaca kültürlerine yönelik araştırma ve incelenmelerde ister istemez Türk dilinin öğrenilmesine büyük gereksinme vardır.⁵⁴ Arabistan yarımadasından Avrupa'nın içlerine kadar uzun bir süre hakimiyet süren Osmanlının doğal olarak bu bölgelerde bıraktığı birçok kültürel ve edebi zenginlik bulunmaktadır. Dolayısıyla bu dönem bölge tarihini inceleyen araştırmacılar için hem Türk dili hem de Türk kültürü bilinmesi gereken temel hususlar arasındadır.

⁵⁴ Hafız Nimetullah, "Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türkçenin Eğitimi", **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi**, 2006, s.182-188.

İKİNCİ BÖLÜM

BOSNA HERSEK'TE BUGÜNKÜ TÜRK DİLİ'NİN DURUMU VE TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ

2.1. Boşnakça ve Türkçe İlişkisi

Yabancı dil öğretimi geçmişten başlayıp bugüne kadar sürmektedir. Dil öğretimi eğitimin önemli bir parçasıdır. Bir dil öğrenmek insanların en önemli ihtiyaçlardan birini oluşturur. Yabancı dili öğrenmek bir ülkenin kültürünü, geleneklerini öğrenmek anlamına gelmektedir. Bir yabancı dil öğrenmeye karar verdiğimizde o dilin bize yeni ufuklar, yeni yollar açacağını, birçok fırsat sunacağını görüyoruz.

Türk dilinin en çok etkilediği, söz hazinesinden pek çok unsurun geçtiği diller sıralanırsa en başta Balkan dilleri gelir. Bunlar Boşnakça, Sırpça, Hırvatça, Arnavutça, Bulgarca. Romence ve Yunancadır. Bu diller Osmanlı dönemindeki Türk hakimiyeti altında birçok kelime ve unsurları bünyelerine dahil etmişlerdir. Türk diliyle Balkan dilleri arasındaki ödünçleme ilişkileri Balkan yarımadasının uzak geçmişine gider. Avrupa tarihinde önemli bir yeri olan bu coğrafyada yerleşen milletler, eski çağlardan beri dil ve kültür ilişkisi içinde olmuşlardır. Buraya ilk Türk akınları Hunlarla başlamış, ardından gelen Bulgarlar, Avarlar, Peçenekler, Kuman-Kıpçaklarla devam etmiştir. Bu bölgedeki Osmanlı hakimiyeti döneminde Türk dili ile Balkan dilleri arasındaki ilişki ise en üst seviyeyi oluşturur.⁵⁵ Bunda Osmanlının bölgenin hakim unsuru olmasının yanı sıra uyguladığı eğitim ve hoşgörü politikasının da büyük etkisi vardır.

⁵⁵ Abdulah Skaljic, Türk Dilinin Boşnakça İle İlişkileri”, *International Journal of Social Science* Volume 6 Issue, 2013,s. 895-911.

Balkanlarda Türkçe, özellikle Osmanlı Devleti'nin bölgede hâkim güç olması sebebiyle 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar bölgedeki topluluklar tarafından iletişim aracı olarak devlet işlerinde ve günlük yaşamda kullanılmıştır. Türkçe, iletişimde bulunduğu diller arasında en yoğun olarak Güney Slav dillerini etkilemiştir. Türkçenin Güney Slav dilleri üzerindeki etkisi, Arapçanın Türkçeye etkisiyle karşılaştırılabilecek ölçüdedir.⁵⁶ Nasıl ki Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri sonrasında Türk dilinde yoğun bir Arapça kelime artışı gözüksü ise benzer şekilde Türklerin bölgeye hakim olmaları sonrasında, Güney Slav dillerinde de birçok Türkçe kelime kullanılmaya başlamıştır.

Bosna Hersek'teki halk konuştuğu bazı Türkçe kelimeleri onların orijinal şeklinde konuşur, bazı kelimeleri Boşnakçaya geçerken değişmiş şekillerde kullanırlar. Bugün Bosna Hersek'te konuşulan dillerin söz varlığında Türkçeden ödünç alınmış kelimeler -yerel deyişle "turcizm"-önemli bir tabakayı oluşturmaktadır. Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçada zaman içerisinde gelişen dağılım sonucu, bütün bu kelimeler günümüz dilinde aynı değerlere sahip olmamışlardır. Bu dağılımın onları en az dört gruba ayırdığını görmek mümkündür.

Birinci grupta, Slav kökenli karşılıkları bulunmayan, dolayısıyla Bosna ve Hersek'te konuşulan standart dillerin ayrılmaz bir parçasını oluşturan Türkçe kelimeler yer almaktadır. Bunlar Boşnakça, Hırvatça, Sırpçada kökenleri açısından sahip oldukları menşei kaybederek, bu dillerin içinde öteki eksik öğeler gibi yaşamaktadırlar. Bunlar ana dili Boşnakça, Hırvatça veya Sırpça olan vatandaşlar tarafından bilinip gündelik yaşamışta yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu grubu temsil eden birkaç örnek olarak; badem, çarapa (>çorap), çekic, çizme, ćup (>küp), fenjer, katran, kesten (>kestane),

⁵⁶ Zulfikar Bayraktar, "Boşnakça Hırvatça ve Sırpçadaki Türkçe Kelimelerin Balkan Ortak Halk Kültürü Unsurlarının Oluşumundaki Yeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Balkan Özel Sayısı-I**, s.119-127.

kreč (>kireç), sabun (>sabun), top, tepsija (>tepsi), turpija(>törpü), (>fener) gibi kelimeler verilebilir.

İkinci grupta Slav kökenli karşılığı var olan Türkçe kelimeler yer almaktadır. Konuşan kişinin, eş anlamlı iki kelimedenden Slav kökenli ya da Türkçe kökenli olanı seçmesi, onun geldiği dil topluluğuna bağlıdır. Bu gruptaki Türkçe kelimeler Boşnaklar arasında hâlen yaygın olarak kullanılmaktadır. Bakšiš (>bahşiş), bašta (>bahçe), čaršaf, čoban, durbin (>dürbün), džigerica (ciğer), ekser, kajsija (>kayısı), kašika (>kaşık), kat, makaze (>makas), mušterija, pamuk, peškir (>peşkir), sanduk (>sandık), sirće (>sirke), šećer (>şeker),(>müşteri) gibi kelimeler bu gruba örnek verilebilir.

Üçüncü gruba değişen hayat koşulları sebebiyle kullanım sıklığı düşük olan kelimeler alınabilir. Bu grup kelimelerle ilgili olarak iki durumun ileri sürülmesi gerekir. Birincisi, bunların Slav kökenli karşılıkları bulunmamaktadır. İkincisi, bunlar standart dillere dahil edilmişlerdir. Örnek olarak bugünkü hayat koşulları sebebiyle Boşnakçada olduğu gibi Türkçede de nadir rastlanan ya da sadece belli durumlarda kullanılan đerđef (>gergef) veya mangala (>mangal) kelimeleri gösterilebilir. Bu örneklerin yanı sıra Türkiye Türkçesinde yaygın olarak kullanılan čakšire (>çakşır), đugum (>güğüm), ibrik, saz gibi kelimeler Bosna halklarının dillerinde anlam daralmasına uğramıştır. Bugün kullanımda bunlara nadir rastlanmaktadır. Bu gruba alınan kelimeler, standart dillere dahil edildikleri halde konuşanın bilincinde bulunmayabilirler. Diğer deyişle konuşan gösterileni bilmediği durumda, göstereni de bilemeyecektir.

Dördüncü gruba kullanımdan çıkıp dilin arkaik öğeleri olarak bilinen Türkçe kelimeleri toplamak mümkündür: avlija (>avlu), baksuzluk (>bahtsızlık), bećar (>bekâr), bošća (>bohça), ćeif (>keyif), dembel (>tembel), dert, dušmanin (>düşman), fukara, hasta, hevta (>>hafta), kapija (>kapı), kavga, mahala (>mahalle), mejhana, pazar (>pazar yeri anlamında), raf, sokak. Yalnız belli sosyal ve kültürel

özelliklere işaret eden bu tür kelimeler, üslup açısından belirtili (marked) olarak nitelendirilir. Bunlar, düz anlamlarının yanı sıra yan anlamlarını da taşıyorlar; böylece farklı bir üslup kalitesi sağlayarak dilin niteliğine olumlu katkıda bulunmaktalar. Bu sebeple onların yazı dilinde önemli bir rolü vardır.⁵⁷

Bosna Hersek'te Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı kurumlar ve özel teşebbüsler tarafından aktif bir şekilde Türkçe öğretilmektedir. Bununla birlikte tarihi ortak kültürün etkisiyle Bosna Hersek'te Türkçe bilenlerin oranı yüksektir.⁵⁸ Tarihi birliktelik ve ortak dini inanç Boşnak halkının Türkiye'ye ve Türk diline bakışını olumlu etkilemektedir. Bu bağlamda Türkçe bölgede eğitim öğretim kurumlarında öğretilmektedir.

Boşnakça ve Türkçe köken (menşe) olarak farklı dil grubuna aittirler. Boşnakça Hint-Avrupa dil ailesinin Slav koluna girmektedir. Dünyada en yaygın olan bu dil ailesi, Türkçenin girdiği Ural Altay dil ailesinden menşe ve yapı bakımından farklıdır. Hint-Avrupa dilleri bükümlü Ural-Altay dilleri sondan eklemeli dillerdir. Bazen az sayıda ekler kullanılmakla beraber, umumiyetle gramer ifadeleri kökün bir içten kırılma ile aldığı değişik şekillerle karşılanmaktadır. Bazı dillerde bu değişiklik çok defa kökü tanınmaz bir hale getirir.⁵⁹ Kelimenin aldığı ek ile yeni bir anlam yüklenebilmesi, zamanla kelimenin kökünde ve anlamında değişikliklere sebep olabilmektedir. Bu anlamda sondan eklemeli diller gerek gramer yapısı gerekse anlam özellikleri açısından zor öğrenilen diller arasındadır.

Bosna Hersek'te 1950 yılında açılan Saraybosna Üniversitesi ile beraber TİKA'nın desteğiyle kurulan Tuzla ve Zenica Üniversitelerinde Türkoloji bölümleri

⁵⁷ Kerima Filan, "Dil ve Kültür İlişkisi: Bosna'da Türk Dili Öğretimindeki Yeri ", **Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu**, Ankara, 2001

⁵⁸ Mustafa Arslan, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültür Aktarımına Etkisi: Bosna Hersek Örneği", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 5, sayı 48, 2017, s. 291-304.

⁵⁹ Samira Osmanbegovic-Baksic, v.d. "Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi ve Öğrenciler Açısından Problemleri", **Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 3, s.102.

bulunmaktadır. Şu anda faaliyetlerine aralıksız devam eden 4 üniversite kendi bünyesinde TİKA ve Türk iş adamlarının destekleri ile Türk dili, kültürü, tarihi ve edebiyatının öğretilmesine çaba göstermekte, Türkiye ile Bosna-Hersek arasında dil ve kültür köprüsünü onarmaktalar.⁶⁰ İlk, orta ve lise eğitiminde verilen Türkçeden ayrı olarak üniversiteler bünyesinde Türkoloji bölümlerinin olması Türkçenin uzmanlık gerektiren yönleriyle birlikte öğretilmeye çalışıldığını göstermektedir. Söz konusu bölümlerle birlikte Bosna Hersek toplumunda uzman Türkologlar yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Saraybosna Üniversitesi

Saraybosna Üniversitesi'nin tarihi Saraybosna'da II. Dünya Savaşı başlamadan önce yüksekokulların kurulmasıyla başlamıştır. 1940 yılında Ziraat ve Orman Fakültesi açıldı. 1944 yılında ise Tıp Fakültesi faaliyete geçti. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, 1946'da Tıp Fakültesi'nin binaları restore edildi ve Hukuk Fakültesi ile Yüksek Pedagoji Okulu ve Biyoloji Enstitüsü açıldı. Ziraat ve Orman Fakültesi'nin binaları 1948'de restore edildi ve 1949'da da Teknik Fakültesi açıldı.

1949 yılında Bosna Hersek Halk Cumhuriyet Meclisi, Saraybosna Üniversitesi'ne Üniversite Yasasını getirdi ve 2 Aralık 1949 tarihinde Vaso Butozan isimli rektörün seçilmesiyle Saraybosna Üniversitesi resmi olarak çalışmaya başladı. 1975 yılına kadar Saraybosna Üniversitesi, yükseköğrenim ve bilimin gelişiminin ana itici güçlerinden biri olan Bosna-Hersek'teki tek üniversite oldu ve 1975'te Banja Luka, 1976'da Tuzla Üniversitesi ve 1977'de Mostar Üniversitesi'nin kurulmasına büyük katkıda bulundu.

⁶⁰ Edina Solak, "BosnaHersek'te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile ilgili Çalışmalar", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt. 2, sayı. 2, 2011, s. 168.

Bosna Hersek'teki savaş sırasında Saraybosna Üniversitesi çok büyük zararlar gördü. Çok sayıda eleman işten ayrıldı. 20. yüzyılın ikinci yarısında bulunduğu zor koşullarda çalışmalarına devam eden ve uygarlık standartlarını koruyan Üniversite, uluslararası akademik topluluk kurumundan da bir takdir kazandı.

Saraybosna Üniversitesi 1997-2000 döneminde Avrupa düzeyinde, ilk TEMPUS proje müfredat modeli olan 3 + 2'yi koordine etti. Saraybosna Üniversitesi'nde 22 fakülte, 3 akademi, 5 bilimsel araştırma enstitüsü vardır.⁶¹ Bu yönüyle birçok üniversiteden daha kapsamlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Felsefe Fakültesinin içinde Doğu Filolojisi bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm, 1950 yılında Saraybosna Üniversitesinin kurulmasıyla Doğu Diller bölümü olarak başladı. O zamanda dersleri Doğu dilleri filolojisi uzmanları veriyorlardı. O zamanlarda bu bölüm üç kategoriye ayrılıyordu. Birinci kategoride Türk Dili ve Edebiyatı ve Arap Dili ve Edebiyatı; ikinci kategoride Tarih, Sırpça/Hırvatça ve Avrupa Dilleri; üçüncü kategoride ise Farsça vardı. Zamanla bu kategoriler değişmeye başlamıştır. 1971 yılında bu bölüm Doğu Dilleri ve Edebiyatı olarak devam etmişti. Bölümde Arap Dili ve Edebiyatı ve Türk Dili ve Edebiyatı programları vardı. 1977 yılında ise Fars Dili ve Edebiyatı programı kurulmuştur. Saraybosna Üniversitesi Doğu Dilleri bölümü Arap ülkelerinde, Türkiye'de ve İran'da bulunan üniversitelerle kaliteli iletişim gerçekleştiriyor.⁶² Erasmus programı kapsamında Türkiye dahil birçok ülkedeki üniversitelerle öğrenci değişimi yapılmaktadır.

⁶¹ "Univerzitet u Sarajevu, Historija" <http://www.unsa.ba/o-univerzitetu/organizacija/historija>

⁶² "Univerzitet u Sarajevu, Odsjek za orijentalnu filologiju" <http://ff.unsa.ba/index.php/bs/o-odsjeku-orijentalna-filologija>

2.2.1. Saraybosna Üniversitesi'nde Çalışan Hocalarla Mülakat

Saraybosna Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü ve işleyişini daha iyi tanıma adına bölüm hocaları ile bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatta sorulan sorular ve alınan cevaplar şu şekildedir:

1.Kendinizi tanıtabilir misiniz?

Benim ismim Edina Nurikic, Türk Edebiyatı'nın pratik derslerini vermekteyim. Tuzla Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezunum. Saraybosna Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı Yüksek Lisans programını bitirdim. Şu anda da Türk Edebiyatı alanında doktora yapıyorum ve tez aşamasındayım.

Benim ismim Mirsad Turanovic. 2004 yılında Şarkiyat bölümünden mezunum. Doğu bilimi ile ilgileniyorum. 2009 yılında Tuzla Üniversitesi'nde Dilbilim bölümünden mezun oldum. 4 senedir Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde çalışıyordum. Şimdi de Saraybosna Üniversitesi'nde çalışmaktayım. Türk dili derslerinde araştırma görevlisi olarak çalışıyorum.

2. Bölüm hakkında genel bilgileri bizimle paylaşabilir misiniz?

Bizim bölümümüz 1951 yılında Felsefe Fakültesi ile beraber kurulmuş. Felsefe Fakültesi en eski bölümlerden biridir. Doğu Dilleri bölümünde Türk Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı ve Fars Dil ve Edebiyatı bölümü var. Bizim bölümümüzü diğer bölümlerden ayıran özellik de şu ki bizim bölümümüzde okuyan öğrenciler kendi derslerini diğer bölümlerden seçebilirler, Arap Dili bölümünden, Fars Dili bölümünden hatta İngiliz Dili bölümünden ve diğer bölümlerden ders seçebilirler. Bizim bölümümüzde okuyan öğrenciler Türkçe öğretmenliği yapabilirler. Aynı zamanda da Doğu İslam Medeniyeti ve Osmanlı Türkçesi gibi derslerimiz de var.

3. Öğrenciler bu bölümde okumaya başlamadan önce giriş sınavına giriyorlar mı?

Bizim bölümümüzü diğer bölümlerden ayıran bir özellik daha var. Bizim bölümümüzde giriş sınavı yoktur. Dikkate aldığımız tek şey bölümümüze başvuran öğrencilerin lisedeki notlarıdır. O notlara göre değerlendirme yapılmaktadır. Bizim fakültemizde giriş sınavı sadece iki bölümde uygulanmaktadır. Böyle bir sistem yani sınavsız giriş son on beş senedir varlığını sürdürmektedir.

4. Her sene kaç öğrenci kabul ediyorsunuz?

Yaklaşık her sene 5060 öğrenci kabul ediyoruz. Daha önce öğrenci sayısı belliydi yaklaşık 30 öğrenci kabul ediyorduk fakat son zamanlarda öğrenci sayımız arttı. Son zamanlarda uyguladığımız sistem ile bölüme her başvuruyu almaya çalışıyoruz çünkü üniversite sayısı arttı, bölüm sayısı da arttı, özel fakülteler de açılmaya başladı. Bizim bölümümüze başvuran öğrenciler için ön bilgi şartı aranmıyor. Bizim için en önemli kriter öğrencinin notlarıdır. Özellikle de notlara bakarken Boşnakça ve yabancı dil notlarına önem veriyoruz.

5. Bir sene içinde kaç ders var ve derslerde hangi kitapları kullanıyorsunuz?

Her sene ders sayısı değişiyor onu zaten ders programına bakarken görebileceksiniz. Derslerde Hitit kitaplarını kullanıyoruz. Ekrem Causevic hocamızın yazdığı “Çağdaş Türk Dili’nin Grameri” kitabını da kullanmaktayız. Uygulama derslerinde TÖMER kitaplarını kullanıyoruz ve Sabina hocamızın yazdığı “Türkçe Zamanı” kitabını da kullanıyoruz. Edebiyat derslerinde Profesör Doktor Fehim Nametak’ın yazdığı “Türk Edebiyatı Tarihi” kitabını kullanıyoruz. Bu kitap Boşnakça yazılmıştır. Edebiyat derslerinde öğrencilere hem Türkçelerini geliştirmek hem de edebi yönlerini güçlendirmek üzere okumaları için Türkçe ve bizim dilimizde çevirisi olmayan romanları veriyoruz.

6. Dersler hangi dilde yapılıyor?

Türkiye’den gelen hocalarımız var. Onlar kendi derslerini Türkçe veriyorlar. Onların kendi metotları var. Diğer öğretmenler derslerini Boşnakça veriyorlar. Uygulama

derslerimiz de var. Türkçe-Boşnakça çeviri dersleri de veriyoruz. Gramer ve çeviri derslerini profesörler ve asistanlar veriyor. Öğrenciler Türkçe pratik derslerini okutmanlarla yapıyorlar. Şu an bölümümüzde iki okutman var. Dedğim gibi biz daha çok teorik dersler ile ilgileniyoruz, okutmanlar ise uygulama derslerini veriyor.

7. Türkçe öğretiminde “doğal dil yöntemi”ni destekliyor musunuz?

Bir tek doğal dil yöntemini desteklemiyoruz, kombine edilecek olursa o zaman destekliyoruz. Biz kendi bölümümüzde okuttuğumuz öğrencileri Türkçe Öğretmeni ve Türk Edebiyatı Öğretmeni olarak yetiştiriyoruz. Dolayısıyla bizim bölümümüzden mezun olan öğrencilerin bir gün Türkçe öğretmenliği veya Edebiyat öğretmenliği yapabilecek kapasitede olmaları gerekmektedir. Kursa giden öğrenciler ise sadece Türkçe konuşmaya odaklanıyorlar. Bizim verdiğimiz derslerin teori kısmını Türkçe yapamıyoruz çünkü bölümümüze gelen öğrencilerin Türkçesi yok. Sıfırdan başlayan öğrencilerimize sadece Türkçe konuşarak Türkçe öğretemeyiz. Türkçe derslerinde gramere odaklandığımızda, öğrencilere kendi dilimizden gramer örnekleri vermek zorunda kalıyoruz. O kıyaslamayı yapmamız için ve öğrencilerin bizi anlamaları için ana dilimizi kullanmak zorundayız. Bu şekilde ders alan öğrencilerimiz daha sonra sadece Türkçe öğretmeni ve edebiyat öğretmeni değil aynı zamanda çevirmenlik yapabilecek donanıma da sahip oluyorlar.

8. Bölümünüzde çalışan öğretmenler kimlerdir?

Bizim bölümümüzde çalışan hocalarımız: Prof. Dr. Kerima Filan (dilbilimci), üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflara ders vermektedir. Prof. Dr. Sabina Baksic; birinci ve ikinci sınıfta dilbilimi, morfoloji ve fonetik dersi vermektedir. Ayrıca dördüncü sınıfın Edimbilim dersine de girmektedir. Prof. Dr. Alena Catovic; edebiyat derslerini vermektedir. Doç. Dr. Ahmet Zildzic; Doğu İslam Medeniyeti dersini vermektedir. Ayrıca Türkiye’den gelen iki okutman hocamız da var.

9. Bir sene içinde kaç sınav uygulanmaktadır?

Bir dönem içinde ara sınav ve final sınavı uyguluyoruz. Bir dönem içinde örneğin kış döneminde final sınavları Ocak ve Şubat ayında uygulanmaktadır, final ve bütünleme şeklinde. Ayrıca Ocak ve Şubat ayında final sınavlarından geçmeyen öğrenciler, Eylül ayında tekrar sınava girebilirler. Üç defa sınava girip de geçmeyen öğrenciler, bazı dersleri bir sonraki sınıfa aktarabilirler. Böyle yapan öğrenciler bir sonraki sınıfta bu sınavlardan geçmeden diğer sınavlara giremezler. Bir öğrenci bir sonraki sınıfta en fazla iki dersi alttan alabilir. Daha fazla alttan dersi olan öğrencinin tekrar aynı sınıfa gitmesi lazım.

10. Okul boyunca öğrencilerin en çok karşılaştığı problemler nelerdir?

En büyük problemimiz dil problemi. Edebiyat dilden daha kolay bir derstir çünkü sonuçta teorik bir derstir. Bizim bölümümüzde %50'den fazla kişi başarılıdır. Sınavlardan geçemeyen öğrenciler ise okulu ciddiye almayan öğrencilerdir. Bu bölümün ne kadar ciddi ve ağır olduğunu göz önlerinde bulundurmuyorlar. Kendi dilini yeterince bilmeyenler tanımayanlar bu bölümde başarılı olamazlar. Bizim bölümümüzde Türkiye'ye giden çok öğrenci var. Türkçeyi iyi konuşan öğrencilerimiz var fakat bu öğrencilerden bazıları sadece günlük konuşmaya odaklı oldukları için Türkçenin gramer yapılarını anlamıyorlar. O yüzden de sınavlarda başarılı olamıyorlar. Edebiyat derslerinde, uygulama derslerinde, edebi metinlere odaklanıyoruz. Romanlardan bazı kısımlar, öyküler, bazen de şiir okutuyoruz. Aldığımız metinlerin edebi incelemesini yapıyoruz. Edebiyat derslerinde karşılaştığımız sorunlar genelde çeviri sorunu. Çeviri, edebiyat uygulama derslerinin büyük bir kısmını oluşturuyor. Öğrencilere öğretmeye çalıştığımız şey, hiçbir zaman birebir çeviri yapmamalarıdır. Çeviri yaparken bir dilde bazı ifadelerin bizim dilimizde mutlaka bir karşılığı vardır ve iyi bir çevirmenin en iyi çözümü ve ifade biçimini bulması gerekir. Öğrencilerimize de bu bilinci aşılama çalışıyoruz.

11. Bölümünüzde okuyan öğrenciler Türkçeyi geliştirmek için aktivitelere katılıyorlar mı? Türkiye'ye hiç seyahat düzenleniyor mu?

Şu ana kadar Türkiye seyahatleri düzenlenmiştir. Şimdi değişim programları ortaya çıktı. Bu değişim programlarına katılan öğrenciler bir dönem ya da bir sene boyunca Türkiye'de okuma fırsatından yararlanabilirler. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği kurslara katılan öğrencilerimiz var ve o kurslar sayesinde Türkiye'yi ziyaret eden ve yaz okullarına katılan öğrencilerimiz mevcuttur. Önceki yıllarda hem Türkçe hem Boşnakça bir dergi yayınlayan okutmanımız olmuştur. Bu derginin düzenlenmesinde öğrencilerin büyük payı olmuştur. Öğrenciler metinleri çevirerek ve metinler yazarak bu dergiye büyük bir katkı sağladılar. Böyle bir aktivite ile onların Türkçesinin gelişmesinde fayda sağlanmıştır. Önceki okutmanlar da farklı sohbetler düzenliyorlardı. Ayrıca bizim şehrimizde konferans, kitap tanıtımı gibi farklı aktiviteler de var. Öğrencileri bu tür aktivitelere katılmaları için teşvik ediyoruz. Fakültemizde çalışan öğretmenler de çalışkan öğrencilere Bosna Hersek'te Türkiye ile çalışan kurumlarda mutlaka referans oluyorlar.

12. Başarılı olan öğrencileri ödüllendiriyor musunuz?

Üniversitemiz her sene başarılı olan öğrencilere başarı belgesi vermektedir. Öğrenciler de zaten kendi başarıları üzerine Bosna Hersek ve Türkiye'de verilen burslara başvuruyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği bursları kazananlar yüksek lisans veya doktoralarına Türkiye'de devam edebiliyorlar.

13. Yunus Emre Enstitüsü'nün bölümünüzle bir ortak anlaşma veya çalışması var mı?

Bizim Yunus Emre Enstitüsü ile imzaladığımız belli bir protokol yok. Birbirimize bağlı değiliz. Bağımsız ve iki ayrı kurumuz. Ortak çalışmalarımız olmuştur. Bize kütüphane, kitap, konferans düzenleme gibi konularda destek oldular. Öğrencilerimiz Yunus Emre Enstitüsü Kütüphanesi'nden yararlanabiliyorlar. Türkiye'den gelen ve

bölümümüzde görev yapan okutmanlar ise Mili Eğitim Bakanlığı yolu ile gelmişlerdir.

14. Bölümünüzde çalışan hocalar?

Bizim öğretmenlerimiz kadroludur. Öğretim kadromuz yerli kadrodan oluşuyor. Türkiye’den ve Zagreb’ten gelen misafir öğretim görevlileri de öğrencilerimiz için pek çok konferans ve ders düzenlemiştir.

15. Her sene bölümünüzden kaç kişi mezun oluyor?

Bizim okul sistemimiz diğer fakültelerden daha farklıdır. Lisans programı bizim fakültemizde 3 sene sürmektedir. Her sene yaklaşık 20 ile 30 öğrenci mezun oluyor. Yüksek lisans programı 2 sene sürmektedir ve yaklaşık 30 öğrencimiz vardır. Doktora 3 sene sürmektedir. Her sene doktora açmıyoruz, sadece adaylar olduğu zaman alım oluyor. En son 2013 yılında edebiyat doktorası açtık. Dilbilim doktora programı 2018 yılında açıldı.

16. Bölümünüzden mezun olan öğrencilerin Türkçeyi bildiklerine dair herhangi bir sınava girmeleri gerekiyor mu?

Hangi işlere başvurduklarına bağlı. Örneğin Zirat Bankası’nda çalışacak olanlar yazılı ve konuşma sınavlarına giriyorlar. O sınavın sonuçlarına göre başvuran adayların en iyileri seçiliyor. Kısa zaman önce iki öğrencimiz Zirat Bankası’nda çalışmaya başladı. Okullarda, fakültelerde çalışacak olan öğrencilerimiz ülke çapındaki genel öğretmenlik sınavına giriyorlar. Mezunlarımız işlerinde oldukça başarılı ve Bosna Hersek’te Türkçe bilgisi gerektiren farklı kurumlarda çalışmaktadırlar.

17. Bölümünüzden mezun olan öğrenciler Türkçe Öğretmeni olarak çalışabilirler mi yoksa fakülteden sonra kendilerini geliştirecek eğitim seminer gibi faaliyetlerden yararlanmaları gerekiyor mu?

Bizim fakültemizde lisans mezunu öğrencilerimiz resmi kanuna göre okullarda ya da fakültelerde çalışamazlar. Yüksek lisansı da bitirmeleri gerekmektedir. Eskiden çalışabiliyorlardı ama şimdi maalesef. Şunu da söylememiz gerekiyor ki Bosna Hersek'teki kanun bölgeden bölgeye değişiyor. Örneğin Tuzla Üniversitesi'nden mezun olan bir öğrenci Türkçe Öğretmeni olarak çalışabilir çünkü oradaki sistem 4+2 sistemidir.

18. Bölümünüzde çalışan öğretmenleriniz iyi öğretmen kriterlerine uygunlar mı?

Bizim fakültemizde iki senede bir değerlendirme yapılmaktadır. Öğrenciler anonim bir şekilde öğretmenlerinin değerlendirmesini yapıyorlar. Ankete benzeyen formlar kullanıyoruz. O formlarda genelde farklı farklı sorularımız var. Öğrenciler öğretmenlerin kabiliyetini, iletişim kabiliyetini değerlendirmektedirler. Fakültede bütün bölümler arasında bizim bölümümüz ikinci sırada yer almaktadır. Bölümümüzde çalışan öğretmenler iyi öğretmen profiline uygundur.

19. Bölümünüzde çalışan öğretmenler farklı seminerlere, konferanslara katılarak kendilerini geliştiriyorlar mı?

Geçen sene ben ve bölümümüzde çalışan başka bir öğretmen arkadaşım pedagoji eğitimi, ders metotları ve ders planlama ile ilgili eğitim gördük. Pedagoji bölümünde eğitim veren öğretmen arkadaşlarımız bize bu eğitimi verdiler. İleri zamanda böyle bir eğitim süreci devam edecektir. Aynı zamanda “train programı”mız var. O da fakültede çalışanlar için bir eğitim sistemidir. Öğretmenler gönüllü olarak katılabilirler böyle eğitim programına.

20. Bölümünüzdeki eğitim nasıl gelişebilir? Sizin önerileriniz nelerdir?

Kesinlikle öğrenci değişimi ve öğretmen değişimi üzerinde ısrar etmek gerekmektedir. Daha çok insanlarla iletişime geçme, anlaşmaya, konuşmaya, karşılaşmaya ihtiyacımız var. Öğrencileri de en çok motive eden şey kendilerinin bir

yere gitmesi, başka bir kültür tanınması, mimari yapıları görmesidir. Türkiye'deki üniversitelerle çalışmamız bizim bölümümüzü de pozitif bir şekilde etkileyebilir.

21. Bir karşılaştırma yapacak olursak eski zamanlarda ve şimdiki öğrenci sayısı ne kadardır, artış var mı ve eğer varsa bu artışı etkileyen şeyler nelerdir?

Son zamanlarda öğrenci sayımızda tabii ki de artış var. Bosna Hersek ve Türk kültürünün benzerliği bu artışın nedenlerinden biridir. Aynı zamanda da Bosna Hersek'teki Türk varlığı da (şirket farklı kurumlar, turizm, diziler) artışa sebep oldu. Bosna Hersek'te bir Türkiye'nin varlığı var.

22. Peki ya bölümünüzden mezun olan öğrencilerin geleceği?

Şimdiki fırsatlar eski zamanlardaki fırsatlardan daha iyidir. Ama fırsatlar artıkça öğrenci sayısı da arttı ve bu şekilde rekabet oluşmaya başladı. Bosna Hersek'in genel sorunu işsizliktir. Dolayısıyla da bizim bölümümüzden mezun olan öğrenciler işsizlikle karşı karşıya kalabilirler. Türkiye Cumhuriyeti'nin burada kurduğu Yunus Emre Enstitüsü, Ziraat Bank, Anadolu Ajansı gibi farklı kurumlar var ve bizim öğrencilerimiz de o kurumlardan da iş alabiliyorlar. Özel şirketlerimiz de var, öğrencilerimiz o şirketlerde tercüman olarak çalışabilirler. Bizim özelliğimiz de bölümümüzün başkentte olması, dolayısıyla da ülkenin merkezi olarak burada daha çok fırsat var.

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Türkçenin bizim ülkemizdeki varlığı eski zamanlardan beri mevcuttur. Örneğin Yugoslavya döneminde insanların pek ilgisi yoktu. İş imkanları da çok kısıtlıydı. Fakat bölümümüz vardı çünkü Türk unsuru bizim ülkemizin tarihi ve kültürünün bir parçasıdır, o yüzden de varlığı hala devam etmektedir. Türk kurumları ile Bosna Hersek kurumları arasındaki işbirliklerinde ortaklık prensibi esas alınmalıdır. İletişimde, anlaşmada eşit olmalıyız, birbirimizden beklentilerimiz gerçekçi

olmalıdır. Bosna Hersek halkı zamanında çok zorluk çekti, kimliğimizi yok etmeye çalışanlar oldu. Biz yine de bunca senedir farklı taraflardan uğradığımız şiddet ve savaşa rağmen kendi ayaklarımızın üstünde durabiliyoruz. Kendi milletimizin kimliğine sahip çıkabiliyoruz, o yüzden de herkesin buna saygı göstermesi gerekmektedir. Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki bağ çok güçlü. Her iki tarafın da birbirlerini daha iyi tanımaları gerekir. Birbirlerinin tarihini ve günümüzdeki siyasal ve toplumsal durumu daha yakından takip etmeli ve analiz edebilmelidir. Örneğin Bosna Hersek tarihi çok geniş bir alanı kapsamaktadır ve bunun bilinmesi gerekir. Birbirimizi daha iyi tanımalıyız. Böylece iki tarafın da birbirleri hakkında sahip oldukları önyargılar da ortadan kalkacaktır. Diğer taraftan, Bosna Hersek halkının da Türkiye'yi daha iyi tanması lazım. Türkiye'ye sadece geleneksel bir ülke olarak bakmaması lazım. Türkiye kültürel olarak çok zengin, çok renkli bir ülke ve dolayısıyla tüm bu zenginliğin farkına varmak, daha çok şey görmek ve öğrenmek gerekir.

2.2.2. Lisans Dersleri

2.2.2.1. I. Sınıf

Türk Dili'nin Fonoloji ve Fonetik: Bu derste dönemin ilk yarısında öğrenciler Türk Dili tarihi hakkında bilgi ediniyorlar. Daha sonra Türk Dili alfabesini ve ünlüler ile ünsüzlerin özelliklerine, sözcüklerin yapısına, Türk Dili'nin fonotaktik ve morfolotaktik kurallarına, vokal uyumuna ilerici gerici asimilasyona geçmektedir. Dönemin ikinci yarısında ise isim cümlelerini ve fiil cümlelerini öğretilmektedir. Bu ders sözlü bir şekilde gerçekleşmektedir. Pratik derslerinde ise öğrenciler basit metinler okuyup onların incelemesini yapıyorlar ve konuşma pratiğini uyguluyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Causevic, E., Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb, 1996

- ✓ Underhill, R., Turkish Grammar, Cambridge, 1976
- ✓ Lewis, G.J., Turkish Grammar, Oxford, 1976
- ✓ Baksic, S., A. Catovic, E. Ertanır, Vrijeme je za turski, Fono, İstanbul, 2011

Ek literatür:

- ✓ Kononov, A. N. Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva, 1956
- ✓ Kissling, H.J., Osmanisch-Türkische Grammatik, Wiesbaden, 1960.
- ✓ Jansky, H., Lehrbuch der türkischen Sprache, Wiesbaden, 1986

Türkoloji Giriş I: Derslerde Türk halkının tarih boyunca gelişimi hakkında bilgi verilmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Türkler ve Türkoloji
- ✓ Türkçe Dil Ailesindeki Türkçe
- ✓ Türk halkının tarihi
- ✓ Türk dilinin tarihi ve gelişimi
- ✓ Çağdaş Türk dillerinin sınıflandırılması
- ✓ Osmanlı Türkçesi
- ✓ Çağdaş Türk Dili
- ✓ Çağdaş Türk dilinin lehçeleri

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Szeged.Róna-Tas, A., The 2.Reconstruction of Proto-Turkic and the Genetic Questions, U: The Turkic Languages (ed. by L. Johanson and É. Á. Csató), London, New York, 1991. (str. 67-80).
- ✓ Mali pojmovnik za kolegij Uvod u turkologiju. (Skripta za internu uporabu).

Ek literatür:

- ✓ Baskakov, N. A. (1969.), Vvedenie v izučenie tjurkskih jazykov, Moskva.Eren, H. (1998.),
- ✓ Eren, H., Türklük Bilimi Sözlüğü, Ankara, 1998.
- ✓ Philologiae Turcicae Fundamenta I, Wiesbaden, 1956.
- ✓ Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens, Band 10 – Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens /Herausgegeben von M. Okuka unter Mitwirkung von G. Krenn/ Klagenfurt, 2002., poglavlje Turksprachen (E. Čaušević, W. Schulze, H. Haarmann, M. Kappler), str.777-836.

Dilbilim Giriş: Bu derste dönemin ilk yarısında, dil bilimine bir dilin temel özelliklerine, dilin ve konuşmanın yanı sıra bir dilin işlevlerine odaklanılır. Öğrenciler dillerin gelişimi ve dil türleri hakkında bilgi sahibi olur. Dönemin sonunda öğrencilere Ferdinand de Saussure (yapısalcılık) teorisi sunulur. Daha sonra dilbilimden başlayarak dilin genel yapısına devam edilmektedir. Bir işaret sistemi olarak işaretler ve diller, sonra ise dil bilimi alanında fonetik, fonoloji, morfoloji, sözdizimi, anlambilim, sözlükbilimi, sosyodilbilim, pragmalinguistics ve metinsel dilbilimden bahsedilecektir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Škiljan, Dubravko (1980) Pogled u lingvistiku. Zagreb: Školska knjiga
- ✓ Bugarski, Ranko (1996) Uvod u opštu lingvistiku. Beograd: Čigoja štampa i 20. vek
- ✓ Glovacki-Bernardi, Z, A.Kovačec, M. Mihaljević...(2001) Uvod u lingvistiku. Zagreb: Školska knjiga
- ✓ Riđanović, Midhat (1985) Jezik i njegova struktura. Sarajevo: Svjetlost

Ek literatür:

- ✓ F.de Saussure, (1969) Opšta lingvistika. Beograd: Nolit.
- ✓ Giro, P. (1975) Semiologija. Beograd: BGZ.
- ✓ Jakobson, R. (1976) Lingvistika i poetika. Beograd: Nolit.
- ✓ Radovanović, M. (1979) Sociolingvistika. Beograd: BIGZ

Boşnakça Hırvatça Sırpça I: Bu derste öğrenciler ana dilindeki eksikleri tamamlamaya çalışmaktadırlar. Ana dilini iyi bilmeyen biri yabancı dili de iyi bir şekilde öğrenemez. Öğrenciler grameri detaylı bir şekilde öğreniyorlar. Yazılar yazarken hata yapmamaları için dil bilgisini geliştiriyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Halilovic, S., Pravopis bosanskoga jezika, Sarajevo, Preporod, 1996
- ✓ Muaratagic Tuna, H., Bosanski, Hrvatski, Srpski aktuelni pravopisi, Sarajevo, Bosansko filolosko drustvo, 2005

Türk Dili'nin Morfolojisinin Temelleri: Bu dersin temel amacı öğrencilere Türkçenin morfolojisini tanıtmaktır.

Derste işlenen konular:

- ✓ Geniş zamanı
- ✓ Öğrenilen geçmiş zaman
- ✓ Karmaşık fiil zamanları
- ✓ Amaçsonuç cümleleri
- ✓ Edilgen, ettirgen
- ✓ Dönüşlü çatılı fiiller
- ✓ Emir kipi ve istek kipi
- ✓ Gereklilik kipi, şart kipi
- ✓ Ulaş eki

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E., Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb, 1996.
- ✓ Underhill, R., Turkish Grammar, Cambridge, 1976.
- ✓ Lewis, G.J., Turkish Grammar, Oxford, 1976.
- ✓ Bakšić, S., A. Čatović, E. Ertanir, Vrijeme je za turski, Fono, İstanbul, 2011

Ek literatür:

- ✓ Kononov, A. N. Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva, 1956
- ✓ Kissling, H.J., Osmanisch-Türkische Grammatik, Wiesbaden, 1960.
- ✓ Jansky, H., Lehrbuch der türkischen Sprache, Wiesbaden, 1986.

Türkolojiye Giriş II: Bu derste öğrencilere Türkoloji alanında yapılan ilk araştırmaları daha doğrusu Türkoloji bölümüne sahip olan ilk Avrupa okulları ve fakülteleri hakkında bilgi sahibi olur. Aynı zamanda Osmanlı Devleti döneminde eğitimde, idarede, literatürdeki Türk Dili'nin anlamı hakkında konuşulmaktadır. 19. ve 20. yüzyılda Avrupa'da açılan Türkoloji bölümlerini özellikle de Bosna Hersek'te açılan bölüm ile ilgili konuşulmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ İzbor enciklopedijskih natuknica
- ✓ Eren, H., Türklük Bilimi Sözlüğü, Ankara, 1998

Ek literatür:

- ✓ Todorova, M., Imaginarni Balkan, Beograd, 1997
- ✓ Putopisi europskih putopisaca

Edebiyat İncelemenin Metodoloji ve Teorisi: Bu derste öğrenciler Edebiyat kavramını ve edebiyat tarihini inceliyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Milivoj Solar, Teorija knjizevnosti, Zagreb, 1984

Ek literatür:

- ✓ Aristotel, O pesnickoj umetnosti, Beograd, 2000.
- ✓ Aristotel, Retorika, Beograd, 2000
- ✓ KatnicBakarsic, Marina, Stilistika, Sarajevo, 2001
- ✓ Lesic, Zdenko, Teorija Knjizevnosti, Sarajevo, 2005
- ✓ Skreb, Zdenko/Stamac, Ante, Uvod u knjizevnost, Zagreb, 1997

Boşnakça, Hırvatça, Sırpça II: Bu derste öğrenciler kendi ana dilindeki morfolojiyi ve sözdizimi incelemektedirler. Kendi ana dilini başarılı bir şekilde inceleyen öğrenciler, daha hızlı bir şekilde başka dilleri de öğrenmektedirler. Derslerde isim, zamirler, filler, onların şekli, yapısı ve özelliklerinden bahsedilmektedir.

Derslerde kullanılan literatür:

- ✓ Jahic, Dz. – Halilovic, S. – Palic, 1., Gramatika bosanskog jezika, Dom stampe, Zenica, 2000
- ✓ Baric, Lonaric, Malic, Pavesic, Peti, Zecevic, Znika, Hrvatska Gramatika, Skolska knjiga, Zagreb, 1997
- ✓ Stevanovic, M., Savremeni srpskohrvatski jezik 1i Naucna knjiga, Beograd, 1970

2.2.2.2. II. Sınıf

Türk Dili'nin Morfolojisi: Bu dersin ilk bölümünde Türk dilinin morfolojik bir tanımı, kelimelerin türü ve bunların morfolojik ve morfosintaktik özellikleri hakkında konuşulmaktadır. Öğrenciler günlük konular hakkında konuşma yapabilecek ve kısa yazıları yazabilecek kadar Türkçe öğrenmelidirler.

Derste işlenen konular:

- ✓ Geniş zaman
- ✓ Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi
- ✓ mak üzere cümleleri
- ✓ Etken, edilgen, ettirgen
- ✓ Emir kipi, istek kipi
- ✓ Gereklilik kipi
- ✓ Ulaçlar

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E., Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb, 1996.
- ✓ Underhill, R., Turkish Grammar, Cambridge, 1976.
- ✓ Lewis, G.J., Turkish Grammar, Oxford, 1976.
- ✓ Bakšić, S., A. Čatović, E. Ertanir, Vrijeme je za turski, Fono, İstanbul, 2011.

Ek literatür:

- ✓ Kononov, A. N. Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva, 1956
- ✓ Kissling, H.J., Osmanisch-Türkische Grammatik, Wiesbaden, 1960.
- ✓ Jansky, H., Lehrbuch der türkischen Sprache, Wiesbaden, 1986.

Doğu Filolojisine Giriş: Bu derste öğrencilere Avrupa okullarının, üniversitelerinin, enstitülerinin doğu dilleri alanındaki özellikleri ve amaçları hakkında bahsedilmektedir. En çok da Eski Yugoslavya ve Bosna Hersek'te bulunan ve bu alanlarda yapılan çalışmalar hakkında konuşulmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Filozofski fakultet Sarajevo: Spomenica (1950-1980), urednik Branko Milanović et al.
- ✓ Spomenica 60. godina Filozofskog fakulteta u Sarajevu (1950-2010), priredio Ivo Komšić
- ✓ Orijentalni institut u Sarajevu 1950-2015, priredio Aladin Husić
- ✓ Spomenica Gazi Husrevbegove četiristo-godišnjice
- ✓ Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888-1988, urednik Almaz Dautbegović
- ✓ Gazi Husrev-begova biblioteka: 480 godina postojanja

Türk Edebiyatı'na Giriş: Bu derste Türk halkı arasında okuryazarlık ve sözlü edebiyatın ortaya çıkışı, sosyo-tarihsel değişimlerin İslamiyet'in ve tasavvufun ortaya çıkışı, ilk Türk hanedanlarının ortaya çıkışı, Türklerin Anadolu'ya göçü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, gelişimi, doruğu ve reformu hakkında bilgi verilmektedir. Derslerde en çok Tasavvuf Edebiyatı alanında çalışmalar, Mevlana Celaleddin Rumi'nin eserleri, Hacı Bektaş Veli'nin eserleri hakkında konuşulmaktadır. Ayrıca bu derste Divan Edebiyatı ve Yunus Emre hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Her dönemde öğrencilerin bu program için verilen literatürü okumaları gerekmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.

- ✓ Halma, Talat, ur., Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2006.
- ✓ Tuncer, H., Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I, II, İzmir, 1996.

Pedagoji I: Bu dersin amacı öğrencilere pedagoji hakkında temel bilgileri vermektir. Eğitici etkinliklerinin problemleri hakkında bilgi vermektir. Derste başarılı olan öğrenciler ileri zamanda yani kendileri öğretmen olduklarında pedagoji problemlerini kolayca bir şekilde tespit etmiş olacaklar.

Derste işlenen konular:

- ✓ Pedagoji temelleri
- ✓ Çağdaş sosyal koşullar
- ✓ Eğitim ve pedagoji tarihi
- ✓ Pedagoji ve diğer bilimler
- ✓ Temel pedagoji terimleri
- ✓ Eğitici etkinliklerin özellikleri
- ✓ Aile ve okul eğitici çalışmalar

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Bratanic, M. (1993), Mikropedagogija, Zagreb: Skolska knjiga
- ✓ Vukasovic, A. (1993), Pedagogija, Zagreb: Skolska knjiga

Ek literatür:

- ✓ Glasser, W. (1993), Kvalitetna skola, Zagreb, Educa
- ✓ Gudjons, H. (1994), Pedagogija-temeljna znanja, Zagreb: Educa
- ✓ Pasalic-Kreso, A. (2004), Koordinate obiteljskog odgoja, Sarajevo: Jez
- ✓ Seçmeli dersler

Türk Dili'nin Sözdizimine Giriş: Bu derste öğrenciler günlük konuşmalarında ve günlük yaşamlarındaki olayları Türkçe olarak ifade edebilecek kadar kendilerini hazırlıyorlar.

Derste işlenen konular:

- ✓ Zarf fiiller
- ✓ Sıfat fiiller
- ✓ İsim fiiller

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Causevic, E., Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb, 1996.
- ✓ Underhill, R., Turkish Grammar, Cambridge, 1976.
- ✓ Lewis G. J., Turkish Grammar, Oxford, 1976.
- ✓ Kononov, A. N., Gramatika Suvremenog tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva, Leningrad, 1956.
- ✓ Kissling, H.J., Osmanisch-Türkische Grammatik, Wiesbaden, 1960.
- ✓ Baksic, S., A. Catovic, E. Ertanır, Vrijeme je za turski, İstanbul 2011.

Türk Edebiyatı'na Giriş II: Bu derste Divan Edebiyatı'nın dönemleri hakkında ve temsilcileri Yusuf Nabi, Sabit Uzicanin ve Nefi hakkında konuşulacaktır. Ayrıca 18. yüzyılda Divan Edebiyatı epiglonunun oluşturulması hakkında da bilgi verilecektir. Dersin ikinci yarısında öğrenciler 19. yüzyılda modern Türk edebiyatının ortaya çıkması ve gelişmesi için koşulları yaratan sosyo-tarihsel değişiklik ve reformlarla tanışacaklar. Bu bağlamda, modern edebi türlerin ortaya çıkışı ve bu akımların ana temsilcileri olan literatürdeki çalışmalara özellikle dikkat edilecektir. Bu dönem 20. yüzyılın başlarında ulusal bir fikir ve ulusal Türk edebiyatının ortaya çıkmasına ayrılan saatlerle sona erecektir.

Derste işlenen konular:

- ✓ 15. yüzyılın Divan Edebiyatı'nın Genel Özellikleri
- ✓ Fatih Sultan Mehmet Çağında Osmanlı Devletinde Kültürel İmkanlar
- ✓ Osmanlı Edebiyatı'nın ana temsilcileri Ahmet Paşa, Necati, Avni
- ✓ 16. Yüzyılda Divan Edebiyatının Genel Özellikleri 16. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Kültürel İmkanlar
- ✓ Osmanlı edebiyatının başlıca temsilcileri Zati, Fuzuli, Hajali
- ✓ Baki, Taşlıcalı Yahya, klasik Osmanlı edebiyatının ana temsilcileri
- ✓ Divan edebiyatının 17. yüzyıl genel özellikleri
- ✓ Klasik Dönem Osmanlı Edebiyatının Baş Temsilcileri Yusuf Nabi, Sabit, Nefi
- ✓ 18. Türk edebiyatında yüzyıl, ilahi edebiyat geleneğinin epigonları
- ✓ 19. Yüzyılda Edebiyat Üzerindeki Etkiler Reformu
- ✓ Tanzimat Fermanı'nın (1839) sosyo-tarihsel değişimlerin kültürel yaşamdaki yansıması

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak., Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Halma, Talat, ur., Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2006.
- ✓ Tuncer, H., Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I, II, İzmir, 1996.

Pedagoji II: Bu derste öğrenciler eğitimsel çalışmalarının teorik ve pratik problemini inceliyorlar, günlük yaşamda ve eğitim çalışmalarında iletişim becerilerini güçlendiriyorlar.

Derste işlenen konular:

- ✓ İletişimde etkileşim
- ✓ Empatik iletişim
- ✓ Sözlü ve sözsüz iletişim
- ✓ Şiddet içeren ve şiddet içermeyen iletişim
- ✓ Şiddet içermeyen çatışma çözümü
- ✓ Ebeveyn olma
- ✓ Öğretme ve öğrenme yöntemi olarak rol oynama
- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Bratanic, M. (1993); Mikropedagogija, Zagreb: Skolska knjiga

Seçmeli dersler (klasik Arap edebiyatı, klasik Fars edebiyatı)

2.2.2.3. III. Sınıf

Türk Dili Sözdizimi: Bu derste, Türkçedeki en basit cümlelerin yapısından başlayarak en zor cümle yapısına kadar inceleme yapılmaktadır. En çok da fiil cümlelerinde fiile odaklanmaktadır. Boşnakçada ve Türkçede cümlelerin karşılaştırılması yapılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Filan, Kerima (1990). 'O prevođenju srpskohrvatskog prezenta na turski jezik.' Književni jezik (Sarajevo) 19/3: 129-138.

- ✓ Filan, Kerima (1991). „Turski pluskvamperfekt kao prevodni ekvivalent nekih srpskohrvatskih glagolskih vremena.’ Prilozi za orijentalnu filologiju 1990. 40: 39-53
- ✓ Filan, Kerima (1995).’O nekim modalnim značenjima forme -miş u finitnim glagolskim oblicima u savremenom turskom jeziku (u poređenju s bosanskim jezikom.’ Prilozi za orijentalnu filologiju 1992-93. 42-43: 15-32.
- ✓ Filan, Kerima (1996).’Neka zapažanja o prevođenju bosanskog futura na turski jezik.’ Prilozi za orijentalnu filologiju 1994-1995. 44-45: 67-73.
- ✓ Čaušević, Ekrem (1994).’Struktura turske rečenice. Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika. Suvremena lingvistika 37: 5-34. (dostupno na stranici Suvremena lingvistika).
- ✓ Čaušević, Ekrem (1996). Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri, İstanbul.

Ek literatür:

- ✓ Lewis, Geoffrey (2000). Turkish Grammar. Oxford; New York.
- ✓ Kononov, A. N. (1956). Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva; Leningrad.
- ✓ Karahan, Leyla. (1991), Türkçede Söz Dizimi – Cümle Tahlilleri. Ankara.
- ✓ Aykut, Ksenija (2011). Kontrastiranje turskog i srpskog jezika. Beograd.

Türkçeye Pragmatik Yaklaşım derslerinin amacı öğrencilere pragmatik terimini anlatmak daha sonra da derslerde konuları işleyerek öğrencilerin bir dildeki pragmatik anlamın farkında olmalarını sağlamaktır. Dersler sözlü bir şekilde gerçekleşir ve daha sonra öğrenilen her şey pratik derslerinde uygulanmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Levinson, S.C. (1983) Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
- ✓ Ek literatür:

- ✓ Ivanetić, N. (1995) Govorni činovi. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- ✓ Mišćević N., Potrč, M. (eds) (1987) Kontekst i značenje. Rijeka: Izdavački centar Rijeka

Çağdaş Türk Edebiyatı I: Bu derste öğrenciler Çağdaş Türk Edebiyatı'nın başlangıcını, devamını ve özelliklerini öğreniyorlar. Bu derste öğrenciler Çağdaş Türk Edebiyatı'nın başlangıcından, Tanzimat Edebiyatı ve Mili Edebiyatı sürecini inceliyorlar. Yeterince bilgi aldıktan sonra öğrenciler, o dönemin özelliklerini roman, hikaye gibi eserleri okuyarak daha kolay öğrenebileceklerdir. Her öğrenci geleneksel ve çağdaş dönemdeki farkı bilmeli.

Derste islenen konular:

- ✓ Tanzimat dönemi
- ✓ Halit Ziya Uşaklıgil
- ✓ Ziya Gökalp ve onun eserleri
- ✓ Ömer Seyfettin
- ✓ Ercüment Ekrem Talu, Hüseyin Rahmi Gürpınar
- ✓ Ahmed Haşim, Yahya Kemal Beyatlı
- ✓ Ulusal Edebiyatın başlangıcı ve devamı Yakup Kadri Karaosmanoğlu
- ✓ Ulusal Edebiyatın başlangıcı ve devamı Halide Edip Adıvar
- ✓ Ulusal Edebiyatı başlangıcı ve devamı Reşat Nuri Güntekin
- ✓ Geleneksel değerlere dönüş: Peyami Safa
- ✓ Geleneksel değerlere dönüş: Abdülhak Şinasi Hisar
- ✓ Geleneksel değerlere dönüş: Ahmed Hamdi Tanpınar

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.

- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Parla, Jale, Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri, İstanbul, 1993.
- ✓ Tuncer, H., Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I, II, İzmir, 1996.

Türk Dili'nin Yöntem Bilimine Giriş I: Öğrenciler bu derste ders metodlarını ve ders kurallarını öğrenmiş oluyorlar. Daha sonra yabancı dillerin özellikle de Türkçe öğretiminin özelliklerini öğreniyorlar. Bunun yanında da derste kullanılan materyal hakkında konuşulmakta, dersler sözlü bir şekilde yapılmaktadır. Pratik derslerinde ise konuşulan konu hakkındaki metinler okunmakta ve öğrencilerin hazırlayacağı seminer çalışmaları hakkında konuşulmaktadır. Dersin amacı öğrencilere yabancı dil öğretiminin bütün özellikleri ve yabancı dil öğretiminde kullanılması gereken metodları tanıtmaktır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Muminović, Haşim, Osnovi didaktike, Sarajevo, 2013.

Ek literatür:

- ✓ Muminović, Haşim, Mogućnosti efikasnijeg učenja u nastavi, Sarajevo, 1998.
- ✓ Furlan, I., Psihologija podučavanja, Zagreb, 1991.
- ✓ Glasser, W., Kvalitetna škola, Zagreb, 1994.

- ✓ Seçmeli dersler (moderna arapska knjizevnost 1, horasanski knjizevni stil, historija perzijskog jezika)

Türk Dili'nin Sözdizimi II: Bu derste basit ve karmaşık cümlelerin yapısı incelenmektedir. Türkçe cümleleri Boşnakça cümleleri ile karşılaştırma yapılmaktadır. Boşnakçadaki sözdizim ve Türkçe sözdizimi arasındaki farklar ve özellikler incelenmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, Ekrem (1996). Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri. İstanbul.
- ✓ Karahan, Leyla. (1991), Türkçede Söz Dizimi – Cümle Tahlileri. Ankara

Ek literatür:

- ✓ Čaušević, Ekrem (1994). 'Struktura turske rečenice. Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika. Suvremena lingvistika 37: 5-34. (dostupno na stranici Suvremena lingvistika).
- ✓ Lewis, Geoffrey (2000). Turkish Grammar. Oxford; New York.
- ✓ Kononov, A. N. (1956). Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva; Leningrad.
- ✓ Aykut, Ksenija (2011). Kontrastiranje turskog i srpskog jezika. Beograd.
- ✓ Jansky, H. (1973), Lehrbuch der türkischen Sprache. Wiesbade

Türk Dili'nde Pragmatik II: Bu dersin birinci bölümünde öğrenciler ilk önce söylev ve kültür tanımını incelemektedirler. Daha sonra Türkçeyi etkileyen kültür ve sosyal unsurlar incelenmektedir. Bu pozitif ifadeler örneğin, iltifat iki kişi arasında büyük bir bağ oluşturmaktadır. Dersin ikinci kısmı olumsuz ifadeler kullanarak iki kişi arasındaki mesafenin nasıl korunduğunu anlatmakla geçer.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Brown, P., S.C. Levinson, Politeness: Some Universals in Language Usage, Cambridge, 1987.
- ✓ Yule, G., Pragmatics, Oxford, 1996.
- ✓ Bakšić, S., Strategije učtivosti u turskom jeziku, e-izdavaštvo Filozofski fakulteta, 2012.

Ek literatür:

- ✓ Bayraktaroğlu, A. M. Sifianou, Linguistic Politeness Across Boundaries: The Case of Greek and Turkish, Amsterdam/Philadelphia, 2001.
- ✓ Kramsch, C., Language and Culture, Oxford, 1998.

Çağdaş Türk Edebiyatı II: Bu derste öğrenciler Avrupa'nın etkileri altında ve Cumhuriyet kurulduktan sonra Çağdaş Edebiyatı'nın özelliklerini incelemektedirler. Öğrenciler Çağdaş Türk Edebiyatı'nın en önemli unsurlarını görürler. Çağdaş Edebiyat'ta yazılmış olan eserler incelenecek bu şekilde de o zamanlarda olan bütün sosyal ve kültürel unsurlar tespit edilecektir.

Derste işlenen konular:

- ✓ 20 yüzyılın Edebiyat alanında değişiklikler
- ✓ Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek
- ✓ Türk Hikayeleri: Sabahattin Ali Sait Faik Abasıyanık
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda solcu yaklaşım Aziz Nesin
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda eğilim: Yaşar Kemal
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda Sosyal eğilimler Orhan Veli Kanık
- ✓ Gülten Akın, Ece Ayhan, Edip Cansever
- ✓ Dram: Necati Cumali
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda kadın yazarlar: Erendiz Atasü, Latife Tekin
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda kadın yazarlar : Emine Işın, Elif Şafak

- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda post modern dönemi: Oğuz Atay, Nedim Gürsel, Selim İleri
- ✓ Çağdaş Türk Edebiyatı'nda post modern dönemi: Orhan Pamuk

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Halman, Talat Sait i dr. (ur.), Türk Edebiyatı Tarihi, sv. 3, Ankara, 2007.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı, sv. 4, İstanbul, 1997.
- ✓ Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman I: Tanzimat'tan Meşrutiyet'e kadar (1859-1910), İstanbul, 1987.
- ✓ Korkmaz, Ramazan, Yeni Türk Edebiyatı: El Kitabı (1839-2000), Ankara, 2006.
- ✓ Evin, Ahmet. Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi, İstanbul, 2004.

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Parla, Jale, Babalar ve Oğullar
- ✓ Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri, İstanbul, 1993.
- ✓ Tuncer, H., Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I, II, İzmir, 1996.

Türk Dili'nin Yöntem Bilimine Giriş II: Bu derste öğrenciler dilin dört becerisini birleştirmeye çalışıyorlar (dinleme, konuşma, okuma ve yazma). Dilin gramer yapısı hakkında, edebiyat hakkında, gramer hakkında, yabancı dil öğretimindeki ana dilinin yeri hakkında konuşulmaktadır. Derslerde konuşulan konular hakkında eserler okunmaktadır daha sonra bu konular hakkında öğrenciler seminer hazırlamaktadırlar.

Derste işlenen konular:

- ✓ Dilin dört dil becerisini birleştirme

- ✓ Yabancı dilde gramer kullanımı
- ✓ Yabancı dilde sözcük öğrenimi
- ✓ Öğrencilerin yaptığı hataları ve onların düzeltilmesi
- ✓ Yabancı dil öğreniminde ana dilin yeri
- ✓ Öğretmen figürü
- ✓ Öğrencilerin derslerde motivasyonu, öğretmen motivasyonu
- ✓ Yabancı dil öğreniminde yıllık planlanma aylık planlanma, günlük planlanma
- ✓ İlkokul ve lise okul için dersler planlaması
- ✓ Okul evrakları
- ✓ Yabancı kültürün tanınması ve yabancı dil öğreniminde yabancı kültürü öğrenimin yeri

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Muminović, Hašim, Osnovi didaktike, Sarajevo, 2013.
- ✓ Petrović, Elvira, Teorija nastave stranih jezika, Zagreb, 1988
- ✓ Kremzer, N., Osnove metodike nastave nemačkog jezika, Beograd, 1984.

2.2.3. Yüksek Lisans Dersleri

Türk Dili'nin Pragmatiği bu derste öğrencilere Türkçede kullanılan nezaket formları tanıtılır. Bu şekilde öğrencilerin konuşma becerisi de gelişmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Nezaket kavramı
- ✓ P. Brown i Stephen C. Levinson'a göre nezaket stratejileri
- ✓ P. Brown i Stephen C. Levinson'a göre olumlu nezaket stratejileri
- ✓ P. Brown i Stephen C. Levinson'a: olumsuz nezaket stratejileri
- ✓ P. Brown i S.C. Levinson'a göre: eleştiri yaparken nezaket kullanımı
- ✓ G. Leech'a göre nezaket kavramı

- ✓ Geis teorisi: doğal konuşma unsurları, nezaket kavramı
- ✓ Watts'a göre nezaket kavramı
- ✓ Deniz Zeyrek, Türkçede nezaket kavramı
- ✓ Seran Doğançay-Aktuna ve Sibel Kamışlı
- ✓ Yasemin Bayyurt ve Arın Bayraktaroğlu
- Turski pragmatikçisi: Şükriye Ruhi ve Gürkan Doğan

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Brown, P., Levinson, S.C., Politeness: Some Universals in Language Usage, Cambridge, 1987.
- ✓ Leech, G., The Principles of Pragmatics, London and New York, 1983.
- ✓ Geis, M.L., Speech Acts and Conversational Interaction, Cambridge, 1995.
- ✓ Watts, R. J., Politeness. Cambridge, 2003.
- ✓ Bayraktaroğlu, A., Sifianou, M., Linguistic Politeness Across Boundaries. The case of Greek and Turkish, Amsterdam/Philadelphia, 2001.

Ek literatür:

- ✓ Wierzbicka, A., Different cultures, different languages, different speech acts, Journal of Pragmatics 9. North-Holland, 1985.
- ✓ Gu, Y., Politeness phenomena in modern Chinese, Journal of Pragmatics 14. North-Holland, 1990.
- ✓ Matsumoto, Y., Reexamination of the Universality of Face, Journal of Pragmatics 12, 1988.

Klasik Osmanlı Edebiyatı'na Giriş I: Bu derste Selçuklu Devleti'nin dağılmasından sonraki dönem ve Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyılları ile Fatih Sultan Mehmed dönemi işlenmektedir. Ders boyunca Tasavvuf dönemindeki yazarların Rumi, Hacı Bektaş Veli, Sultan Veled, Ahmed Fakih, Yunus Emre ve diğerlerinin çalışmaları incelenecektir. En çok da Osmanlı Edebiyatı'nın yazarlarından olan Aşık Paşa,

Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Kadı Burhaneddin çalışmalarına önem verilecektir. Fatih Sultan Mehmed zamanındaki bilim, edebiyat ve sanat eserlerine de önem verilecektir.

Derste işlenen konular

- ✓ 13. yüzyılda Anadolu'da sosyo-tarihsel durum
- ✓ Bilim ve kültür gelişimine etkisi
- ✓ Tasavuf Anadolu şairleri Rumi, Hacı Bektaş Veli, Sultan Veled
- ✓ Mutasavuf Anadolu şairleri Şeyyad Hamza, Ahmed Fakih, Şeyyad İsyâ, Hoca Dehhanî
- ✓ Tasavuf Anadolu'daki şairler: Yunus Emre
- ✓ Huruf Edebiyatı: Nesimî
- ✓ Selçuklu İmparatorluğu'nun dağılması ve Bejlika'nın Anadolu'da kurulması
- ✓ Osmanlı Devletinin Kuruluşu: Bilim ve Kültür Gelişimine Etkisi
- ✓ 14. Yüzyıl Haberciler: Baş Temsilciler
- ✓ Klasik Osmanlı edebiyatının Kuruluş Devresi Şairleri: Aşık Paşa, Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Kadı Burhaneddin
- ✓ Sultan II. Mehmed Fatih II: Bilim ve Sanatın Gelişimi
- ✓ 15. yüzyıl Osmanlı Şairleri: Süleyman Çelebi
- ✓ 15. yüzyıl Osmanlı şairleri: Avni

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Kabaklı, Ahmed, Türk Edebiyatı Tarihi, (tom IV i V)
- ✓ Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2002.
- ✓ Şentürk, Ahmet Atilla, Osmanlı Şiir Antolojisi, İstanbul, 2001.

Osmanlı Türkçesine Giriş:

Derste işlenen konular:

- ✓ Osmanlı dilinin gramer kuralları.
- ✓ Türkçe dilinde Arapça harflerle yazılan basılı metinlerin okuması.
- ✓ Bu metinleri Latince bir metne çevirmek.
- ✓ Osmanlı Türkçesindeki basit basılı metinleri okuyup anlayarak ustalaşma.
- ✓ Bu tür metinlerin Arapçadan Latin alfabesine çevirisi.
- ✓ Osmanlı Türkçesi dilinin gramer kurallarına hakim olmak.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Bajraktarević, Fehim (1962). Osnove turske gramatike. Naučna knjiga. Beograd.
- ✓ Devellioğlu, Ferit (1993. itd.) Osmanlı Türkçesi ansiklopedik lûgat: eski ve yeni harflerle. Ankara.

Ek literatür:

- ✓ Develi, Hayati (2003). Osmanlı Türkçesi Kılavuzu. İstanbul.
- ✓ Muftić, Teufik (1982). Arapsko pismo. Orijentalni institut u Sarajevu. Sarajevo.

- ✓ Janković, Srđan (1987). Arapski izgovor s osnovama arapskog pisma. Svjetlost. Sarajevo.

Osmanlı Türkçesi:

Derste işlenen konular:

- ✓ Osmanlı dilinin gramer kuralları.
- ✓ 19. yüzyıldan Osmanlı-Türk dilinde basılmış metinlerin okunması.
- ✓ Bu metinleri Latince bir metne çevirmek.
- ✓ Yazının karşılaştırması ve Latince harflerin çevirisi (18. yüzyıl).
- ✓ Yazının karşılaştırması ve Latince harflerinin çevirisi (17. yüzyıl).

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Bajraktarević, Fehim (1962). Osnove turske gramatike. Naučna knjiga. Beograd.
- ✓ Devellioğlu Ferit (1993. itd.) Osmanlı Türkçesi ansiklopedik lûgat: eski ve yeni harflerle. Ankara.

Ek literatür:

- ✓ Develi, Hayati (2003). Osmanlı Türkçesi Kılavuzu. İstanbul.
- ✓ Şemsettin Sâmî (1317). Kâmûs-i Türkî. İstanbul.
- ✓ Filan, Kerima (2014). Sarajevo u Bašeskijino doba. Jezik kao stvarnost. Connectum. Sarajevo.
- ✓ Filan, Kerima (2017). O turskom jeziku u Bosni. Studija. Connectum. Sarajevo. (odabrana poglavlja)

Klasik Osmanlı Edebiyatı II: Bu dersin temel amacı, 16. yüzyılda Osmanlı-Türk edebiyatının gelişimi ile ilgili en önemli özellikleri ve bilimsel bilgiyi öğrenciye tanıtmaktır. Bu derste 15. yüzyılın ikinci yarısından ve Fatih Sultan Mehmed

döneminden 16. yüzyılın sonuna kadar edebiyat akışı incelenmektedir. En çok da Divan Edebiyatı dönemindeki çalışmalar incelenmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ İlahi edebiyatı okumak için temel kaynaklar
- ✓ 15. Yüzyıl Divan şairleri (Cem Sultan)
- ✓ 15. Yüzyıl Divan şairleri (Mesîhi)
- ✓ 15. Yüzyıl Divan şairleri (Ahmed Paşa) Divan
- ✓ 15. Yüzyıl şairleri (Necati)
- ✓ 15. Yüzyılın Divan şairleri (Lami ve Çelebi)
- ✓ 15. Yüzyıl Nesir yazarları Divan edebiyatı
- ✓ 16. Yüzyıl Klasik Osmanlı edebiyatının ana temsilcileri (Zati)
- ✓ Klasik Osmanlı edebiyatının ana temsilcileri (Muhibbi)
- ✓ Klasik Osmanlı edebiyatının ana temsilcileri (Taşlıcalı Yahya)
- ✓ Klasik Osmanlı Edebiyatının temel temsilcileri (Hayali)
- ✓ Klasik Osmanlı edebiyatının temel temsilcileri (Fuzuli)
- ✓ Klasik Osmanlı edebiyatının ana temsilcileri (Baki)

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Kabaklı, Ahmed, Türk Edebiyatı Tarihi, (cilt 4 ve 5)

- ✓ Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2002. Şentürk, Ahmet Atilla, Osmanlı Şiir Antolojisi, İstanbul, 2001.

Bosna Hersek'te Osmanlı Türkçesinde Divan Edebiyatı

Derste işlenen konular:

- ✓ Bosna Hersek'te Osmanlı Türkçesi ile yaratılmış edebiyatın tanıtımı
- ✓ Bosna Hersek'teki Divan şairleri (Hasan Zijaija Mostarac)
- ✓ Bosna-Hersek'teki Divan şairleri (Dervis-pasa Bajezidagic)
- ✓ Bosna Hersek'te İlahi Şairleri (Neresezya)
- ✓ Bosna Hersek'teki Divan şairleri (Lamekani, Vahdetia)
- ✓ Bosna Hersek'teki Divan şairleri (Nihadija, Medzazija, Dervis Zagric)
- ✓ Bosna-Hersek'teki Divan şairleri (Mesaja, Mejlja)
- ✓ Bosna-Hersek'teki Divan şairleri (Sukeri, Sabit Uzicanin)
- ✓ Bosna-Hersek'teki Divan şairleri (Fadil-pasa, Serifovic)
- ✓ Bosna Hersek'te ilahi şairler (Arif-Hikmet-beg)
- ✓ Divan, Boşnak edebiyatında Osmanlı Türkçesi ile yazılan nesir türleri
- ✓ Osmanlı Türk kronikler'indeki Boşnak edebiyatında ilahi nesir türleri: Pecevija, Mehmed Halifa, Muvekkit, Muhammad Enveri Kadıc
- ✓ Divan Boşnak Edebiyatında Osmanlı Türkçesi Mula Mustafa Basheskija türlerine nesir verdi Bosna-Hersek'te Elhamijado edebiyatı

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Nametak, Fehim, Divanska poezija XVI i XVII stoljeća, Sarajevo, 1991. 2.Kabakli, Ahmed,
- ✓ Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966

- ✓ Nametak, Fehim, Pojmovnik divanske tesavvufske književnosti, Sarajevo, 2007.

Ek literatür:

- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, (tom IV i V)
- ✓ Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2002.
- ✓ Şentürk, Ahmet Atilla, Osmanlı Şiir Antolojisi, İstanbul, 2001.

Osmanlı Diplomatikası: Bu derste diplomasiden bahsedilir. Diplomasi tarihin kaynaklarını araştıran bilimdir. Yüzyıllar boyunca Bosna-Hersek topraklarına yayılmış olan Osmanlı Devleti belgeleri diplomatik olarak işlenmektedir. Bu derste Osmanlı Diplomasisi'nin tarihi incelenmektedir. Derste ayrıca Osmanlı İmparatorluğu belgelerinin diplomatik olarak işlenmesi ile ilgili olarak konular; Osmanlı diplomasisinin gelişim tarihini, Osmanlı idaresinin belgelerinin bölünmesini, bu belgelerin tutulduğu arşivleri ve belirli belgelerin diplomatik olarak işlenmesini ve okunmasını içerir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Yardımcı bir tarih bilimi olarak diplomasi
- ✓ Osmanlı diplomasisinin gelişim tarihi
- ✓ Belge üretiminde kullanılan malzemeler
- ✓ Osmanlı Türkçesi belgelerin formu
- ✓ Osmanlı idaresinin belgeleri bölümü
- ✓ Osmanlı idaresinin belgeleri bölüm
- ✓ Osmanlı idaresinin belgeleri bölümü

- ✓ Tuğra, tuğranın parçaları
- ✓ Contalar, conta çeşitleri
- ✓ İmzalar, imza türleri
- ✓ Sah
- ✓ Penchas ve diğer işaretler
- ✓ Defter türleri

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čolić, Ljiljana, Osmanska diplomatika sa paleografijom, Beograd, 2005
- ✓ Gökbilgin, Mehmed Tayyib, Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi, İstanbul, 1992.
- ✓ Kütükoğlu, Mübahat S., Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul, 1994.

Ek literatür:

- ✓ Eminoglu, Mehmet, Osmanlı vesikalarına okumaya giriş, Ankara, 1996.
- ✓ Encyclopaedia of Islam, Volume IV, sub. Khatt, New edition, Leiden, E. J. Brill, 1990, pp. 1113-1126.
- ✓ Encyclopaedia of Islam, Volume II, sub. Diplomatic, New edition, Leiden, E. J. Brill, 1991., pp. 301-316
- ✓ Kaleši, Hasan, Najstariji vakufski dokumenti u Jugoslaviji na arapskom jeziku, Priština, 1972.
- ✓ Kanuni i kanun-name za bosanski, hercegovački, zbornički, kliški, crnogorski i skadarski sandžak, Sarajevo, 1957.
- ✓ Mujić, Muhamed A., Sidžil mostarskog kadije 1632-1634., Mostar, 1987.

Boşnakların Doğu Dillerdeki Eserleri: Bu derste ilk önce Boşnakların Doğu dillerindeki nesir ve şiirsel yaratıcılığının temel özellikleri, biçimleri ve içeriği (bilimsel alanlar, dini disiplinler ve iyi edebiyatlar) gösterilir. Bundan sonra bireysel

alanlar ve yaratıcılık türleri içinde, en önemli kişilik (biyo-biyografik) ve en önemli eserler, İslami gelenek ve Bosna Hersek'in kültürel tarihi içinde değerlendirilerek sunulur. Öğrenciler, 15. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın sonlarına dayanan Boşnakların Doğu dillerindeki çalışmalarını tanıyacaklardır. Doğu filolojisi çalışmasının amaçlarından biri de öğrencilerin kendi kültürünü daha iyi tanımış olması.

Derste işlenen konular:

- ✓ Boşnakların dil açısından temel bir eserlerin özelliği
- ✓ Eğitim ve okul: eğitim kurumlarının organizasyonu ve sıralaması; okul türleri, medreseler (dahil ve haridge); Vakfın eğitim sistemindeki rolü.
- ✓ Osmanlı İmparatorluğu ve Bosna Hersek'teki en önemli eğitim kurumları (Saraybosna, Mostar, Prusac, Travnik, Tuzla ...).
- ✓ Hukuk: hukukun temeli (hukuk teorisi) ve yasal uygulama. Her bölgedeki eserin temel özellikleri ve en önemli temsilcileri.
- ✓ Güzel edebiyat ve şiir üzerine yorumlar. En önemli eserler ve en önemli yazarlar.
- ✓ Boşnakların şiirsel yaratıcılık türleri
- ✓ Divan edebiyatı, temel özellikler ve en önemli temsilciler (temel biyo-biyografik veriler).
- ✓ Alhamijado edebiyatı temel özellikler ve en önemli temsilciler

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ljubović Amir i Grozdanić Sulejman, Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XVII, Sarajevo, 1995.
- ✓ Nametak Fehim, Divanska književnost Bošnjaka, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXI, Sarajevo, 1997.

- ✓ Duraković Esad i Nametak Fehim, 'Književnost na orijentalnim jezicima' u: Bošnjačka književnost u književnoj kritici. Starija književnost. Priredili Enes i Esad Duraković i Fehim Nametak, 'Alef', Sarajevo, 1998, str. 117 – 852

Türkçedeki Kelimenin Oluşumu I

- ✓ Derste işlenen konular:
- ✓ Diğer dil disiplinlerine göre kelimeler oluşturmak. Biçimlendirici ve yapıcı olmayan kelimeler. Anlam ve Dönüşümler
- ✓ Kelimelerin isimlerinden kelimelerin isimlerinin alınması
- ✓ Katılımcı sufiksi -Bir oluşturma eki olarak bir -r. Sufiksler -AgAn.
- ✓ Yapıcı ekler olarak Sufiksi -dİ i-mİş.
- ✓ Sufiks -AcAk oluşturma eki olarak. -CI / -ICI ve -Ac son ekini kullanarak türevlerle karşılaştırma.
- ✓ Sufiks yaratıcı bir sonek olarak -DIK.
- ✓ Kelimelerin isimlerinden kelimelerin isimlerinin alınması: sufiks -dAş, Farsça biçimlendirici hem-, -DAk ve -dAm gibi daha az verimli sufiksi

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Zülfikar, Hamza (1991 i dr.). Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları. Ankara.
- ✓ Čaušević, Ekrem (1996). Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri, İstanbul.

Ek literatür:

- ✓ Lewis, Geoffrey (2000). Turkish Grammar. Oxford; New York.
- ✓ Kononov, A. N. (1956). Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva; Leningrad.

- ✓ Babić, S. (2002). Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku. Zagreb. (Ili neko od ranijih izdanja).
- Aksan, D. (1996). Türkçenin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar. Ankara.
- ✓ Yabancı Kelimelerin Türkçe Karşılıkları – Sözlük (dostupno na stranici Türk Dil Kurumu).

Türkçedeki Kelimenin Oluşumu II: Bu derste türetilmiş kelimelerin sözdizmi fonksiyonları tartışılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Zülfikar, Hamza (1991 i dr.). Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları. Ankara.
- ✓ Čaušević, Ekrem (1996). Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri. İstanbul.

Ek literatür:

- ✓ Lewis, Geoffrey (2000). Turkish Grammar. Oxford; New York.
- ✓ Kononov, A. N. (1956). Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva; Leningrad.
- ✓ Babić, S. (2002). Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku. Zagreb. (Ili neko od ranijih izdanja).
- ✓ Aksan, D. (1996). Türkçenin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar. Ankara.
- ✓ Yabancı Kelimelerin Türkçe Karşılıkları – Sözlük (dostupno na stranici Türk Dil Kurumu).

Postklasik Osmanlı Türk Edebiyatı: Bu derste 17. yüzyıldan 18. yüzyılın sonuna kadar ki dönem araştırılmaktadır. Ders boyunca, Katip Çelebi, Hezarfen Efendi, Evliya Çelebi ve diğerleri gibi nesir yazarların eserleri işlenecektir. Şeyhülislâm

Yahya, Nef'î, Yusuf Nabî gibi 17. yüzyılın şairlerinin şiirlerine özel önem verilecektir. Dersler ayrıca 18. yüzyılın kültürel fırsatlarının, özellikle de Lale devri ve III. Ahmed'in üstünlüğüne işaret edecektir. Bu bağlamda, şair Nedikov da değerlendirilecektir. Ayrıca, 18. yüzyılın Şeyha Gâliba, Sünbülzâde Vehbi ve Erzurumlu İbrahima Hakkı gibi klasik şairlerin yanı sıra ilahi şairlerin yaratılmasına özel önem verilecektir. Son dersler Osmanlı İmparatorluğu'ndaki matbaacılığın ortaya çıkışı ve İbrahim Müteferrike'nin kültürel katılımı ile ilgili olacaktır.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Nametak, Fehim, Historija turske književnosti, Sarajevo, 2013.
- ✓ Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, (IV tom, 1991. i V tom 1996.)
- ✓ Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1966
- ✓ Nametak, Fehim, Pojmovnik divanske tesavvufske književnosti, Sarajevo
- ✓ Ek literatür:
- ✓ Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I, II, İstanbul, 1998.
- ✓ Göçgün, O., Türk Edebiyatı Araştırmaları, I, II, Konya, 1991.
- ✓ Kabaklı, Ahmed, Türk Edebiyatı Tarihi, (tom IV i V)
- ✓ Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2002.
- ✓ Şentürk, Ahmet Atilla, Osmanlı Şiir Antolojisi, İstanbul, 2001

Eski Yazı Bilimi: Bu derste yardımcı bilim olarak paleografiden, İslami paleografiden ve Arapça yazıyla yazılmış metinlerin çalışmasındaki yeri hakkında konuşulur. Dersler, Arap-İslami, Osmanlı Türkçesi-Farsça ve Farsça paleografisinin himayesinde Arapça yazının kökeni ve gelişimi, temel türlerinin özellikleri ve daha da geliştirilmelerinin özelliklerini içerir. Ek olarak metinlerin yazıldığı materyal türleri, kağıda ve üretim tarihine özel önem verilerek işlenir. İslami paleografya hakkında bilgi sahibi olmak için önemli olan hususlar aynı zamanda el yazması formlarının yanı sıra farklı el yazmaları formları ile ilgili bazı özellikler de işlenir.

Anlatım sözlü olarak gerçekleştirilir, bazı konular teorik olarak dikkate alınır, alıştırmalar derslerden bireysel konuları gösteren örneklerdir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čolić, Ljiljana, Osmanska diplomatika sa paleografijom, Beograd, 2005.
- ✓ Kütükoğlu, Mübahat, Osmanlı Belgelerinin Dili, İstanbul, 1994.
- ✓ Muftić, Teufik, Arapsko pismo (razvoj, karakteristike, problematika, Sarajevo, 1982.
- ✓ Stipišić, Jakov, Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi, Zagreb,

Ek literatür:

- ✓ Gökbilgin, Mehmed Tayyib, Osmanli paleografya ve diplomatik ilmi, İstanbul, 1992.
- ✓ Encyclopaedia of Islam, Volume IV, sub. Khatt, New edition, Leiden, E. J. Brill, 1990., pp. 1113-1126.
- ✓ Selmanović, Medžida, Ferman – diplomatički osvrt, POF XXVI/1976, 1978., str. 115-129.
- ✓ Selmanović, Medžida, Berat kao diplomatička vrsta u turskoj arhivistici, POF 35/1985, 1986., str. 169-209.
- ✓ Šabanović, Hazim, Krajište Isa-Bega Ishakovića, Zbirni katastarski popis iz 1455. godine, Sarajevo, 1964.
- ✓ Šabanović, Hazim, Turski diplomatički izvori za istoriju naših naroda, POF I/1950, 1950., str. 117-149.

Mastar Formlarının Sözdizimi: Bu derste Türkçe cümlelerin genişletilmiş üyelerle sözdizimsel analizi, fiil eklerinin, fiillerin ve fiillerin yer tarafından alındığı işlenmektedir. Bu uzatılmış cümleler b / h / s dilinde bunların semantik eşdeğerleriyle karşılaştırılır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, Ekrem (2017). Ustroj, sintaksa i semantika infinitnih glagolskih oblika u turskom jeziku. Zagreb.
- ✓ Čaušević, Ekrem (1996). Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri. İstanbul.
- ✓ Čaušević, Ekrem (1995). 'Nominalizacija u turskome jeziku (I). Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika.' Suvremena lingvistika 40. 33-50 (dostupno na stranici Suvremena lingvistika).
- Čaušević, Ekrem (1997). 'Nominalizacija u turskome jeziku II. Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika.' Suvremena lingvistika 43-44. 29-60 (dostupno na stranici Suvremena lingvistika).
- Čaušević, Ekrem (1997). 'Adverbijalizacija u turskome jeziku.' Prilozi za orijentalnu filologiju 46/1996. 13-37.

Ek literatür:

- ✓ Lewis, Geoffrey (2000). Turkish Grammar. Oxford; New York.
- ✓ Kononov, A. N. (1956). Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo jazyka, Moskva; Leningrad.⁶³

2.3. Tuzla Üniversitesi

Bosna Hersek Tuzla Üniversitesi 1958 yılında yüksek okul olarak kurulmuştur. Tuzla Üniversitesi kendini yenileyen fakülteleri, artan kalite sistemine göre düzenlenmiştir. İki yıllık bölümler ve dört yıllık bölümlerin oluşturulması ve eğitimin genişlemesine dayanan eğitim sistemi Bologna kriterlerine göre yürütülmektedir. 1972 yılından bu yana yurtdışından ve yurt içinden eğitim anlaşmaları ile işbirliğine girilmiştir. Proje

⁶³ "Univerzitet u Sarajevu, Filozofski Fakultet, Odsjek za Orijentalnu Filologiju Silabus"
http://ff.unsa.ba/files/18_19/silabusi/ljetni/orijentalna-filologija.pdf

alışmaları, kongreler, fuarlar uluslararası geçerli Avrupa programları ve standartları ile uyum içinde kültürel ayırım olmadan sosyal dönüşümü sağlamaktadır.

Tuzla niversitesi'nde farklı fakülteler ve bölümler bulunmaktadır. Felsefe Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü vardır. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün 3 programı bulunmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora programı. Bu programlar Avrupa ve dünyada kurulan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü programlarına göre düzenlenmiştir. Lisans bölümünden mezun olan ğrenci Eğitim Bakanlığı'nın verdiği unvanı taşımaktadır. Bu bölümde, liseyi tamamlayan Bosna Hersek vatandaşları ve diğer ülke vatandaşları okuyabilmektedir. Bölüme başvuranlar fakülte giriş sınavına girerler ve eğer yüksek puan kazanırlarsa bölümde okuma hakkına sahip olurlar. Müfredat Bosna Hersek Tuzla niversitesi'nin Felsefe Fakültesi'nin kurallarına göre hazırlanır. Müfredatın Bologna kriterlerine uyması gerekmektedir. Öğrencilerin zorunlu ve seçmeli dersleri vardır. Yeni müfredat 2015/2016 yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Bölümün amaçları şunlardır:

- ✓ Ortak Avrupa Dil Referans erevesi Programı'na göre C1 sertifikasına sahip olmak
- ✓ Türk Edebiyatı hakkında bilgi edinmek
- ✓ Türkiye'nin tarihi ve genel kültürü hakkında bilgiye sahip olmak
- ✓ Türkçeyi dilbilim açılarından anlatma becerisine sahip olmak
- ✓ Türkçeden Boşnakçaya, Boşnakçadan Türkçeye tercüme yeteneğine sahip olmak
- ✓ Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde ders verebilme becerisini tamamlamak gerekmektedir

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün lisans programı dört sene sürmektedir. Bir sene içinde 240 ECTS puan var. Bir akademik yılda kış ve yaz dönemleri vardır. Her

dönem on beş okul haftasını içermektedir. Bu bölümü tamamlayan ve yüksek not ortalamasına sahip olan öğrenciler özel sektörde uluslararası muhabir olarak çalışabilmekte, özel sektörde ve devlet sektöründe idari işlerde görev yapabilmektedir. Bu bölümde okuyanlar Türkçeyi ve grameri iyi bir şekilde öğrenirlerse medya sektöründe, turizm sektöründe ve Türkçenin gerektiği herhangi bir devlet sektöründe ya da özel sektörde iş imkanına sahip olabilirler. Türk Dili ve Edebiyatı mezunu ilkokullarda ve liselerde çalışabilir.

Öğrenci bir sınıfta en çok iki dersi alttan alabilir, bu dersleri bir sonraki sene içinde tamamlaması gerekir. İki dersten fazlasını alttan bırakırsa sınıfta kalır. Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki dersler Türkiye'deki fakültelerde işlenen derslere benzemektedir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün kurulduğu diğer ülkelerde kendilerine has dersler işlenmektedir. Bosna Hersek'in tarihi Osmanlılara bağlı olduğu için bu bölümde dilbilimi yanında Türk tarihi de işlenmektedir. En önemli derslerden biri de Osmanlı Türkçesi dersidir. Osmanlı Türkçesini iyi öğrenenler de Bosna Hersek'te bulunan Osmanlı Türkçesi belgeleri okuyup Bosna Hersek'in genel kültürünü detaylı bir şekilde araştırabilirler. Öğrencilerin bu bölümden mezun olmadan önce Türkçenin öğretildiği bir ilkokulda ya da lisede bir ay metodik pratik dersleri yapmaları gerekmektedir. Öğrenci üç hafta o okullarda çalışan öğretmenin derslerine girip son hafta da kendisi ders vermektedir.

Öğrencilere şu şekilde notlar verilir: 10'ar puan derse devam, derste ki aktivitelere katılım, ödev ve seminer için verilmektedir. Final sınavı ise 60 puandır.

95-100 puan: not 10 (A)

85-94 puan: not 9 (B)

75-84 puan: not 8 (C)

65-74 puan: not 7 (D)

55-64 puan: not 6 (E)

54 aşağısı puan: 5 (FX, F)⁶⁴

2.3.1. Tuzla Üniversitesi'nde Çalışan Hocalar ile Mülakat

Bosna Hersek'te Tuzla Üniversitesi'nin Felsefe Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Dr. Melinda Botalic ile mülakatımızı yaptık ve bu bölüm hakkında önemli bilgilere ulaştık.

1. Kendinizi tanıtabilir misiniz?

İsmim Melinda, soyadım Botalic. Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde asistan olarak çalışmaktayım. Türk Edebiyatı: Bu dersin pratik kısmını işlemekteyim. Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezunum. Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Filoloji bölümünde yüksek lisans ve doktorayı tamamladım.

2. Bölüm hakkında genel bilgiler:

Bizim bölümümüz Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde 2002 yılında o zamanlardaki TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) işbirliğiyle kurulmuştur. İlk eğitim senesi 2002-2003 senesidir. Ben de o zamandaki öğrencilerden biriydim.

3. Bu bölümde okumak isteyen öğrencilerden istenen şartlar:

Bizim bölümümüzde okumak isteyen öğrencilerin Türkçe bilmelerine gerek yok. Türkçeyi fakültede sıfırdan öğreniyorlar. Giriş sınavı ise aslında Boşnakça sınavıdır.

⁶⁴ “Univerzitet u Tuzli, Studijski program ciklusa studija”
[http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%201%20\(STUDIJSKI%20PROGRAM\)%20\(1\).pdf](http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%201%20(STUDIJSKI%20PROGRAM)%20(1).pdf)

O sınavda öğrenciler Boşnakça hakkında ve Boşnak edebiyatı ile ilgili bildiklerini gösteriyorlar.

4. Giriş sınavı hariç başka şartlar var mıdır?

Giriş sınavı yanında lisede aldığı notları da değerlendirmekteyiz, en çok da Boşnakça ve tarih derslerinden aldığı notlara önem veriyoruz.

5. Bir senede kaç öğrenci kabul ediyorsunuz?

Seneden seneye değişiyor. Yıllar geçtikçe öğrenci sayısı azalıyor. Bu sene 30 öğrenci kabul etmeyi planladık, 10 öğrenci normal bütçeye göre ve 20 öğrenci ise ücretli. Geçen sene 33 öğrenci başvurmuştu, bu sene ise sadece 13 öğrenci başvuru yapmıştı. Sadece bizim bölümümüz değil aslında bütün bölümler bu sorunla karşılaşmaktadır. Özel fakültelerin açılmasıyla böyle bir duruma geldik.

6. Öğrenciler okulun ilk gününde neyle karşılaşılıyorlar?

Fakülteye başlayacak olan öğrenciler için açılış organize edilmektedir. O açılıшта dekanlar ve rektör konuşma yapıyorlar ve öğrencilere genel bilgiler veriyorlar. Açılış programı bittikten sonra bu öğrenciler kendi bölümlerine gidiyorlar. Bölümdeki öğretmenler de konuşma yapıyorlar ve öğrencilere alacakları eğitim hakkında genel bilgiler vermektedirler. Öğrencilere ders programı dağıtılmaktadır ve o derslerdeki işlenecek konular ile ilgili kısa bilgiler sunulmaktadır.

7. Bölümde çalışan hocalar kimlerdir?

Bizim bölümümüzde kadrolu çalışan iki hocamız vardır. Merima Grabcanovic ve ben. Şu ana kadar bizim bölümümüzü yürüten hocamız yoktu. Saraybosna Üniversitesi'ndeki kadrolu hocaların hepsi Bosnalı hocalardır. Biz maalesef diğer üniversitelerden hocalar ayarlamak zorundayız. Geçen sene Belgrad'dan, Zagreb'den, Saraybosna'dan, Zenica'dan öğretmenler ayarlamak zorunda kaldık. Bu 8 misafir hoca bizim öğrencilerimize en iyi şekilde eğitim vermişti ve sonunda bu

bölümü yürütmeye başardık. Şimdiye kadar hocalarımız Türkiye’den geliyorlardı fakat geçen senedeki darbe olayından sonra bizim bölümümüzdeki durum da değişti ve bu sene bize kendi üzerine bir dersi bile alamayan bir okutman göndermişler ki bu bizim için kötü bir durumdur. Çünkü bize aslında bir dersi kendi üzerinde alabilecek hocalar lazım. Bu hocalar fakültedeki büro işlemleri için de önemlidir. Böyle hocalar olmadan biz öğrencilerin notlarını indexe (not defteri) yazamayız. Böyle hocalar eksik olunca biz diğer ülkelerde ve diğer şehirlerde onları aramak zorunda kalıyoruz ki bu da bizim okulumuz ve bölümümüz için çok masraflı bir iştir. Böyle bir durum sürerse ve ülke kendi bütçesinin çoğunu bizim bölümümüz için harcamaya devam ederse bu bölümü kapatmak zorunda kalacağız. Ben artık doktora programını tamamladım ve elimden gelineye kadar bu bölümdeki eğitimin devam etmesini sağlamaya çalışacağım. Kadrolu hocalar yanında asistanlarımızdan bahsetmeyi unutmuyayım. Bu asistanlar dış asistanlar olarak çalışmaktadır ve onların durumu da iyi değildir. Ders başına para alıyorlar. Eğitim için bu hoş birşey değildir. Öğretmenlerin her açıdan desteklenmesi gerekiyor ki onlar da yeni nesillere bilgiler aktarabilsin. Bu asistanlar da doktora programlarını tamamlamak üzereler, o yüzden hepimizin beraber bu bölümü yüksek seviyede tutacağını ümit ediyorum.

8. İngilizce bilmeyen Türk hocalarla ilk ders nasıl işlenir?

Türkiye’den gelen ve İngilizce bilmeyen hocalarla dersler, ilk günden beri Türkçe işlenmektedir. Hedef dili kullanarak bizim öğrencilerimize Türkçeyi öğretmeye çalışmaktadırlar. Ben bu doğal yönteme karşıyım. Bence bu yöntem aslında ikinci ya da üçüncü sınıftan itibaren uygulanmalıdır. Çünkü öğrencilerin ilk önce Türkçe konusunda bilgilere ulaşmaları gerekiyor ki bu şekilde eğitime devam edebilsinler. İlk senedeki dersler Boşnakça olmalıdır ki bütün gramer kuralları ve yöntemleri öğrencilere aktarılabilsin. Böyle bir yöntem uygulanmadığı sürece şöyle bir durumla karşılaşyoruz ki bizim öğrencilerimiz bu bölümden mezun oluyorlar, Türkçe öğretmeni oluyorlar ve isim filinin ya da başka gramer kurallarının ne anlama geldiğini bile bilmiyorlar. Türk hocalar aslında daha çok bu öğrencileri

konuşturmaya çalışıyorlar ve grameri asıl öğretilmesi gerektiği gibi ğretmemektedirler.

9. Derslerde hangi materyalleri kullanıyorsunuz?

Bizim okulumuz ve bölümümüz kötü durumdadır. Bazı ğretmenler dersleri işlerken projeksiyon kullanıyorlar. Derslerde kullanılan kitapları öğretmenler kendileri getiriyorlar. Ders planlarına göre belli literatür verilmiştir. O literatür genelde Yunus Emre Enstitüsü'nün yazdığı kitaplardır. Ben ise o kitapları kullanmıyorum, Ekrem Causevic'in yazdığı kitabı kullanıyorum çünkü bence bu kitap Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan öğrenciler ve bir gün bu bölümden mezun olup da ğretmen olacak öğrenciler için çok faydalıdır. Sonuçta bizim bölümümüzden mezun olan ğrenciler Bosna Hersek'te yaşayan nesillere Türkçe öğretecek ve bunun için Türkçenin gramerini ayrıntılı bir şekilde bilmeleri gerekiyor.

10. Sınavlar ne zaman oluyor?

Bizim bölümümüzde genelde yazılı sınavlar oluyor. Öğrencilerin 7 kez bu sınavlara girmeye hakları var. Ben bu sisteme karşıyım. Öğrenciler bir dönem sırasında genelde bir ya da iki vize sınavına giriyorlar. Vize sınavı yanında seminer de yapıyorlar, dönemin sonunda ise final sınavına giriyorlar. Böyle bir sistem öğretmenlerden öğretmene değişiyor, bazı hocalar seminerleri uygulamıyor. Ders notu; %70'i final sınavında alınan puanla ve %30'u vize sınavında alınan puanla hesaplanır, ayrıca öğrencilerin derslere katılımı da çok önemlidir.

11. Öğrencilerin birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar en çok karşılaştığı sorun nedir?

Öğrenciler sınıfa ilk girdiğinde şoka uğruyor. Başlangıçta basit şeyleri öğrenirken sıkıntı yaşamıyorlar. Fakat daha sonra kendi düzeni ve devamlılığı oluşturamayınca, öğretmenlerin verdiği ödevleri yapamayınca ki bu ödevler zorunlu ödevler ve diğer bölümlerde genelde böyle ödevler yoktur, öğrenciler hayal kırıklığı yaşıyorlar ve

yavaş derslere gösterdikleri ilgi azalmaya başlıyor. Aynı zamanda bizim okulda kötü şartların olması öğrencilerin ilgisinin azalmasına nedendir. Derslerimizi Felsefe Fakültesi'nin bodrum katında işlemekteyiz, diğer yandan ise misafir hocalarımız da sürekli bizim okulda değil ki öğrencilerin yanında olabilsinler. Onlar dönem içerisinde iki ya da üç defa geliyorlar, sadece bizim asistanlarımız buradalar. Öğrencileri de bu durum kötü etkiliyor çünkü bu öğretmenler olmadan sınavlara biz bakamıyoruz, not veremiyoruz.

12. Öğrenciler dillerini geliştirmelerine yardım edecek aktivitelere katılıyorlar mı?

Şu an öğrencilerin dilini geliştirmesine yardım edecek aktivitelerimiz yoktur. Daha önce çalışkan öğrencilerimiz TİKA'nın yardımıyla Türkiye'deki yaz okuluna katılıyorlardı. Yaz okulu sistemi bölümde okuyan çalışkan öğrencilere sahip olduğu bilgileri ve öğrenmeye çalıştığı dili pratik olarak uygulama fırsatını veriyordu. Böyle öğrenciler Türkiye'de bir ay geçirerek kendi dilini geliştirebiliyorlardı.

13. Okulda başarı olan öğrencileri nasıl ödüllendiriyorsunuz?

İyi bir ders notu bir ödüldür. Bu ders notunun yanında başka şeyleri de göz önünde bulundurmamız gerekiyor, o da derslere katılımı, derslerdeki öğrencilerin ilgisi. Çünkü öyle bir durumla karşılaşıyoruz ki bir sene boyunca bazı öğrenciler derslerde çok başarılı olmasına rağmen sınavdan düşük notlar alıyorlar, nedeni ise sınav için hazır olmamalarıdır. O yüzden bence ders notu bazı öğrencilerin gayretini yansıtmamaktadır. Başarılı öğrenciler için en iyi şey Erasmus, Erasmus Plus ve Mevlana programlarıdır. Bu programlara katılan öğrencilerin bir dönemi ya da bir seneyi Türkiye'de okumaya fırsatı vardır. Bu şekilde Türkiye'deki kültürü, Türkiye'deki adetleri öğreniyorlar, kendi dilini geliştiriyorlar ve Türkiye'deki eğitim sistemini görmüş oluyorlar. Böyle programların öğrencilerimizin eğitim hayatına çok katkısı oluyor ve öğrencilerimiz bizim bölümümüze bir tecrübe kazanarak geri dönüyorlar. Ayrıca başarılı öğrencilerimiz bizim ülkemizde farklı burs kurumlarına başvuru yapabiliyorlar.

14. Yunus Emre Enstitüsü'nün bu bölüme bir katkısı var mıdır?

Son zamanlarda bizim bölümümüzde Yunus Emre Enstitüsü'nün katkısı yoktur. Bu sene bizim bölümümüze pratik derslerini işleyecek lektörü gönderdiler. Daha önce de bizim bölümümüze hocalar gönderiyordu. Maddi açıdan bir destekten bahsedecek olursak Yunus Emre Enstitüsü'nden öyle bir desteğimiz yoktur. Benim bildiğim kadarıyla Felsefe Fakültesi ve Yunus Emre Enstitüsü arasında bir sözleşme imzalandı, o sözleşmeye göre Yunus Emre Enstitüsü her sene bizim bölümümüze hocalar gönderecekti. Daha önce söylediğim gibi bölümümüz kötü durumdadır. Elimizden gelene kadar uğraşıyoruz çünkü daha önce de böyle sorunlarımız vardı.

15. Öğrenciler okulda kullandıkları kitaplara nasıl ulaşıyorlar?

Türkiye'den gelen hocalar kendi kitaplarını öğrencilere dağıtıyorlar. Diğer hocalar ise kendi yazdığı kitapları öğrencilere aldırıyorlar ya da kitapları öneriyorlar. Bazı derslerde öğrenciler kitaplar kullanmıyor, hocalar konularını yazdırıyorlar. Silabuslerde her ders için kullanılması gereken kitapların isimleri yazılmaktadır.

16. Öğrenciler fakültede kullandıkları kitaplar yanında diğer kitapları okuyorlar mı, okulun kendi kütüphanesi var mı?

Öğrenciler maalesef kitapları okumuyorlar. Ders programlarında böyle bir şey yazılsa bile bu kurala uymuyorlar. Bizim yeni öğrencilerimiz eski öğrencilere hiç benzemiyor, eskiden öğrenciler kütüphanelerde zaman geçiriyorlardı. Öğrenciler artık sadece derslerde işlenen konular ile ilgileniyorlar. Bazı hocalar örneğin Fehim Nametak öğrencilere ödev olarak okumaları gereken Türk romanları veriyor. Bana göre bu sistem değişmelidir öğrenciler kitapları okumaları lazım ki Türkçeleri gelişsin. Ben öğrencilerime sürekli okumaları gereken romanları veriyorum, öğrenciler ise bu romanları okuduktan sonra seminer hazırlıyorlar.

17. Bu bölümden her sene mezun olan öğrencilerin sayısı ne kadar?

Öğrenci sayısı her sene değişiyor. Genelde 15, 20 kişi civarlarında mezun oluyor bizim bölümümüzden.

18. Mezun olan öğrencileriniz mezun olduktan sonra ve diplomaları aldıktan sonra Türkçe Yeterlilik Sınavına girmeleri gerekiyor mu?

Bizim bölümümüzden mezun olan öğrencilerimiz Bosna Hersek'te iş almak için herhangi Türkçe Yeterlilik sınavına girmeleri gerekmiyor, sadece staj yapmaları gerekiyor. (formasyon)

19. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olan öğrencilerin geleceği nasıl?

Bizim bölümümüzden mezun olan öğrenciler tercüman olarak çalışabilirler (eğer Türkçeleri yeterliyse), tercüman olarak çalışmak isteyenlerin aynı zamanda genel kültür hakkında da bilgilere sahip olmaları lazım, konuşkan olmaları lazım. İlkokullarda ve liselerde öğretmen olarak da çalışabilirler. Ayrıca eğitime devam etmek isteyen öğrenciler Bosna Hersek'te ya da Türkiye'de yüksek lisans için başvuru yapabiliyorlar. Yüksek not ortalamasına sahip olan öğrenciler, fakültede asistan olarak da görev yapabiliyorlar. Asistan olarak görev yaparken de yüksek lisansı tamamlayabilirler ve doktora programından mezun olan öğrencilerimiz artık asistan olarak değil doçent olarak görev yapabiliyorlar. Bütün bunları tamamlamak için belli süre verilir.

Bosna Hersek'teki iş imkanları hakkında bahsedecek olursak, buradaki durum zordur ve işsizlik çoktur. Hiçbir fakültede iş alabileceğiniz garanti değildir. Bunu da eklemem lazım, bizim öğrencilerimiz yine de hukuk fakültesinden ya da diğer fakültelerden mezun olan öğrencilerden daha iyi durumdalar. Çünkü bizim öğrenci sayımız o kadar çok değildir ve eğer iş varsa genelde öğrencilerin çoğunun işe başlama fırsatı daha çoktur.

20. Mezun olan öğrenciler Türkçe öğretmeni olarak çalışacak kadar bilgili mi yoksa kendilerini seminerlere katılarak geliştirmeleri lazım mı?

Bana göre bir öğretmen hayatın sonuna kadar öğrenmelidir ve kendisini geliştirmesi gerekiyor. Özellikle dediğim şey, dil öğretmenler için geçerlidir. Bu öğrenmenin sonu yoktur. Dil canlı bir şeydir. Dil öğretmenlerinin sürekli kendilerini geliştirmeleri gerekiyor ve her dersten önce detaylı hazırlıklar yapmalıdırlar.

21. Bu bölümdeki eğitim nasıl gelişebilir?

İlk önce öğretmen kadrosunun gelişmesi lazım, daha sonra ders verdiğimiz sınıflar değişmeli çünkü biz bodrum katında dersleri işliyoruz, hocaların ve öğrencilerin de morali bozuk oluyor bu yüzden. Daha büyük bir alana ihtiyacımız vardır.

22. Son olarak Bosna Hersek'te Türkçenin durumu nasıldır? Bildiğimiz gibi Türkçe artık ilkokullarda seçmeli ders olarak seçilebiliyor. Düşünceleriniz nelerdir?

Bosna Hersek'teki Türkçeden bahsedecek olursak, şunu söylemem gerekecek ki şimdiki Türkçenin durumu daha iyidir. Türk dizileri Bosna Hersek'te yaşayan insanlar üzerinde olumlu etki bırakmıştır. İlkokullarının çoğunda öğrenciler Türkçe dersini seçmeli ders olarak seçebilirler. Öğrencilerin Türkçeye ilgisi artarken bizim bölümümüzde de okuma istekleri artıyor. Ayrıca Bosna Hersek'te çok sayıda Türk şirketi açılmıştır. Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki ilişkiler de iyidir. Umarım ki ilerleyen zamanlarda da daha iyi olacaktır.

Son olarak öğrencilere tavsiyem şudur: Geleceğiniz için korkmayınız, endişelenmeyiniz herkesin güneşin altında yeri vardır.

2.3.2. Lisans Dersleri

2.3.2.1. I. Sınıf

Çağdaş Türk Dili I: Bu dersin amacı öğrencilere Türk Dili'nin tarihini, Türk Dili'nin fonetik sistemini ve Türk Dili'nin morfolojik sistemini tanıtmaktır. Öğrencilerin

standart dil standartlarına uygun bir şekilde sözlü ve yazılı anlatımını sağlamaktır. Türk Dili'nin tarihine giriş; Türkçede ünlülerin ve ünsüzlerinin tanımı ve sınıflandırılması; morfolojik düzeydeki değişiklikler; fonetik ve fonoloji arasındaki ilişki; kelime yapısı anlatılır. Dersler Türkçe ve Boşnakça işlenmektedir. Bir dönem içinde öğrencinin iki vize sınavı ve bir final sınavı vardır. Derslere katılım zorunludur.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Đinđić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.
- ✓ Zülfiyar, Hamza (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Hengirmen, M. (1993), Türkçe Öğreniyoruz 4,
- ✓ Engin Yay., Ankara. İclal, E. (1995), Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Simurg Yay., Ankara.
- ✓ Koç, N. (1990) Güzel Türkçeyi Öğreniyorum 3, İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul.
- ✓ Lewis, G. J. (1967.), Turkish Grammar, Oxford.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

Türk Tarihi I: Bu dersin amacı öğrencilerin Osmanlı Devleti hakkında en önemli bilgileri anlamasını ve benimsemesini sağlamaktır. Öğrenciler ilk sultandan son sultana kadar, Osmanlı Devleti'nin gelişimi, Tanzimat dönemindeki değişimi ve Osmanlı dönemindeki askerlik sistemi hakkında bilgi edineceklerdir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu
- ✓ Osmanlı Devleti (1453-1566)
- ✓ Osmanlı Devleti (1566-1603)
- ✓ Osmanlı Devleti (1603-1699)

- ✓ Osmanlı Devleti'nin düzenlenmesi
- ✓ Osmanlı Devleti'nde ekonomik ve sosyal hayat
- ✓ Osmanlı Devleti'nde din ve kültür

Bir öğretim dönemi içinde öğrencilerin iki vize sınavı ve bir final sınavı var. Sınavlar yanında öğrencilerin tek ya da grup halinde seminer hazırlamaları gerekmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ İhsanoglu Ekmeleddin, Historija Osmanske države i civilizacije, Sarajevo 2004.
- ✓ Matuz Jozef, Osmansko carstvo, Zagreb 1991.
- ✓ Mantran Robert, Istorija Osmanskog carstva, Beograd 2002.
- ✓ Inalcık Halil, Kratak pregled osmanske historije 1300-1600, Beograd 1974.
- ✓ Hammer Joseph, Historija turskog-osmanskog carstva, Zagreb 1979.
- ✓ Smailagić Nerkez, Klasična kultura islama, Zagreb 1975
- ✓ Alajbegović İbrahim – Pečevija, Historija 1520-1576, Sarajevo 2000.
- ✓ Bišćević Vedat, Bosanski namjesnici Osmanskog doba (1463.-1878), Sarajevo 2006.
- ✓ Michael Cook. A, History of the Ottoman Empire to 1730. Cambridge 1976.

Çağdaş Boşnakça/Hırvatça/Sırpça I: Bu dersin amacı Çağdaş Boşnakça/Hırvatça/Sırpça dillerinin gelişimini incelemek, öğrencilerin fonetik-fonolojik sistem ve standart dile uygun olarak sözlü ve yazılı, doğru ifadeleri kullanmalarını sağlamaktır. Dersler teorik şekilde işlenmektedir. Bireysel ve takım grup projeler de yapılmaktadır. Grup proje çalışmaları ve semineri kapsamaktadır. Bir grupta üç ila beş öğrenci seminer hazırlıyor. Seminer konusunu öğrenciler, öğretmenleri ile beraber seçiyorlar. Sınavlar iki şekilde gerçekleşiyor, yazılı ve sözlü. Yazılı sınavında yeterli puan kazanmayan öğrencilere sözlü sınav uygulanır. Sözlü sınavı, yazılı sınavda sorulan konular hakkında konuşarak gerçekleşir. Final sınavına

girmek için öğrencilerin diğer sınavlarında en az 40% puan kazanması gerekmektedir. Final sınavın ikinci kısmında öğrencilerim belirli bir konu hakkında yazı yazmaları gerekmektedir.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Jahić – Halilović – Palić, (2000), Gramatika bosanskoga jezika, Zenica
- ✓ Barić i dr., Hrvatska gramatika, Zagreb, (1997)
- ✓ M. Stevanović, Savremeni srpskohrvatski jezik I: Uvod i fonetika, Beograd, (1970).
- ✓ Badurina Lada, Ivan Marković i Krešimir Mićanović (2007),
- ✓ Hrvatski pravopis, Matica hrvatska, Zagreb Senahid, Halilović, (1999),
- ✓ Pravopis bosanskoga jezik, Priručnik za škole, Sarajevo, i važeći pravopisi hrvatskog i srpskog jezika Refik, Bulić (2001),
- ✓ Bosanski jezik, Jezičko-pravopisni priručnik, Bosanska riječ, Tuzla. Refik, Bulić (2009),
- ✓ Rječnik pravopisnih, obličkih i akcenatskih nedoumica u standardnome bosanskom jeziku, Bosanska riječ, Tuzla.

Türkoloji'ye Giriş I: Bu dersin amacı Türkoloji'nin tarihini öğrencilere tanıtmak, Türkoloji'nin tarihsel gelişimini incelemek, Türkoloji çalışmalarının öğretim yöntemlerini incelemektir. Dönemin sonunda derste başarılı öğrencilerin Türkoloji çalışmalarının ana özelliklerini, Türkoloji çalışmalarında öğretim yöntemlerinin arasındaki farklarını bilmesi beklenmektedir. Dersler Türkçe ve Boşnakça işlenmektedir. Bir dönem içinde öğrencinin iki vize sınavı ve bir final sınavı var. Öğrenciler derse katılımından dolayı da en fazla 10 puan alabilirler.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Baskakov, N. A. (1969.), Vvedenie v izučenie tjurkskih jazykov, Moskva.
- ✓ Eren, H. (1998.), Türklük Bilimi Sözlüğü, Ankara.

- ✓ Róna-Tas, A. (1991.), An Introduction to Turkology, Szeged.

Yazma I: Bu dersin amacı öğrencilere Türk Dili'nin fonetik sistemi, fonolojik özellikleri, morfolojik kategorileri tanıtmaktır. Öğrencilerin Türk Dili'nin dil kurallarına göre sözlü ve yazılı şekilde doğru ifadelerini kullanmalarını sağlamaktır. Dönemin sonunda derslere katılan öğrencinin Türk Dili'nin fonetik sistemindeki özelliklerini, Türk Dili'nin sözcüklerindeki morfolojik yapısını bilmesi beklenmektedir. Bu derste Türk Dili'nin tarihine giriş, Türk Dili'ndeki ünlüler ve ünsüzlerin ayırımı, fonetik ve fonolojik bağlantısı, sözcüklerin yapısıda işlenmektedir. Ders Boşnakça ve Türkçe işlenmektedir. Bir dönem içinde öğrencilerin iki yazılı ara sınavı ve bir final sınavı var.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Koç, N. (1990) Güzel Türkçeyi Öğreniyorum 3, İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul.
- ✓ Lewis, G. J. (1967.), Turkish Grammar, Oxford.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

Çağdaş Türk Dili II: Bu dersin amacı Türk Dili'nin morfolojik ve sözdizimsel özellikleri hakkında bilgi edinmektir. Öğrencilere Türk Dili'nin sözcüklerin türü ve sözcüklerin kökten bilimsel yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Dönemin sonunda öğrenciler cümlelerde hangi fiili hangi zamanda kullanacaklarını bilecekler, günlük iletişimde kullanacak sözcükleri öğrenmiş olacaklardır. Sözlü veya yazılı şekillerde iletişimi gerçekleştirebilecekler. Bu derste Türk Dili'nin morfolojik tanımı, sözcüklerin tanımı, sözcüklerin turları ve onların morfolojik özellikleri, gramer morfemi gibi konular da işlenmektedir. Dersler Boşnakça ve Türkçe işlenmektedir. Bir dönem içinde iki ara sınav ve bir final sınavı yapılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb.

- ✓ Đinđić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.
- ✓ Zülfikar Hamza. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Hengirmen, M. (1993), Türkçe Öğreniyoruz 4, Engin Yay., Ankara.
- ✓ İclal, E. (1995), Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Simurg Yay., Ankara.
- ✓ Koç, N. (1990) Güzel Türkçeyi Öğreniyorum 3, İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul.
- ✓ Lewis, G. J. (1967.), Turkish Grammar, Oxford.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

Türk Tarihi II: Bu derse katılan öğrenciler doğru literatürü kullanmayı öğrenecekler, tarihin gerçeklerini anlayıp onları birleştirmeye öğrenecekler ve tarihi olaylar hakkında kendi düşünceleri üretmeye başlayacaklardır.

Derste işlenen konular:

- ✓ I. Murat, Osmanlı Devleti'nin gelişimi
- ✓ I. Murat'ın reformları
- ✓ Osmanlı Devleti'nin Balkan bölgesine gelişi
- ✓ XIV.yüzyıllarının son on senesinde Osmanlı Devleti
- ✓ XV.yüzyılda Osmanlı Devleti'nde değişiklikler
- ✓ Ankara savaşı
- ✓ XV yüzyılında Osmanlı Devleti'nde değişiklikler
- ✓ II Mehmed El-Fatih
- ✓ İslamlaşma
- ✓ Osmanlı Devleti'nin devlet ve askeri düzeni
- ✓ Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik gelişimi

Dersler Boşnakça işlenmektedir. Öğrencilerin yazılı ve sözlü sınavı var. Yazılı sınavında iyi puan alan öğrenci sözlü sınavına katılmayabilir, ama eğer ki final notunu düzeltmek isterse kendi isteği ile sözlü sınavına katılabilirler.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Hammer, J. Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, Pest, 1827-35.
- ✓ Ostrogorski, G. Istorija Vizantije, Beograd, 1959.
- ✓ Grupa autora, Istorija naroda Jugoslavije, knjiga I, Beograd 1984

Çağdaş Boşnakça/Hırvatça/Sırpça II: Bu dersin amacı Boşnakça, Hırvatça, Sırpça dillerindeki morfolojik ve sözdizimin sistemini incelemek, öğrencilerin standart dile uygun olarak sözlü ve yazılı ifadeler kullanmalarını sağlamaktır. Derste işlenen konular: sözcük, sözcüklerin yapısı, gramer türleri, morfem, sözcük şekilleri, sözcük türleri (isimler, zamirler, sıfatlar, eylemler, rakamlar, zarf, edat, bağlaç, edat, ünlem), sözcüklerin yapısı, sözdizimi, söz dizim biçimleridir. Bir dönem içinde öğrenciler seminer de hazırlıyorlar. Seminer bir kişilik veya grup halinde (3, 5 kişi) yapılır. Öğrenciler hem sözlü hem yazılı sınava girerler. Yazılı sınavında yeterli puan almayan öğrenci sözlü sınava girmek zorundadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Jahić – Halilović – Palić, Gramatika bosanskoga jezika, Zenica, 2000.
- ✓ Barić i dr., Hrvatska gramatika, Zagreb, 1997.
- ✓ M. Stevanović, Savremeni srpskohrvatski jezik I: Uvod i fonetika, Beograd, 1970.
- ✓ Silić Josip i Ivo Pranjković (2005), Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Matica hrvatska, Zagreb

Türkoloji'ye Giriş II: Bu dersin amacı öğrencilere Türkler, İstanbul'daki diplomatik ilişkiler ve yazılan en eski Avrupalı tarih kaynakları hakkında bilgi vermektir.

Osmanlı Türkçesi hakkında ve Türkler hakkında yazılan Avrupalı Türkoloji eserleri detaylı bir şekilde incelemek zorunludur. 19 yüzyıldaki basılan ilk Türkçe grameri ve Avrupa'daki en önemli Türkoloji merkezleri hakkında bilgi verilir.

- ✓ Derste işlenen konular:
- ✓ En eski Avrupalı okullar
- ✓ Diplomatik akademi
- ✓ Türkoloji bölümleri
- ✓ 19. ve 20. Yüzyılında Avrupalı Türkoloji'nin eğitimi gelişimi
- ✓ Avrupa, Amerika ve Türkiye'deki bugünkü Türkoloji.

Dersler Boşnakça ve Türkçe işlenmektedir. Bu derslerin pratik dersleri de var. Öğrencilerin iki ara sınavı ve bir final sınavı var.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Baskakov, N. A. (1969.), Vvedenie v izučenie tjurkskih jazykov, Moskva.
- ✓ Eren, H. (1998.), Türklük Bilimi Sözlüğü, Ankara.
- ✓ Róna-Tas, A. (1991.), An Introduction to Turkology, Szeged.

Yazma II: Bu ders Türk Dili'nin morfolojik sisteminin özellikleri hakkındadır. En çok yazılı kısmına odaklanır. Amaç öğrencilerin Türk Dili'nin standart özelliklerine uygun hem sözlü hem yazılı şekilde doğru ifadeleri kullanmalarını sağlamaktır. Derste işlenen konular: Türk Dili'nin morfolojik sistemine giriş, sözcük türlerini dinlemedir. Daha sonra dinlenen konuları öğrenciler uygulama olarak yazıyorlar, okunan metinleri yazılı şekilde anlatıyorlar. Dersler Boşnakça ve Türkçe işlenmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Đinđić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.

- ✓ Zülfikar, H. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Hengirmen, M. (1993), Türkçe Öğreniyoruz, Engin Yay., Ankara.

Fono Taktik-Pratik Dersleri I (seçmeli ders): Bu dersin amacı Türk Dili'ne özgü fonetik sistemi, Türk Dili'ne özgü fonolojik özelliklerini öğrencilere tanıtmaktır. Ders sonunda öğrenciler fonetik sistem hakkında bilgi edinmiş olacak, sözcüklerin doğru telafuzunu öğrenmiş olacaktır. Bu derste öğrenciler ana dili olan Türkçe konuşan insanları dinleyerek Türkçeyi daha iyi anlamaya çalışıyorlar. Dersler Türkçe ve Boşnakça işlenmektedir. Derste teorik konular da görülür. Öğrenciler derslerin 80% katılmaları gerekmektedir. Bir dönemde öğrencilerin iki yazılı sınavı ve dönemin sonunda final sınavı da vardır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Hamza, Z. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay.,
- ✓ Engin Yay., Ankara. İclal, E. (1995), Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Simurg Yay., Ankara.

BT I: Bu dersin amacı bilgisayar bilimi hakkında bilgi edinmektir. Öğrencilerin Windows, MS Office Word ve Excel programında çalışma yapabilmelerini sağlamaktır. Dersin içeriği teorik sunumla gerçekleşir. Derslere katılım zorunludur. Bir dönem içinde öğrencinin en fazla 3 devamsızlık hakkı vardır. Final sınavına katılmak için yazılı sınavlarda en az 20 puan kazanmak gerekmektedir. Final sınavı zorunludur.

Fonetik Dersi I: Bu dersin amacı öğrencilere Türkçenin fonetik sistemini ve Türkçenin özgü seslerini tanıtmaktır. Derler sırasında dinleme de uygulanmaktadır. Öğrenciler bu dersi görerek kendilerini daha güzel bir şekilde ifade etmeyi öğrenirler. Ders sırasında başarılı olan öğrenciler Türkçenin fonetik sistemini ile ilgili bilgi edinmiş oluyorlar. Bazı sözcüklerin doğru telafuzunu da öğreniyorlar.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Zülfikar, Hamza. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Hengirmen, M. (1993), Türkçe Öğreniyoruz 4, Engin Yay., Ankara.
- ✓ İclal, E. (1995), Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Simurg Yay., Ankara.

Okuma II: Bu dersin amacı öğrencilerin isim fiil cümlelerini daha iyi anlamasını sağlamak ve aynı zamanda öğrencilerin daha çok sözcük öğrenmesini sağlamaktır. Öğrenciler bu derste okumalarını geliştiriyorlar. Bu derste öğrencilerin okuduğu metni anlaması ve okuduğu metin hakkında tartışma yapabilmesi önemlidir.

Bu derste kendilerini geliştirmek isteyen öğrenciler okudukları metni kendi sözleriyle anlatıyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Đindić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.
- ✓ Zülfikar. H. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

BT II: Bu dersin amacı Bu dersin amacı öğrencileri bilgi ve iletişim teknolojilerinin rolü ve organizasyonu ile birlikte tanıştırmaktır. Windows ve Mc officeler yanında öğrenciler maillerin kuruluşunu, Google’da arama tekniklerini öğreniyorlar.

Öğrencilerin bu derse katılımı zorunludur. Derse en fazla 3 kez gelmeyebilirler ama onun için de geçerli sebeplerin olması gerekmektedir. Bir dönem boyunca hem sınavlar var hem öğrencilerin yapması gereken ödevler ve seminer vardır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čerić V., Varga M., Budin L. i dr.: Poslovno Računarstvo, Znak, Zagreb 2000.

- ✓ Balaban N, Ristić Ž, Đurković J. 'Principi Informatike', Beograd, 1996.
- ✓ Lagumdžija Z. 'Informatika Za Korisnike Personalnih Računara' Sarajevo, 1999.

Fonetik Dersi II: Bu dersin amacı öğrencilere Türkçenin fonetik sistemini ve Türkçenin özgü seslerini tanıtmaktır. Ders sırasında dinleme de uygulanmaktadır. Öğrenciler bu dersi görerek kendilerini daha güzel bir şekilde ifade etmeyi öğrenirler.

Dersler sırasında başarılı olan öğrenciler Türkçenin fonetik sistemini ile ilgili bilgi edinmiş oluyorlar. Bazı sözcüklerinin doğru telaffuzunu da öğreniyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Zülfikar Hamza, (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Hengirmen, M. (1993), Türkçe Öğreniyoruz 4, Engin Yay., Ankara.
- ✓ İclal, E. (1995), Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü, Simurg Yay., Ankara.

2.3.2.2. II Sınıf

Türk Dili III: Bu dersin amacı öğrencilere Türkçedeki mastar ekini, sıfat fiilleri (ortaç) ulaç zarf fiilleri ve kullanışlarını tanıtmaktır. Öğrencilere dolaylı ve dolaysız cümleler arasındaki fark öğretilir. Dolaylı anlatımdan dolaysız anlatıma cümleleri çevirebilen öğrenciler bu derste başarı gösteriyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Đinđić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.
- ✓ Zülfikar, Hamza. (1987), Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Ün. Yay., Ankara.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

Edebiyat Teorisi I: Bu dersi gören öğrenciler Türk Edebiyatı'ndaki lirik şiir ve nesir metninin özelliklerini ve onlar arasındaki farkı görmeyi öğrenirler.

Derste işlenen konular:

- ✓ Edebiyat teorisi
- ✓ Edebiyat sanat eseri
- ✓ Wellek & Warren Edebiyat teorisi
- ✓ Edebiyat çalışmanın temel özellikleri
- ✓ Parafrez ve alegori
- ✓ Hevesli şiirler
- ✓ Edebi metnin yapısı
- ✓ Lirik şiirin yapısıdır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Solar, M. (2001) Teorija književnosti, Zagreb: Školska knjiga,
- ✓ But, V. (1976) Retorika proze, Beograd: Nolit,
- ✓ Lešić, Z. (2005) Teorija književnosti, Sarajevo: Sarajevo Publishing,
- ✓ Antoan, K. (2001) Demon teorije, Novi Sad: Svetovi

Yeni Türk Edebiyatı I: Bu derste Çağdaş Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı, Osmanlı dönemindeki gelişmeler, Tanzimat dönemindeki değişiklikler ile ilgili konuşulur. Bu derste başarılı olan öğrenciler dönemin sonunda Türk Modern Edebiyatı'nın başlangıçları, Türk Modern Edebiyatı'nın gelişiyile gelen değişiklikler ve o devirdeki edebiyat akışların hakkında bilgi edinmiş olurlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Türk edebiyatı tarihi 3, editörler Talat Sait Halman..., Ankara, 2007.
- ✓ Kabaklı, Ahmet. (1997), Türk Edebiyatı (svezak IV), İstanbul.

- ✓ Kudret, Cevdet. (1987): Türk edebiyatında hikaye ve roman I: Tanzimat'tan Meşrutiyet'e kadar (1859-1910), İnkılap Yay., İstanbul.

Türk Dili Tarihi I: Bu derste öğrenciler kültür ve medeniyet ile ilgili en önemli kavramları öğreniyorlar. Aynı zamanda dil kavramlarını, dil analizi, dünya dilleri analizi hakkında bilgi ediniyorlar. Dünya dillerinin arasındaki Türkçenin önemini de öğrenmiş oluyorlar.

Derste başarılı olan öğrenciler Türk Dili tarihi hakkındaki bütün detayları öğrenmiş olurlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Caferoğlu, A. (1972), Türk Dili Tarihi, İstanbul. Ögel, B. (1962), Türk Kültür Tarihi, Ankara.
- ✓ Şahin, M. (2006), Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- ✓ Togan, Z. V. (1970), Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul.

Pedagoji: Bu derste öğrenciler pedagoji ve didaktik kategorilerini öğreniyorlar. Kendilerinin derslerini nasıl işleyecekleri hakkında bilgi ediniyorlar. Ders programının içeriklerinin nasıl olması gerektiğini, aynı zamanda derste kullanılan metotları nasıl uygulanacağını ve derste kullanılması gereken teknoloji nasıl yöneteceklerini de öğreniyorlar.

Derste işlenen konular:

- ✓ Pedagoji-yetişme bilimi hakkında
- ✓ Pedagoji kategorileri
- ✓ Terbiye olgusu
- ✓ Eğitim
- ✓ Ders kavramı, yapısı, ders türü

- ✓ Ders planı ve programı
- ✓ Ders metodları
- ✓ Ders süreçleri
- ✓ Ders teknolojileri
- ✓ Ders planlanması ve hazırlanışı

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Gudjons, H. (1994). Pedagogija – temeljna znanja. Zagreb: Educa
- ✓ Poljak, V. (1990). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.
- ✓ Vukasović, A. (1999). Pedagogija. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI’.

Türk Dili IV: Bu derste öğrencilere Türkçede analitik ve periferik formlar hakkında bilgi verilir. Edebiyat dilinde kullanılan master formlar hakkında da bilgi sahibi olur.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenog turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Đinđić, S. (1991), Udžbenik turskog jezika, Beograd.
- ✓ Lewis, G. J. (1967.), Turkish Grammar, Oxford.
- ✓ Underhill, R. (1976.), Turkish Grammar, Cambridge.

Edebiyat Teorisi II:

Derste işlenen konular:

- ✓ Teorik okullar
- ✓ Edebiyat biliminde tarihselcilik, pozitivizm eleştirisi
- ✓ Psikanalitik edebiyat teorisi
- ✓ Rus formalizm Teorisi
- ✓ Yeni Eleştiri
- ✓ Yapısalcılık

- ✓ Postyapısalcılık
- ✓ Feminist Edebiyat Teorisi
- ✓ Marksist Edebiyat Teorisi
- ✓ Kültürel Materyalizm
- ✓ Yeni tarihselcilik
- ✓ Postmodernizm

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Culler, J. (2001) Književna teorija Vrlo kratak uvod, Zagreb: AGM
- ✓ Lešić, Z. (2006) Suvremena tumačenja književnosti, Sarajevo: Sarajevo Publishing
- ✓ Milosavljević, P. (1991) Teorijska misao o književnosti, Novi Sad: Svet

Yeni Türk Edebiyatı II: Bu dersin amacı, Tanzimat döneminde en önemli yayıncılık ve edebi etkinliklerle ilgili öğrencilere tanıtım yapmaktır. Derste başarılı olan öğrenciler dönemin sonunda Modern Türk Edebiyatı hakkında bilgi edinmektedirler. Dolayısıyla bu bilgileri edinerek Modern Türk Edebiyatı hakkında daha çok eleştiri ile yaklaşım yapabiliyorlar. Bu derste, modern Türk edebiyatının ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı üzerinde çalışılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Türk edebiyatı tarihi 3, editörler Talat Sait Halman, Ankara, 2007.
- ✓ Kabaklı, Ahmet. (1997), Türk Edebiyatı (svezak IV), İstanbul.
- ✓ Kudret, Cevdet. (1987): Türk edebiyatında hikaye ve roman I: Tanzimat'tan Meşrutiyet'e kadar (1859-1910), İnkılap Yay., İstanbul.

Türk Dili Tarihi II: Bu derste öğrenciler Türk dilindeki en eski yazılı anıtları incelemektedirler. Türkçenin tarihi gelişiminin incelenmesi de yapılır.

Derste başarılı olan öğrenciler dönemin sonunda:

- ✓ Türk Dili'nin tarihi gelişimi hakkındaki genel bilgileri edinmiş olmaktadırlar
- ✓ Türk dillerinin özellikleri hakkında genel bilgiler edinmiş oluyorlar
- ✓ Modernleşme, reformlar ve Türk dilinin bugünkü durumu hakkında genel bilgiler almaktadırlar

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Caferoğlu, A. (1972), Türk Dili Tarihi, İstanbul.
- ✓ Ögel, B. (1962), Türk Kültür Tarihi, Ankara.
- ✓ Şahin, M. (2006), Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- ✓ Togan, Z. V. (1970), Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul.

Psikoloji Bu derste öğrenciler temel pedagoji psikolojinin özellikleri hakkında bilgi ediniyorlar. Derste başarılı olan öğrenciler dönemin sonunda psikoloji literatürünü kolay bir şekilde araştırmış olabilecekler, psikolojinin farklı yaklaşımlarıyla davranabilecekler, psikolojinin modern terimlerini kullanmış olacaklar, eleştirel düşünmenin özelliklerini öğrenirler, psikoloji alanında araştırma özelliklerini öğrenirler ve seminer yazılarını öğrenmiş olacaklar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Stojaković, P.(2010). Psihologija za nastavnike. Grafid. Banja Luka.
- ✓ Čorkalo Biruski, D. (2009): Primjenjena psihologija. Školska knjiga, Zagreb
- ✓ Andrić, V. Čudina, M. (1994). Osnovi opće i razvojne psihologije, Školska knjiga, Zagreb.

Türk Kültürü ve Sanat Tarihi Bu derste öğrenciler Türk kültürünü ve sanat tarihini inceliyorlar, diğer kültürlerin Türk kültürüne etkilerini görme fırsatı buluyorlar.

Derste, Türk kültürü ve sanatının bazı tarih aşamalarıyla ilişkileri hakkında bilgi verilmektedir

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Köprülü, F. (1928), Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı, İstanbul.
- ✓ Köprülü, F. (1962), Türk Saz Şairleri, Milli Kültür Yay., Ankara.
- ✓ Kurnaz, C. (1990), Halk Ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine, Akçağ Yay., Ankara

İngilizce I bu dersin amacı öğrencilerin İngilizce'yi orta seviyede kullanmalarını sağlamaktır. Öğrencilerin dinleme ve yazılı metinleri anlayıp daha sonra bu metinler hakkında yazı yazmaları gerekmektedir. Kitaplarda kullanılan gramer formlarını kullanmaları ve kelime hazinesinin gelişmesi beklenmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Şimdiki zaman
- ✓ Geniş zaman, sıfat ve zamirler, gelecek zaman
- ✓ Konuşma ve yazma konuları: hava, insanlar, medya, sağlık, toplum ve aile

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Lebeau, I. & Rees, G. (2008). Language Leader: Pre-intermediate Coursebook. Pearson Longman.
- ✓ Lebeau, I. & Rees, G. (2008). Language Leader: Pre-intermediate Workbook. Pearson Longman.

Konuşma: Bu derste öğrenciler günlük konuşma becerilerini geliştirmektedirler. Dönemin sonunda öğrenciler Türkçe konuşan insanları kolay anlayabilecekler. Günlük hayatındaki konular hakkında kolay konuşma yapabilecekler ve daha kolay bir şekilde Türkçe aksanını öğrenmiş olacaklar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Gökkuşığı Türkçe Ders Kitabı I Dilset Yay, İzmir, 2007
- ✓ Gökkuşığı Türkçe Ders Kitabı II Dilset Yay, İzmir, 2007
- ✓ Koç, N. (1987), Güzel Türkçeyi Öğreniyoruz, 1, 2, İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul.

Bosna Hersek Tarihi: Bu derste öğrenciler öncelikle tarih kavramını, Bosna Hersek'in evrimsel yolunu, ortaçağ dönemindeki, Osmanlı dönemindeki, Avusturya Macaristan dönemindeki, İki Dünya savaşı arasındaki insanların o dönemlerde yaşadıklarını, trajik ölümleri, saldırganlık dönemindeki yaşananlar hakkında bilgi ediniyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Grupa autora, Istina o Bosni i Hercegovini, Činjenice iz istorije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1991.
- ✓ Grupa autora, Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, Sarajevo 1994. (i Sarajevo 1998.)
- ✓ Imamović, Mustafa, Historija Bošnjaka, Sarajevo 1997.
- ✓ Kožar, Azem, Historija Bosne i Hercegovine, Tuzla 2007.
- ✓ Selimović, Sead, Hadžić Senaid, Tuzlanski kraj (1851-1991), Demografske i socijalne promjene, Tuzla 2007.
- ✓ Enciklopedija Jugoslavije. Separat Bosna i Hercegovina, izdanje Leksikografskog zavoda, Zagreb 1983

İngilizce II: Bu derste öğrencilerin orta seviyede İngilizce konuşması ve anlaması sağlanmaktadır. Kitapta olan konular hakkında konuşma gerçekleştirilmektedir. (bilim, gece, uyku, gece dışarı çıkma, gece çalışma, sanayi, küresel ısınma, spor vs.) Kitapta kullanılan gramer formlarını doğru şekilde kullanmalarını öğreniyorlar.

Derste işlenen konular: modal fiiller, edatlar, fiil yapıları, zarf vs.dir

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Lebeau, I. & Rees, G. (2008). Language Leader: Pre-intermediate Coursebook. Pearson Longman.
- ✓ Lebeau, I. & Rees, G. (2008). Language Leader: Pre-intermediate Workbook. Pearson Longman

Eski Türk Edebiyatı: Bu derste öğrenciler Türk Anadolu Edebiyatı'nın oluşumunu, tarihini, o zamandaki şairlerini, Anadolu'da 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar edebiyat temsilcileri hakkında bilgi edinmiş oluyorlar.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Boškov, V. (1973), Pogled na srednjovjekovnu tursku književnost, Sarajevo.
- ✓ Kabaklı, A. (1997), Türk Edebiyatı (svezak III, IV,V), İstanbul.

2.3.2.3. III. Sınıf

Türk Dili V: Bu derste Türkçede söz dizimsel cümle yapısının incelenmesi yapılır, Türkçe ve Boşnakçada söz dizimsel cümleler arasındaki farklar ve benzerlikler incelenmektedir. Türk dilinin standart dil standartlarına uygun olarak öğrencilere sözlü ve yazılı anlatım eğitimi verilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Atabay, N. & Özel, S. & Çam, A. (1981), Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Ankara.
- ✓ Banguoğlu, T. (2007), Türkçenin Grameri, Ankara.
- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.

Osmanlı Türkçesi I: Bu derste öğrencilere 1928 senesine kadar Osmanlı Türkçesinde kullanılan alfabe öğretilir. Osmanlı Türkçesindeki morfoloji ve fonetik

özellikler incelenir. Osmanlı Türkçesinde olan Arapça ve Farsça cümle yapılarının incelenmesi yapılmaktadır.

Derste başarılı olan öğrenciler dönemin sonunda:

- ✓ Modern Türk ve Osmanlı Türkçesi dilinden basit kelimeler okuyabilecekler
- ✓ Osmanlı Türkçesi dilinin basit sözlerini ve gramer yapılarını yazabilecekler
- ✓ Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça cümle yapılarını inceleyebilecekler

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, M. (1995), Osmanlı Türkçesi Dersleri, Boğaziçi Yay., İst.
- ✓ Develi Hayatı. (2001), Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2, Bilimevi Yay., İst.
- ✓ Timurtas, F. K. (1992) Osmanlı Türkçesi 2, İstanbul Ün. Yay., İst.
- ✓ Timurtaş, F. K. (2014), Osmanlı Türkçesi Metinleri II, İst.

Dilbilim: Bu derste öğrencilere genel dilbilim, dil yapısı hakkında, bilimsel disiplin olarak dilbilimin gelişimi, araştırma yöntemleri ve teknikleri hakkında bilgi verilmektedir. Öğrencilerin yazılı ve sözlü beceriler, bireysel ve takım çalışması alanında kendilerini geliştirmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Genel dilbilime tarihsel bir giriş
- ✓ Dilin doğası ve kökeni, farklı dil kimlikleri ve bu ilkelerin işlevleri dil organizasyonu
- ✓ Dilbilimsel analiz düzeyleri
- ✓ Yunan ve Roma dilbilim geleneği
- ✓ Hint ve Arap dil geleneği
- ✓ Romalılardan Rönesans'ın sonuna kadar olan dönem
- ✓ Rönesans'tan 18. yüzyılın sonuna kadar olan dönem

- ✓ Dilbilimde psikoloji
- ✓ Sosyodilbilim
- ✓ Avrupa’da yapısal dilbilim
- ✓ Amerika’da yapısal dilbilim

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ivić, M. (2001) Pravci u lingvistici. Biblioteka XX vek, deveto izdanje, Beograd
- ✓ De Saussure F. (1916/2000) Tečaj opće lingvistike, ArTresor naklada, Institut za jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- ✓ Škiljan, D. (1994) Pogled u lingvistiku. Naklada BENJA, Rijeka
- ✓ Glovacki-Bernardi, i dr. (2001) Uvod u lingvistiku. ŠK, Zagreb
- ✓ Crystal, D. The Cambridge encyclopedia of language, 2-nd ed. Cambridge University Press, 1997.
- ✓ Jakobson, R. (1966) Lingvistika i poetika. Nolit, Beograd

Yeni Türk Edebiyatı III: Bu derste öğrencilere Modern Türk Edebiyatı’nın ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı ve 18. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti’nin değişiklikleri ile Tanzimat reformlarının ve onların getirdiği değişiklikler hakkında bilgi verilmektedir. O dönemde ortaya çıkan Servet-i Fünûn ve Fecr-i Atı Edebiyatı hakkında bilgi verilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Akyüz, K. (1990), Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul.
- ✓ Enginün, İ. (2007), Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyete, Dergah Yay., İstanbul.
- ✓ Kaplan, M. (2005), Hikaye Tahlilleri, Dergah Yay., İstanbul.

Türkçe Boşnakça Tercüme I: Bu derste edebi ve bilimsel metinlerin çevirisi için teknikler ve çalışmalar incelenmektedir. Öğrencilere resmi belgelerin ve medyadan alınan yazılı metinlerin çevirisi için eğitim verilmektedir.

Derslerde Türkçeden Boşnakçaya, Boşnakçadan Türkçeye metinlerin çevirisi yapılmaktadır. Derslerde çevirilecek olan metinler Çağdaş Türk ve Çağdaş Boşnak Edebiyatı'ndan seçilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Halilovic, S. (1999), Pravopis bosanskoga jezika, Sarajevo
- ✓ Jahic, Dž., Halilovic, S., Palic, I. (2000), Gramatika bosanskoga jezika, Zenica.
- ✓ Pamuk, O. (1997), Hikayeler, İstanbul.

Türk Dili VI: Bu derste öğrencilere dolaylı ve dolaysız anlatım ile ilgili eğitim verilmektedir. Türkçedeki “diye” edatı ve “ki” bağlacı hakkında bilgi verilmektedir. Cümleleri dolaylı anlatımından dolaysız anlatımına çevirirken “diye” ve “ki”nin nasıl kullanması gerektiği öğretilir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Hengirmen, M. (1995), Türkçe Dilbilgisi, Ankara.
- ✓ Lewis, G. L. (1997), Turkish Grammar, Oxford.
- ✓ Teodosijević, M.(2004), Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji. Beograd.

Osmanlı Türkçesi II: Bu derste Osmanlı Türkçesinde kullanılan Fars dilinin unsurları ve yapıları incelenmektedir. Fars dili unsurlarının bulunduğu Osmanlı

Türkçesi metinler okunmaktadır. Osmanlı Türkçesi eski metinleri okuma ve yazma konusunda öğrenciler kendilerini geliştirmektedir.

Dönemin sonunda öğrenciler

- ✓ Modern Türkçe ve Osmanlı Türkçesi karmaşık kelimelerini okuyabilecekler
- ✓ Modern Türkçe ve Osmanlı Türkçesi kelimelerini yazabilecekler
- ✓ Osmanlı Türkçesi eski metinlerini okuyabilecekler

Derste işlenen konular:

- ✓ Osmanlı Türkçesinde Farsça dil unsurları
- ✓ Osmanlı Türkçesinde Farsça yapılar
- ✓ Farsçada kelime oluşumu
- ✓ Farsçada kelimelerin türleri
- ✓ Farsçadaki isim fiilleri
- ✓ Farsçadaki tamlayan durumu
- ✓ Osmanlı Türkçesi metinleri okuma
- ✓ Osmanlı Türkçesi eski yazılı metinleri çevirme
- ✓ Osmanlı Türkçesi nesir metinlerin çevirisi için alıştırma yapılmaktadır

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, M. (1995), Osmanlı Türkçesi Dersleri, Boğaziçi Yay., İst.
- ✓ Develi, Hayatı. (2001), Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2, Bilimevi Yay., İst.
- ✓ Timurtaş, F. K. (1992) Osmanlı Türkçesi 2, İstanbul Ün. Yay., İst.
- ✓ Timurtaş, F. K. (2014), Osmanlı Türkçesi Metinleri II, İst.

Edebi Metin İncelemesi Bu derste perspektif anlatımının sorunlarının ve farklı yaklaşımların incelenmesi yapılmaktadır. Anlatım ifadelerin incelenmesi, metindeki farklı gelişmelerin araştırılması yapılır. Şiirlerin ve konuşma unsurlarının incelenmesi de yapılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Biti, V. (2000), Čitanje, natuknica iz Pojmovnika suvremene književne i kulturne teorije, Zagreb.
- ✓ Culler, J. (2001), Retorika, poetika i poezija, Zagreb.
- ✓ Kaplan, M. (1988), Şiir Tahlilleri I, Dergah Yay., İstanbul.

Yeni Türk Edebiyatı IV Bu derste öğrencilere Modern Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı ve 18. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin değişiklikleri ve Tanzimat reformları ile onların getirdiği değişiklikler hakkında bilgi verilmektedir. O dönemde ortaya çıkan Servet-i Fünûn ve Fecr-i Atî Edebiyatı hakkında bilgi verilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Akyüz, K. (1990), Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul.
- ✓ Korkmaz, R. (2005), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara.
- ✓ Tanpınar, A. H. (1976), XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Yay., İstanbul.,

Türkçe Boşnakça Tercüme II: Bu derste edebi ve bilimsel metinlerin çevirisi için teknikler ve çalışmalar incelenmektedir. Öğrencilere resmi belgelerin ve medyadan alınan yazılı metinlerin çevirisi için eğitim verilmektedir. Derslerde Türkçeden Boşnakçaya, Boşnakçadan Türkçeye metinlerin çevirisi yapılmaktadır. Derslerde çevrilecek olan metinler Çağdaş Türk ve Çağdaş Boşnak Edebiyatından seçilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Halilovic, S. (1999), Pravopis bosanskoga jezika, Sarajevo

- ✓ Jahic, DŽ., Halilovic, S., Palic, I. (2000), Gramatika bosanskoga jezika, Zenica.
- ✓ Pamuk, O. (2006), Kar, İstanbul.

Divan Edebiyatı I: Bu derste öğrencilere eski Osmanlı Türk şiir okulunun oluşumunun sosyo-tarihsel bağlamı ve 13. ve 14. yüzyıllarda Anadolu'daki kültür ve tarihi değişiklikler ile onların edebiyata etkileri ile ilgili tanıtım yapılmaktadır.

Dönemin sonunda başarılı olan öğrenciler:

- ✓ Divan Edebiyatı'nın ortaya çıkması ve gelişimi ile ilgili bilgi edinmiş olacaklar.
- ✓ Divan Edebiyatı'nın şiirsel türleri hakkında bilgi edinmiş olacaklar
- ✓ Divan ve Tasavvuf edebiyatı arasındaki farkları bilecekler

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Levend, A.S. (1984), Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İst.
- ✓ Nametak, F. (1997), Divanska književnost Bošnjaka, Orijentalni institut, Sarajevo.
- ✓ Nametak, F. (2007), Pojmovnik divanske i tesavufske knjiž., Sarajevo.

Boşnakların Doğu Dillerde Yazdığı Eserler: Bu derste Osmanlı döneminde Boşnakların oryantal dillerinde yazdığı nesir ve şiirsel yaratıcılığın temel özellikleri ve bu dönemde en önemli yazarlar ile onların eserlerinin incelenmesi yapılmaktadır.

Derste işlenen konular:

- ✓ Boşnakların Oryantal dillerinde nesir yaratıcılığının temel özellikleri
- ✓ Boşnakların Oryantal dillerinde şiirsel yaratıcılığının temel özellikleri
- ✓ Boşnakların Arapçada yaratıcılığı

- ✓ Boşnakların Farsçada yaratıcılığı
- ✓ Boşnakların Türkçede yaratıcılığı
- ✓ Hasan Kafiya Pruscak
- ✓ Sabit Uzicanin
- ✓ Mula Mustafa Baseskija

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Duraković, E. i Nametak, F. (1998), Književnost na orijentalnim jezicima, Sarajevo.
- ✓ Ljubović, A. i Grozdanić, S. (1995), Prozna knjiž. Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima, Sarajevo.
- ✓ Nametak, F. (1997), Divanska književnost Bošnjaka, Sa

İngilizce III.

Bu dersin amaçları:

- ✓ Modern Türk kültürü hakkındaki kelime dağarcığını geliştirmek
- ✓ Öğrencilerin modern Türk kültürü hakkında yazılan metinlerin anlamalarını sağlamak ve o metinler hakkındaki konuşma becerilerini geliştirmek
- ✓ Modern Türk kültürü hakkında metinleri okuma ve metinleri yazma becerilerini geliştirmek
- ✓ Modern Türk kültürü hakkında sözlü anlatımını geliştirmek

Derste işlenen konular:

- ✓ Türkiye'nin bir portresi
- ✓ Gelenek ve görenekler
- ✓ İstanbul: Topkapı Sarayı
- ✓ Sultanahmet
- ✓ Ayasofya

- ✓ Ankara ve Batı Anadolu
- ✓ Kapadokya ve Orta Anadolu

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Swan, Suzanne. Turkey. London: Dorling Kindersley Limited1 (2010)

Divan Edebiyatı II: Bu derste klasik Osmanlı ve Divan Edebiyatı incelenmektedir. Divan Edebiyatının en önemli yazarları hakkında bilgi verilmektedir. Divan Edebiyatı'nda şiirsel formların incelenmesi yapılmaktadır. İstanbul'da yaşayan Divan Edebiyatı yazarları ve Osmanlı Devleti'nde şiirler yazan yazarlar hakkında konuşulmaktadır. En çok da Divan Edebiyatı'nın Boşnak yazarları hakkında bilgi verilmektedir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Levend, A.S. Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul, 1984.
- ✓ Nametak, F. Divanska književnost Bošnjaka, Orijentalni institut, Sarajevo, 1997.
- ✓ Nametak, F. Pojmovnik divanske i tesavufske knjiž., Sarajevo, 2007.

Osmanlı Türkçesi Nesir Metinleri: Bu derste Osmanlı döneminde yazılan ve kullanılan resmi belgelerin incelenmesi yapılır. Öğrencilerin Osmanlı Türkçesi ile yazılan metinlerin çevirisini yapmaktaki kabiliyetleri geliştirilmektedir.

Dönemin sonunda başarılı olan öğrenciler:

- ✓ Öğrenciler Osmanlı paleografisi ve diploması hakkında çok sayıda bilgiye ulaşmış olacaktır
- ✓ Osmanlı Türkçesi resmi belgelerin sınıflandırmasını anlayacaklar
- ✓ Osmanlı Türkçesi nesir metinlerinin incelemesini yapabilecekler

- ✓ Osmanlı Türkçesi ile yazılan metinlerin çevirilerini yapabilecekler

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čolić, Lj. (2005), Osmanska diplomatika sa paleografijom, Beograd.
- ✓ Devellioğlu, F. (1982), Osmanlı Türkçesi Ansiklopedik Lügat, Ankara.
- ✓ Ergin, M. (2000), Osmanlı Türkçesi Dersleri, Boğazıcı Yayınları, İstanbul.
- ✓ Muftić, T. (1982), Arapsko pismo, Sarajevo

İngilizce IV:

Bu dersin amaçları:

- ✓ Modern Türk kültürü hakkındaki kelime dağarcığını geliştirmek
- ✓ Öğrencilerin modern Türk kültürü hakkında yazılan metinlerin anlamalarını sağlamak ve o metinler hakkındaki konuşma becerilerini geliştirmek
- ✓ Modern Türk kültürü hakkında metinleri okuma ve metinleri yazma becerilerini geliştirmek
- ✓ Modern Türk kültürü hakkında sözlü anlatımını geliştirmek

Derste işlenen konular:

- ✓ Eski Anadolu
- ✓ Anadolu'nun fethi
- ✓ Klasik Osmanlı dönemi
- ✓ Geç Osmanlı İmparatorluğu
- ✓ Devrim ve savaş
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Howard, Douglas, The History of Turkey. Greenwood Press, 2001.

2.3.2.4. IV. Sınıf

Çağdaş Türk Edebiyatı I: Bu derste öğrencilere Çağdaş Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı, 20. yüzyılın başlangıç yıllarda Türk toplumu içindeki değişiklikler ve Cumhuriyet reformlarının başlaması ile gelen değişiklikler öğretilir. Ki bu değişiklikler de Edebiyatı fazlasıyla etkilemiştir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Aktaş, Ş, Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1920) 1, Akçağ, Ankara, 1996.
- ✓ Akyüz, K. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990.
- ✓ Oktay, A. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Kültür Bak., Ankara, 1993.

Osmanlı Türkçesi III: Bu derste Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça unsurlarının ve Arapça yapılarının incelenmesi yapılmaktadır. Arapça yapılarını içeren Osmanlı Türkçesi metinler de okunmaktadır. Eski Osmanlı Türkçesi metinler de okutulmaktadır. Osmanlı Türkçesi metinlerin çevirileri de yapılmaktadır.

Derste işlenen konular:

- ✓ Osmanlı Türkçesinde Arapça dilinin unsurları.
- ✓ Osmanlı Türkçesinde Arap yapıları.
- ✓ Arapçada kelime oluşumu
- ✓ Arapçada kelimelerin türleri.
- ✓ Arapçada isim fiiller.
- ✓ Arapçada karmaşık sıfatlar.
- ✓ Osmanlı Türkçesi eski yazılı metinlerin transkripsiyonu.
- ✓ Osmanlı Türkçesi eski metinleri yazma ve okuma.
- ✓ Osmanlı Türkçesinde nesir metinlerinin çevirisi için alıştırmalar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, M. Osmanlı Türkçesi Dersleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
- ✓ Develi, Hayatı. Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2, Bilimevi Yay., İstanbul, 2001.
- ✓ Timurtaş, F. K. Osmanlı Türkçesi 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992.

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemi I: Bu derste bu bölümden mezun olan bütün öğrencilere ve öğretmen olacak olanlara yabancı dil olarak Türkçenin nasıl öğretildiğini, öğretirken de hangi öğretim metotların kullanılması gerektiği gösterilmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan süreçler
- ✓ Türkçeyi yabancı dil olarak öğretme yöntemlerinin kurgu temeli
- ✓ Ders saatinin en faydalı kullanımı

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Akalın, L. S. (1972), Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- ✓ Kütükoğlu, M. (1997), Tarih Araştırmalarında Usul, İstanbul.
- ✓ Ünal, A. (1995), Edebiyat Biliminin Yöntemleri, Ankara.

Boşnakça-Türkçe Tercüme III:

Derste işlenen konular:

- ✓ Bilimsel makalelerin çeviri teknikleri
- ✓ Tıbbi ve hukuki belgelerin çeviri teknikleri
- ✓ Türkçede çevrildiği alanlarla ilgili terminoloji

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Halilovic, S. (1999), Pravopis bosanskoga jezika, Sarajevo
- ✓ Jahic, Dž., Halilovic, S., Palic, I. (2000), Zenica.
- ✓ Şükrü, H. A. (2012), Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara.

Türk ve Boşnak Sözlü Edebiyatı I:

Derste işlenen konular:

- ✓ Türk ve Boşnak destanlarının incelenmesi
- ✓ İslamiyet'i kabul etmeden önce Türk destanlarının tahlili ve analizi
- ✓ Halk kültürünün bir milletin gelişimindeki yeri ve rolü.
- ✓ Boşnak Edebiyatında sözlü destanların incelenmesi
- ✓ Bosna Hersek'te Sevdalinka'nın ortaya çıkması
- ✓ Halk Edebiyatının türleri
- ✓ Bosna'nın fethi
- ✓ Türk türkülerinin türleri

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Boratav, P. N. (1942), Halk Edebiyatı Dersleri, Uzluk Basımevi, Ankara.
- ✓ Kujundžić, E. (2005), Narodna književnost Bošnjaka: uvod i izbor tekstova, Dom štampe, Zenica.
- ✓ Softić, A., Hadžiosmanović, L. (2002), Usmene predaje Bošnjaka, Preporod, Sarajevo

Çağdaş Türk Edebiyatı II: Bu derste öğrencilere Çağdaş Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkışının sosyo-tarihsel bağlamı ve 20. yüzyılın başlangıç yıllarda Türk toplumu içindeki değişiklikler ve Cumhuriyet reformlarının başlaması ile gelen değişiklikler öğretilir. Ki bu değişiklikler de Edebiyatı fazlasıyla etkilemiştir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Aktaş, Ş. Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1920) 1, Akçağ, Ankara, 1996.
- ✓ Akyüz, K, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul, 1990.
- ✓ Oktay, A, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Kültür Bak., Ankara, 1993.

Osmanlı Türkçesi IV: Bu derste öğrencilere Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin çevirisinin teknikleri öğretilir, eski metinler yazılıp okutulmaktadır. Resmi belgelerin de çevirisi yapılmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, M., Osmanlı Türkçesi Dersleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
- ✓ Develi, H., Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2, Bilimevi Yay., İstanbul, 2001.
- ✓ Timurtaş, Faruk. Kadri. Osmanlı Türkçesi 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992.

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemi II: Bu derste öğrenciler daha önce öğrendikleri ders metotlarıyla beraber Türkçeyi kendi başına öğretmeye başlayabilirler. Onu yaparken de ders zamanı planlanması, derste kullanacak materyalleri, sınıfta disiplin kontrolünü da uygulamaları gerekmektedir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Ders planlanması
- ✓ Ders planı ve kitapları
- ✓ Derste malzeme kullanımı
- ✓ Sınıf içi etkileşim
- ✓ Eğitimde yardım ve teknoloji
- ✓ Dil ve edebiyat öğreniminde kültürel unsurlar
- ✓ Sınıfta disiplin

- ✓ Öğrenci değişkenleri
- ✓ Testler ve değerlendirme

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Akalın, L. S. (1972), Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- ✓ Kütükoğlu, M. (1997), Tarih Araştırmalarında Usul, İstanbul.
- ✓ Ünal, A. (1995), Edebiyat Biliminin Yöntemleri, Ankara.

Boşnakça-Türkçe Tercüme IV:

Derste işlenen konular:

- ✓ Bilimsel makalelerin çeviri teknikleri
- ✓ Tıbbi ve hukuki belgelerin çeviri teknikleri
- ✓ Türkçede çevrildiği alanlarla ilgili terminoloji

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Čaušević, E. (1996), Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb.
- ✓ Halilovic, S. (1999), Pravopis bosanskoga jezika, Sarajevo
- ✓ Jahic, Dž., Halilovic, S., Palic, I. (2000), Zenica. Şükrü, H. A. (2012), Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara.

Türk ve Boşnak Sözlü Edebiyatı II: Bu derste Türk ve Boşnak destanlarının incelemesi yapılır. İslamiyet’i kabul etmeden önce Türk destanlarının tahlili ve analizi, İslamiyet’i kabul ettikten sonra halk edebiyatı analizi, Boşnak edebiyatında sözlü destanların analizi yapılır. Bir milletin gelişiminde halk kültürünün yeri ve rolü incelenir.

Derste işlenen konular:

- ✓ Ninniler, şehir halk şarkıları

- ✓ Türkiye ulusal hikayeler.
- ✓ Dede Korkut hikayeleri
- ✓ Nasreddin Hoca'nın hikayeleri
- ✓ Tiyatro Karagöz
- ✓ Hikaye
- ✓ Köroğlu
- ✓ Karacaoğlu
- ✓ Boşnak destanı
- ✓ Smailagić Meho Avde Međedovića
- ✓ M. Kapetanovic Ljubusak
- ✓ Mula Mustafa Baseskija

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Boratav, P. N. (1942), Halk Edebiyatı Dersleri, Uzluk Basımevi, Ankara.
- ✓ Kujundžić, E. (2005), Narodna književnost Bošnjaka: uvod i izbor tekstova, Dom štampe, Zenica.
- ✓ Softić, A., Hadžiosmanović, L. (2002), Usmene predaje Bošnjaka, Preporod, Sarajevo.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I:

Bu derste işlenen konular:

- ✓ Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri.
- ✓ Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti
- ✓ TBMM'nin kuruluşu ve çalışmaları
- ✓ Atatürk hayatı ve çalışması
- ✓ Saltanatın kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı
- ✓ 1924 yılında halifeliğin kaldırılması

- ✓ Atatürk zamanında reformlar
- ✓ Türkiye’de iki dünya savaşı arasında bir kadın
- ✓ Türk dış politikasının özellikleri
- ✓ Balkan siyaseti
- ✓ Atatürk zamanında Türkiye
- ✓ Hatay sorunu
- ✓ Türk dış politikasında İtalyan faktörü
- ✓ İkinci Dünya Savaşından önceki Türkiye

Derste kullanılan literatür:

- ✓ The Turks, 5, ed. Hasan Celâl Güzel and C. Cem Oğuz Osman Karatay, Ankara 2002.
- ✓ Džengiz Hakov, Istorija savremene Turske, Prizren 2011.
- ✓ Mango, Andrew, Atatürk. Biografija utemeljitelja moderne Turske, Zagreb 2011.
- ✓ F. Karčić, Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma, Sarajevo 1990.
- ✓ U. Altermatt, Das Fanal von Sarajevo. Der Ethnonationalismus in Europa, Zürich 1996.
- ✓ P. Calvocoressi, Svjetska politika nakon 1945., Zagreb, 2003.
- ✓ Bulbulovic, E. Turci i razvitak turske države sa uvodom u kulturnu i političku povijest islama, Sarajevo, 1939.
- ✓ Jahić, Adnan, Hikmet – riječ tradicionalne uleme u Bosni i Hercegovini, Tuzla, 2004.
- ✓ Svava, Maksim, Emancipacija muslimanke u svijetu i kod nas, Sarajevo, 1932

İngilizce V:

Derste işlenen konular:

- ✓ Türk Dili ve dil bilimi ile ilgili sözcük geliştirme
- ✓ Konuşma becerisini geliştirmek ve Türkçe Dili'nden bahseden metinleri anlama becerisini geliştirme
- ✓ Türkçe hakkında metinleri yazma ve okuma yeteneğini geliştirme
- ✓ Türkçeden bahseden sunumlarının geliştirme
- ✓ Türk Dili'nin seslerinin tanımı ve ayırt edici özellikler
- ✓ Türk Dili'nin morfolojik kategorileri
- ✓ Türkçe fiil zamanları
- ✓ Türkçede sıfatların karşılaştırılması
- ✓ Türkçede kelime oluşumu

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Lewis, Geoffrey. (1989) Turkish. London: Hodder and Stroughton.

Roman Teorisi:

Derste işlenen konular:

- ✓ Türk Edebiyatı'nda romanların tarihsel gelişimi üzerine genel bilgiler
- ✓ Romanların yapısı, türleri ve türleri hakkında genel bilgiler
- ✓ Romanın analizine ilişkin genel bilgiler
- ✓ Roman tanımı
- ✓ Romanların tarihsel gelişimi
- ✓ Türk Edebiyatı'ndaki romanların başlangıcı
- ✓ Türk Edebiyatı'ndaki roman yazarları
- ✓ Romanların yapısı
- ✓ Romanların içeriğe göre sınıflandırılması
- ✓ Roman ve gerçeklik arasındaki ilişki
- ✓ Modernist bir roman
- ✓ Postmodern bir roman

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Korkmaz, R. (2005), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara.
- ✓ Oktay, A. (1993), Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Kültür Bak., Ankara.
- ✓ Okay, O. (1990), Sanat Edebiyat Yazıları, Dergah Yay., İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II:

Derste işlenen konular:

- ✓ İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Cumhuriyeti.
- ✓ İsmet İnönü döneminde siyasal gelişme.
- ✓ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin dış politikası.
- ✓ 50'lerde Türk-İngiliz ilişkileri.
- ✓ Menderes ve Demokrat Parti'nin üstünlüğü.
- ✓ 1960'ta darbeden sonra iç siyasi gelişme
- ✓ Türkiye, İngiltere ve NATO İlişkileri.
- ✓ Kıbrıs meselesi: oluşumu, gelişimi, sonuçları.
- ✓ Türkiye'nin AB / AB'ye katılma çabaları.
- ✓ Turgut Özal'ın iç ve dış politikası.
- ✓ Cumhuriyet döneminde Türk toplumunun dönüşümü.
- ✓ 20. yüzyılın ikinci yarısında ekonomi ve sosyal kalkınma.
- ✓ Türkiye Cumhuriyetinde Kültür, Bilim ve Felsefe.
- ✓ 20. yüzyılın ikinci yarısında sanat ve mimari.
- ✓ Bölgede bir istikrar faktörü olarak Türkiye.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ The Turks, 5, ed. Hasan Celâl Güzel and C. Cem Oğuz Osman Karatay, Ankara 2002.
- ✓ Dž. Hakov, Istorija savremene Turske, Prizren 2011.

- ✓ H. L. Kieser, Turkey beyond nationalism, London, 2006
- ✓ F. Karčić, Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma, Sarajevo 1990.
- ✓ U. Altermatt, Das Fanal von Sarajevo. Der Ethnonationalismus in Europa, Zürich 1996
- ✓ P. Calvocoressi, Svjetska politika nakon 1945., Zagreb, 2003.
- ✓ Jahić, Adnan, Hikmet – riječ tradicionalne uleme u Bosni i Hercegovini, Tuzla, 2004
- ✓ Svava, Maksim, Emancipacija muslimanke u svijetu i kod nas, Sarajevo, 1932.

İngilizce VI:

Derste işlenen konular:

- ✓ Türk Edebiyatı ve kültürü ile ilgili sözcük geliştirme
- ✓ Türk Edebiyatı ve kültürü üzerine konuşma becerileri ve metinleri anlama becerisini geliştirme
- ✓ Türk Edebiyatı ve kültürü ile ilgili metin yazma ve okuma yeteneğinin geliştirilme
- ✓ Türk Edebiyatı'nın ve kültürünün sözlü sunumunu yapma yeteneğinin geliştirilmesi
- ✓ Türk Edebiyatı'nın başlangıcı.
- ✓ Selçuklu toplumunda Tasavvuf
- ✓ Osmanlı dönemi
- ✓ Ulusal Edebiyat.
- ✓ 19. yüzyılda Batı etkisi.
- ✓ Cumhuriyet dönemi.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Halman, Talât Sait, (2011) A Millennium of Turkish Literature: A Concise History. Syracuse University Press

Roman Analizi: Bu dersin amacı, öğrencilerin sosyo-tarihsel bağlamı göz önünde bulundurarak roman metninin analiz yapma becerisini geliştirmektir. Bu ders, Türkçe romanın tarihine ve teorisine giriş olarak düşünülmüştür. Türk Edebiyatı'nda roman 20. yüzyıl sonundan modernleşme sonrası döneme kadar bir tür olarak ortaya çıkması incelenir. Bunun içinde Konu, aynı zamanda romanın ortaya çıktığı ve değiştiği tarihsel bağlamın sorunları hakkında da tartışılmaktadır.

Derste işlenen konular:

- ✓ Roman tanımı
- ✓ Romanların tarihsel gelişimi
- ✓ Türk Edebiyatı'ndaki romanların başlangıcı
- ✓ Türk Edebiyatı'ndaki roman yazarları
- ✓ Romanların yapısı
- ✓ Romanların içeriğe göre sınıflandırılması
- ✓ Roman ve gerçeklik arasındaki ilişki
- ✓ Modernist bir roman
- ✓ Postmodern bir roman

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Korkmaz, R. (2005), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara.
- ✓ Oktay, A. (1993), Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Kültür Bak., Ankara.
- ✓ Okay, O. (1990), Sanat Edebiyat Yazıları, Dergah Yay., İstanbul. ⁶⁵

⁶⁵ “Univerzitet u Tuzli, Silabus predmeta” <http://www.untz.ba/index.php?page=studij>

2.3.3. Yüksek Lisans Programları

2.3.3.1. Türk Dilbilimi

Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Türk dilbilimi yüksek lisans programı da var. Yüksek lisans programında okumak isteyenlerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmaları lazımdır. Öğrenci seçmeleri öğrencilerin not ortalamalarına göre yapılmaktadır.

Yüksek lisans programı bir sene sürmektedir (otuz hafta) ve toplam 60 Ects puanı vardır. Öğrenciler bir sene içinde 5 ders görmektedirler. Bu dersler 38 Ects puanı taşımaktadır, tez ise 22 Ects puanı taşımaktadır. Dersler zorunlu ve seçmelidir. Öğrenciler dört zorunlu dersi kış döneminde, bir seçmeli dersi yaz döneminde görmektedirler.

Bu programdan mezun olan öğrenciler:

- ✓ Öğrenciler Türkçeyi C1 seviyesine kadar öğrenirler
- ✓ Öğrenciler ayrıntılı bir şekilde dilbilimini öğrenirler ki bunu daha sonra kendi araştırdıkları ve yazdıkları eserlerde kullanabilirler. Aynı zamanda öğrendikleri dilbilimi ayrıntılı bir şekilde okullarda öğrencilere anlatabilirler.
- ✓ Öğrenciler bu programda yeterince bilgi edinip de doktora programlarına hazır olurlar.

Osmanlı Türkçesi: Bu dersin amacı öğrencilerin 19. ve 20. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı metinlerini tercüme etmelerini sağlamaktır. Ayrıca öğrenciler bu metinleri dilbilimi ve edebiyat açısından da inceliyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, Muharrem: Osmanlı Türkçesi Dersleri, İstanbul 1982.
- ✓ Develi, Hayatı, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I

- ✓ Develi, Hayatı, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu II
- ✓ Devellioğlu, Ferit, Osmanlı Türkçesi Ansiklopedik Lugat
- ✓ Jehlitschka, Türkische konversation grammatik, Heidelberg 1911.
- ✓ Čolić, Ljiljana, Osmanska diplomatika sa paleografijom, Beograd, 2005.
- ✓ Muftić, Teufik, Arapsko pismo, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1982.

Çağdaş Türk Dilbilimi: Bu dersin amacı öğrencilerin Türkçe sözlü ve yazılı kullanım bilgilerini arttırmaktır. Öğrenciler hem yazılı hem sözlü olarak Türkçeyi kapsamlı bir şekilde öğrenirler. Türk Dili bilgisinin geliştirilmesi, dil becerilerinin geliştirilmesi yoluyla gerçekleşir. Türkçeyi geliştirecek öğrencilerin çok okumaları, yazmaları, dinlemeleri, konuşmaları gerekmektedir. Öğrenciler farklı makaleler, kitap, dergi okurlar. Türkler’le yapılan konuşmaları dinlerler. Öğrenciler hem yazılı hem sözlü bir şekilde onlara verilen görevleri tamamlarlar. Öğrenciler bu bölümde eleştirel düşünmeye de sahip olabilirler.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Atabay, Neşe, Kutlu, Dr. İbrahim, Özel Sevgi, Sözcük Türleri, Ankara 1983.
- ✓ Atabay, N., Özel, S., Çam, A.: Türkiye Türkçesi’nin Sözdizimi, Ankara 1981.
- ✓ Aydın, Özgür: Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi. Üretken Dönüşümlü
- ✓ Dilbilgisi Kuramını Kısa Bir Tanıtım, Ankara 1996.
- ✓ Banguoğlu, Tahsin: Türkçenin Grameri, İstanbul 1974.
- ✓ Čaušević, Ekrem: Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb 1996.
- ✓ Dizdaroğlu, Hikmet: Tümcebilgisi, Ankara 1996.
- ✓ Ergin, Muharrem: Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1977.
- ✓ Hatiboğlu, Vecihe: Türkçenin Sözdizimi, Ankara 1976.
- ✓ Hengirmen, Mehmet: Türkçe Dilbilgisi, Ankara 1995.
- ✓ İmla Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara 1996.

- ✓ Karahan, Leyla: Türkçede Söz Dizimi. Cümle Tahlilleri, Ankara 1999.
- ✓ Korkmaz, Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, I-II, Ankara 1995.
- ✓ Lewis, G.L.: Turkish Grammar, Oxford 1997.
- ✓ Filan, Kerima: Antologija turske priče, Sarajevo, 2005.

Çağdaş Dilbilimi Teori: Bu dersin amacı öğrencileri 20. ve 21. yüzyıl dil teorileri, bu dönemin temel fikirleri ve çeşitli dilsel çizgilerin başlıca temsilcileri ile tanıştırmaktır. Öğrenciler öncelikle dilbilimin başlangıcı hakkında, daha sonra da ilk gramer araştırmaları hakkında bilgi edinirler.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Glovacki-Bernardi, Z. i dr. (2001). Uvod u lingvistiku. Zagreb
- ✓ Mihaljević, M. (1998). Generativna sintaksa i semantika. Zagreb
- ✓ Bugarski, R. (1975). Lingvistika o čoveku, Beograd
- ✓ Hjelmslev, L. (1980). Prolegomena teoriji jezika, Zagreb
- ✓ Martinet, A. (1982). Osnove opće lingvistike, Zagreb
- ✓ Saussure, Ferdinand de (2000). Tečaj opće lingvistike. Zagreb
- ✓ Rifat, Mehmet (1990), Dilbilim ve Göstergebilim Çağdaş Kuramları, İstanbul

Bilimsel Çalışma Metodolojisi: Bu dersin amacı bilimsel bilginin teorik ve metodolojik temellerini tanıtmaktır. Öğrenciler teorik eğitimi aldıktan sonra bilimsel araştırma eserinin hazırlanışını takip edebileceklerdir. Öğrenciler derslerde pratik uygulamalar da yapacaklardır. Bu pratik uygulamada öğrenci, araştırdığı konu hakkında sunum yapar ve araştırdığı konu hakkında kaynakça oluşturur. Tez yazacağı konu ile ilgili detaylı bilgiler verir.

- ✓ Derste kullanılan literatür:
- ✓ Dobrov G. M., Nauka o naukama: Uvod u opšte poznavanje naučnih djelatnosti, Beograd, 1968.

- ✓ Filipović, Muhamed, Metodologija znanosti i znanstvenog rada, 'Svjetlost', Sarajevo, 2004. Gibaldi, Joseph – Walter S. Archert, MLA Handbook for Writers of Research Papers, 3rd edition, MLA, New York, 1988.
- ✓ Gilli. G. A., Kako se istražuje: Vodič u društvenim istraživanjima, Školska knjiga, Zagreb, 1974
- ✓ Hacker, Diana, The Bedford Book for Writers, Bedford Books of St. Martin's Press, Boston, 1988.
- ✓ Kuvačić, Ivan, Rasprave o metodi Problemi pristupa društvenim znanostima, Naprijed, Zagreb, 1988.
- ✓ Milić, V., Sociološki metod, Nolit, Beograd, 1978.
- ✓ Pečujlić, M., Metodologija društvenih nauka, Beograd.
- ✓ Silobrčić, Vlatko, Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo, Četvrto dopunjeno izdanje, Medicinska naklada, Zagreb, 1998
- ✓ Spatt, Brenda, Writing from Sources, 3rd edition, St. Martin's Press, Boston, 1991.
- ✓ Šamić, M., Kako nastaje naučno djelo, Veselin Masleša, Sarajevo, 1967. Šešić, B., Osnovi metodologije društvenih nauka, Naučna knjiga, Beograd
- ✓ Šešić, Bogdan, Opšta metodologija, Treće popravljeno i dopunjeno izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1969.
- ✓ Termiz, Dževad, Metodologija društvenih nauka, 'Šahinpašić', Sarajevo, 2003. Vujević, Miroslav, Uvod u znanstveni rad u području društvenih znanosti, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Türk Dili Tarihi: Bu dersin amacı Türk Dili'nin tarihsel gelişimi hakkında edindiği bilgileri genişletmektir. Öğrenciler özellikle de eski ağızları öğrenmektedirler. Öğrenciler Orhun yazıtlarından bugüne kadar tüm metinleri okuyup incelerler. Daha sonra da eski ve yeni metinleri karşılaştırırlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Şahin, M. 2006; Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- ✓ Ögel, B. 1962; Türk Kültür Tarihi, Ankara
- ✓ Togan, Z. V.1970; Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbulAnkara
- ✓ Caferoğlu, Ahmet, Türk Dili Tarihi, İstanbul 1972.
- ✓ Róna-Tas, A., An Introduction to Turkology, Studia Uralo-Altaica 33, Szeged 1991.
- ✓ Johanson, Lars, Csató Éva Ágnes , The Turkic Languages, London and New York 1998
- ✓ Barutçu-Özönder, Sema, “Türk Dilinin Yapısı ve Tarihî Dönemleri”, Türkbilig, Türkoloji Araştırmaları, 2002/3, s.203-210.⁶⁶

2.3.3.2. Türk Edebiyatı

Bu bölüme Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olan öğrenciler başvuru yapabilirler. Seçmeler not ortalamalarına göre yapılmaktadır.

- ✓ Bu bölümde okuyan öğrenciler etkili edebiyat teori hakkında bilgi edinirler
- ✓ Türk Edebiyatı tarihi hakkında bilgi edinirler
- ✓ Dünya Edebiyatı hakkında bilgi edindikten sonra Türk Edebiyatı’na dair eleştiri yapabilmektedirler
- ✓ Bilimsel araştırma yapma becerisine sahip olurlar
- ✓ Öğrenci bu bölümde okurken kendi ilgilendiği alana da odaklanabilir
- ✓ Öğrenciler derslerde kullanabilecekleri teknoloji alanında da kendilerini geliştirebilirler

Osmanlı Türkçesi: Bu derste öğrenciler 19. ve 20. yüzyılın başlarında çıkan Yeni Osmanlı dilindeki metinleri tercüme etmeyi öğrenirler. Öğrenciler kendilerini gramer

⁶⁶ “Univerzitet u Tuzli, Filozofski Fakultet, Turski jezik I knjizevnost, Savremeni Turski jezik”
[http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%202%20\(Lingvistika%20turskog%20jezika\).pdf](http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%202%20(Lingvistika%20turskog%20jezika).pdf)

açısından geliştirebilirler ki, böylece daha sonra da bu metinleri edebi açıdan inceleyebilirler.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Ergin, Muharrem: Osmanlı Türkçesi Dersleri, İstanbul 1982.
- ✓ Fahir, İz Eski Türk Edebiyatında Nesir, İstanbul 1964.
- ✓ Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I
- ✓ Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu II
- ✓ Devellioğlu Ferit, Osmanlı Türkçesi Ansiklopedik Lügat
- ✓ Jehlitschka, Türkische konversation grammatik, Heidelberg 1911.
- ✓ Čolić, Ljiljana, Osmanska diplomatika sa paleografijom, Beograd, 2005.
- ✓ Muftić, Teufik, Arapsko pismo, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1982.
- ✓ Tekin, TalatÖlmez Mehmet, Türk Dillerine Giriş
- ✓ Ercilasun, Ahmet Bican, Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları

Çağdaş Edebiyat (Türkçe): Bu derste öğrenciler 1850 yılından itibaren 20. ve 21. yüzyıla kadar ki Türk edebiyatı döneme ait hakkında bilgi ediniyorlar. Pratik derslerinde öğrenciler edebi eserleri okuyup onları tercüme ediyor ve eleştiriyorlar.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Alangu, Tahir: Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman, 1-3, İstanbul 1959.
- ✓ Enginün, İnci: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul 2001.
- ✓ Fuat, Memet: Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul 1986.
- ✓ Đukanović, Marija: Turska književnost, u: Povijest svjetske književnosti, 1, Zagreb 1982, 209-218.
- ✓ Kabaklı, Ahmet: Türk Edebiyatı, I-III, İstanbul 1978.
- ✓ Kaplan, Mehmet: Edebiyatımızın İçinden, İstanbul 1978.
- ✓ Kaplan, Mehmet: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Ankara 1990.

- ✓ Kaplan, Mehmet: Hikâye Tahlilleri, İstanbul 1986.
- ✓ Köprülü, M.F.: Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1984.
- ✓ ÖnerToy, Olcay: Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Ankara 1984. —
- ✓ Tanpınar, A.H.: XIX Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1984.
Teodosijević, Mirjana: Mustafa Kemal Atatürk u jugoslovenskoj javnosti, Beograd 1998.
- ✓ Teodosijević, Mirjana: Izbor iz savremene turske proze, Beograd 1997.
Filan, Kerima: Antologija turske priče, Sarajevo, 2005.

Çağdaş Edebiyat Teori: Bu dersin amacı öğrencileri 20. yüzyıl edebiyat teorisinin en önemli problemleri, terimleri, metotları ve metinleri ile tanıştırmaktır. Temsili metin okumak ve yorumlamak, teorik literatürü ve metodolojiyi metin içine yerleştirerek biçimcilik, yeni eleştiri, yapısalcılık ve dil biliminin etkisi, postyapısalcılık ve yapısızlaştırma, psikanalizin etkisi, feminist ve postkolonyal eleştiri ile yeni tarihselcilik ve kültürel çalışmalar göz önüne alınacaktır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Barthes, Roland (1991)'Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova', u: V. Biti (ur.), Suvremena teorija pripovijedanja.
- ✓ Barthes, Roland (1999)'Strukturalistička djelatnost', 'Smrt autora', 'Od djela do teksta', u: M. Beker, Suvremene književne teorije.
- ✓ Beker, Miroslav (1999) Suvremene književne teorije. Zagreb: Matica hrvatska.
- ✓ Biti, Vladimir (2000) Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije.
Compagnon, Antoine (2007) Demon teorije
- ✓ Culler, Jonathan (1991) O dekonstrukciji.
- ✓ Culler, Jonathan (2001) Književna teorija: Vrlo kratak uvod.

- ✓ Duda, Dean (ur.) (2006) Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija.
- ✓ Eagleton, Terry (1987) Književna teorija.
- ✓ Matijašević, Željka (2006) Strukturiranje nesvjesnog: Freud i Lacan. Zagreb: AGM.
- Moi, Toril (2007) Seksualna/tekstualna politika: feministička književna teorija. Zagreb: AGM
- ✓ Said, Edward (1999) Orijentalizam. Zagreb
- ✓ Saussure, Ferdinand de (2000) Tečaj opće lingvistike. Zagreb.
- ✓ Moran, Berna (1972) Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul
- ✓ Moran, Berna (2004) Edebiyat Üzerine, İstanbul

Bilimsel Çalışma Metodolojisi: Bu dersin amacı öğrencilere bilimsel bilgi sürecinin teorik ve metodolojik temellerini, araştırma teori ilişkisini, metodolojinin temel kavramlarını ve bileşenlerini tanıtmaktır. Beşeri bilimlerdeki genel ve özel bilimsel yöntemlerin ve bilimsel prosedürlerin özelliklerine dair anlayışlar kazandırmaktır. Dersin teorik tanıtımını yaptıktan sonra öğrenciler bilimsel araştırma tasarımını (bilimsel ve operasyonel bir belge olarak araştırma projesi, temel anlar ve bilimsel fikirlerin parçaları, problemin formüle edilmesi, araştırma konusunun tanımlanması, araştırmanın varsayımsal çerçevesi, araştırma hedefleri ve araştırma metodu) takip edebilecektir.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Dobrov G. M., Nauka o naukama: Uvod u opšte poznavanje naučnih djelatnosti, Beograd, 1968.
- ✓ Filipović, Muhamed, Metodologija znanosti i znanstvenog rada, 'Svjetlost', Sarajevo, 2004. Gibaldi, Joseph – Walter S. Archert, MLA Handbook for Writers of Research Papers, 3rd edition, MLA, New York, 1988.

- ✓ Gilli. G. A., Kako se istražuje: Vodič u društvenim istraživanjima, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- ✓ Hacker, Diana, The Bedford Book for Writers, Bedford Books of St. Martin's Press, Boston, 1988.
- ✓ Kuvačić, Ivan, Rasprave o metodi Problemi pristupa društvenim znanostima, Naprijed, Zagreb, 1988.
- ✓ Milić, V., Sociološki metod, Nolit, Beograd, 1978.
- ✓ Pečujlić, M., Metodologija društvenih nauka, Beograd.
- ✓ Silobrčić, Vlatko, Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo, Četvrto dopunjeno izdanje, Medicinska naklada, Zagreb, 1998
- ✓ Spatt, Brenda, Writing from Sources, 3rd edition, St. Martin's Press, Boston, 1991.
- ✓ Šamić, M., Kako nastaje naučno djelo, Veselin Masleša, Sarajevo, 1967.
- ✓ Šešić, B., Osnovi metodologije društvenih nauka, Naučna knjiga, Beograd
- ✓ Šešić, Bogdan, Opšta metodologija, Treće popravljeno i dopunjeno izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1969.
- ✓ Termiz, Dževad, Metodologija društvenih nauka, 'Šahinpašić', Sarajevo, 2003.
- ✓ Vujević, Miroslav, Uvod u znanstveni rad u području društvenih znanosti, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Türk Edebiyatı Kaynakları: Bu derste edebi kaynak araştırmalarında kullanılan yöntem ve teknikler, edebiyat türüne yani araştırmanın konusu olan edebi eserlere göre tasnif edilir. Buna göre öğrencilerin İslamiyet öncesi ve İslam devri Türk kültürü ve edebiyatı, sözlü, yazılı ürünleriyle tanışıp yeni ve güncel Türk edebiyatı ile ilgili yerli ve eski kaynakların icadındaki yöntem ve teknikler ile bu içeriğin en önemli eserleriyle tanışmaları amaçlanmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Yuva, Gül Mete, Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları, İstanbul, YKY
- ✓ Ahmed Vefik Paşa Lehçe-i Osmânî, İst. 1306.
- ✓ Ali Seydi, Resimli Kâmûs-ı Osmânî, İst. 1324.
- ✓ Ebuzziya Tefvik, Lügât-ı Ebuzziyâ, İst. 1306.
- ✓ Devellioğlu Ferit, Osmanlı Türkçesi Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1962.
- ✓ Ahmed Hamdi, Teshîlû'l-arûz ve'l-kavâfî ve'l-bedâyî, İstanbul 1288-89.
- ✓ Ali Cemaleddin, Arûz-ı Türkî, İstanbul 1291.
- ✓ Onay, Ahmed Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara 1992.
- ✓ Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, I-II, İstanbul 1989, 2.bs. 1990.
- ✓ İlaydın, Hikmet, 'Anadolu'da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı', TDI, nr. 277 (1974), s.765-774.
- ✓ Öcal, Oğuz M. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara, 2006
- ✓ Boratav, Pertel Naili 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, 1978
- ✓ Köprülü, Fuad Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 1993
- ✓ Elçin, Şükrü, Halk Edebiyatı Araştırmaları I-II, Ankara, 1997
- ✓ Ergun, Sadettin Nüzhet, Halk Edebiyatı Antolojisi, İstanbul, 1938⁶⁷

2.3.4. Doktora programı: Dilbilim Alanında Hümanistik Bilim Doktorası

Doktora programlarına yüksek lisansı tamamlayan ve not ortalaması yüksek olan öğrenciler başvuru yapabilirler. Birinci dönemde öğrenciler üç ders görmektedirler. Ayrıca öğrencilerin bu dönemde dilbilim alanında araştırma projesi yapmaları gerekmektedir. İkinci dönemde öğrenciler bir zorunlu ve iki seçmeli ders alıyorlar.

⁶⁷ “Univerzitet u Tuzli, Filozofski Fakultet Turski jezik I knjizevnost, Turska knjizevnost” [http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%203%20\(Turska%20knjizevnost\).pdf](http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%203%20(Turska%20knjizevnost).pdf)

İkinci dönemde öğrenciler danışman hocayı seçer ve onunla birlikte konu araştırmaları yapmaktadırlar. Üçüncü dönemde öğrenciler araştırma projesini tamamlayıp onun savunmasını yaparlar. Dördüncü ve beşinci dönemde öğrenciler danışman hocasının desteği ile doktora tezine devam etmektedirler. Altıncı dönemde ise doktora tezinin savunması yapılır. Doktora programlarına başlayan öğrenciler şu dersleri işlemektedirler:

Çağdaş Türk Dili Gramer Sistemi dersinde öğrenciler:

- ✓ Çağdaş Türk Dili gramer sistemi hakkında bilgi ediniyorlar
- ✓ Çağdaş Türkçenin fonotaktik ve morfotaktik kuralları
- ✓ Çağdaş Türk Dili'nin morfolojik ve morfosyatik özellikleri
- ✓ Çağdaş Türk Dili'nde Sözdizimi
- ✓ Çağdaş Türk Dili'nde isim cümlesinin sözdizimi
- ✓ Çağdaş Türk Dili'nde fiil cümlesinin sözdizimi
- ✓ Türkçede bağımlı cümleler

Dersin amacı öğrencilere Çağdaş Türk Dili'nin gramer yapısını ve sözdizimini tanıtmaktır. Ders Boşnakça ve Türkçe işlenmektedir. Dersin sonunda öğrencilere sözlü ve yazılı sınav uygulanmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Aksan, D., Her Yönüyle Dil. TDK Yayını. Ankara, 2000.
- ✓ Aksan, D., Türkçenin Sözvarlığı. Engin Yayınevi. Ankara, 2000.
- ✓ Caušević, E., Gramatika suvremenoga turskog jezika, Zagreb, 1996.
- ✓ Delice, İ., Türkçe Sözdizimi. Kitabevi Yayınları. İstanbul, 2002.
- ✓ Eker, S., Çağdaş Türk Dili, Ankara. 7. Baskı, 2011.
- ✓ Lewis, G. L., Turkish Grammar, Oxford, 1997.
- ✓ Atabay, Özel, Cam. Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Ankara, 1981.
- ✓ Atabay, Özel, Çam, Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Ankara, 1981.

- ✓ Atabay, N., Kutluk, İ., Özel, S., Sözcük Türleri, Ankara, 1983.
- ✓ Lewis, G. L., Turkish Grammar, Oxford, 1997.
- ✓ Miššević N., Potrč, M. (eds), Kontekst i značenje, Rijeka, 1987.

Türk Dili Tarihi: Bu derste öğrenciler Türk Dili tarihi hakkında detaylı bilgi edinirler. Özellikle de dilin fonetik ve morfoloji gelişimi ile ilgili fikir edinirler. Öğrenciler bazı eserleri okuyarak o özellikleri fark edebilirler. En çok da 14. ve 15. yüzyıllarda kullanılan Anadolu Türkçesine önem verilir. Daha sonra da 16. ve 18. yüzyılda kullanılan Osmanlı Türkçesine önem verilmektedir. Derslerde Evliya Çelebi'nin yazdığı Seyahatname eseri eleştirilir. Öğrencilerin derslere katılmasına ve okuma için verilen eserlerin okunmasına çok önem verilir.

Dersin amacı öğrencilere Türk Dili Tarihi hakkında bilgi vermektir ki bu öğrenciler daha sonra eserleri okurken kendileri zaman içerisindeki bu gelişimi anlayabilsinler ve anlatabilsinler. Final sınavı yazılı ve sözlü olarak yapılır. Sınavın yazılı kısmı araştırma şeklinde yapılır. Sınavın sözlü kısmı çalışmaların sunumundan ve çalışmada hayata geçirilen ana konulardan ve tartışmalardan oluşmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Akar, A., 2005. Türk Dili Tarihi. Ötüken Yayınları. İstanbul.
- ✓ Caferoğlu, A., 2000. Türk Dili Tarihi. 4.baskı. Alfa Yay. İstanbul-Bursa.
- ✓ Colic, Ljiljana: Osmanska diplomatika sa paleografijom, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2005.
- ✓ Dilaçar, A., 1970. Dil, Diller ve Dilcilik. TDK Yayınları. Ankara.
- ✓ Eminoğlu, Mehmet: Osmanlı vesikalarını okumaya giriş, Ankara 1996.
- ✓ Encyclopaedia of Islam, Volume II, sub. Diplomatic, New edition, Leiden, E. J. Brill, 1991., pp. 301-316.
- ✓ Encyclopaedia of Islam, Volume IV, sub. Khatt, New edition, Leiden, E. J. Brill, 1990, pp. 1113-1126.

- ✓ Ercilasun, A. B., 2004. Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. Akçağ Yay. Ankara.
- Gökbilgin, Mehmed Tayyib: Osmanlı paleografya ve diplomatik ilmi, İstanbul 1992. Johanson, L. & É. Á. Csató, 1998. The Turkic Languages. London.
- ✓ Kissling, H.J., Osmanisch-Türkische Grammatik, Wiesbaden, 1960.
- ✓ Reyçman, Jan and Ananiasz Zajaczkowski: Handbook of Ottoman-Turkish Diplomatics, The Hague, 1968
- ✓ Stipišić, Jakov: Pomodne povijesne znanosti u teoriji i praksi, Školska knjiga, Zagreb 1985.
- ✓ Tekin, T. & Ölmez, M. 2003. Türk Dillerine Giriş. İstanbul .
- ✓ Timurtaş, F. K., 1994. Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl. Enderuun Kitabevi. İstanbul.
- ✓ Aktan, B. 2006. Cennetlerin Açık Yolu. Edebiyat Otağı Yay. İstanbul.
- ✓ Davids, A. L., 1836. Grammaire Turke. Londres.
- ✓ Deny, J., 1941. Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi), Terc: Ali Ulvi Elöve, İstanbul.
- ✓ Deny, J. 1995. Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları. Terc: Oyun Şahin. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ✓ Develi, H., 1995. Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar. TDK Yay., Ankara.
- ✓ Develi, H., 2001. XVIII. Yüzyıl İstanbul Hayatına Dair Risâle-i Garîbe. Kitabevi. İstanbul.
- ✓ Duman, M., 1995. Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri. TDK Yayınları. Ankara.
- ✓ Duman, M., 2008. Makaleler: Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine. Kesit. İstanbul.
- ✓ Filan, K., 2011. XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnalı Molla Mustafa'nın Mecmuası. Connectum, Sarajevo.

- ✓ Filan, K., 2014. Sarajevo u Bašeskijino doba: Jezik kao stvarnost. Connectum, Sarajevo.
- ✓ Kaleši, Hasan: Najstariji vakufski dokumenti u Jugoslaviji na arapskom jeziku, Priština 1972.
- ✓ Kanuni i kanun-name za bosanski, hercegovački, zvrnički, kliški, crnogorski i skadarski sandzak, Sarajevo 1957.

Bošnjakçada Çeviriler: Bu dersin amacı dilbiliminin temel fikri, kavram ve terimlerini öğrencilere tanıtmaktır.: Bu derste öğrencilere verilen eğitim neticesinde öğrenciler daha sonra iletişim dilbiliminde dilimize diğer dillerden giren kelimelerin gelişimini araştırabilirler. Dönem sonunda başarılı öğrenciler, geleneksel ve çağdaş temas dilbilimindeki çeşitli fenomenler üzerinde eleştirel düşünme yeteneğini geliştirmiş olurlar. Başarılı öğrenciler bu alandaki son literatürü okuyup anlayabilir ve bu alandaki araştırma projelerini gerçekleştirebiliyor. Final sınavı yazılı ve sözlü olarak yapılır. Sınavın yazılı kısmı araştırma biçiminde yapılır. Sınavın sözlü kısmı çalışmalarının sunumundan ve çalışmada hayata geçirilen ana konulardan ve tartışmalardan oluşmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Muhvic-Dimanovski, Vesna (1992) „Prevedenice – jedan oblik neologizama”, Rad HAZU, knj.446, Zagreb, 93-205.
- ✓ Filipovic, Rudolf (1986) Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira, JAZUŠkolska knjiga, Zagreb
- ✓ Škaljić, Abdulah, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Svjetlost, Sarajevo, 1985.
- ✓ Granic, Jagoda (2005) „Releksikalizacija: metajezik u antijeziku”, Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike, Zbornik radova. HDPL, Zagreb – Split, 275-286.

- ✓ Turk, Marija. 2001. Tvorbene značajke kalkiranih imenica. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Knj. 27. 267– 280.
- ✓ Turk, Marija 2004. Naporedna uporaba posudjenica i prevedenica u hrvatskome jeziku. Riječki filološki dani 6. Rijeka: Filozofski fakultet
- ✓ Vesna Muhvic-Dimanovski 2005. Neologizmi – problemi teorije i primjene, FF press, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb,
- ✓ Thomas, George. 1991. Linguistic purism. London – New York: Longman.
- ✓ Thomason, Sarah Grey. 2001. Language Contact. Washington, D. C.: Georgetown University Press.
- ✓ Barnhart, Robert & Clarence (1989)'The Dictionary of Neologisms', Dictionaries –
- ✓ Wörterbücher – Dictionnaires, (eds. Hausmann, F. J.; Reichmann, O.; Wiegand, E.),
- ✓ Vol. I. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1159-1166.
- ✓ Filipovic, Rudolf. English as a word donor to other languages of Europe.
- ✓ Honselaar, Wim (2002)'Newspeak, lexicography and computers', Lexical Norm and National Languages. Lexicography and Language Policy in South-Slavic Languages after 1989, (ed. Lučič, R.). Verlag Otto Sagner, München, 102-108. Muhvic-Dimanovski, Vesna (1993)'O potrebi jednog rječnika neologizama', Rječnik i društvo, Zbornik radova. HAZU, Zagreb, 255-259.
- ✓ Muhvic-Dimanovski, Vesna (1998b)'Neologizmi na razmedji jezične otvorenosti i jezičnoga purizma', Filologija, 30-31. HAZU, Zagreb, 495-499.

Çağdaş Türk Dili Ağzıları: Bu ersini amacı öğrencilere güneydoğu Avrupa'dan Çin'e ve İran'dan Arktik'e kadar geniş bir alanda ilgili dillerden oluşan Çağdaş Türk lehçeleri ve Türkçe hakkında bilgi vermektir. Her ne kadar da Türk dillerinin benzerliği sorgulanmadıysa da sınıflandırmanın bazı yönleri tartışılmakta ve ders

boyunca öğrencilerin daha fazla algılanması sağlanmaktadır. Dönem sonunda başarılı öğrenciler günümüz Türkçesindeki farklı ağızları ayırt edebilecekler ve bu alandaki son literatürü okuyup anlayabileceklerdir. Bu alandaki araştırma projelerini gerçekleştirebileceklerdir. Final sınavı yazılı ve sözlü olarak yapılır. Sınavını yazılı kısmı araştırma yapılır. Sınavın sözlü kısmı çalışmalarının sunumundan ve çalışmada hayata geçirilen ana konularda ve konularda tartışmalardan oluşmaktadır.

Derste kullanılan literatür:

- ✓ Arat, R. R. (1976), Türk Lehçelerinin Tasnifi, Türk Dünyası El kitabı. Ankara: KB. Yayınları.
- ✓ Doğan, L, Durmuş, nO. (2013), Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı, İstanbul: Kriter yayınları.
- ✓ Temir, A. (1977), Türk Lehçeleri, Akara: KB Yayınları.
- ✓ Aksan, D. (1999) Her Yönüyle Dil, Ankara: TDK. Yayınları.
- ✓ Ercilasun, A. B. Örnekleriyle Türk Alfabeleri, Ankara: KB Yayınları.
- ✓ Koç, K, Doğan O. (2011). Kazak Türkçesi Grameri, İstanbul: Gazi kitabevi Yayınları.
- ✓ Coşkun, V. (2000). Özbek Türkçesi Grammeri, Ankara: TDK Yayınları.
- ✓ Deny, J. (1941). Türk Dili Grammeri, İstanbul: Maarif Vekaleti.
- ✓ Komisyon, (1991). Çağdaş Türk Lehçeleri Sözlüğü, Ankara: Pegem yayıncılık.⁶⁸

⁶⁸ “Univerzitet u Tuzli, Studijski program doktorskog studija”
[http://www.ff.uniz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%204%20\(Doktorski%20studij%20Lingvistika\).pdf](http://www.ff.uniz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%204%20(Doktorski%20studij%20Lingvistika).pdf)

2.4. Yunus Emre Enstitüsü-Saraybosna

Yunus Emre Vakfı; Türkiye’yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye’nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfidir.

Yunus Emre Enstitüsü ise Vakfa bağlı bir kuruluş olarak, bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğu merkezlerde, yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının yanı sıra ülkemizin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir.

2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü’nün yurt dışında 50’den fazla kültür merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezlerimizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan işbirlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir.⁶⁹ Hâlihazırda Türkiye’nin diğer ülkelerle olan ekonomik ve ticarî ilişkileri ile tarihî ve kültürel bağları sayesinde Türkçe yabancı dil olarak öğrenilmekte ve dünya genelinde hızla yayılmaktadır. Artan öğrenci sayısı ile birlikte alandaki birikim de çeşitlenmektedir.

Dünyanın dört bir yanında Yunus Emre Enstitüsüne bağlı olarak faaliyet gösteren Türk kültür merkezlerinin kurulmasıyla Türkçe öğrenmek isteyenler kendi ülkelerinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenme imkânı bulabilmektedirler.

⁶⁹“Yunus Emre Enstitüsü, Kültür Merkezleri” <https://saraybosna.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>

Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri'nde düzenlenen Türkçe kurslarında hem yabancı dil öğretimi ilkelerini hem de diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde belirtilen dil düzeyleri ve yeterliklerini esas alan bir anlayışla dil öğretimi uygulanmaktadır. Kurslarda teknolojik imkânlardan sıkça yararlanılmakta, öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ve çağdaş yöntemlerden faydalanılarak hazırlanan zengin ders araç gereçleri kullanılmaktadır.

Kültür merkezlerinde genel Türkçe kurslarının yanı sıra iş Türkçesi, tercüme dersleri, turizm Türkçesi, çocuk grupları gibi farklı alanlarda da kurslar düzenlenmekte; kurslarda başarı gösteren öğrencilere de “Türkçe Yaz Okulu” imkânı sunulmaktadır. Söz konusu faaliyet kapsamında öğrenciler hem Türkçe pratik yapma hem de Türkiye'yi ve Türk kültürünü yakından tanıma fırsatı elde etmektedirler.

2009 yılından bugüne kültür merkezlerimizden yaklaşık 26.000 öğrenci Türkçe öğrenmiştir. Kültür merkezleri dışında askerler, bankacılar, iş adamları (iş Türkçesi), çocuklar ve Türkoloji öğrencileri gibi özel gruplar için Türkçe kursları açılmaktadır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının Türkçe kurslarına da materyal ve öğretmen desteği sağlanmaktadır.

Öğretim sisteminde, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan ihtiyaç analizi yapılmakta, durum ve taleplere göre farklı alanlarla ilgili özel kurslara da yer verilmektedir. Gruplar oluşturulurken, öğretim sürecinin verimliliğini artırmak amacıyla öğrencilerin Türkçe öğrenme amaçları, ihtiyaçları, yaşları, eğitim seviyeleri gibi farklılıklar dikkate alınmaktadır.

Öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmeleri amacıyla her düzeyde “konuşma kulüpleri” oluşturulmaktadır. Ders ve sınav ortamından uzak, serbestçe her konunun tartışılabilirdiği konuşma kulüplerinde öğrencilerin dili doğal ortamında öğrenmeleri sağlanmaktadır. Oyunlaştırarak canlandırma tekniğine önem verilen derslerin dışında, haftada en az bir saat kütüphanede “kitap okuma saati” düzenlenmektedir.

Türkçe dersleri, “U” biçiminde düzenlenmiş sınıflarda 8-16 kişilik gruplarla yapılmaktadır. Derslerde öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ve çağdaş yöntemlerden faydalanılarak hazırlanan zengin ders araç gereçleri; ders kitapları, çalışma kitapları, öğretmen kılavuz kitapları, okuma kitapları ve metinleri, zenginleştirilmiş kitaplar (Z-Kitap); etkileşimli sözlük, tematik resimli sözlük, resimli konuşma kartları ve dil afişleri gibi sesli ve görüntülü materyaller kullanılmaktadır.

Dünyanın dört bir tarafından gelen Türkçe öğrenme talepleri hızla artmaktadır. Özellikle uzaktan kendi kendine Türkçe öğrenmek isteyenlerin ihtiyaçlarını giderecek paket programlar ve sanal Türkçe sınıfları oluşturmak amacıyla “Uzaktan Türkçe Öğretimi” çalışmaları başlamıştır.⁷⁰

2.4.1. Yunus Emre Enstitüsü’nün Müdürü ile Mülakat

Bosna Hersek’te Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna, Mostar ve Foynica’da bulunmaktadır. Saraybosna’daki Yunus Emre Enstitüsü 2009 yılında açılmıştır. Yurtdışında kurulan ilk merkezdir. Saraybosna’daki Yunus Emre Enstitüsü’nde Sayın Mehmet Akif Yaman ile mülakatımızı yaptık.

1. Sayın Mehmet Bey kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz?

İsmim Mehmet Akif Yaman Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü’nün müdürüyüm. Viyana Teknik Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği mezunuyum.

2. Bosna Hersek’teki Yunus Emre Enstitüsü ne zaman ve kimin tarafından açılmıştır?

⁷⁰ “Yunus Emre Enstitüsü, Kültür merkezlerinde Türkçe Öğretimi”
<https://saraybosna.yee.org.tr/tr/faaliyet/turkce-ogrenin>

Yunus Emre Enstitüsü 2009 yılında Ankara'daki Yunus Emre Enstitüsü tarafından açılmıştır.

3.Yunus Emre Enstitüsü kaç kur Türkçe kursu düzenliyor?

Yunus Emre Enstitüsü A1'den C2'ye kadar Türkçe kursları düzenliyor.

4. Bir sene içinde kaç öğrenci enstitünüze başvuru yapıyor?

Seneden seneye değişiyor ama yaklaşık bir dönem içinde 250, 300 öğrenci başvuru yapıyor. Bir sene içinde iki dönem kurs açıyoruz.

5.Kurslarda hangi materyalleri kullanıyorsunuz?

Kurslarda Yunus Emre Enstitüsü'nün hazırladığı kitapları kullanıyoruz.

6. Sınıflarınız teknoloji ile destekli mi? (bilgisayar, projektör)

Sınıflarımızda akıllı tahta ve projektör var.

7.Öğrencileriniz kursa ilk geldiklerinde hangi sorunlarla karşılaşılıyorlar?

Öğrencilerimiz yabancı dil öğrenen bütün insanların karşılaştığı sorunlarla karşılaşılıyorlar. Başta onlar için çok zordur, anlamıyorlar ama daha sonra alışıyorlar. Bizim kurslarımızda tamamen Türkçe konuşuluyor. Bir öğrenci A1'den başladığı zaman full Türkçe dinliyor, hiçbir şekilde derslerini Boşnakça ya da İngilizce dinlemiyor. Bu şekilde öğrenciler daha hızlı dil öğreniyorlar. Öğrenci birkaç hafta zorlanıyor ama daha sonra bu tür çalışmalara alışıyor.

8.Kurslarınızda çalışan hocalar Türk mü Bosnalı mı? Hangi bölümlerden mezunlar?

Kurslarımızdaki hocalar hem Türk hem Bosnalılar, Türkoloji, Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerden mezunlar.

9. Yeni personel alımı yaparken hangi özelliklere bakıyorsunuz, neye dikkat ediyorsunuz?

Yeni personel alımı yaparken onların Türkçe seviyesine bakıyoruz. Yunus Emre Enstitüsü'nün hazırladığı Türkçe Yeterlilik Sınavını uyguluyoruz. Bizim öğretmen adaylarımızın Türkçe seviyesi en az C1 olmalı. Yazın Entitümümüzün düzenlediği Yabancılar Türkçe Öğretimi Sertifika Programı da var. Öğretmen adaylarımızın arasında bu programa katılan varsa onlara öncelik veriyoruz.

10. Bosna Hersek'teki üniversitelerle irtibatınız var mı?

Yunus Emre Enstitüsü'nün imzaladığı protokol var. Tuzla Üniversitesi'ne, Zenica Üniversitesi'ne ve Mostar Üniversitesi'ne Türk hocalar gönderiyoruz. Şu an bizim Tuzla Üniversitesi'nde 1, Zenica Üniversitesi'nde 2, Mostar Üniversitesi'nde gönderdiğimiz 2 öğretmen çalışmaktadır. Bu üniversitelerde kullanılan Türkçe Dil kitaplarını biz sağlıyoruz.

11. Saraybosna Üniversitesi ile herhangi bağlantınız var mı?

Saraybosna Üniversitesi hocalarını Türkiye'deki Mili Eğitim Bakanlığı üzerinden alıyor. Biz Saraybosna Üniversitesi'ndeki öğrencilerle farklı faaliyetler düzenliyoruz. Onlara da kitap desteğinde bulunuyoruz. Öğrencilerin çoğu bizim düzenlediğimiz kurslara katılıyorlar.

12. Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Yaz Okulu düzenliyor mu?

Bu sene tüm dünyadan 70.000 üzeri başvuru yapılmıştır. Tüm dünyadan 1.000 kişi katılacak. Türkçe Yaz Okulu 4 hafta sürecek ve yaklaşık 30 şehir ziyaret edilecek. Yunus Emre Enstitüsü'müzden 15 kişi gidiyor, Mostar'dan 78 kişi, Foynica'dan 1 kişi olmak üzere yaklaşık 25 kişi gidiyor. Türkoloji bölümlerden bölüm başı 2 kişi katılacak.

13. Yaz okuluna öğrencileri gönderirken hangi kriterlere bakıyorsunuz, öğretmenlerin önerdiği öğrencileri mi gönderiyorsunuz?

Hocaların önerdiği öğrencilerin Türkçesi en az B2 seviyesinde olmalıdır. Bu öğrencilerin derslerde başarılı olmaları gerekiyor. Öğrenciler kendileri başvuru yapıyorlar.

14. Türkçe Yaz Okulu'na giden öğrenciler Türkçe Yaz Okulu'nda hangi aktivitelere katılıyorlar?

Türkçe Yaz Okulu'na katılan öğrenciler 4 hafta boyunca öğleden önce derslere giriyorlar, öğleden sonra bulunduğu şehri geziyorlar, hafta sonları ise diğer şehirlere gidiyorlar. Türkoloji öğrencileri ise Ankara'ya gidiyorlar orada 4 hafta boyunca Türkoloji eğitimi alıyorlar.

15. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kursları hariç hangi faaliyetleri düzenliyor?

Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kursu hariç hat kursu, tezhip kursu, Osmanlı Türkçesi kursu, kültür sanat faaliyetleri, konferans, konser, kitap tanıtımı, film gösteri vs. gibi etkinlikler düzenlemektedir.

16. Edebiyat dersleriniz var mı?

Tercüme atölyesi var. Onu bu dönem açtık. Konuşma kulüplerimiz de var.

17. Bosna Hersek'teki Türkçe Öğretmenleri için seminer düzenliyor musunuz?

Biz yazın Türkiye'de iki haftalık, kışın da enstitümüzde iki günlük eğitim düzenliyoruz. Bu seminerde pedagoji eğitimi alınmaktadır. En çok da mesleki konular, derslerde zorlanan konular işleniyor.

18. Bosna Hersek'teki Türkçe öğretmenleri kendilerini nasıl geliştirebilirler? Türkçe öğretmenleri eğitimin bir kısmını Türkiye'de bitirmeleri gerekiyor mu?

Bizim Enstitümüzde hem Bosna Hersek'te eğitimini tamamlayan hem de eğitimini Türkiye'de tamamlamış olan hocalarımız vardır. Bu öğretmenler arasında belli farklar var tabi ama yine de her şey kişiden kişiye değişiyor. Her öğretmenin kendini geliştirmesi gerekiyor. Teknoloji çok gelişti, kendini geliştirmeyi isteyen insan internette her şeyi bulabilir. Dışardan extra hiçbir şeye gerek yok. Bu da tabi öğretmenin şahsi tercihi. Kendi mesleğine, kendi öğrencilerine, çalıştığı kuruma saygı olan insan kendini geliştirmek için her zaman gayret gösteriyor.

19. Bosna Hersek'teki “tercihim Türkçe” projesi sizin tarafınızdan mı destekleniyor?

Tercihim Türkçe projesi Bosna Hersek ve Türkiye arasında uzun vadede yapılan en büyük projedir. Bosna Hersek'teki okullarında öğrencilerin 6. sınıftan 13. sınıfa kadar ikinci yabancı dili seçme zorunluğu var. Bazı liselerde de bu yabancı dil eğitimi devam ediyor. Bu çift yönlü bir projedir. Türkiye'deki okullarda da Boşnakça seçmeli ders olarak öğretiliyor. Bütün Türkiye'de “tercihim Boşnakça” projesi mevcuttur. Biz 2016 yılında Bayrampaşa okulunda ders tanıtımı yaptık. Geçen sene 2017 yılında 1.000'in üzerinde öğrenci Boşnakçayı seçmeli ders olarak tercih etti. Türkiye'de Boşnakça derslerine çok talep oldu ama maalesef Boşnakça öğretmenleri yok. Yaklaşık 200, 300 öğrenci ile derslere devam etti.

20. Bosna Hersek'teki okullarında Türkçe hangi dilde öğretiliyor?

Bosna Hersek'teki devlet okullarında Türkçe Boşnakça kullanılarak öğretiliyor. Okullarda Türkçe konuşarak Türkçe öğretilmek zordur, öğrenciler de bunu kabul etmiyor. Öğretmenlerin çoğu da bunu yapabilecek kapasitede değiller çünkü bazı öğretmenlerin Türkçe seviyesi düşüktür.

21. “Tercihim Türkçe” projesi “Kardeşlik Belediye” projesine bağlı bir proje mi?

2011 yılında Bosna Podrinje kantonunda okullarda ikinci yabancı dil seçimi yapıldı ve 1.000 öğrenci Türkçeyi seçti. Bu sayı giderek arttı. Şu anda 7 kantonda 8.243 öğrenci Türkçe öğreniyor. Türkçe kitapları ücretsizdir. Bosna Hersek'teki devlet okullarında Türkçe öğrenen öğrenciler için özel yazılmış kitaplar kullanılıyor. Türkçeyi seçen öğrenciler içinde kırtasiye malzemeler ile dolu bir sırt çantası veriliyor. Bahsettiğiniz belediyelerle kardeş belediyeler vasıtasıyla Türkçeyi seçen okullarda Türkçe sınıfları oluşturuyoruz. O sınıflarda her şeyi yeniliyoruz, sınıflarda akıllı tahta da kullanılıyor. Türkçe öğrenen okulun Türkiye'de bir kardeş okulu bulunmaktadır. Bosna Hersek'teki öğrenciler Türkiye'ye gidiyor, Türkiye'deki öğrenciler ise Bosna'ya geliyor. Her sene çok farklı yarışmalar düzenliyoruz. Çocuk şenliği de yapıyoruz. Bu proje içinde sadece dil öğretimi değil, çocukların hem sportif gelişiminde hem kültürel gelişiminde hem de daha modern sınıflarda eğitim almalarını sağlıyoruz. Kardeşlik okulları aracılığıyla Türkiye'ye gitmelerini sağlıyoruz.

22. Türkoloji bölümlerinde okuyan öğrencileri nasıl motive edebilirsiniz?

Giderek iş potansiyeli yükselmektedir. İlk önce 10 öğretmenle başladık, 6 yıl içinde öğretmen sayımız 70'e yükseldi. İleride daha çok artacak. Mezun olanların daha çok iş fırsatı var. Türkiye'den gelen yatırımlar her geçen gün artıyor. Farklı dil bölümlerinde okuyan öğrencilere göre iş oranı daha yüksektir. Öğrencilerin bu ihtimallerden motive olması gerekiyor. Yaz okullarımız da var, farklı aktiviteler, programlar var. Öğrencilerimiz Mevlana programıyla Yurtdışı Akraba Topluluklar Başkanlığı ile eğitiminin bir kısmını Türkiye'de tamamlayabilirler.

23. Bosna Hersek'teki insanlara Türkçe öğrenimi neyi sağlıyor?

Türkçe öğrenen insanlara Türkçe öğretimi farklı iş imkanı sağlıyor. Öğrenciler Türkiye'de okuyabilirler. Türk dizilerini izleyebilirler. Türk kültürünü de tanımış

olurlar. Türkiye’de çok Bosnalı var, Bosna Hersek’te Türkçe öğrenen insanlar onlarla iletişime geçebilirler.

24. Bosna Hersek’teki insanlara Türkçeye olan ilgiyi nasıl artırabilirsiniz? Kurslarınıza, faaliyetlerinize katılanlar kimlerdir, hedef kitleniz kimdir?

Bosna Hersek’teki tüm hedef kitle için ayrı ayrı programlar yapıyoruz. Büyük bir konser yaptığımızda sanat çevresine, entelektüellere hitap ediyoruz. Hat sergisini yaptığımızda o farklı gruba hitap eder. Yaptığımız etkinlikler farklı kesimlere hitap ediyor.

25. Mostar’da ve Foynica’da bulunan Yunus Emre Enstitüsü’nün faaliyetleri de aynı mı?

Mostar’da ve Foynica’daki Yunus Emre Enstitüleri’ndeki faaliyetler oradaki talebe göre yapılıyor. Örneğin Foynica’da bilgisayar yazılımına ihtiyaç var, orada bilgisayar kursu var. Mostar’da daha farklı kurslar var. Dediğim gibi oradaki taleplere göre değişiyor.

Mehmet Akif Yaman Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Müdürü

2.4.1.1. Yunus Emre Enstitüsü’nün Bosna Hersek’te Açtığı Türkçe Sınıfları

Osmanlı döneminde vezirler yetiştiren ve günümüzde vezirler şehri olarak anılan Bosna Hersek’in Travnik şehrinde Türkçe sınıfı açıldı. Türkçe sınıfı, Yunus Emre Enstitüsü’nün Bosna Hersek’te yürüttüğü “Tercihim Türkçe Projesi” kapsamında, Türk Dünyası Belediyeler Birliği’nin (TDBB) destekleriyle İstanbul Bağcılar Belediyesi katkılarıyla yaptırıldı.

Yunus Emre Enstitüsü’nün Bosna Hersek’te yürüttüğü “Tercihim Türkçe Projesi” kapsamında, Türk Dünyası Belediyeler Birliği’nin (TDBB) destekleriyle İstanbul

Bağcılar Belediyesi katkılarıyla Bosna Hersek'in Bužim şehrinde Türkçe sınıfı açılışı gerçekleştirildi. Yunus Emre Enstitüsünün (YEE) Bosna-Hersek'te yürüttüğü "Tercihim Türkçe Projesi" kapsamında, Türk Dünyası Belediyeler Birliği'nin (TDBB) işbirliği ve Bolu Belediyesi'nin destekleriyle Bosna-Hersek'in Tešanj şehrinde Türkçe sınıfının açılışı gerçekleştirildi. TDBB iş birliğinde Bosna Hersek'te 22 Türkçe sınıfını açtı.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1537'de yapımı tamamlanarak günümüze kadar eğitime aralıksız devam eden Gazi Hüsrev Bey Medresesinde, Türkçe kursları başlamıştır. 18.10.2017 Bosna Hersek'te Novi Travnik şehrinde Türkçe sınıfı açıldı.

Yunus Emre Enstitüsü'nün Bosna-Hersek'te yürüttüğü "Tercihim Türkçe Projesi" kapsamında, Türk Dünyası Belediyeler Birliği'nin (TDBB) destekleriyle Bosna-Hersek'in Gorazde şehrinde Türkçe sınıfının açılışı gerçekleştirildi.

Bosna-Hersek'te yürütülen "Tercihim Türkçe Projesi" kapsamında, Gornji Vakuf Voljevac İlköğretim Okulunda Türkçe sınıfı açıldı. Türk Dünyası Belediyeler Birliği'nin destekleri ve Sancaktepe Belediyesi'nin katkılarıyla yapılan Türkçe sınıfı akıllı tahta, projeksiyon cihazı ve perdesi, bilgisayar, sıra, masa, Türkçe afişleri ve muhtelif malzemelerle donatıldı.

2.4.1.2. Bosna Hersek'te Üçlü Protokol

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü, Bosna-Hersek'te Türkçenin yaygınlaştırılması çalışmaları kapsamında 2009 yılından itibaren yürüttüğü Tercihim Türkçe Projesi'nin Kardeş Okullar Malzeme Dağıtım programını gerçekleştirdi. Bu çerçevede Bosna-Hersek'te Türkçenin yabancı dil olarak okutulduğu 130 okula 150 akıllı tahta, 300 projeksiyon, 500 beyaz tahta ve 10 dizüstü bilgisayar desteği yapıldı.

İstanbul'da bulunan 85 ilköğretim ve lisenin Bosna-Hersek'te kardeş okulu olduğunu belirterek sözlerine başlayan Bosna-Hersek Federasyonu Eğitim Bilim Bakanı Elvira

Dilberoviç, Türkiye’deki kardeş okulların kardeşliğin bir örneğini sergileyerek Bosna-Hersek’teki eğitim kalitesini artırmak için 150 akıllı tahta, 300 projeksiyon, 500 beyaz tahta ve 10 dizüstü bilgisayar desteğinde bulunduklarını vurguladı.

Milli Eğitim Bakanlığı, Bosna-Hersek Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Yunus Emre Enstitüsü arasında Türkçe eğitimin yaygınlaştırılması alanında “Tercihim Türkçe Protokolü” imzalandı.

Bosna-Hersek Federasyonu Una-Sana Kantonu ile Yunus Emre Enstitüsü arasında, kanton sınırları içerisinde bulunan okullarda Türkçenin yabancı dil okutulması kapsamında ek protokol imzalandı. Yapılan protokol konuşmaları ve imzaların ardından, Türkçenin yabancı dil dersi olarak okutulduğu okulların katıldığı ve 40 okulun dereceye girip 10 okulun kazandığı “Türkiye Köşesi” yarışmasının ödülleri takdim edildi.

Türkiye ve Bosna-Hersek’te bulunan ilköğretim ve lise düzeyindeki okulların eğitim alanlarında işbirliklerini geliştirme ve her iki ülke arasındaki dostluk köprülerinin gençler eliyle oluşturulması amacıyla Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü tarafından koordine edilen Kardeş Okul Projesi, karşılıklı okul yöneticilerinin ardından İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlerinin ziyaretiyle devam ediyor.⁷¹

⁷¹ “Yunus Emre Enstitüsü”nün Bosna Hersek’te açtığı Türkçe sınıflar” <https://yunus-emre-enstitusu-sarajevo.business.site/#summary>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOSNA HERSEK’te TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Yabancı Dil Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Osmanlı Devleti, Balkan ülkelerinde özellikle Bosna Hersek’te çok büyük iz bırakmıştır. Boşnakçada tahminen 9.000 Türkçe kelime bulunmaktadır. Böyle bir şey göz önünde bulundurulacak olursa Bosna Hersek’te yaşayan insanların Türkçeyi kolaylıkla öğrenebileceği söylenebilir.⁷² Boşnakça bünyesinde bu kadar çok sayıda Türkçe kelimenin kullanılıyor olması, bölge halkının Türkçeyi daha kolay öğrenmesini sağlamaktadır.

Yabancı dil öğretiminde karşılaşılan sorunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Öğretim elemanı: Yabancı dil öğretiminin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için en önemli özelliklerden biri de yabancı dil öğreten elemanların alanında iyi yetişmiş, deneyimli, bilgisini sürekli güncel tutan, teknolojinin imkanlarını öğreticiliği ile kaynaştırmış olmalarıdır. Bu özelliklere sahip bir öğretmen hem öğrencilerine hem de meslektaşlarına son derecede faydalı olacaktır.⁷³ Alanına yönelik her türlü gelişmeyi takip eden, gerektiğinde kendisinin güncelleyebilen ve her şeyden öncesi mesleğini seven bir öğretmen her zaman öğrencilerine faydalı olacaktır.

⁷² “Boşnak Dil Eğitimi, Mostar Üniversitesi” <http://www.mostaruniversitesi.com/bosnak-dili.html>

⁷³ Muhittin Ersungur, “Çukurova Üniversitesi’nde Okutulan Zorunlu Yabancı Dil İngilizce dersi”, **Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, sayı 1 **Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi**, 2017, sayı 3, 453-461.

Ders yeterliliği: Diğer önemli sorunumuz da yabancı dil derslerinin yeterli olmamasıdır. Haftalık derslerin okul müfredatlarına göre yeterli olması gerekmektedir.

Sınıf teknoloji desteği: Başka bir sorun sınıfların teknolojiyle desteklenmemesi olup öğrencilerin beklentilerini karşılamamasıdır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, öğrencilerin yabancı dil öğrenmede ihtiyaç duydukları gerçek yaşam deneyimlerinin benzerleri olan çeşitli öğrenme yaşantılarını, zaman ve mekandan bağımsız olarak istedikleri yerde, istedikleri zaman ve ihtiyaç duydukları kadar deneyimlemelerine olanak sağlamaktadır. 21. yüzyıl insanının temel ihtiyaçlarından biri küresel bağlamda bilgiye ulaşmak ve tekin iletişim kurmaktır. Bu açıdan hem yabancı dil bilgisi hem de bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin kullanımı artan bir öneme sahiptir.⁷⁴ Özellikle iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerle birlikte küresel bir köye dönen dünyada gerek dil konusunda gerekse bilişim teknolojileri konusunda kendisini yetiştirmiş bireyler her zaman ön planda olacaktır.

Ders Malzemeleri: Yabancı dil öğretimi derslerinde kullanılan materyallerin yaşa ve öğrencilerin seviyelerine göre uygun olması gerekmektedir. Çocuklar için hazırlanan ders materyalleri daha basit olmalı ve resimlerle desteklenmelidir. Yetişkinler için de ders materyallerinin daha üst seviyede olması gerekmektedir. Öğrencilerin yabancı dil öğrenme motivasyonunu arttırmada derslerde kullanılan materyallerin çok büyük rolü vardır. Aynı şekilde ders kitaplarının da öğrencilerinin ilgisini çekecek şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Öğrenciler için hazırlanan ders kitapları yanında öğretmen kitabının da çok önemi vardır. Bu tür kitaplar, yol gösterici nitelikleri, öğretim sürecini desteklemeleri ve öğreticilerin (özellikle deneyimsiz olanların) mesleki gelişimleri için bir araç olmaları açısından oldukça önemli kaynaklardır. Şüphesiz, öğretmen kitaplarının bu

⁷⁴ Zehra Esin Yücel v.d., “İngilizce Okutmanlarının Teknoloji Kullanımları ve Eğitimde Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Yönelik Tutumları”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 2017, sayı 3, s. 454.

faydaları, kullanılan ders malzemeleri ile ilgili gerekli ve yeterli bilgi; yapılması düşünülen faaliyetler için de açık ve anlaşılabilir gerekçeler içermeleri durumunda görülebilecektir. Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılacak ders malzemelerinin dili ile öğrencilerin dil düzeyi arasında tam bir uygunluk olmalıdır. Bunu sağlayabilmek için yazarlar, öncelikle hazırladıkları malzemelerin hangi düzeyin hangi aşamasında kullanılacağını ve o aşamaya gelmiş olan öğrenci grubunun sözcük dağarcığı birikimini göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca okuma, dinleme ya da durumlar bağlamlarına, kişilerin özelliklerine uygun olmalıdır.⁷⁵

Bir dilin etkin biçimde öğretilmesi ve bu öğretime uygun programın geliştirilebilmesi için, öncelikle o dilin yapısal ve anlamsal özelliklerinin her yönüyle basitten karmaşığa giden bir yapıda ve öğrenenlerin düzeylerine göre tanımlanmış olması gerekir. Bilindiği gibi Türkçenin dilbilgisini betimleyen yapıtlar, değerli çalışmalar vardır; ancak bu yapıtlar daha çok Türkçenin anadili olarak öğretimine kaynaklık edebilecek niteliktedir.⁷⁶ Bu noktada Türkçenin ana dil olarak öğretiminde kullanılan kaynak kitapların yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılması uygun olmayacaktır. Bu durumda öğrencilerin seviyelerine göre zengin içerikli farklı ders kitaplarının oluşturulması gerekmektedir.

Diğer sorunlar şu şekildedir:⁷⁷

- ✓ Yeterli sayıda öğretmen bulunamaması
- ✓ Öğretmenlerin iyi yetişmemiş olmaları, özellikle yabancı dil ve yöntem bilgilerinin yetersiz kalması

⁷⁵ Cihan Özdemir, “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Ders Malzemelerinin Önemi ve İşlevsel Ders Malzemelerinin Nitelikleri”, **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8, 2013, s. 4.

⁷⁶ Z. Canan Çandaş Karababa, “Teaching Turkish As A Foreign Language And Problems Encountered”, **Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences**, 2009, cilt. 42, no: 2, s. 270.

⁷⁷ Türk Eğitim Derneği, “Orta Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları”, **Türk Eğitim Derneği Yayınları**, 1983, s. 86.

- ✓ Kalabalık sınıflar
- ✓ Öğrencilerin çoğunluğunun yabancı dilin önemini henüz kavrayamamış olması veya yabancı dile gerçek bir ilgi duymaması
- ✓ Eğitim düzenimizde yabancı dil öğrenimine yararcılık açısından değil, bir kültür geliştirme ve düşünce jimnastiği açısından bakılması
- ✓ Öğrencinin not alma ve sınıf geçmeyi gerçek amaçmış gibi görmeye alıştırılmış olması.
- ✓ Ulusal eşgüdüm ve denetim düzeninde önemli eksikliklerin bulunmaması ve bu düzenin etkin bir biçimde işlememesi
- ✓ Okul dışında yabancı dil kullanma olanaklarının bulunmaması. Bulunsa bile okulla, okul dışındaki çevre arasında ortak yarar ve gereksinmelerle ilgili sıkı bir işbirliğinin yapılmaması
- ✓ Öğrencinin çok sayıdaki öbür dersler yüzünden yabancı dil dersine yeterince zaman ayıramaması
- ✓ Ders müfredat programları içinde esnekliğe yer bırakılmaması. Herhangi bir nedenle geri kalmış bir öğrenciyi yeniden kazanmak için sınıfta bırakma gibi olumsuz bir yolun dışında tüm yolların tıkalı olması. Başarısız öğrencilere, görünüşte haksız sayılabilecek nedenlerle de olsa ödün verilmesi.
- ✓ Araç-gereç eksikliği

Yukarıda sayılan tüm nedenlerle ders yükünün çokluğu, toplum içindeki saygınlığının giderek azalışı, başarının ödüllendirilmeyişi, ücretlerin yetersizliği, kendisini yenileme olanağı bulamayışı gibi ek nedenlerin etkisiyle pek çok öğretmenin genel bir doyumsuzluk ve ruhsal bezginlik içinde bulunması.

3.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Etkisi

Günday'a göre yabancı dil öğretiminde istenilen seviyeye ulaşılamamasında, öğretimde çağdaş eğitim araç-gereçlerinin kullanılamamasının etkisi büyüktür. Çok

uyaranlı çok araçlı bir öğretim daha verimlidir. Teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının geliştiği bu zamanda yardımcı ders araçlarıyla yapılan derslerin, yalnızca anlatıma dayalı derslere göre daha etkin olduğu bir gerçektir. İletişim araçları öğrenci motivasyonunu artırır ve öğretimi zenginleştirir, somut ve daha kalıcı bilgi sağlar. Dört temel beceriden konuşma ve dinleme-anlama becerilerinin gelişmesine yardımcı olur. Televizyon gibi görsel ve işitsel özelliğe sahip iletişim araçları informal eğitim kapsamında bu amaçla değerlendirilmelidir.⁷⁸ Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde öğrenmeyi kolaylaştıracak her türlü teknolojik imkanın, yeni araç gereçlerin ve yöntemlerin uygulanması istenilen hedefe daha hızlı varılmasını sağlayacaktır.

Dil öğrencisinin farklı olanı yargılamadan olduğu gibi kabullenme becerisini kazanması temel amaçlar arasında yer alır. Kendi kültürünü tanıma, kendine yabancı kültürü tanıma, kendini yabancı kültürden birisi yerine koyabilme yetisini kazanma, yabancı olanı anlama, yabancı olana saygı duyma ve tolerans gösterme gibi kavramlar bu yaklaşımın etrafında döndüğü temel kavramlar olarak kabul edilir.⁷⁹ Birey yabancı bir dil öğrenenerek aynı zamanda o dili kullanan insanların dünyasına da girmektedir. Böylelikle yeni bir kültür tanımakta, yeni anlayışlar, yeni yaklaşımlar öğrenmektedir. Bu da bireyin farklı kültür, inanç ve düşüncedeki insanlara daha hoşgörülü davranmasını sağlamaktadır.

Kültürün kendini hissettirdiği önemli araçlardan birisi dildir. Dil sayesinde kültürü ilgilendiren her konu, sözlü ve yazılı olarak başka kuşaklara aktarılabilir. Birçok dilbilimciye göre yukarıda bahsedildiği gibi dili ve kültürü birbirinden ayırmak mümkün değildir. İster yazılı ister sözlü kültürü açıklarken bir topluluktan

⁷⁸ Sanela Karcic v.d., “Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching** 2015 Cilt:4 Sayı:2, s.180.

⁷⁹ Hasan Yılmaz, “Geleneksel Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve Yeni Yönelimler, Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış”, s. **Çizgi Kitabevi Yayınları: 726 Eğitim Bilimi**, s. 13.

ve o topluluğun dilinden bahsedilir. Dil insanlar arasında haberleşmeyi sağlayan temel bir araç olmasının dışında, bir milleti oluşturan temel unsurlardan biridir. İnsanlar arasında ilişkilerin gerçekleşmesi ve bilgi alış verişinin olabilmesi için dilin önemi bilinen bir meseledir. Toplulukların hayatında böylesine aktif bir role sahip olan dil, kültür transferi ve kültürel ilişkilerde önemli bir paya sahiptir. Bu konu, özellikle yabancı dil öğretimi ve öğrenimi sürecinde daha çok hissedilmektedir. Aslında geniş anlamda düşünüldüğünde “dil kültür, kültür de dildir.” demek mümkündür. Bir dili konuşabilmek için o kültürün de bilinmesi, birçok açıdan iletişimin etkili ve sağlıklı olabilmesi için önemlidir. Dil ve kültürün ayrılmaz bir şekilde birbiriyle bağlantılı olması, yabancı dil öğretiminde gün geçtikçe dikkat edilen ve üzerinde önemle durulan konulardan biri haline gelmiştir.⁸⁰ Dil ve kültürün ayrılmaz birer parça olmasındaki temel unsur kültürün sonraki kuşaklara ancak dil ile aktarılıyor olmasındandır. Dolayısıyla dilini muhafaza eden toplumlar kültürlerini de muhafaza etmiş olmaktadır. Bu bağlamda yabancı bir dili öğrenen biri aynı zamanda o toplumun birçok kültürel özelliğini de öğrenmiş olmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan kitapların kültürel açıdan zengin olması gerekiyor ki öğrenciler Türk kültürünü de öğrenebilsinler. Yabancı dil öğretiminde görsel-işitsel öğelerin kullanımı öğretimin başarısını etkileyen bir unsurdur. Teknolojinin gelişmesi ile görsel-işitsel öğeler zenginleşmiştir. Televizyon, dil öğretiminde kullanılan bu öğelerden biridir. Televizyonda yayınlanan diziler, Türkiye’nin tanınması için bir adım olmuştur. İnsanlar dizi izlemek için Türkçe kurslarına gider olmuşlardır. Türk dizileri Türkçenin öğrenilmesi için bir başlangıç noktası olmuştur. Yabancı dil öğretiminde güncel dilin öğretilmesi gerekmektedir. Sağlıklı bir iletişim için kullanılabilirlik ilkesinin dikkate alınması önemlidir. Türk dizileri güncel dilin örneklerini barındıran araç olmasının yanında kültürel öğeleri

⁸⁰ İsmail Çakır, “Yabancı Dil Öğrenme Ortamlarında Kültürün Rolü”, **Millî Eğitim**, Sayı 190, 2011, s. 249.

bünyesinde barındıran bir yapıya sahiptir.⁸¹ Günümüzde iletişim teknolojisindeki bu gelişme ve değişimler kültürel anlamda aktarımları da kolaylaştırmaktadır. Bu noktada en etkin unsurlardan biri de sinema ve televizyondur. Özellikle izlenme potansiyeli yüksek dizi ve filmlerin farklı ülkelerde izlenmesi hem dil hem de kültürel anlamda bazı değerlerin aktarılmasına etki etmektedir.

Görsel ve işitsel materyallerden biri olan filmler, öğrenilecek dildeki dilsel ve kültürel öğeler ile imgeleri yeterli miktarda sunmaktadır. Aynı zamanda öğrenilecek dili konuşan kişiler arasında geçen diyalogları gerçekçi bir şekilde gösterip dili öğrenen kişide, filmdeki kahramanların arasındaki diyalogun içerisindeymiş gibi bir duygu uyandırarak, kişinin daha sonra o olayı ve sahneyi zihninde canlandırmasında ve hatırlamasında büyük rol oynamaktadır.

Fatih Yılmaz'ın “*Yabancılar Türkçe Öğretiminde TV Dizilerinin Kullanımı*” adlı çalışmasına göre filmlerin yabancı dil öğrenimine şu faydaları bulunmaktadır:⁸²

- ✓ Dinleme becerisi öğrenmede en önemli unsurlardan biridir. Öğrenci filmi izlerken ve dinlerken günlük dilin yanı sıra kullanılan ifadeler sırasında sergilenen jest ve mimikleri de öğrenme imkanına sahip olmaktadır. Sosyal hayat içinde kullanılan jargonları ve argo sayılabilecek kelimeleri öğrenmenin yanı sıra kalıplaşmış ifadeler ve kültürel hareketleri de görme imkanı olacaktır.
- ✓ Konuşma becerisi filmlerin yabancılar Türkçe öğretiminde konuşma becerisinden yararlanmak hem dersi eğlenceli hale getirecek hem de

⁸¹ Kübra Kaya v.d., “Türk Dizilerinde Kültürel Öğelerin Yeri”, **Türkçe Konuşanların Akademik Dergisi**, Sayı 2, 2018, s. 5-10.

⁸² Fatih Yılmaz, “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Tv Dizilerinin Kullanımı”, **Research Gate** 2017, s. 147-148.

öğrenenin hedef dili öğrenmesini, kelimeleri doğru telaffuz etmesini sağlayacaktır.

- ✓ Yazma becerisi: Filmlerle yabancılara Türkçe öğretiminde yazma becerisi öğrenilenlerin pekiştirilmesi, dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi gibi konularda faydalı olmaktadır. Yazma becerisi hem ders içi etkinliklerde tahmin ettirme, duyulanların yazıya geçirilmesi gibi etkinlikler de kullanılabilir hem de konuyu pekiştirme amaçlı ev ödevi olarak da kullanılabilir.
- ✓ Okuma becerisi: Filmlerle yabancılara Türkçe öğretiminde okuma becerisinin kullanım alanı, biraz sınırlı olmakla beraber tamamen yok sayılamaz. Filmin konuşma metni çıkarılarak alıştırma olarak öğrencilere verilebilir. Film öncesinde derse hazırlık amaçlı film sonrasında ise pekiştirme amaçlı kullanılabilir.
- ✓ Dil bilgisi becerisi: Soyut bir öğrenme alanı olan dil bilgisi öğretiminde filmlerin kullanımı somutlaştırma ve öğrencinin kafasında konuyu daha iyi oturması açısından önemlidir.
- ✓ Telaffuz: Konuşma, taklit aracılığıyla kazanılan ve pekiştirilen bir beceridir. Sese dayalı konuların yazılı kurallar içerisinde öğretilmesinden istenen başarıyı getirmeyeceği bir gerçektir. Bu becerilerin geliştirilebilmesi için uygulama, alıştırma, tekrar gibi öğelerin öğretim süreci içerisinde sıklıkla kullanılması ile mümkündür.
- ✓ Elime öğretimi: Kelimeler olmadan doğru iletişim kurmak mümkün değildir. Duygu ve düşünceleri ifade edebilmek, dili doğal ortamında kullanabilmek, günlük faaliyetleri devam ettirebilmek ve günlük ihtiyaçları karşılayabilmek için gereksinim duyulan kelimeleri bilmek gerekmektedir. Kelime hazinesinin yetersiz kalması yabancı dil öğrenenlerin karşılaştığı en önemli problemlerden biri olmaktadır.
- ✓ Kültür aktarımı: Kültürü aktarmadaki en önemli araç dildir. Çünkü dil hem kültürün oluşmasını sağlar hem düşüncüyü hem de o düşüncüyü hayata

geçiren ifadeyi ortaya çıkarır. Dilin okuma ve yazma seviyesinde öğretilmesi bile hedef kültürün aktarımı anlamını taşır.

Bosna Hersek'te 2010 yılından itibaren televizyon kanallarında Türk dizileri yayınlanmaktadır. İnsanlar dizilerden sadece dili değil o ülkenin kültürünü, adetlerini, yaşam tarzlarını da öğrenmiş oluyor. Osmanlı Devleti, beş yüz yıl boyunca Balkan ülkelerinde hakim olduğu için Bosna Hersek'teki insanlar Türk kültürüne yabancı gözüyle bakmıyor. Bir yandan da Bosna kültüründe Türk kültürünün büyük etkisi vardır. Türk dilinin de ayrı etkisi var ama Bosna Hersekli kendi diline ve kendi kültürüne sahip çıkan insanlardır. Özellikle Boşnaklar, Türk dizilerinde kendilerine ait bir takım yaşantıları kendileri ile özdeşirirler ve kendilerine ait bazı değerleri orada görürler. Ayrıca görsel ve işitsel anlamda dil öğrenimini kolaylaştıran diziler, Boşnaklar açısından Türkçe öğrenmelerinde motivasyon sağlamaktadır. Yabancı dil öğreniminde informal yöntemlerin de etkili olduğu anlaşılmaktadır.⁸³ Dizi ve filmelerin hem göze hem kulağa hitap etmesi duyguların ifadesindeki jest ve mimiklerin algılanmasını sağlarken aynı zamanda dilin pratik anlamda kullanıldığı alanları da göstermektedir.

Doç. Dr. Mustafa Arslan ve Lokman Gözcü tarafından yapılan “*Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültür Aktarımına Etkisi: Bosna Hersek Örneği*” adlı çalışma neticesinde elde edilen veriler şunlardır:⁸⁴

- ✓ Kimi toplumlar arasındaki tarihi kültürel ilişkiler zaman geçse de bugün daha da güçlenmiş olarak sürdürülmektedir. Bunun en güzel örneği hiçbir akrabalık bağı bulunmayan Boşnaklar ve Türklerdir. Bu ilişkilerin

⁸³ Sanela Karcic v.d., “Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching** 2015 Cilt:4 Sayı:2, s. 183.

⁸⁴Mustafa Arslan, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültür Aktarımına Etkisi: Bosna Hersek Örneği”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 5, sayı 48, 2017, s. 302-303.

sürdürülmesi ve geliştirilmesi adına olumlu sonuçlar alınabilecek doğru kültürel çalışmalar yapılmalıdır.

- ✓ Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan yazılı ve sözlü metinlerin, kültür aktarımında yeterli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu duruma ortak kültürel mirasın etkisi göz ardı edilmemelidir ve ilgili metinlerin zenginleştirilmesi, geliştirilmesi dikkatlerden kaçmamalıdır.
- ✓ Türk kültürünün en önemli yüzlerinden olan Mevlâna, Yunus Emre, Nasreddin Hoca gibi önemli şahsiyetlerin Bosna Hersek'te Türkçeyi yabancı dil olarak konuşan kişiler tarafından çok iyi tanındığı sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ Türk kültüründeki önemli yemek, içecek, gelenek, tarihi mekanların yabancı dil olarak Türkçe öğretimi aracılığı ile Bosnalılara etkili bir şekilde aktarıldığı görülmektedir. Türkiye'ye gidemeyecekler için bu kültürel unsurların Bosna Hersek'te ve diğer bölgelerde gösterilebilmesi ve tattırılabilmesi için ilgili öğreticilere ve kurumlara maddi-manevi destekler verilmelidir.
- ✓ Türk dizilerinin kültür aktarımında çok etkin bir role sahip olduğu anlaşılmıştır. Kültür aktarımında giderek artan bir güce sahip olan Türk dizilerinin, Türk kültürünün doğru anlaşılması adına kültür öğelerini aktarırken çok hassas davranmaları gerekmektedir.
- ✓ Türkiye'de toplumun büyük ilgiyle izlediği dizilerin birçoğu yurt dışında da gösterilmeye başlanmıştır. Söz konusu dizilerin Türkiye içerisindeki gösteriminde bile dizilerdeki yaşantılar, sunulan kültür tartışma konusudur. Hal böyle iken bu dizileri takip eden yabancılar, dizilerde görmüş oldukları yaşantıları, kültürü Türkiye toplumunun bir gerçeği olarak kabul etmektedirler. Bu sebeple yurt dışında gösterimine izin verilecek dizilerde özellikle kültürel unsurların doğru ve anlaşılır bir biçimde verilmesi beklenmektedir.
- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireyler için hazırlanan ders kitaplarının gözden geçirilip özellikle gerekli kültürel öğeleri barındıran edebi metinlerle

donatılması gerekmektedir. Edebi metinler kültür unsurlarını en çok barındıran kaynaklardır.

- ✓ Yabancı dil olarak Türkçenin son zamanlarda yaygın bir şekilde öğretilmeye başladığı şu günlerde, Türkçeyle birlikte Türk kültürünü doğru bir şekilde diğer toplumlara aktarmak gerekir. Bu bağlamda her Türkiye vatandaşı kendi kültürünü ve toplumunu temsil eden bir birey olma bilinciyle yurt dışında hareket etmelidir.

Türkçe, tarih boyunca birçok dille etkileşim içerisinde bulunmuştur. O dillere birçok kelime verdiği gibi birçok kelimeyi de onlardan almıştır. Balkan dilleri de Türkçenin büyük tesiri altında kalmıştır. Balkan ülkelerinin Türklerden kültürel açıdan ne kadar etkilendiğini görmek istersek eğer ilk yapmamız gereken, o dilin Türkçe alıntı kelimelerinin yer aldığı sözlüklere bakmamız olacaktır. Çünkü bu sözlükler Türkçenin o dildeki gücünü somut şekilde bizim görmemizi sağlayacaktır. Balkan dillerine Türkçeden geçen alıntı kelimelere bazı farklı adlandırmalar verilmiştir ancak en yaygın kullanılanı Turcizmi/ Turkizmi'dir. Balkan dilleri arasında en çok Turkizmi arındıran dil Boşnakçadır. Boşnakçada bu konuda hazırlanmış sözlüklerde on bine yakın kelime olduğu tespit edilse de bu sayı daha fazladır.⁸⁵ Aynı ortamı paylaşan farklı milletler, birbirlerinden kültürel öğelerin yanı sıra birçok kelime de almaktadırlar. Bu bağlamda İslamiyet'in kabulü ile birlikte Türkçeye nasıl ki birçok Arapça Farsça kelime girmiş ise benzer şekilde Balkan dilleri içerisinde de uzun yıllar aynı ortamı paylaşmanın bir sonucu olarak birçok Türkçe kelimenin bulunması gayet normaldir.

⁸⁵ Ali Mehmet Gürsel, "Türkçeden Boşnakçaya Geçmiş Kelimelerde Anlam Değişimleri", Trakya Üniversitesi, Edirne, 2018, s.3.

3.3. Bosna Hersek'te Türkçe Öğrenenlerin Karşılaştığı Sorunlar

Yabancı dil öğrenmenin faydaları şunlardır:⁸⁶

- ✓ Daha fazla kişi ile güvenle iletişime geçmek
- ✓ Seyahatlerin daha kolay geçmesi
- ✓ Yeni bir işe başvuru yaparken yabancı dil bilmek yüksek maaş imkanı sağlar
- ✓ Yeni insanlarla tanışma fırsatı
- ✓ İnsanın ufkusu genişliyor ve dünyaya karşı daha açık oluyor
- ✓ Kelime bilgisi genişler
- ✓ Bir dil öğrenmek insanın beyni için bir egzersizdir
- ✓ Başka kültürler hakkında da bilgi edinilir
- ✓ Uluslararası film, müzik ve edebiyatın tadı daha kolay çıkarılır
- ✓ İnsanın hafızasını geliştirilir.

Her işte olduğu gibi yabancı dil öğrenmeye çalışırken de karşımıza birçok sorun çıkmaktadır. O sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:⁸⁷

- ✓ Yabancı dile karşı ilgisizlik
- ✓ Hevesle başlaması sonradan da o hevesin kaybolması
- ✓ Doğru telaffuzu yapmaya çalışırken hata yapmaları
- ✓ Öğrenciler kendi ana dilindeki kuralları yabancı dile de aktarmaya çalışıyorlar
- ✓ Diğer diller arasında benzerlikler kurmaya çalışmak
- ✓ Yabancı dilin gramer ile ana dildeki gramerin yapısının farklı olması
- ✓ Yabancı dildeki kelimelerin yazılışı ile okunuşunun farklı olması
- ✓ Kelime ezberleyememe

⁸⁶ Mine Çalışkan, “10 Maddede Yabancı Dil Öğrenmenin Faydaları” <https://edumag.net/galeri/10-maddede-yabanci-dil-ogrenmenin-faydalari/>

⁸⁷ Fatih Ekrem Bahadır, “Yabancı Dilin Zorlukları”, 2009, <http://febahadir.blogspot.com/>

- ✓ Gerekli kelimelerin çokluğu
- ✓ Okullarda sadece sınavlara odaklı, gramere dayalı eğitim verilmesi
- ✓ Yabancılarla konuşamama
- ✓ Yabancıyla konuşurken hata yapmaktan korkma
- ✓ Yaşanılan çevrede o dili pratik yapacak imkanların ve kişilerden yoksun olmak
- ✓ Motivasyon eksikliği
- ✓ Yabancı dil öğrenmekteki amaçların belirlenmemiş olması
- ✓ Gramerin sıkıcılığı ve gramer konuların matematik gibi bir hayli çok sayıda olması

Dünyanın birçok yerinde insanlar okullarda, üniversitelerde, kurslarda Türkçe öğrenmektedirler. Her alanda olduğu gibi bu alanda da bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Z. Canan Candaş Karababa'ya göre yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında şu sorunlarla karşılaşmaktadır:⁸⁸

- ✓ Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda en önemli sorunlardan biri, öğretim programlarının geliştirilmesine kaynaklık edecek, Türkçenin dilbilgisini işlevsel açıdan ve her yönüyle betimleyen çalışmaların yeterli olmamasıdır.
- ✓ Bir dilin etkin biçimde öğretilmesi ve bu öğretime uygun programın geliştirilebilmesi için öncelikle o dilin yapısal ve anlamsal özelliklerinin her yönüyle basitten karmaşığa giden bir yapıda ve öğrenenlerin düzeylerine göre tanımlanmış olması gerekir. Bilindiği gibi Türkçenin dilbilgisini betimleyen yapıtlar, değerli çalışmalar vardır ancak bu yapıtlar daha çok Türkçenin anadili olarak öğretimine kaynaklık edebilecek niteliktedir.
- ✓ Bugün üniversitelerimizde lisans düzeyinde Türk Dili ve Edebiyatı, Dilbilim ve Türkçe Eğitimi Bölümleri (Türkçe Öğretmenliği Programları)

⁸⁸ Z. Canan Candaş Karababa, "Teaching Turkish As A Foreign Language And Problems Encountered", **Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences**, 2009, cilt. 42, no: 2, s. 269-270.

bulunmaktadır. Bu bölümler, yabancılara Türkçe öğretimi görevini üstlenmeye uygun ya da en yakın alanlar gibi görünse de söz konusu bölümlerin lisans ve varsa lisansüstü programları incelendiğinde; program içeriklerinin, yabancılara Türkçe öğretiminin gerekliliklerini yerine getirebilecek nitelikte ve yabancılara Türkçe öğretmek gibi özel bir alana öğretmen yetiştirmek için yeterli olmadığı görülmektedir.

Samira Osmanbegovic Baksic tarafından yapılan araştırmaya göre Bosna Hersek'te Türkçe öğrenen öğrencilerin karşılaştığı sorunlar şunlardır:⁸⁹

- ✓ Sık pratik yapma imkânının olmaması
- ✓ Hedef dildeki dil ve cümle yapısının ana dilden farklılıkları
- ✓ Uzman öğretim üyelerinin eksikliği
- ✓ Uygulanan yöntem
- ✓ Haftalık Türkçe ders saatinin azlığı
- ✓ Ana dilde eğitim
- ✓ Okuma alışkanlığının ve hedef dilin öğrenilme seviyesinin düşüklüğü
- ✓ Kaliteli Boşnakça Türkçe, Türkçe-Boşnakça sözlüklerin olmaması
- ✓ Öğretim üyeleri ile birlikte ortak projeler yürütülmemesi
- ✓ Türkçe eğitimi verilen bölümlerde öğrenilenlerin doğal ortamlarda
- ✓ Türkçe dil merkezlerinde pratiğe dönüştürülememesi
- ✓ Motivasyon eksikliği

Yabancı dil öğretimindeki güçlüklerden en önemlileri, yabancı dil öğretimine temel olan becerilerin kazandırılmasındaki sıkıntılardır. Bunların en başında dinleme-algılama güçlüğü ve hedef dilin seslendirilmesindeki farklılıklar gelmektedir. Diğer sorunlardan bazıları da sözcük bilgisi ve hedef dildeki kalıpların öğrenilememesidir. Kültür farklılığından kaynaklanan güçlükler de yabancı dilin öğrenimini zorlaştırır.

⁸⁹ Samira Osmanbegovic-Baksic, v.d. "Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi ve Öğrenciler Açısından Problemleri", **Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 3, s. 110.

Kısaca bu becerilerin kazandırılması büyük bir gayret gerektirir ve oldukça zaman alır. Bu becerilerin kazandırılmasında öğretmene büyük görevler düşmektedir.⁹⁰ Bir dilin öğrenilebilmesindeki en önemli unsur pratik yapmaktır. Teorik anlamda ne kadar bilgi öğrenilirse öğrenilsin bunun özellikle o dilin yoğun kullanıldığı yerlerde pratiğe aktarılmaması o dilin tam olarak öğrenilmesini engellemektedir.

Öğretmen farklı metotlarla, farklı uygulamalarla ve yaklaşımlarla öğrencilerin bu becerilerini geliştirebilir.

3.3.1. Dinleme Becerisi

Günlük yaşantımızda en yaygın kullandığımız becerimiz olan dinleme becerisi ise gerçekte yabancı dil öğretiminde diğer beceriler içerisinde en çok ihmal edilen, doğuştan bireyde var olduğu düşünülen bir beceri olmuştur.⁹¹ İnsanlar günlük yaşantılarında daha çok konuşmayı tercih ettiklerinden dinleme becerileri tam olarak gelişmemektedir. Dolayısıyla yabancı dil öğreniminde de bu alana yönelik beceri eksiklikleri bir problem olarak karşılına çıkmaktadır.

İnsanların günlük olarak iletişimde harcadıkları zamanın dağılımı aşağıdaki gibi yapılabilir.

- ✓ Dinleme %45,
- ✓ Konuşma %30,
- ✓ Okuma ve yazma birlikte % 2

Dinleme, insanın yaşadığı toplumda kültürünü artırmak ve deneyimlerini geliştirmek için kullandığı yöntemlerden biridir. Zira başkalarının konuşmalarını dinleme,

⁹⁰ Deniz Küzeci, ‘Yabancı Dil Öğretiminde Genel Becerilerin Kazandırılması’, **Uluslararası Hakemli Dergi**, sayı 18, 2007, s. 14.

⁹¹ Derya Tuzcu Eken, ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Temel Düzey Dinleme-Anlama Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler’, **5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı**, 2012, s.1.

onların görüşlerini dinledikten sonra onlarla görüş alışverişinde bulunma, okullarda, üniversitelerde dersleri dinleme bütün bunların tamamı kişinin deneyimlerin geliştiren, kültürünü artıran bilgi ve kavramların kazanılmasını sağlamaktadır. Ayrıca dinleme ile konuşma arasında ve sonrasında da dinleme ile okuma ve yazma arasında sağlam bir ilişki vardır. Çünkü dinleme dönemi, diğer kalan beceriler için verimli bir hazırlanma sürecidir. Dinlemenin hayatımızdaki büyük önemi dolayısıyla ilk seviyelerden başlayarak yüksek seviyelerde bitene kadar dinlemeye yeterli önemin verilmesi gerekir. Bundan dolayı öğretmenin işinde dinlemeye büyük bir yer vermesi gerekir. Şüphesiz özellikle yabancı dil öğretiminde dinleme becerisine özel önem verilmektedir.⁹² Görüldüğü üzere bir yabancı dilin etkin bir şekilde öğrenilmesinde dinleme becerisinin ayrı bir yeri vardır.

Bunlara bakarak şu sonuca varabiliriz ki bir öğrenci yabancı dil derslerinde öğretmeni dinleyerek, yabancı dili öğrenmenin büyük bir kısmını tamamlayabilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bir öğrenci öncelikle Türkçe sesleri ve dile ilişkin bilgileri öğrenecek, bilgi olarak belleğine kaydedecek, daha sonra gerektiği zaman bu bilgiyi işleyerek dinlediklerini zihinsel olarak anlamlandırabilecektir. Bu süreçte öğrencilerin, bilişsel ve üstbilişsel stratejileri kullanarak işlemleri gerçekleştirmesi, hedeflenen eğitime ulaşmayı sağlayabilecektir. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten bir öğretmen, Türkçe sesleri öğrencilere tanıtarak işe başlayacaktır. Bu aşamada Türkçede yer alıp öğrencilerin ana dillerinde yer almayan seslere daha fazla dikkat etmek gerekecektir. Ses öğretiminin akabinde heceler, sözcükler, söz dizimi özellikleri gibi Türkçeye has özellikler tanıtılacaktır. Bu süreçte gerçekleştirilecek etkinliklerin dinleme öncesi, sırası ve sonrası şeklinde gerçekleştirilmesi büyük önem

⁹² Ahmed Aldyab, “Dil Öğreniminde Dinlemenin Önemi”, *International Journal of Cultural and Social Studies*, 2017, s. 442-444.

arz etmektedir.⁹³ Bosna Hersek'teki öğrenciler Türkçeyi öğrenirken Boşnakçada olmayan ve Türkçede var olan ğ, ı, ö, ü gibi bazı seslerle karşılaşmaktadırlar.

Deniz Melanlioğlu tarafından Bosna Hersek'te ilkokullarda Türkçe öğrenen çocukların dinleme becerileri üzerine yapılan araştırmada şu sonuçlarla ulaşılmıştır:

- ✓ Bosna Hersek'te Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılan sınıflara dinleme eğitimi açısından bakıldığında pek çok faktörün bu süreci olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.
- ✓ Haftada iki saat Türkçe dersi alan öğrencilerin bu iki saatte hangi becerisini geliştirmeye yönelik bir eğitim yapılabileceği noktasında tereddütlerin olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin motivasyonlarının yeterli olmadığı, dinleme eğitiminin nasıl yapılması gerektiği hususundaki bilgi eksiklikleri de bu olumsuzluklara eklendiğinde sonuç hiç de iç açıcı gözükmemektedir.
- ✓ Öğreticiler, üniversitelerin Türkoloji bölümlerinden mezun olmuşlardır ve lisans eğitimi sırasında genelde dil, özelde ise becerilerin öğretimine yönelik herhangi bir ders almamışlardır. Ders işleme sürecinde edindikleri deneyimleriyle hareket etmektedirler. Kıdemleri dikkate alındığında ise bu deneyimlerin yeterli olduğunu ifade etmek güçtür. Dolayısıyla Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğrenen çocukların dinleme alışkanlığı kazanma bakımından yeterli düzeyde olmadığı ifade edilebilir.

Türkçe öğrenen yabancıların dinleme stratejileri kullanımına yönelik yapılan bir araştırmada, öğrencilerin dinleme eğitimi stratejilerinin hemen hepsini genel olarak kullandıkları, bununla birlikte dinleme sırası ile dinleme sonrası stratejileri daha fazla kullandıkları, dinleme öncesi stratejilerini ise az kullandıkları tespit edilmiştir. Bu araştırma kapsamında bakıldığında ise dinleme öncesi stratejilerin kullanımı diğer iki basamağa göre daha iyi bir düzeydedir denilebilir.

⁹³ Hatice Altunkaya, 'Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Eğitimi', **International Journal of Languages, Education and Teaching**, sayı 3, 2018, s. 199-200.

Tahmin, tekrar ve çözümleme dinleme etkinliğinde en çok başvurulan üç stratejidir. Öğrencilerin tahmin, tekrar, bağlamsallaştırma, detaylandırma, çözümleme, dikkatini yoğunlaştırma, izleme, yorumlama, değerlendirme, anahtar sözcükleri fark etme stratejilerini kullandığını ifade etmektedir. Sözel derslerde dinleme stratejilerinin üçte ikisi kullanılmaktadır. Öğrenciler genelde biliş ve sosyal stratejileri kullanarak süreci tamamlamakta, üstbiliş stratejilerini ise yeterli düzeyde kullanamamaktadırlar. Dinleme becerisi gelişmiş öğrencilerin en belirgin özelliği üstbiliş stratejilerini dinleme amaçlarına uygun şekilde ihtiyaç hâlinde kullanabiliyor olmalarıdır.

Konuşma, okuma, yazma becerilerini öğretme ile dil bilgisi kurallarını kavratmada dinleme temel beceridir. Bu nedenle hedef dili öğrenenlerin öncelikle Türkçe dinleme becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Özellikle kendi ülkelerinde Türkçe öğrenenler için bu beceri daha da önemli bir yere sahiptir. Konuya bu açıdan bakıldığında öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel öğretmenlerin dil öğretimine yönelik aldıkları eğitim yetersizdir. Ayrıca Türkçe düzeyleri de hedef dili öğretecek düzeyde değildir. Bu nedenle ders, Boşnakça işlenmektedir. Özelde Bosna Hersek genelde ise kendi ülkelerinde Türkçe öğrenenler için bir öğretici eğitim programı düzenlenmeli, eğitimde becerilerin öğrenenlere seviyeye uygun nasıl verileceği aktarılmalıdır.⁹⁴

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanında dinleme becerisini geliştirecek bazı önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:⁹⁵

- ✓ Görsel-işitsel materyal kullanımının dil öğrenme sürecinde çok etkili sonuçlar verdiği düşünülmektedir. Bu nedenle yabancılara Türkçe öğretimi

⁹⁴ Deniz Melanlıoğlu, “Bosna Hersek Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Çocuklarının Dinleme Alışkanlıkları”, **T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, AVRASYA ETÜDLERİ** 50/2016-2, s. 544.

⁹⁵ Abdullah Kaldırım, Hikmet Degeç, “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerin Dinleme Esnasında Karşılaştıkları Sorunlar”, **Eğitim Bilimleri Araştırmaları, dergisi (EBAD)** 2017, s. 34.

yapılan kurumlarda öğrenci eğitimlerinin ders kitaplarının yanında görsel-ışitsel materyallerle desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

- ✓ Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler ilgilerini çeken konularda daha nitelikli dinlemeler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu çerçevede dinleme etkinliklerin de öğrencilerin ilgisini çekebilecek ve merak uyandıracak konuların seçilmesinde yarar olduğu düşünülmektedir. Konunun ilgi çekici olmasının yanında dersi veren öğretmenin nitelikli bir dinleme süreci için jest ve mimiklerini etkili bir şekilde kullanması gerektiği ifade edilebilir.
- ✓ Öğrenilen kelime sayısı arttıkça bir dilin öğrenilmesi daha da kolaylaşmaktadır. Bu nedenle hem okuduğunu hem de dinlediğini anlama çalışmalarında başarıyı yakalayabilmek adına, kelime hazinesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede Türkçenin yabancı dil olarak öğrenildiği öğretim ortamlarında kelime öğretimine de önem verilmesi gerekmektedir.
- ✓ Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler, atasözleri ve deyimlerin geçtiği diyaloglarda, dinlediğini anlamakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Gündelik hayatta kullanılan kelimelere göre bireyin zihninde daha soyut kalabilen bu kelime gruplarının da öğretimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede kelime öğretiminin yanında atasözleri ve deyimlerin öğretiminin, görsel ve işitsel materyallerle desteklenerek yapılması gerektiği söylenebilir.

3.3.2. Konuşma Becerisi

Konuşma becerisi, genel anlamda insanların dilsel yetisi ve etkileşimin en temel sosyal yapı taşı olmakla beraber yabancı dil öğretiminde de geliştirilmesi beklenen önemli becerilerden biridir. Üretici bir beceri olmasından dolayı, bireyin yabancı dilde sözel ve somut üretim yapması öğrenilme düzeyiyle ilgili önemli dönütler vermektedir. Çünkü bir yabancı dili öğrenmek demek, o dili kullanabilmekle doğru

orantılıdır.⁹⁶ Dolayısıyla bir bireyin dili öğrenmesinin temel göstergesi o dili pratikte kullanabilmesidir. Özellikle aynı dili konuşan insanların bulunduğu ortamda rahatlıkla konuşabiliyor ise o dili büyük oranda öğrenmiş demektir.

Konuşma, hem eğitimde hem de sosyal hayatta sıkça kullanılan bir beceridir. Bireyin günlük yaşamının önemli bir bölümünü dinlemeyle birlikte konuşma oluşturur. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin de Türkçenin konuşma yönünü dikkate almaları ve bu bakımdan ilgili, dikkatli ve sosyal olmalarına, konuşmanın bir dili öğrenmede diğer becerilere oranla daha önemli olduğunu fark etmeleri gerekir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma eğitimine başlarken ilk yapılacak çalışmalardan birisi, öğrencilerin bildikleri dil ile bilmedikleri dil arasında bağlantı kurmak olacaktır. Bunun en iyi yolu, öğrencilerin öğrendikleri dil ile kendi dilleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri açıklamalarıdır. Bu, öğrencilerin Türk Dili'ni genel olarak tanımlarını ve kendi bildikleri dil yapılarını temel alarak diğer dili anlamalarını sağlayacaktır.⁹⁷ Bu tür bir bilgilendirme, bu dili öğrenmek isteyenlerin hedef, istek ve çalışmalarını yönlendirmesi ve onları güdülemesi açısından önemlidir.

Konuşma, sadece tıbbî organlarla gerçekleşen bir beceri değil, dil gelişimiyle de doğrudan ilgilidir. Bu açıdan dil öğretmenlerinin konuşma bozukluklarının giderilmesinde önemli katkıları olacaktır. Konuşma hafızadaki bilgilerin organize edilerek, dilin imkânları kullanılarak oluşturulduğundan konuşmayı kompoze becerisinin kazandırılması, öncelikle dil eğitimcilerinin işidir. Bunun dışında genel anlamda dilsel gelişimi eksik olanların aynı zamanda konuşma becerileri de eksik kalır.⁹⁸ Kelime hazinesinden gramer bilgisine kadar pek çok alanla konuşma becerisi

⁹⁶ Bahar İşigüzel, 'yabancı Dil Öğrenim Sürecinde Konuşma Becerisine İlişkin Fenomenolojik Bir Araştırma', **International Journal Of Social Science**, sayı 57, 2017, s. 27.

⁹⁷ Ali Göçer, "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma Becerisinin Kazandırılması", **Dergi Park, Trakya University, Journal of Social Science**, sayı 2, s. 22-23.

⁹⁸ İlhan Erdem, "Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçenin Eğitimi. Öğretimi Özel Sayısı**, Sayı 11, 2013, s.421.

arasında doğrudan bir ilişki vardır. Dolayısıyla kelime hazinesi ve gramer bilgisi arttıkça konuşma becerisi de artacaktır.

Konuşma becerisinin geliştirilmesine özen gösterilmesi gerekir. Sınıfta kullanılan yöntem konuşma becerisinin gelişmesinde etkilidir. Soru-cevap yöntemi konuşma ve telaffuz öğrenimini ön plana çıkaran bir yöntemdir. Sınıfta yapılan grup çalışmaları ve ikili alıştırmalarla öğrencinin konuşma becerisi geliştirilir. Öğrencilerin telaffuz hataları anında düzeltilerek yanlış öğrenimin önüne geçilir. Tonlama konuşma derslerinde önem taşır. Telaffuz kuralları tekrar alıştırmalarıyla öğretilir. Ana dilimizi de tekrarlarla öğrendiğimizi düşünürsek, konuşma dersleri tekrar edilen cümleler üzerine inşa edilir. Başlangıçtan itibaren bol bol tekrar yapılır. Telaffuzun daha yerinde ve düzgün yapılması için dil bilgisi kurallarının iyi bir şekilde öğretilmesi zaruridir.⁹⁹ Her ne kadar dilbilgisi kurallarının öğrenilmesi zor olsa da telaffuzun düzgün yapılabilmesi için bir gerekliliktir.

Hem anadilinde hem hedef dilde konuşma sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesi için konuşmanın fiziksel ve bilişsel unsurlarının sağlıklı bir biçimde işletilebilmesi gerekmektedir. Ancak bu sürecin etkili ve verimli biçimde gerçekleştirilebilmesini engelleyen bazı etmenler bulunmaktadır. Ağız, diş ve ses tellerindeki fizyolojik bozuklukların yanı sıra korku, utangaçlık, heyecan gibi psikolojik etmenler de bu süreçte etkilidir.¹⁰⁰ Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisi ile yaşanan en büyük zorluklardan biri öğrencilerin pratik yapmamasıdır. Türkçeyi Türkiye’de öğrenmek ve yerel halkla konuşarak, konuşma becerisi gelişmektedir. Fakat Türkçeyi kendi ülkelerinde öğrenen öğrenciler çok zorlanmaktadırlar.

⁹⁹ Deniz Küzeci, ‘Yabancı Dil Öğretiminde Genel Becerilerin Kazandırılması’, **Uluslararası Hakemli Dergi**, sayı 18, 2007, s. 18.

¹⁰⁰ Ergün Hamzadayı, v.d., “Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Konuşma Becerisi Öz Yeterlik Algıları İle Kişilik Tipleri Arasındaki İlişki ” **Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi**, Sayı 1, 2015, s. 299.

Emrah Boylu ve Önder Çangal'ın “*Bosna Hersek'te Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Konuşma Becerisinde Sorunlar*” adını taşıyan çalışmalarında şu sorunlar tespit edilmiştir:¹⁰¹

- ✓ Bosna Hersekli öğrencilerinin konuşma kaygısının yüksek olmadığını tespit edilmiştir, hatta bulunan konuşma kaygısının öğrenciler üzerinde olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiş.
- ✓ Araştırma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin konuşma kaygısı puan ortalaması bayan öğrencilere göre bir miktar daha fazladır; ancak öğrencilerin cinsiyetleri ile Türkçe konuşma kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
- ✓ Öğrencilerin konuşma kaygısının en yüksek olduğu yaş aralığının 60 ve üzeri, en az olduğu yaş aralığının ise 36-40 olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygıları ortalama puanlarına bakıldığında ise kaygılarının orta düzeyde olduğu görülmekte, konuşma kaygıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
- ✓ Öğrencilerin devam ettikleri kur ile Türkçe konuşma kaygıları arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Fakat C1 seviyesinde Türkçe öğrenenlerin konuşma kaygılarının diğer kurlarda okuyan öğrencilerin kaygılarından daha az olduğu görülmüştür. Öğrencilerin konuşma kaygıları ile meslekleri arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.
- ✓ Buna ek olarak öğrencilerin konuşma kaygıları ile sınıf dışında Türkçe kullanma durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Fakat Türkçeyi sınıf dışında kullananların konuşma kaygısı düzeyleri, Türkçeyi sınıf dışında kullanmayanlara göre daha düşüktür. Bu sonuçtan hareketle,

¹⁰¹ Emrah Boylu v.d., ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi’, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi** 4 (1), s. 364-366.

sınıf dışında Türkçe konuşma ve pratik yapma imkânı olan öğrencilerin Türkçe konuşma kaygılarının azaldığı söylenilebilir.

- ✓ Araştırmada, öğrencilerin Türkçe konuşma kaygıları ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kur düzeyi gibi değişkenler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamakla birlikte; Türkiye’de bulunma sürelerinde 1. ve 3. grupla 5. grup arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkması dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu durum, yabancı dil öğrenmek isteyen bireylerin hedef dili, ana dili olarak konuşulduğu ülkede öğrenmesinin daha kolay olacağını ortaya koyması bakımından önem arz etmekte; yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin Türkçe konuşma kaygılarının araştırılması hususunda dikkate alınması gereken bir durum olarak dikkat çekmektedir.

Ajla Karcic’in çalışmasına göre Bosna Hersek’te Türkçe öğrenen öğrencilerin konuşma kaygıları şu şekildedir:¹⁰²

- ✓ Saraybosna’da karma ve tekli eğitim veren özel kurumlarda uygulanan konuşma kaygısı ölçeği neticesinde 10. sınıf öğrencilerinin belirli bir düzeyde kaygı taşıdıkları ancak bu kaygı seviyesinin başarıyı engelleyici bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bosna-Hersekli öğrencilerin yabancı dil öğrenmeye yatkın oldukları ve farklı dilleri öğrenmeye ilgi duydukları göz önünde bulundurulursa onlarda bulunan bu kaygı miktarının normal olduğu ve bunun motive edici bir etkisinin bulunduğu söylenebilir.
- ✓ Türkiye Türkçesi’nin Yabancı Dil Olarak öğretiminde öne çıkan kaygılar veya engelleyici düzeye ulaşmaya en yatkın kaygılardan birisi “öğretmen tutumları”dır. Yabancı dil öğretiminde öğretmenin bilgisi, yönlendirmesi ve tutumları öğrenci motivasyonunda belirleyicidir. Özellikle örgün eğitim kurumlarında kaygılarla ilgili olarak ortaya çıkan konuşma konuları,

¹⁰² Ajla Karcic v.d., “ Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğreniminde Konuşma Becerisinin Gelişimini Engelleyen Kaygılar Üzerine (Bosna Hersek Örneğinde)”, **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 10/11, 2015, s. 984-985.

konuşma etkinliğinde motive olma ve sözcük bilgisinin yetersizliği kaygıları öğretmene bağlıdır.

- ✓ Çalışmada kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla kaygılandıkları görülmüştür. Bu durum kız öğrencilerin başarıyı erkeklerden daha çok arzuladığını ve önemsedğini göstermektedir.
- ✓ Karma ve tekli eğitim açısından bakıldığında karma eğitim alan öğrencilerin, tekli eğitim alan öğrencilere göre daha az kaygı taşıdıkları anlaşılmıştır. Konuşma kaygı düzeyleri düşük çıkan karma eğitim yapan okul öğrencilerinin ekonomik durumları ve ailelerinin sosyal statüleri gibi faktörler, öz güvenlerinin yüksek olmasına bağlanmaktadır. Öz güvenle kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Kaygının giderilmesinde öz güvenin etkisi oldukça önemli görülmektedir. Bosna Hersekli öğrencilerin öz güvenlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bunun sebebi Bosna Hersekli çocukların yetiştirilme tarzları ve Boşnakların kültürel yapıları olarak düşünülmektedir. Bosna Hersekliler çocuklarını rahat, sınırlama ve kısıtlamaların pek yoğun olmadığı bir bakış açısıyla yetiştirmektedir.
- ✓ Bosna-Hersekli öğrencilerin yabancı dil öğrenimini olumsuz etkileyecek derecede kaygıya sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Belki de bu yüzden Bosna-Hersekli öğrenciler yabancı dil öğreniminde başarılıdırlar.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde konuşma becerisini şu şekilde geliştirebiliriz:

- ✓ Diyaloglar, çoklu konuşmalar, tartışmalar, münazaralar
- ✓ Önceden tasarlanmamış, anlık tercihlerle gündeme ve düzeye uygun doğaçlama, konuşmalar
- ✓ Röportajlar; soru sorma ve cevaba uygun yeni sorular sorarak konuşmayı devam ettirebilme çalışmaları
- ✓ Çeşitli sunumlar, yer veya kitap tanıtımları ve karakterine uygun rol yapma

- ✓ Hikaye veya fıkra anlatımı
- ✓ Konuşma becerisini geliştirmeye yönelik olan bu etkinlikler mutlaka öğrencilerin düzeyine uygun olmalı, ikili çalışmalar ve grup çalışmaları gibi etkinlikler yoluyla konuşma fırsatları oluşturulmalıdır.

Konuşma çalışmalarının genel amaçları şunlar olabilir:

- ✓ Düzeyine uygun sözcük dağarcığını yerinde ve doğru kullanma, Türkçenin ses yapısını kavramış olarak sözcükleri doğru telaffuz etme, Türkçenin cümle yapısını, yeni öğrenilen kelime ve dilbilgisi kurallarının anlam ilişkisini kavramış olarak anlamlı ve düşüncelerini kendi niyeti doğrultusunda ifade edebilme
- ✓ Türkçeyi kullanırken Türkçenin jest ve mimiklerine, beden diline de hâkim olduğunu gösterme,
- ✓ Duygu, istek ve dileklerini iletişime girdiği kişilere rahatlıkla ifade edebilme,
- ✓ İleri dil düzeylerinde (C1) ise ana dili ile konuşma ilkelerine yakın bir özellikte hitabet, münazara, açık oturum vb. konuşma alanlarında becerisini kullanması ve sergilenmesi beklenir.

3.3.3. Okuma Becerisi

Öğrenmenin en önemli yollarından biri okuma-anlamadır. Anlama eyleminin gerçekleşmediği durumlarda okuma etkinliğinin hiçbir yararı yoktur. Mesela Türkçenin ses yapısını kavramış bir yabancı, anlamını bilmediği yüzlerce kelimedenden oluşan bir metni okuyabilir ancak “anlama” gerçekleşmediği için dil öğretimi yönünden bir önem arz etmez.¹⁰³ Dolayısıyla dil öğretiminde temel nokta yazılanı veya söyleneni anlamaktır. Tek başına kelimelerin doğru telaffuzu veya metnin okunması yeterli olmamaktadır.

¹⁰³ Muhittin Gümüş, “Dil Öğretiminde Temel Beceriler” , НАУКА И НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ 2, 2012, s. 270.

Her okuyucu aynı şekilde okumamaktadır. Okuyucuya, okuma amacına, okuma konusuna göre değişiklik gösteren okuma türlerini üç ana başlık altında toplayabiliriz:

- ✓ Metin eksenli okuma: Okuyucu yazılı göstergelerden hareketle metnin anlamını yorumlamaya çalışır
- ✓ Bellek eksenli okuma: Okuyucunun uzun süreli belleğinde var olan bilgiler harekete geçerek metnin anlamına ulaşırlar
- ✓ Etkileşimsel okuma: İlk iki okuma türünün kanması olan, okuyucu ile metin arasında sürekli bir etkileşimin olduğu okuma türüdür. Bu etkileşim, okuyucunun metni algılamasını, önceden edinilmiş dünya bilgisi sayesinde olanaklı hale gelmektedir. Burada okuyucu ve metin arasındaki etkileşimin üçüncü bileşeni ise “bağlam”dır. Metnin başlığı, metni özetleyen giriş bölümleri, metnin sonunda veya başında yer alan anahtar sözcükler, metindeki resim ve çizimler gibi öğeleri de içeren bir bileşen olarak düşünülmelidir.¹⁰⁴ Metinde anlatılanın algılanmasına yarayan ipucu mahiyetindeki kelime, kelime grubu veya kavramlar bağlam olarak ifade edilebilir.

Okuma öğretiminde metin seçimi konusunda araştırma bulgularını yorumlarken, metinlerin “doğru” zorlukta olması ve okuyucuların ilgi alanlarına hitap etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Okuyucuların ilgi alanlarına dair ipucu sağlayan öğeleri de kişilerin önceki bilgileri ve kültürel özellikleri olarak belirtmektedirler.

Okuma öğretiminde özgün metinlerinin kullanılmasının olumlu ve olumsuz tarafları şunlardır:¹⁰⁵

¹⁰⁴ Abdullab Er, “Yabancı Dil Öğretiminde Okuma”, **Kazım Karabekir, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 12, 2005, s. 211.

¹⁰⁵ Sezgi Saraç-Süzer, “Okuma ve Yazma Becerileri Öğretimi: Süreç İzlenesi ve Küresel Sorunlar”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, sayı 2, 2008, s. 4.

Olumlu Özellikler:

- ✓ Özgün metin ile öğrenciler, dilin farklı kullanımlarının yansıtıldığı “gerçek dil”le karşılaşır.
- ✓ Öğrenciler dünyada nelerin olup bittiğini öğrenirler.
- ✓ Dil kullanımı ve konular eski değildir.
- ✓ Genellikle ilgi duyulan konuları içerdiklerinden, keyif için okuma duygusunu geliştirir.
- ✓ Aynı materyal farklı öğretim amaçlarıyla kullanılabilir.
- ✓ Alışlagelmiş öğretim materyallerinde genellikle bulunmayan çok çeşitli metin türlerini içerir.
- ✓ Arama, tarama gibi okuma becerileri için uygundur.

Olumsuz Özellikler:

- ✓ Özgün metinler genellikle kültürel bakış açısını fazlaca yansıtır ve farklı kültürden kişilerin metni anlaması zorlaşır,
- ✓ Metinlerin içerdiği kelimeler, öğrencilerin ilk etapta ihtiyaç duyacakları kelime gruplarından olmayabilir,
- ✓ Çok farklı türlerde dilbilgisi yapıları içerebilir ve başlangıç seviyesindeki öğrenciler zorluk çekebilir,
- ✓ Öğretmenin önceden hazırlık yapması gerektiği için üzerlerinde daha fazla zaman harcamak gerekir,
- ✓ İçerikleri çok kısa zaman içinde eskir (örnek, haberler, makaleler)

Okuma becerisi, içerisinde birçok değişkeni barındıran ve sistemli bir eğitim sürecini gerektiren dil öğrenim alanıdır. Okuma becerisinin ilişkili olduğu değişkenleri, genel olarak okuma eğitiminden ve öğrenciden kaynaklananlar olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Okuma eğitimin niteliği, kullanılan yöntem ve teknikler, öğretmenin yaklaşımı ve öğretim ortamının fiziksel koşulları okuma eğitiminden kaynaklanan

değişkenleri oluşturmaktadır. Bu değişkenler üzerinde çalışıldıkça ve dil eğitiminin olanaklarına bağlı olarak geliştirilebilen ve üzerinde sıklıkla çalışılan alanlardır. Ancak öğrencinin ön bilgileri, dil eğitimi istemesi, öğrendiği dile ait kültürel ve o dile ait ön bilgisi öğrenciden kaynaklanan değişkenleri oluşturmakta ve bunların çok azı geliştirilebilir niteliktedir.¹⁰⁶ Görüldüğü üzere gerek okuma eğitimi gerekse öğrenciden kaynaklanan değişkenler bireyin okuma becerisinin doğrudan etkilemektedir.

Türkiye’de Türkçe öğrenen öğrencilerin okuma kaygıları üzerine yapılan bir araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:¹⁰⁷

- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler, ana dillerinden farklı olarak aşına olmadıkları bir ses bilgisi, cümle bilgisi, kelime bilgisi, farklı kültür gibi kaygıya sebep olabilecek durumlarla karşı karşıya gelebilecektir. Bu farklı durumlar, huzursuzluk, endişe, korku vb. duyguların alt boyutlarını oluşturduğu kaygı durumunu tetiklemeye yol açabilir.
- ✓ Öğrenciler genelde Türkçe dinlemeyi, konuşmayı yazmayı seviyorlar ama okumaktan korkuyorlar.
- ✓ Öğrencilerin dil bilgisi ile ilişkili olarak ses bilgisi, cümle bilgisi, kelime bilgisi vb. konularda kaygı duydukları söylenebilir.
- ✓ Öğrencilerin okuduğunu anlama endişesi taşıdıkları söylenebilir.

Mehmet Kara’nın yaptığı çalışmada Bosna Hersek’te Zenica Üniversitesi Türkoloji Bölümü’nde okuyan öğrencilerde okuma ile ilgili bazı sorunlar tespit edilmiştir. Bunlar:

- ✓ Hece yutumu

¹⁰⁶ Burak Tüfekçioğlu, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Okuma Becerisinin Yöntem ve Materyal Açısından Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma”, **E-Dil Dergisi**, Sayı 1, s. 115.

¹⁰⁷ Hatice Altunkaya, v.d., ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Okuma Kaygıları Ve Okuduğunu Anlama Becerileri’, **Sakarya University, Journal of Education**, Sayı 1, 2017, s. 65-70.

- ✓ Birbirine benzeyen hecelerden birinin yutulması
- ✓ Öğrenciler okuyamadıkları kelimelere ekleme yapıyorlar
- ✓ Hal ekleri yanlış okunmaktadır
- ✓ Öğrenciler bazı seslerin telaffuzunu ana dillerindeki söyleyişe benzetmişlerdi
- ✓ Yine benzer heceler bitişik olduğunda hecelerin yeri değiştirilmiştir.
- ✓ Doğruluğuna kelimesi “dorduluğuna” şeklinde okunmuştur
- ✓ Bazı kelimelerde -i->-e genişlemesi, bazı kelimelerde de -e->-i ünlü daralması meydana gelmektedir
- ✓ Bazı Arapça uzun ünlü kelimeler kısa okunmuştur
- ✓ Uzun okunmaması gereken bazı kelimeler uzun okunmuştur
- ✓ Öğrencilerin çoğu, birçok kelimedeki art avurt olan –l sesini yanlış şekilde, daha yumuşak bir şekilde ön avurttan okumuştur.

Yapılması gerekenler şunlardır:¹⁰⁸

- ✓ Öğrencilere öncelikle Türk alfabesindeki seslerin doğru sesletimi iyi kavratılmalı ve hataların tespit edilip düzeltilmesi noktasında çalışmalar yapılmalıdır.
- ✓ Türkçe ve Boşnakçadaki ses ve sesletim farklılıklarının tespit edilip sesletimdeki diller arasındaki geçişlerin önlenmesi gerekir.
- ✓ Öğrencilerin seviyesine uygun olan gazete, dergi gibi güncel yayınlar derslerde kullanılmalıdır. Güncel yayınların öğrencilerin ilgisini çekeceği düşünülmektedir. Ayrıca güncel yayınların dili yabancı öğrencilerin anlayabileceği dile daha yakındır.
- ✓ Sınıfta öğretmen tarafından tiyatro metinleri, şiirler, köşe yazıları aracılığıyla sesli okuma yaptırılmalıdır. Bu durum hem öğrencileri okumaya teşvik

¹⁰⁸ Mehmet Kara, “Zenica Üniversitesi Türkoloji Bölümündeki Boşnak Öğrencilerin Türkçe Metin Okumadaki Sorunlar”, **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/4, 2013, s. 945-949.

edecek hem de Türkçenin ses özelliklerini öğrencilerin kavramasını sağlayacaktır.

- ✓ Sesli okumanın dinleme konuşma gibi becerilerle yeri geldikçe bağlantısı kurulmalıdır. Öğrencinin seviyesine uygun sesli görseller dinletilmeli, diyaloglar canlandırılmalı ve bu kazanımlar karşılıklı sesli okumaya aktarılmalıdır.
- ✓ Öğrencilerin anadilinin Türkçe öğrenimine olan (ses, vurgu, tonlama, duraklama, heceleme vb.) yansımaları belirlenmeli ve öğrencilerin yapabileceği sesli okuma hatalarını önlemek için tedbirler alınmalıdır.
- ✓ Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler için her kura göre sesli okuma ölçekleri hazırlanmalıdır.
- ✓ Öğrencilere kelimelerin, cümlelerin anlamına uygun ses tonlaması uygulamaları yaptırılarak öğrencilerin hem sesletimi hem de anlatımı ve anlaması güçlendirilebilir.
- ✓ Öğrencilere kalıp ifadeler, şarkılar ve tekerlemeler ezberlettirilmeli.
- ✓ Öğrencilere çeşitli cümle türleri arasında karakteristik tonlama temelindeki ayrımları (açıklayıcı, soru, ünlem bildiren cümleler) fark ettirici çalışmalar yapılmalıdır.
- ✓ Sınıfta daha önceden bilinen, hikâye, adlar, sözcüklere ya da sözcük öbekleri dinlettirilmeli ve sesletim çalışmaları yaptırılmalıdır.
- ✓ Özellikle Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun okunan sesler fark ettirilmeli ve üzerinde daha fazla durulmalıdır.
- ✓ Melodik, aksan ve ritim kalıpları, mesajın anlamının aktarımını kolaylaştırdığı için öğrencilere farklı ritimlerin taklidi yaptırılabilir.
- ✓ Fonetik alfabe ile yazılmış metinler üzerinden etkinlikler yapılabilir.
- ✓ Öğrenilecek dili doğru ve güzel konuşanların, çeşitli videoların ve öğretmenin öğrenciler tarafından taklidi yapılabilir.

- ✓ Okuma becerisini doğru ve öğrencilerin seviyelerine göre seçilmiş metinler yanında film etkinlikleri yaparak da geliştirebiliriz. Film seçerken dikkat etmemiz gereken bazı unsurlar vardır. Bunlar:¹⁰⁹
- ✓ Öncelikle seçilecek Türk filmi, öğrencinin dil seviyesine ve eğitim amacına uygun olmalıdır.
- ✓ Filmlerin altyazılı ya da altyazısız olarak izletilmesi, öğrencilerin seviyelerine göre tercih edilmelidir. Örneğin A1 ve A2 seviyesindeki öğrenciler için altyazılı filmler, B1 ve üzeri seviyedeki öğrenciler için altyazısız filmler izletilmelidir. Böylece filmlerin anlaşılması daha da kolaylaşacak ve öğrencinin hedef kazanımları gerçekleştirmelerine bir adım daha yaklaşılacaktır.
- ✓ Filmin içeriği önceden kontrol edilmeli, cinsellik veya şiddet içeren unsurlar yer almamalıdır.
- ✓ Video filmi ile yapılacak etkinliğin süresi en fazla bir ders saatinin yarısı kadar yani bir dersi 40 dakika kabul edersek 20 dakika olmalıdır. Video filmine bağlı olarak yapılacak olan aktiviteler toplamda 20 dakika olmalıdır. Video filmi dersinde kullanılacak olan video filminin uzunluğu da bu durumda en fazla on dakika olmalıdır.
- ✓ Öğrencilerin ilgileri, kültürleri, yaşam tarzları, inançları dikkate alınmalı, izletilecek video filmler buna göre planlanmalıdır. İlginç video filmler dersi olumlu etkileyecektir.
- ✓ -Filmin konusu/teması karmaşık olmamalıdır.
- ✓ Öğretmen film öncesi, film sırası ve film sonrası etkinlikler hazırlamalıdır. Etkinlikler olmadan sadece filmin izlenmesi bizi bu konuda başarıya götürmeyecektir.

¹⁰⁹ Adem İşcan, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisi Kazandırmada Filmlerin Kullanımı” **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 11/21 Fall 2016, s. 494.

- ✓ Filmdeki Türkçe, günlük konuşma dilinin tüm özelliklerini yansıtmalıdır. Argo ve deyimlerin fazlaca yer almamasına dikkat edilmelidir. Çünkü Türkçenin özel kullanımlarının filmde fazlaca yer alması öğrencide kafa karışıklığına neden olacaktır.
- ✓ Karakterlerin konuşmalarında Türkçenin ağız özellikleri de fazla olmamalıdır. Aksi takdirde öğrenciler filmi anlamakta zorluk çekebilir.
- ✓ Seçilecek Türk filmleri biçim ve içerik yönünden farklı öğretim ve beceri alanlarının (konuşma, yazma, okuma, dinleme, dil bilgisi, sözcük öğretimi ve kültür öğretimi gibi) geliştirilmesine yönelik olmalıdır.

3.3.4. Yazma Becerisi

Dil öğretiminde temel becerilerin en önemli unsurlarından biri de yazma becerisidir. Genel anlamda “yazılı anlatım” ya da “yazma becerisi”; duygu, düşünce, tasarım, kişisel kanaat, gözlem ve yorumların yazı ile anlatılmasıdır. İlköğretimdeki (ana dili olarak) okuma/yazma çalışması ayrı bir alışkanlık ve beceri kazandırma alanıdır. Yabancı dil öğretiminde “yazma becerisi” ya da “yazılı anlatım” gibi ifadelerin yanı sıra “kompozisyon yazdırma” ifadeleri de kullanılmaktadır. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazma; öğrencinin duyduklarını, düşündüklerini, tasarladıklarını, gözlemlerini, izlenimlerini, görüşlerini, yorumlarını dilin kurallarına uygun bir biçimde yazı ile ifade etmesidir.¹¹⁰ Yazma becerisi, okuma ve anlamaya göre daha zor bir süreçtir. Çünkü insanlar ana dillerinde bile düşüncelerini yazı ifade etmede zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla bu eylemin yabancı bir dil üzerinde gerçekleştirilmesi çok daha zor bir eylem olacaktır.

İnsanların önce anlama becerileri, ardından anlatma becerileri gelişmektedir. Zira anlamadığımız bir şeyi anlatmak mümkün değildir. Henüz anne karnındayken

¹¹⁰ Muhittin Gümüş, “Dil Öğretiminde Temel Beceriler” , НАУКА И НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ 2, 2012, s. 271.

gelişmeye başlayan dinleme becerisi, bireyin herhangi bir yardım almadan geliştirebileceği bir beceridir. Duyma yetisi ile gelişmeye başlayan dinlemeyi, konuşma becerisi izler. Bebekler konuşma becerisi gelişmeden önce dinlerler ve çeşitli taklitlerle konuşmayı kendi kendilerine öğrenirler. Konuşma becerisinin ortaya çıkışında fiziksel özellikler tam olduğu ve bireye yeterli uyarıcı geldiği sürece herhangi bir sorun yaşanmaz. Birey eğitim almadan, okula gitmeden de hayatını dinleme ve konuşma becerilerini kullanarak geçirebilir. Ancak okuma ve yazma becerisi kendi kendine ortaya çıkmaz ya da anne karnında gelişmeye başlamaz. Okuma için bazı materyaller gerekir. Bu materyallerdeki sembolleri çözmek ve anlamak için de bir öğreticinin yol göstermesi gerekmektedir. Yazma ise okumaya göre daha çok yeterlik isteyen bir beceridir. Yazma becerisi için hem sembollerin öğrenilmesi hem de anlamadan sonra ortaya çıkan anlatma sürecinin geliştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yazma becerisini oluşturan bu yeterliklerin bir öğretici olmaksızın kendi kendine ortaya çıkması mümkün değildir.¹¹¹ Yukarıda da ifade edildiği üzere yazma becerisi, okuma ve anlamaya göre çok daha zor bir süreçtir.

Konuşma ediminin aksine yazma sırasında etkileşimin olmaması, kişiyi psikolojik yönden etkilemekte hatta zorlamaktadır. Birçok kişinin yazarken sıkılmaktan yakınmasının en önemli sebebi de budur. Yazma edimi, belirli bir dizge içinde düzenlenmiş ve birbiriyle ilişkili biçimde sıralanmış yapılardan oluşur. Ancak yazma ediminin zorluğu yalnızca bu nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Öğretim ilke, yöntem ve yaklaşımları, yazma uygulama, etkinlik ve çalışmalarının düzenlenmesi ve yapılandırılması gibi sebeplerden, eğitim dizgesinin işleyişine değin pek çok sorundan kaynaklanabilmektedir. Yaratıcılığa ket vuran ezberci ve otoriter bir öğretim yaklaşımı da yazma ediminde beliren olumsuzluklardandır. Eğitim dizgesinde ve ders izlencelerinde yaratıcı yetileri geliştirme, etkin düşünebilme ve

¹¹¹ Nazife Burcu Takıl, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Bir Eylem Araştırması: Döngüsel Yazma Etkinliği: Döngüsel Yazma Etkinliği”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi** / sayı 1, 2016, s. 301.

etkili iletişim kurabilme gibi uygulamaya dayalı çalışmaların yeterli olmaması ve/veya eksik olması da yazma becerilerinin zor olduğu algısını güçlendirmektedir. Yazmanın, yaratıcı ve verici bir süreç olduğunu düşünürsek, bunun gelişiminde düşüncenin ne denli önemli olduğu da ortaya çıkar.¹¹² Doğal olarak bireyin yazı yazabilmesi için düşünüyor olması gerekmektedir. Eğer yabancı dilde yazacaksa düşünceleri de yabancı kelimelerden örülü olmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmesi için de yoğun bir kelime dağarcığına gereksinim vardır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin yazma becerisinde karşılaştıkları sorunlar şunlardır:¹¹³

- ✓ Alfabe farklılığından kaynaklanan zorluklar
- ✓ Kısa sürede iletişim kurma ihtiyacı
- ✓ Yazılı anlatımda karşılaşılan problemler
- ✓ Müfredat eksikliğinden kaynaklı problemler
- ✓ Uzman öğretici eksikliği
- ✓ Ders materyalleri açısından yaşanan yetersizlikler
- ✓ Türkçe dil özelliklerinden kaynaklı sorunlar
- ✓ Başvuru ve uygulamaya yönelik kaynakların yetersizliği
- ✓ Kullanılan yöntem-tekniklerle ilgili sorunlar
- ✓ İlgili kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği
- ✓ Eğitim-öğretim ortamlarındaki eksiklikler

Yabancı uyruklu öğrencilerin farklı değişkenlerden kaynaklı uyum, anlama, okuma, konuşma ve yazma becerilerine yönelik problemler

¹¹² Hanife Nalan Genç, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi Bağlamında Yazım ve Noktalama”, **Dil Dergisi**, sayı: 168/2, 2017, s. 34.

¹¹³ Sedat Maden, v.d., “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazma Kaygıları ” **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi Dergisi**, Sayı: 4/2 2015 s. 748-769.

Türkçe ve Boşnakça köken olarak farklı dil aile grubuna aittirler. Bundan dolayı öğrenciler zaman ve ek uyumsuzluğu, dil bilgisi yanlışları ve özne-nesne-yüklem (Boşnakçanın söz dizimi özne-yüklem-nesne şeklindedir) uyumsuzluğu gibi söz dizim yanlışları yapmaktadır. Dinleme ve konuşmanın aksine, yazma doğal ortamda kendiliğinden kazanılamaz. Kişi ancak uygun bir eğitim ile bu beceriyi edinir. Çünkü yazma ana dili becerileri arasında en karmaşık ve en güç olan bir beceridir. Bosna Hersek'teki Türkçe öğrenen B2 seviyesinde olan öğrencilerde yazma becerisinde yaşanan sorunlar şu şekilde tespit edilmiştir:¹¹⁴

- ✓ Kontrollü yazma bağlamında deney grubuna ölçmeye dayalı iki etkinlik uygulanmıştır. Birinci etkinlikte öğrencilerden altı çizili kelimeler yerine başka kelimeler getirerek metni yeniden yazmaları istenmiştir. Seçilen kelimeler altı çizili kelimelerin eş anlamlıları ya da anlamı bozmayacak kelimelerden seçilmiştir. Öğrencilerin bu etkinlikte başarılı oldukları saptanmıştır. Genellikle kelimelerin eş anlamlısını ya da anlamı bozmayacak kelimeleri doğru olarak yazmışlardır. Ancak öğrencilerin çoğunluğu “çok dostum var” yerine “çok dostlarım var” şeklinde yazdıkları görülmüştür. Bu bağlamda deneklerin Boşnakça mantıkla kelimenin sonuna çokluk eki getirdikleri belirlenmiştir.
- ✓ İkinci uygulamada öğrencilerden boşlukları doldurmaları istenmiştir. Boşluklara uygun kelimeleri yazdıkları ancak kelimeleri yanlış yazdıkları gözlemlenmiştir. Bu yanlışlıkların çoğunluğu ise ek hatalarıdır. % 40 oranında denekler hâl ekinin yazımında hata yapmışlardır. Katılımcıların %33'ü “müzikten” şeklinde yazmaları gerekirken yanlış hâl eki getirerek “müziği” şeklinde yazmışlardır.

¹¹⁴ Mustafa Arslan, v.d., ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisinin Gelişiminde Karşılaşılan Sorunlar’, Bosna Hersek Örneği, **Kırıkkale University, Journal Of Social Sciences**, sayı 2, 2015, s.174-178.

- ✓ Güdümlü yazma baēlamında birinci etkinlikte ērencilerden kendilerine verilen on kelimeyi kullanarak kısa bir hikâye yazmaları istenmiştir. Bu uygulamada ērencilerin 13 tüm kelimeleri kullanarak kısa bir hikâye oluşturmuştur. Bu hikâyelerde oluşturulan cümlelerin %72'si katılımcılar tarafından doēru olarak yazılmıştır.
- ✓ İkinci aktivitede ērencilerden dinlenen hikâyenin anlamını kaybetmeden kısa ve öz olarak yeniden yazmaları istenmiştir. Dinlenen hikâye 258 kelimedenden oluşmaktadır. ērencilerin bu kelimelerden ortalama olarak 67 tanesini kullandıkları görülmüştü.
- ✓ üçüncü uygulama olarak ērencilere bir metin dikte ettirilmifitir. Burada en çok hata ē, ı, o,  gibi Türkçede olup diēer dillerde olmayan (seslerin) harflerin yazımında olmuştur. Yazma becerisinin gelişiminde sorun olarak tekrarlanan, yanlışlar deneklerin anadillerinde olmayan farklı sesler ve dil karakteridir. Ana dili Boşnakça olan bir birey Türkçedeki'ē, ı, , ' seslerini farklı telaffuz edip farklı yazabilmektedir çünkü Boşnak alfabesinde bu sesler yoktur.
- ✓ Serbest yazma baēlamında iki etkinlik uygulanmıştır. Birincisinde ērencilerden 100 kelime ile yaşadıkları çevreyi tasvir etmeleri istenmiştir. Deneklerden en fazla kelime kullanan 108, en az kelime ise 28'dir. Tüm deneklerin ortalaması ise 60 kelime olarak belirlenmiştir.
- ✓ İkinci aktivitede ise deneklerden şekil 1'deki resme bakarak gördüklerini yazılı olarak anlatmaları istenmiştir. Bu etkinlikte deneklerin en fazla 86 kelime en az ise 27 kelime kullandıkları tespit edilmiştir. İkinci etkinlikte ortalama olarak 51 kelime kullandıkları gözlemlenmiştir. ērencilerin özne- nesne-yüklem uyumsuzluēu gibi söz dizim yanlışlarını sık yaptıkları tespit edilmiştir. Bu durum ērencilerin cümle kurarken kendi dil yapılarının etkisinde kaldıklarını göstermektedir. Bunun en temel sebebi ise yazma çalışmalarına gerekli önemin verilmemesidir.

- ✓ Öğrencilerin yaptıkları yazım yanlışlıkları saptanarak beş grupta toplanmıştır. Bunlar ek yanlışlıkları, harf yanlışlıkları, bitişik yazılması gereken kelimelerin ayrı yazımı, ayrı yazılması gereken kelimelerin bitişik yazımı ve kesme işaretinin yanlış kullanımıdır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazma eğitimini geliştirebilmek için bazı odak noktaları göz önünde bulundurmak gerekir. Bunlar:

- ✓ Yabancı dilde yazma eğitimi verebilmek için hitap edilen hedef kitlenin özellikleri (yaş, ana dili ve kültür yapısı vb.) göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Arabistanlı ile Pakistanlı bir bireyin dil özellikleri farklıdır.
- ✓ Rehberlik eden kişi hedef kitleyi tanımalı ve olumsuz aktarımların önüne geçmelidir.
- ✓ Bireylerin ana dilinin cümle yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, İngilizcede söz dizimi özne+eylem+nesne şeklindeyken; Türkçede bu yapı özne+nesne+yüklem şeklindedir.
- ✓ Yabancı dilde yazma eğitimi için sürekli ve planlı çalışmalar yapılmalıdır.
- ✓ Yabancı dilde yazma eğitimi veren kişi yazmanın her aşamasında kişiye rehberlik etmelidir.
- ✓ Yabancı dilde yazma çalışmaları, farklı metin türlerinde çeşitli anlatım yollarından yararlanılarak öğretilir. Anlatım yolları seviyelere göre şu şekildedir: Başlangıç seviyesinde olan bir kişi betimlemelerin ilk aşamasındadır, fikirlerini düzenlemede ve genişletmede eksiklikler bulunur. İleri seviyede bulunanlar, başlangıç seviyesindeki öğrencilerden daha rahat bir biçimde betimlemeyi kullanabilirler. Son olarak, üst seviyedekiler açıklama ve tartışma yollarını da kullanabilirler.¹¹⁵

¹¹⁵ Esra Nur Tiryaki, ‘yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi ’, **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, cilt.1, sayı.1, s. 38-44.

SONUÇ

Bu çalışmada Bosna Hersek'in tarihi, geçmişteki eğitim anlayışı ve Türkçenin varlığı ele alınmıştır. Bosna Hersek ve Türkiye, aralarında geçmişten gelen bağı güçlendirmeye devam etmektedirler. Ortak kültürü paylaşan bu iki ülke, birbirlerini her zaman desteklemektedir. Geçmişte Bosna Hersek'te Türkçenin varlığı çok önemlidir. İnsanlar okullarda, günlük yaşamda Türkçe kullanıyorlardı. Zaman geçtikçe Türkçe ortadan kalkmaya başlamıştır ama onun etkisi bugün Bosna Hersek'te konuşulan resmi dil olan Boşnakçada mevcuttur.

Bosna Hersek'teki Türkçenin varlığını devam ettirmek amacıyla 1950'li yıllarda üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmaya başlamıştır. O zamanlarda öğrenci sayısı az olsa da üniversiteler bu bölümün çalışmaya devam etmesini sağladılar. Zamanla kendilerini Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde iyi bir şekilde eğiten insanlar olmuştur. Bu insanlar Bosna Hersek'teki Türk dili için çok çalışma yapmıştır. Zaman geçtikçe insanlar Türk diline daha çok ilgi duymaya başlamıştır. Türkiye'den insanlar Bosna Hersek'i sürekli ziyaret etmektedir. Son birkaç yılda Bosna Hersek'teki TV kanallarında Türk dizileri gösterilmeye başlamıştır.

Bu çalışmada ayrıca bugünkü Türkçenin varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bugün Bosna Hersek'te Saraybosna Üniversitesi'nde, Tuzla Üniversitesi'nde, Zenica Üniversitesi'nde ve Mostar Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Bu fakültelerdeki eğitim hakkında daha detaylı bilgi almamız için bu bölümlerde çalışan hocalar ile mülakat gerçekleştirdik. Bu çalışmamızda Saraybosna Üniversitesi'ndeki ve Tuzla Üniversitesi'ndeki Türkçe eğitiminin nasıl yapıldığı, bölümdeki genel durumu, öğrencilerin karşılaştığı sorunlar hakkında konuştuk.

Saraybosna Üniversitesi 1950'li yıllarda kurulmuştur. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü eski zamandan beri bu fakültede bulunmaktadır. Bu bölümde okuyacak öğrencilerin notlarına bakılmaktadır ve öğrenciler giriş sınavına girmemektedir.

Lisans eğitimi üç sene sürmektedir. Öğrenciler Lisans eğitimi boyunca diğer bölümlerden Arap Dili ve Edebiyatı, Fars Dili ve Edebiyatı dersleri alabilirler. Yüksek lisans eğitimi iki sene, doktora eğitimi ise üç sene sürmektedir. Çalışmamıza Saraybosna Üniversitesi'nde kullanılan ders müfredatı da eklenmiştir. Bu bölümde Türk öğretmenleri de çalışmaktadır. Bu öğrenciler için iyi bir fırsat. Bir eğitim senesi boyunca kendilerini iyi gösteren öğrenciler bu bölümün organize ettiği Türkiye ziyaretine de katılabilmektedir.

Tuzla Üniversitesi de Bosna Hersek'te kurulan en eski üniversitelerden biridir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başvuran öğrenciler üniversite giriş sınavına girmektedir. Bu sınavda kazanılan puanlar yanında öğrencilerin lise dönemindeki notlarına da bakılmaktadır. Bu üniversitedeki lisan eğitimi dört sene sürmektedir. Yüksek lisans eğitimi 2 sene, doktora eğitimi ise üç sene sürmektedir. Bu bölümde de Türk öğretmenler çalışmaktadır. Bu bölümde verilen dersler de çalışmaya eklenmiştir.

Bu iki üniversitedeki hocalar ile mülakat yaparken sorularımızdan bir tanesi bölümde yaşanan genel problemler sorusudur.

Karşılaşılan problemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Tuzla Üniversitesi'nde Türkçe sınıfları ile ilgili ciddi problemler yaşanmaktadır. Öğrencilerin fakülte içinde zor bir şekilde sınıf bulabiliyor.
- ✓ Fakültelerde yerli Türkçe öğretmeni kadrosu yeterli değil, hocalar başka ülkelerden gelmektedirler.
- ✓ Öğrencilerin Türkçeyi ana diline benzetmesi
- ✓ Öğrencilerin motivasyon ile ilgili yaşadığı sorunlar
- ✓ Bosna Hersek'teki fakülteler arasındaki bağın güçlü olmaması
- ✓ Bosna Hersek'te bulunan Türk kurumlarının bu bölümlere yeterince destek sağlamaması

- ✓ Öğretmen kadrosunun kendilerini geliştirmeye çok fazla fırsat bulamıyor
- ✓ En iyi öğrencilerin Türkiye'ye gidip kendilerinin orada geliştirmemek
- ✓ Ders materyallerin yeterince zengin olmaması

Bunlar bölümlerde yaşanan bazı sorunlar. Her yabancı dil öğretimindeki öğrencilerin bütün dil becerilerinde sorun yaşamaları normal. Bu bölümlerde de aynı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunları ve sorunlara çözüm önerileri detaylı bir şekilde yazılmıştır.

Bu üniversiteler yanında Bosna Hersek'teki halk Türkçeyi kurslarda da öğrenebilmektedir. Bosna Hersek'teki halk, Türkçeyi öğrenmek amacıyla Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği kursları tercih etmektedir. Bosna Hersek'te üç tane Yunus Emre Enstitüsü bulunmaktadır. Biri Saraybosna'da, biri Mostar'da ve biri Foynica'da. Yunus Emre Enstitüsü, Bosna Hersek halkına Türkçeyi, Türkiye'yi ve Türk kültürünü sevdirmek amacıyla farklı çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaya Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü müdürü ile yapılan mülakat da eklenmiştir.

Son zamanlarda Bosna Hersek'teki Türkçe eğitimi hakkında farklı faaliyetler yürütülmektedir. Artık Bosna Hersek halkı Türkçeyi sadece üniversitelerde veya Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği kurslarda değil, Bosna Hersek'te bulunan ilkokullarda ve liselerde de öğrenebilmektedirler. Bu çalışmalar kapsamında farklı protokoller imzalanmıştır.

Son olarak ümit ediyoruz ki bu iki ülke arasındaki bağ her zaman güçlü olmaya devam edecek ve güçlü olması için bu iki milletin birbirlerini daha iyi tanıması ve bu kapsamda yapılan çalışmaların daha çok desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, Lemi: “Bosna Hersek”teki Osmanlı Dönemi El Yazmalarının Durumu”, **Turkish Studies, International Academic Journals**, s. 326.
- Aldyab, Ahmet: “Dil Öğreniminde Dinlemenin Önemi”, **International Journal of Cultural and Social Studies**, 2017, s. 442-444.
- Altunkaya, Hatice, v.d.: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Okuma Kaygıları Ve Okuduğunu Anlama Becerileri”, **Sakarya University, Journal of Education**, Sayı 1, 2017, s. 65-70.
- Altunkaya, Hatice: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Eğitimi”, **International Journal of Languages, Education and Teaching**, sayı 3, 2018, s. 199-200.
- Arslan, Mustafa, v.d.: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisinin Gelişiminde Karşılaşılan Sorunlar”, Bosna Hersek Örneği, **Kırıkkale University, Journal Of Social Sciences**, sayı 2, 2015, s.174-178.
- Arslan, Mustafa: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültür Aktarımına Etkisi: Bosna Hersek Örneği”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 5, sayı 48, 2017, s. 291-304.
- Bahadır, Fatih Ekrem: “Yabancı Dilin Zorlukları”, 2009, (Çevrimiçi) <http://febahadir.blogspot.com/>
- Baksic-Osmanbegovic, Samira, v.d.: “Bosna Hersek”te Türkçe Öğretimi ve Öğrenciler Açısından Problemleri”, **Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 3, s.102.
- Bayraktar, Zülfikar: “Boşnakça Hırvatça ve Sırpçadaki Türkçe kelimelerin Balkan ortak halk kültürü unsurlarının oluşumundaki yeri üzerine bazı tespit ve değerlendirmeler”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Balkan Özel Sayısı-I**, s.119-127.
- Boşnak Dil Eğitimi, Mostar Üniversitesi: (Çevrimiçi) <http://www.mostaruniversitesi.com/bosnak-dili.html>

- Boylu, Emrah, v.d.: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi** 4 (1), s. 364-366
- Çağ, Galip: “Osmanlıların Balkanları Fethinde İslam Kimliğinin Etkisi/Katkısı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 3 (2), s. 135.
- Çakır, İsmail: “Yabancı Dil Öğrenme Ortamlarında Kültürün Rö”l, **Millî Eğitim u Sayı** 190 u Bahar/2011, s. 249.
- Çalışkan, Mine: “10 Maddede Yabancı Dil Öğrenmenin Faydaları” (Çevrimiçi) <https://edumag.net/galeri/10-maddede-yabanci-dil-ogrenmenin-faydalari/>
- Candaş Karababa, Canan: “Teaching Turkish As A Foreign Language And Problems Encountered”, **Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences**, year: 2009, vol: 42, no: 2, s. 270.
- Causevic, Ekrem: “The Turkish Language in Ottoman Bosnia”, **The İsis Press İstanbul**, 2014
- Dedeic-Kırbac, Amra: “Boşnakların Türkiye’ye Göçleri” **Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı:35, 2013, s. 2-17
- Duranovic, Amir: “Proces prelaska na İslam u Bosni”, 2003 (Çevrimiçi) <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=18692>
- Eken Tuzcu, Derya: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Temel Düzey Dinleme-Anlama Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler”, **5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı**, 2012, s.1.
- Eker, Süer: “Bosna”da etnolinguistik yapı”, **Mili Folklor**, 2006, Yıl 18, sayı 72, s. 70-80
- Er, Abdullah: “Yabancı Dil Öğretiminde Okuma, Kazım Karabekir, **Eğitim Fakültesi Dergisi**”, Sayı 12, 2005, s. 211.

- Erdem, İlhan: “ Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçenin Eğitimi. Öğretimi Özel Sayısı**, Sayı 11, 2013, s.421.
- Ersungur, Mühittin: “Çukurova Üniversitesi”nde okutulan zorunlu yabancı dil ingilizce dersi”, **Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, sayı 1 Yükseköğretim ve Bilim dergisi, 2017, sayı 3, 453-461.
- Fatih Ahidnamesi: Fatih Ahidnamesi, (Çevrimiçi)
<https://www.on5yirmi5.com/174835>
- Filan, Kerima: “XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnalı Molla Mustafa”nın Mecmuası”, **Connectum Yayınevi, Saraybosna**, 2011, s. 13-14.
- Filan, Kerima: “Dil ve Kültür İlişkisi: Bosna”da Türk Dili Öğretimindeki Yeri”, **Avrupa”da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu, Ankara**, 2001
- Gazija Pajt, Enisa: “Obrazovni sistemi I stepenovanje skola na području BiH za vrijeme Osmanske uprave”, **Obrazovni sistem Glasnik**, 2009, s. 300.
- Geçer, Gençosman: “Türkçenin Çekilmeye Direndiği Bir Vatan: Bosna Hersek” **III Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri**, 2010, s. 385-386.
- Genç, Hanife Nalan: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi Bağlamında Yazım ve Noktalama”, **Dil Dergisi**, sayı: 168/2, 2017, s. 34.
- Göçer, Ali: “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma Becerisinin Kazandırılması”, **Dergi Park, Trakya University, Journal of Social Science**, sayı 2, s. 22-23.
- Gölen, Zafer: “Tanzimat Döneminde Bosna Hersek”, **Türk Tarih Kurumu**, 2010

- Gümüş, Muhittin: “Dil Öğretiminde Temel Beceriler”, **НАУКА И НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ** 2, 2012, s. 270-271
- Gürsel, Ali Mehmet: “Türkçeden Boşnakçaya Geçmiş Kelimelerde Anlam Değişimleri”, **Trakya Üniversitesi**, Edirne, 2018, s.3.
- Hadzic, Mehmet: “İslamizacija Bosne i Hercegovine i porijeklo bosansko-hercegovackih muslimana”, **Avlija**, 2013 (Çevrimiçi) <https://www.avlija.me/historija/mehmed-handzic-islamizacija-bosne-i-hercegovine-i-porijeklo-bosansko-hercegovackih-muslimana>
- Hadzihuseinovic, Salih Sidki: “Cultural Elements in History of Bosnia”, **Anali Gazi Husrev Begove biblioteke**, 2006, s. 197-198
- Hamzadayı, Ergün, v.d.: “Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Konuşma Becerisi Öz Yeterlik Algıları İle Kişilik Tipleri Arasındaki İlişki” **Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi**, Sayı 1, 2015, s. 299.
- Hazdijamakovic, Muhamed: “Život i djelo Abdulvehhab bin Abdulvehhab Zepcevi”, **El-Kalem, Sarajevo**, 1991, s. 5-36.
- Hodzic, İsmajil: “Bogomilism ve Bosna Hersek Bogomilleri”, **Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2007, s. 54-71
- İmamovic, Enver: “Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata”, **BKC Sarajevo**, 1998
- İşcan, Adem: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisi Kazandırmada Filmlerin Kullanımı” **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 11/21 Fall 2016, s. 494.
- İşigüzel, Bahar: “Yabancı Dil Öğrenim Sürecinde Konuşma Becerisine İlişkin Fenomenolojik Bir Araştırma”, **International Journal Of Social Science**, sayı 57, 2017, s. 27.
- Kadric, Sevko: “Primanje İslama U Bosni i Hercegovini”2019 (Çevrimiçi) <http://www.camo.ch/primislama.htm>
- Kaldırım, Abdullah, v.d.: “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerin Dinleme Esnasında Karşılaştıkları Sorunlar”, **Eğitim Bilimleri Araştırmaları, dergisi (EBAD)** 2017, s. 34.

- Kara, Mehmet: “Zenica Üniversitesi Türkoloji Bölümündeki Boşnak Öğrencilerin Türkçe Metin Okumadaki Sorunlar”, **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/4, 2013, s. 945-949.
- Karcic, Ajla, v.d.: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğreniminde Konuşma Becerisinin Gelişimini Engelleyen Kaygılar Üzerine” (Bosna Hersek Örneğinde), **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 10/11, 2015, s. 984-985.
- Karcic, Sanela, v.d.: “Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching** 2015, Cilt: 4 Sayı:2, s.180.
- Karic, Enes: “Moral Tuition and Education”, **Oakton (USA)** 2001, s. 91-105
- Kaya, Kübra, v.d.: “Türk Dizilerinde Kültürel Öğelerin Yeri”, **Türkçe Konuşurların Akademik Dergisi, Sayı 2**, 2018, s. 5-10.
- Komisyon “Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi”, **YKY**, II Cilt, 1999
- Koyuncu, Aşkın: “Devşirme Tarihine bir Derkenar: Bosna”nın İslamlaşması ve Osmanlı Terminolojisinde Potur ve Potur Oğulları Terimlerinin Anlamı”, **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü**, 2015, s. 213-216.
- Küzeci, Deniz: “Yabancı Dil Öğretiminde Genel Becerilerin Kazandırılması”, **Uluslararası Hakemli Dergi**, sayı 18, 2007, s. 14-18.
- Maden, Sedat, v.d.: Sedat Maden, v.d.,”Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazma Kaygıları” **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi Dergisi**, Sayı: 4/2 2015 s. 748-769.
- Malcolm, Noel: “Bosnia: A Short History” **New York University**, Macmillan London, 1994

- Mehmedovic, Adem, v.d.: “Skolstvo kod BiH Muslimana u vrijeme Osmanlijske uprave”, 2013 (Çevrimiçi) <https://www.nkp.ba/horion-bosna-skolstvo-kod-bh-muslimana-u-vrijeme-osmanlijske-uprave/>
- Melanlioğlu, Deniz: “Bosna Hersek Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Çocuklarının Dinleme Alışkanlıkları”, **T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, AVRASYA ETÜDLERİ** 50/2016-2, s. 544.
- Mezit, Esma: “Bosna Hersek”te Medreselerde Örgün Din Eğitimi: Mostar Karadjoz-Begova Medresesi Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**, 2015, s.10-22
- Morina, İrfan, v.d.: “Bosna”da Osmanlı Dönemine Ait Edebiyat Araştırmaları ve Namık Kemal’in Boşnakçaya Tercüme Edilen Eserler”, **Dede Korkut, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Dergisi**, s. 92.
- Nakicevic, Omer: “Koncept bosanskih medresa osmanske tradicije, İslamska tradicija Bosnjaka”**GH Medresa, Simpozij**, 2007 (Çevrimiçi) <https://www.medzlis-konjic.com/index.php/knjige-i-tekstovi/odabrani-tekstovi/2027-koncept-bosanskih-medresa-osmanske-tradicije>
- Hafız Nimetullah: “Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türkçenin Eğitimi”, **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi**, 2006, s.182-188.
- Okumuş, Sait: “Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif: Potur Şâhidî,” **Turkish Studies** 4/4 2009, s. 825.
- Özdemir, Cihan: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Ders Malzemelerinin önemi ve işlevsel ders malzemelerinin nitelikleri”, **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8**, 2013, s. 4.
- Popov Mocinovic, Zlatiborka, v.d. “Zene iz BiH u periodu austrougarske uprave”, 2014 (Çevrimiçi) <https://www.6yka.com/novosti/zene-iz-bih-u-periodu-austrougarske-uprave>

- Saraç-Süzer, Sezgi: “Yabancı Dil Öğretiminde Okuma”, **Kazım Karabekir, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 12, 2005, s. 211.
- Skaljic, Abdulah: “Türk Dilinin Boşnakça İle İlişkileri”, **International Journal of Social Science** Volume 6 Issue, 2013, s. 895-911
- Solak, Edina: “BosnaHersek”te Türkçe ve Türk Dili Eitimi ile İlgili Çalışmalar”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(2): 1, 2011, s. 168.
- Suljic-Sijaric, Misera: “BH skolstvo u vrijeme Osmanskog carstva te Austrougarske vladavine”, **Bosnjaci net, web magazine**, 2014, (Çevrimiçi) <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=53620>
- Susnjara, Snjezana: “Education of Female Children in Bosnia and Herzegovina During the Austrian Hungarian Rule(1878-1918)”, **Glasovi iz povijesti**, 2014, s. 453-466.
- Şahin, Kamil: “Saraybosna Şehri Merkezindeki Medreseler”, **Vakıf Haftası Dergisi** s. 264-268.
- Şeyhan, Salih: “Osmanlı Döneminde Bosna Hersek”te Çıkan İlk Özel Türkçe Gazete Gülşen-i Saray”, **Selçuk İletişim**, 3, 2012, s.103.
- Takıl, Nazife Burcu: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Bir Eylem Araştırması: Döngüsel Yazma Etkinliği: Döngüsel Yazma Etkinliği”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi** / sayı 1, 2016, s. 301.
- Tiryaki, Esra Nur: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi”, **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, 1 (1), s. 38-44.
- Tüfekçioğlu, Burak: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Okuma Becerisinin Yöntem ve Materyal Açısından Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma”, **E-Dil Dergisi**, Sayı 1, s. 115.
- Türk Eğitim Derneği: “Orta Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları”, **Türk Eğitim Derneği Yayınları**, 1983, s. 86.

Univerzitet Sarajevu:	u	Historija (Çevrimiçi) univerzitetu/organizacija/historija
Univerzitet Sarajevu:	u	Odsjek za Filologiju (Çevrimiçi) http://ff.unsa.ba/index.php/bs/o-odsjeku-orijentalna-filologija
Univerzitet Sarajevu:	u	Filozofski Fakultet, Odsjek za Orijentalnu Filologiju Silabus (Çevrimiçi) http://ff.unsa.ba/files/18_19/silabusi/ljetni/orijentalna-filologija.pdf
Univerzitet u Tuzli:		Studijski program ciklusa studija (Çevrimiçi) http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%201%20(STUDIJSKI%20PROGRAM)%20(1).pdf
Univerzitet u Tuzli:		Silabus predmeta (Çevrimiçi) http://www.untz.ba/index.php?page=studij
Univerzitet u Tuzli:		Filozofski Fakultet, Turski jezik I knjizevnost, Savremeni Turski jezik (Çevrimiçi) http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%202%20(Lingvistika%20turskog%20jezika).pdf
Univerzitet u Tuzli:		Filozofski Fakultet Turski jezik I knjizevnost, Turska knjizevnost (Çevrimiçi) http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%203%20(Turska%20knjizevnost).pdf
Univerzitet u Tuzli:		Studijski program doktorskog studija (Çevrimiçi) http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%204%20(Doktorski%20studij%20Lingvistika).pdf

- Yılmaz, Fatih: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Tv dizilerinin kullanımı”, **Research Gate** 2017, s, 147-148.
- Yılmaz, Hasan: “Geleneksel Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve Yeni Yönelimler, Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış”, **Çizgi Kitabevi Yayınları**: 726 Eğitim Bilimi, s. 13
- Yücel, Zehra, Esin, v.d.: “İngilizce Okutmanlarının Teknoloji Kullanımları ve Eğitimde Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Yönelik Tutumları”, **Yükseköğretim ve Bilim dergisi**, 2017, sayı 3, s. 454.
- Yunus Emre Kültür Merkezleri (Çevrimiçi)
Enstitüsü: <https://saraybosna.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>
- Yunus Emre Kültür merkezlerinde Türkçe Öğretimi (Çevrimiçi)
Enstitüsü: <https://saraybosna.yee.org.tr/tr/faaliyet/turkce-ogrenin>
- Yunus Emre Yunus Emre Enstitüsü’nün Bosna Hersek’te açtığı Türkçe sınıflar (Çevrimiçi)
Enstitüsü: <https://yunus-emre-enstitusu-sarajevo.business.site/#summary>
- Zacinovic, Nejra “ Bosna Kütüphanelerindeki Eski Türkçe Gazetelerin Dili”
Ankara Üniversitesi, 2003, s. 13-23